

6
30-F
27

D E L I C I A E
E R V D I T O R V M .

6

1977-1978

10. The following table gives the number of cases of smallpox reported in each State during the year 1802.

D E L I C I A E
E R V D I T O R V M

S E V

V E T E R V M
A N E K Δ O T Ω N

O P V S C V L O R V M
C O L L E C T A N E A

N I C O L A M I V S I

Collegit, illustravit, edidit.

Biblio.
Coll.
Soc.

Sev.
Rom.
Safir

FLORENTIAE. MDCCXXXIX.
Ex Typographio PETR. CAIET. VIVIANI
Ad Insigne D. THOMAE AQVINATIS.

Cum adprobatione.

MICHAELIS GLYCAE
EPISTOLARVM
PARS SECUNDA.

NOBILISSIMO ET CLARISSIMO
VIRO
VINCENTIO MAR. RICCARDIO
PATRICIO FLORENTINO
CLANNIS ET RVPIS ALTAE MARCHIONI
SENATORI
SACRAE D. STEPHANI MILITIAE EQVITI
SERENISSIMI MAGNI ETRVRIAEC DVCIS
GAZOPHYLACI
DOMINO IN PRIMIS HONORANDO.

I O. L A M I V S
DEDICO CONSECROQVE.

Raesidium & tu-
telam Tuam, SE-
NATOR AMPLISSIME, haec Mi-
chaelis Glycae Epistolarum pars

secunda implorat, ut a lividorum
obtrectationibus secura in vulgus
prodeat. Et quidem fore confidit
ut Tuō valido patrocinio eam tuea-
ris, & quia Tua prope est, quum ex
Codice MS. Tuae locupletissimae
Bibliothecae proferatur; & quia
favore simili primā Partem, ger-
manam, ut ita dicam, suam, Il-
lustrissimus frater Tuus BERNAR-
DINUS amplexus est. Aemula in
vobis ad optima & praestantissi-
ma quaeque capessenda virtus est,
paribusque vos stimulis incitat, ita
ut eadem Vos iam laus, & glo-
ria, praeter vetustam & prae-
gnem generis nobilitatem, supra
alios plurimos extollat atque ef-
ferat. Graecae quidem Epistolae
sunt, & a Graeco homine, scri-
ptae; additae insuper Epistolae

aliae

aliae pariter Graecae ; & a *Maximo Marginio Cytherorum Episcopo* proximioribus temporibus exaratae ; duobus Helladis Auctoribus , qui ambo , ni fallor ; miserae florentissimi quondam Imperii desolationis , & captivitatis , partes fuere . Quam bene Tuam hi protectionem flagitantes ad TE confugiunt , qui acerbos aliorum casus miserari soles , cunctisque ita succurrere , ut inopum , & saevitiae fortunae experientium mortalium , pater iam esse videaris . Quin , quum maximam Europae partem peragrans , multorum hominum mores & urbes videris , infelicem Graeciam , quum TIBI opportuna non esset , praeteriisti ; & recte quidem : sed tamen non adeo eius ruinae despiciendae ,

ut saltem quae litterae , quae studia , ibidem superfuerint , vel ex hisce speciminibus cognoscere , TIBI iniucundum futurum sit . Quid quod & aliqualem huiusmodi cupidinem TE incessere ostendis , quum vim Itinerariorum eruditorum ingentem TIBI comparaveris , & iis privatam Tuam Bibliothecam instruxeris , quorum quidem plurimi & Graeciam describunt , & eius incolarum conditionem , mores , studia , & ritus , edisserunt . Quid quod & meam quamdam Dissertationem volumen hoc continet , qua & adversus Philosophos de carnis resurrectione dogma loculente stabiliterque confirmo ; & Tb. Burneti Hetherodoxi hominis circa idem placitum deliramenta

con-

confutans exsibilo, & Catholicae sapientiae decreta tueor atque defendo ? Quis autem ignorat quam TV sis avitae & Orthodoxae religionis tenacissimus, eamque existantem semper, ac de erroribus quibuscumque triumphante subspicere gaudeas ; quod etiam in causa fuisse scio , cur me potissimum pro Sancta Dei Ecclesia contra eius omnes inimicos pro virili dimicantem , ad Tuae Bibliothecae custodiam inter multos elegeris. Insuper vero ita spe-
ctata est tua comitas incredibilis , & singularis humanitas, ut hoc qualcumque munusculum AMPLI-
TUDO TUA aspernari non possit, meae quidem venerationis indicium , monumentum vero benignitatis Tuae, qua Nomen Tuum

im-

immortale huic volumini decorando praefigi passus es. Vale, VIR NOBILISSIME, & diuturna tua incolumitate nostras spes amplius erige, & litteris bonisque artibus progressus admirabiles pollicere. Dabam Florentiae Idibus Novemb. Anno MDCCXXXIX.

C A N-

CANDIDO LECTORI

I O. L A M I V S . D.

N alias quinque Michaelis Glycae
Epistolas , seu Dissertationes , in
vulgus prodimus , nunc primum om-
nes , decima excepta , quam quidem
Bonav. Vulcanius in Scholiis ad
Cyrillum Alexandrinum contra Anthropo-
morphitas , Latina sua interpretatione addita ,
olim publici iuris fecit , licet initio & medio
mutilam , quae nos ei ex Codice Riccardiano
restituimus . In Praefatione quidem , quam pri-
mae barum Epistolarum a me editarum parti
praefixi , adserui Michaelem Glycam Sicu-
lum fuisse , codicum , quos doctissimus Phil.
Labbeus consuluerat , fidem sequutus ; sed quum
modo videam eruditissimum virum Io. Boivi-
num

num docere pro Σικελιώτου legendum Σικυδί-
 ὥπου, sive Σικυδίου, quod hoc illius nomen
 apud Nicetam occurrat; adeoque Glycam no-
 strum Byzantium fuisse adfirmare; heic id mo-
 nendum censui, sed ut & monerem Boevinum pro-
 babiliter falli, dum credit Glycam nostrum a
 Niceta Choniate, qui anno MCCCIV. florebat,
 memorari potuisse; quum exploratae prope fidei
 sit, contra quam Vossius, & Labbeus, & Ca-
 veus, & Fabricius, senserint, Michaelem Gly-
 cam, medio circiter quintodecimo saeculo, cla-
 ruisse; quod & in alia Praefatione observavi-
 mus. Quis enim communi sensu praeditus di-
 cere queat Michaelem Glycam, si saeculo XII.
 ut illi putant, vixisset, Epistolas XXXV.
 XXXVI. & XLI. τῷ παρσεβάτῳ σεβάσω
 κυρῷ κανταρίνῳ τῷ παλαιολόγῳ Augustissi-
 mo Imperatori Domino Constantino Pa-
 laeologo, qui demum anno MCCCCXLVIII.
 regnare coepit, scribere potuisse? Quin ea,
 quae habet Nicetas Libro II. & IV. de Mi-
 chaele Sicydite Mago & facinorofo homine,
 miror quomodo Boevinus de Michaele Glyca
 intelligere potuerit, quum, vel Glycae Annales
 evolvas, vel eius Epistolas perlegas, nihil aliud
 ex iis extet nisi quaedam pietas, & sacrarum
 litterarum studium, divinorumque Patrum am-
 plia cognitio; & multo magis miror in eius sen-
 tentiam tam facile ivisse doctissimum Io.
 Alb. Fabricium Tom. X. Biblioth. Graec.
 pag.

pag. 228. & 545. Non ignoror a quibusdam
 obiectum iri nos certo non scire, an illae omnes
 Epistolae Michaelis nostri sint. At certe Zo-
 narae, cui quidam Codices tribuunt, esse
 non possunt illae, quae Constantino Palaeologo
 scribuntur. Zonarae enim aetas repugnat. Sed
 quaedam alterius alicuius esse non poterunt?
 Argumenta ut id evincatur adferre necesse est.
 Pro Glyca stat Codicum MSS. inscriptio; stat
 quod illarum Epistolarum plures eius quoque
 Annalibus totidem verbis insertae sunt; stat
 idem stilos, eadem scriptionis materies, eadem
 dispositionis, & ratiocinationis, methodus.
 Quae quidem omnia simul collecta & expensa
 praevalere videntur ieiunae illi dubitationi:
 Quid si Epistolae miscellae sunt? Quod si
 Glycae dictio elegans & florida est, non
 ideo saeculo XV. minus congruit, quo explo-
 ratum habemus, Pletbones, Bessariones,
 Trapezuntios, Gazas, Argyropylos, Lasca-
 res, Chalcocondylas, Musuros, & Graecos
 alios sexcentos disertissimos, omnes eloquentiae
 ornatus, & dictionis phaleras, copiamque ubi-
 rem, in suis instructissimis commentariis &
 epistolis exhibuisse. Quid autem habent alii de
 Glycae aetate aliter sentientes, quo suam op-
 ionem fulciant? Illud unum nimis incertum
 & fallax, Glycam suos Annales ad saecu-
 lum XII. tantum deduxisse. Multa in causa
 esse potuere, cur ulterius Annales Glycas non
 pro-

produceret, ut alibi observavimus; & lectorem exemplis obruere possem, nisi brevitati consulerem, eorum, qui licet serius vixerint, susceptas tamen historias ad suam usque aetatem non deduxerunt. Et haec quidem, coniecturis probabilioribus indulgens; quum tamen plurimi faciam de Glycae aetate dubitacionem, qua vir doctissimus aequa ac amicissimus se in ea traducit ambiguum. Non tamen a Boevini sententia longe recesserim in eo, quod Glycam Byzantium putet; a me enim iam animadversum fuit Glycetarum familiam etiam Constantinopoli fuisse, & Ioannem Glycyn, seu Glycan, ut Dufremius appellat, Patriarcham CP., claruisse anno MCCCXVI. Item Daniel Glycys, unus est ex iis, ad quos Georgius, seu Gregorius Cyprius Patriarcha CP. qui anno MCC LXXXIII. florebat, scribit, ut apud L. Allatum De Georgiis videre est, & ex eadem forte familia ac Ioannes fuit. At non repugnat Glycam nostrum origine Constantinopolitanum fuisse, incolatu vero Siculum, praecipue si Monachus erat, ut Fabricius arbitratur. Patet enim Siciliam, & Calabriam Graecis Basilianorum Monachorum Coenobiis referatas fuisse, & in iis non Itali tantum, sed & Graeci ipsi (quamquam Sicilia olim & Calabria, quae Magna Graecia quoque dicta est, Graecissantes provinciae erant) philosopham Christianam profitebantur.

Ro-

Rochus Pyrrhus in suae Siciliae Sacrae Libro IV. triginta Basilianorum Coenobia in Sicilia existentia recenset, atque describit, quorum plurima sub Constantino Copronymo excitata fuisse videntur, quum scilicet ille impius Imperator editio promulgato vetuerat esse Monachos in Oriente. Tunc enim ingens Monachorum Orientalium multitudo se se in urbem, & Italiam infudit, quorum quum Graeca lingua esset peculiaris, eosdem in Monasteriis collocatos voluit Paulus Papa I. ea praestare, quae consuevissent in Monasteriis Orientis, & psalmorum cantus, aliaque officia Ecclesiastica sua ipsorum lingua absolvere, ut scribit Baronius, Annalium parens eminentissimus. Quod quidem succendentibus temporibus usque ad suam aetatem, hoc est, usque ad annum MDCXL. & quod excurrit, servatum esse testatur Rochus Pyrrhus, Netini Coenobii Basiliani Abbas, laudatus Notit. I. Libri IV. cum quo nescio quomodo conciliare praestantissimum Montemfalconium, qui Cap. XV. Diarii Italici scribit, in Calabria, & aliis Neapolitani regni regionibus, atque in Sicilia, Linguae Graecae in Ecclesiasticis Officiis usum fuisse, donec Sixtus IV. vetuit, ne quis nisi Latine divina officia persolveret; nisi dicamus Sixti IV. editum ad Monachos etiam Basilianos extensum non fuisse; sed tantum Clericos Saeculares, aliquosque aliorum ordinum Monachos respexisse.

Et

Et quidem Io. Mabillonius Itinere Italico tradit Monachos Coenobii Cryptae Ferratae duodecimo ab Urbe lapide distantis, Missam Graece celebrare, sed Romano ritui prorsus accomodatam. Iam vero, quum haec ita se habeant, quis non videat facilem & non ingratum Graecis ad haec Sicula Coenobia transitum fuisse, multosque illorum in ea Insula austriorem vitam sumto sacro schemate profiteri potuisse; eorumque unum Michaelem Glycam forte fuisse? Quis enim ignorat laudatum Baronium tradere sub Leone quoque Armenio Imperatore sacrarum imaginum boste, orthodoxos Monachos Constantinopoli, & ex aliis Orientis partibus exactos & extorres in Italiam, & Romanam configuisse? Sed exemplis etiam id confirmare proclive est, ex ea circiter aetate, ac deinceps, petitis, qua Glycam vixisse verquam simillime credimus. Ecce Bessarion Cardinalis, patria Trapezuntius, anno MCCCC XLVI. ac deinceps, Archimandrita erat Monasterii Sancti Salvatoris Linguae Phari Messanae; & Monasterii SS. Petri & Pauli de Agro, & Sancti Philippi Maioris, & Sancti Angeli de Brolo, quum insuper esset protector universi Ordinis Basiliani, ut Pyrrhus citatus memoriae prodidit. Anno MDLI. Anatolius Constantinopolitanus Monachus, unus cum Monacho pariter Graeco Basiliensi Davide,

vid, & Presbytero quodam Societatis Iesu, in Sicilia Diploma Rogerii Regis anno MCX LV. concessum, quo Rex confirmat Athanasiū Hieromonachum, secundum Abbatem Coenobii S. Philippi Maioris, describit, quod in libros Regiae Cancellariae transfertur. Immo non dubitandum Linguae Graecae Praeceptores aliquos in memoratis Monasteriis per ea tempora esse, praesertim quum in Sicilia, & Calabria, Italica lingua passim invaluisse, & maior Monachorum numerus tunc temporis Italus fuisset; ut Graecis litteris animo comprehensis Monachi Graeca Lingua de more Ecclesiastica officia perficerent. Ex his esse posuit Michael Glycas, qui in Codice Riccardiano ideo forte Grammaticus dicitur. Et certe huiusmodi Praeceptores necessarios fuisse evincit etiam id, quod deinde consequutum est, Anno videlicet MCCCC LXI. Senatum Messanensem a Pio II. Pont. Max. petuisse, & obtinuisse, ut Gymnasia Graeca Messanae pro Monachis Graecis, seu Calogeris, constituta Praeceptoris annua mercede aureorum LXXX. de camera, solvenda a Monasteriis Basilianis, erigerentur; quod exsequutioni mandandum Bessarionis Ordinis Protector litteris Romae anno in sequenti datis edixit, Athanasio Episcopo Hieracensi, & quibusdam Abbatibus, scribens. Hinc Constantinus Lascaris CP ex litteris Protectoris Ordinis datis Romae pridie

†

Idus

*Idus Decembris MCCCCXLXVII. cum merci
cede annua scutatorum LXXX. quae solvere
tenerentur Monasteria Graeca Siciliae, docen-
dae linguae Graecae praeficitur. Anno MCC
CCLXXVIII. Constantinus Lascaris adhuc
in Sicilia docebat, & hoc anno, iussu Aegidii
Romani Abbatis Monasterii SS. Petri & Pau-
li de Agro, e Graeco in Latinum convertit
primaevum Diploma fundationis & dotationis
illius Coenobii datum Anno mundi 6625. in-
dictione 9. Anno pariter MCCCCXCIX. idem
Lascaris Latine reddidit Graecum Diplo-
ma Rogerii Comitis, quo is testatur parta de Sa-
racenis victoria Templum & Coenobium San-
ctae Mariae de Mili aedificasse, & ei Michae-
lem Abbatem praefecisse, datum anno Mundi
6600., die X. Decembris Indictione XIV.
Christi MXCII. Sed vix dubitare possum,
quin hic ipse Lascaris & ante haec tempora in
Sicilia, & Calabria versatus sit, quem videam
cum Librum De Calabris, & Siculis Scripto-
ribus exarasse, & Alphonso Neapoleos Regi, qui
anno 1458. naturae concessit nuncupavisse; qui
liber habetur apud Fabricium Tom. XIV. Bi-
bliothecae Graecae. Atque haec quoad Glycae
aetatem & patriam dicta sint. Nunc, aliam
Praefationem etiam in hoc suppleturi, memo-
rabimus Michaelis Glycae De Poenitentia
Salomonis tractatum, unum illorum Opuscu-
lorum fuisse, quod Allatius Libro IV. suo-*

rum

rum Symmiction inserere meditabatur, ut apud Fabricium laudatum citato Tomo videre est; qui forte nil aliud est, quam una ex Glycae Epistolis. Insuper monemus Graecum Annalium Glycae Codicem MS. in Biblioteca Sabantis Veronae adservari, ut prodit in sua Verona illustrata Vir doctrinae & eruditioinis immensae Scipio Maffeius Marchio. Iuvat etiam beie adponere nomina eorum, ad quos Glycas scribit: Sunt autem:

Andropulus Palaeologus τῷ μεγαλοδόξοτῷ κυρῷ Ανδροπόλιω τῷ παλαιολόγῳ.

Alypius ἔγχλεισος sive inclusus. 20. 38. 44.

Constantinus Palaeologus 35. 36. 41.

Esaias Monachus 8. 9. 10. 13. 14. 15. 16. 17. 46. 50. Monachus & Domesticus 18. 19. 22.

Gregorius Acropolites 11. 12.

De dicto Gregorii Nazianzeni, qui diem τῶν φώτων dixit λαμπροτέραν festo Nativitatis Christi, quod Chrysostomo est ceterorum festorum Metropolis. 43.

Ioannes Aspiota, Monachus 5. 6. 7.

Ioannes Dux, τῷ μεγαλοδόξοτῷ κυρῷ ἑταράρχῳ κυρῷ ιωάννῃ τῷ Δούκῃ.

Ioannes Sinaiota, Monachus Stylita 1.

De Manuclis Comneni Imperatoris editio circa Astrologiam & divinationem 39. 40.

Maximus Smeniota, seu Asmeniota 2. 3. 4. 27. 28.

Meletius Critopulus 45.

Nicephorus Sinaita τῷ οἰκειοτάτῳ ἀνθρώπῳ τῷ κρατεῖ τῷ ἀγίου ἡμῶν αὐτέντῳ τῷ βασιλείως κυρῳ. Nicephorus τῷ σιναϊτῃ 24. 25. 26.

Nilus Monachus . 47. 48. 49.

*Onufrius Monachus 23. 29. 30. 31. 32.
33. 34. 42.*

Stephanus Monachus . 37.

De Tropario Theodori Studitae, & eius dicto quodam 34.

Quae omnes Epistolae iuxta Fabricium ita digestae numerum L. expletant, quot ille credit a Lambecio recenseri; sed multo plures ille memorat, & ad numerum LXIV. adscendere adfirmat, ut iam in prima Praefatione animadvertis. Quin ipse Fabricius observat Parisis in Biblioteca Regia Epistolas XCII. Michaelis Glycae MSS. adservari; ipse vero addiderim Glycae Epistolarum Codicem manu exaratum, qui in Augustana Biblioteca existat, & cuius alibi mentionem fecimus, mibi missum & commodatum iri, si velim, ut omnes describam, spem fecisse Vir Clarissimus Iac. Brukerus Augustanus, Caufbyrensis Minister & Scholarcba doctrina iuxta ac humanitate praezellens; quem quidem ncdum Senatum illum amplissimum petii, quod omnes illae his Deliciarum mecarum angustiis comprehendi non possint, ut materiarum varietas in iis promissa servetur. Memorabile & insigne exemplum, quod

quod multos patriae ingratos, litteris exitiales, sibique & suac famae inimicos, homunciones, qui ad inutiles iam suas Bibliothecas viris doctis aditum paecludere substantent, merito pudore suffundat. *Epistolae V. Glycae*, quas hoc volumine publici iuris facio, partim *Iohanni Aspiotae Monacho*, partim *Esaiae pariter Monacho*, scribuntur. *Quis sit Iohannes ille Aspiotas ignoro prorsus.* Idem proferrem de *Monacho Esaia*; nisi Cas. Oudinus opinari videretur esse eundem ac *Esaiam illum*, cuius *Epistolam contra Nicolaum Sclengiam, De Processione Spiritus Sancti*, producit Allatius Tom. I. *Graeciae Orthodoxae*; & qui anno *MCCCCXXX.* probabiliter florebat, ut observant Wartonus, & Fabricius. *Hic Esaias adpellaturetiam Monachus & Domesticus*, ut iam innuimus.

Et haec quidem de Michaele Glyca dicta sufficient. Iam cur post Glycae Epistolam VII. meam prolixiorem De resurrectione carnis tractationem adversus Philosophos inseruerrim causa adferenda esset; si minus ibidem pag. 94. expediissim: Cur autem in eadem Dissertatione Th. Burnettum de resurrectione agentem confutandum suscepimus, initio ipso Capitis X. edixi; & nunc addo me Charismata meliora aemulantem, quum vidissim eundem de Visionis Dei beatificae dilatione delirantem luculentis commentariis editis a Viro clarissi-

mo, & mibi amicissimo Lud. Ant. Murato-
 rio, confutatum fuisse, occultis stimulis actum,
 docti quidem, sed fanatici hominis errores
 quoad aliud Christianae sapientiae caput ar-
 guere, & exsibilare adgressum fuisse, breviter
 tamen & via compendiaria, quum amplioris
 Dissertationis noster hic libellus, qui multa
 alia complecti debebat, capax non esset. Aliud
 quoque in causa fuit, cur id facerem, & qui-
 dem violentius, & pluris aestimandum; ortho-
 doxae scilicet religionis amor, & castorum
 Romanae Ecclesiae placitorum mibi cognata
 unigenaque tenacitas, quae adeo luculenta ac
 splendida in omnibus meis operibus fulget, fami-
 liaribusque sermonibus emicat, ut talparum &
 vespertilionum nostri saeculi quorumdam oculica-
 liginosi eius rutila coruscatione praestigantur,
 ita ut offendant in meridie, quod Prophetæ aie-
 bat, tamquam in tenebris; nec lucem illam com-
 prehendere valeant. Licet vero barum pecudum
 vellera, Libro De Eruditione Apostolorum
 in vulgus prodito, bene carminata dimiserim,
 forsitan olim alia ratione, & quidem efficacio-
 ri, eos resipiscere, & veritatem adgnoscere,
 cogam; nec eos galerus patulus, & pallium-
 amplum & laciniosum, a meae dexteræ fulmi-
 ne proteget. O infelicem nostram aetatem!
 Non quod divina scriptura docet; non quod
 Patrum traditio confirmat; non quod creden-
 dum Ecclesia Romana proponit, apud bar-
 dos

dos illos, & facinorosos homines, fides &
 dogma Christianorum est; sed quidquid super-
 stitionis somniant, quidquid fabularum com-
 miniscuntur, quidquid ridiculi eructant aut
 pedunt, nisi credas, & amplectaris, haereti-
 cus es, atheus es, eliminadus es. Sed le-
 pida capita, & daimōnoi, hoc vel illud Pe-
 tri Sedes, Christianorum suprema Magistra,
 dogma Christianorum esse non adgnoscit; ergo
 quia Filiuccius hoc personat; prædicat Tam-
 burinus; Diana resolvit; Mastrius ingerit;
 aliisque, magis portenta quam nomina, incul-
 cant; nisi firmiter credam, nisi mordicus te-
 neam, haereticus ero? Papae! An nescitis
 fidem Christianam esse individuam? & acque
 ab ea discedere, qui plus credit, quam qui
 minus? Nec minui, nec ampliari potest: una
 est, individua est. Vos haeretici estis, qui
 saepe ea tamquam de fide credenda proponitis,
 quae sancta Ecclesia non docet; & veram
 Christianam fidem interpolatis, atque corrumpi-
 tis. Nos quidem veri Christiani sumus, & veri
 spiritu Israelitae Aegyptum Idololatram, &
 superstitionem, aversamur. Criminmini, ma-
 ledictis proscindite, persequimini, occidite
 etiam, nunquam obtinebitis ut nos vobiscum
 crocodilum adoremus, ibin paveamus, cerco-
 pithecis advolvatur. Itaque ut magis atque
 magis in dies spectatam pietatem nostram, &
 puram castamque religionem adprobemus, &

*sanctae Matris Ecclesiae Romanae dilectionem
promereamur , haereticum Burnetum quoad
resurrectionis doctrinam confusavimus .*

Sed quid de Epistolis Maximi Margunii additis dicam ? Nonne Margunius schismaticus Graecus & haereticus fuit , & insignis Romanae Ecclesiae hostis ? Cur igitur eius scripta produco ? Produco , quia Ecclesia Romana & hostium suorum scriptis opus habet , ut confutet & arguat errores , atque ita in regiam viam eos , qui per haeresim divertia aberraverant , reducat ; & bac quoque ratione , benignam , ac veram se matrem ostendat . Produco quia Ecclesia Romana hostium suorum scriptis utitur , velut industria apis , quae ex ibymo amaro mel dulce ac sna ve colligit , ut ex iis ipsis suorum placitorum veritatem adstruat adversus alios inimicos suos ; atque ita Israel vendicatis sibi Aegypti auro , & dicitiss , veritatem adserat in suos usus iuste convertat , quam illa iniuste possidebat . Id quod factum etiam est a Scipio Maffeo (qualis & quantus vir Deus bone !) in docta illa Epistola , quam contra Pfaffum ad Abbatem Bacchinum scripsit , & in qua Ecclesiae rem producta etiam Margunii Epistola , fulcire non dubitavit . Produco quidem , & Glycae Schismatico Schismaticum alium apte coniungo ; ut quantum hinc litteris Ecclesiae minime nocent ; tantum sua cruditione rerum Ecclesiasticarum studiosos inveneres

invent atque delectent. Sed licet Margunius schismaticus fuerit, nihil bae illius Epistole erraticum continent; imo multa e contra habent moribus formandis utilia, atque animis erudiendis opportuna.

Maximi Margunii aetatem Epistolae eius indicant; prima enim harum data est anno MDLXXXIV. Secunda anno MDLXXXVII. Tertia, & quarta anno MDXC. Quinta, sexta, & septima, & quartadecima, insequenti. Octava vero, & nona cum quindecima MDXCII. quo anno quoque scripta est Epistola Patriarchae C. P. ad ipsum Margonium, quae ante Margunii Epistolam XV. collocata est. Decima autem MDCI. usque ad tertiamdecimam. Ex Epistola Margunii, quam V. Cl. Maffeius edidit, patet Margonium anno MDLXXIII. nondum Monachum fuisse, quemadmodum ex aliis tribus eiusdem Epistolis eodem anno Patavii datis, quae MSS. apud me existant. Item anno MDLXXV. nondum Monachi habitum induerat, ut liquet ex Epistola MS. data hoc anno Patavii, quam pariter ipse possideo. Ex prima earum Margunii Epistolarum, quas prodo, & aliis MSS. constat eum anno MDLXXXIV. merum Hieromonachum fuisse. Sed ex Epistola inedita in Creta scripta comprehenditur, etiam anno MDLXXVIII. iam Monachum fuisse. Ergo inter annum

MDLXXIII. & **MDLXXVIII.** Monachum
professus fuerit. Anno vero **MDLXXXVII.**
fuisse iam Cytherorum Episcopum ex secunda
Epistola patet. Ex Epistolis vero MSS. colli-
gitur anno pariter **MDLXXXV.** Episcopum
Cytherorum fuisse, quando ita in illis se inscri-
bit; quare corrigendus est Nicol. Comnenus
Papadopolus, qui in *Historia Gymnasii Pa-*
tavini scribit *Maximum nostrum anno MDL*
XXXIX. Cytherorum Episcopum creatum
fuisse; corrigendus quoque Fabricius qui Vol.
X. *Biblioth. Graecae* pag. 537. ait Margu-
nium post annum **MDLXXIV.** Cytherorum
Episcopum sedisse; quum post **MDLXXXIV.**
hoc est, sequenti, dicere debuisset; cuius ta-
men vestigii insistit etiam Iac. Brukerus,
vir doctissimus, in *Dissertatione Epistolica*
De meritis in rem litterariam, praincipue
Graecam, David. Hoeschelii; in qua & mei
pro sua in me benevolentia mentionem facit.
Castigandus insuper Car. Ducangius vir erudi-
tissimus, qui Margunium anno MD. vixisse
tradit, & a Maximo Cytherensi Episcopo,
qui anno MDC. scripsit, perperam distin-
guit; ob quam distinctionem etiam Fabricius
πολυμαθέσατος a clarissimo Masseio notatur.
Nec ab errore immunis est Caveus, qui Disser-
*tatione II. *De libris Ecclesiasticis Graecorum**
scribit anno MDXXIX. Menologium Graeco-
rum ex Menacis crutum, & in linguam Grac-
cam

cām vernaculam a Maximo Marginio Cyberorum Episcopo versum Venetiis editum fuisse apud Pinellum Typographum; & ibidem omnino rescribendum est MDCXXIX. ut tradit & Fabricius Tom.IX. Biblioth. Graecae.

Quum haec generaliter dicta sint, ad magis particularia veniamus. Maximus Marginius natus est in insula Creta, atque urbe cognomine. Mercatoris filius Venetias cum patre venit anno circiter MDXLVII. ut ipse indicat in Notis ad Nomocanonem ad Can. III. Chalced. A patre Patavium missus quadriennio Latinas litteras ac Philosophiam, auditis claris Professoribus, didicit; Theologiam quoque Scotti, ut ipse scribit Epistola ad Georgium Lombardum Cretensem, cuius, & Barocii itidem Cretensis, cliens & contubernialis fuit. Forte hoc tempore libellum De traditionibus Ecclesiae scripsit, quum eius adhuc iuvenis opus sit, ut Comnenus tradit; & certe quum Patavii primum esset tunc annos XXV. circiter natus fuisse videtur. Reversus Venetias tunc quum indictum est laurea donandis insurandum & professio fidei Catholicæ ex formula Pii IV. ibi mortuo patre ex bereitate dives Graecam Typographiam aperuit; multaque edidit; donec incendio, quo D. Antonii templum & celebris ibi MSS. Graecorum bibliotbeca conflagravit, eius quoque proxima Typographia consumpta est, ut ipse Dav.

Hoeschelio scribit. Quo autem anno Venetias perreixerit, ignoro; exploratum tamen babeo ex Epistolis, ut innui, anno MDLXXIII. & MDLXXV. Patavii fuisse. Tunc inops ipse effectus in Greciam reversus est, quod quidem, ut vidimus, post annum MDLXXV. contigit, & ad res sacras animum advertens, Monasticum babitum sumvit, & Maximus adpellatus est. Antea enim Michael vocabatur, si Nic. Comneno Papadopulo, qui certe fallitur, creditus; si vero Viris doctissimis Scip. Maffeo, & Io. Alb. Fabricio, fidem habemus, Manuel, evincentibus id Epistolis eiusdem sub hoc nomine datis Patavii anno MDLXXIII. & MDLXXV. ad Gabrialem Philadelphensem; & Epistola Martinii Crisi ad Manuelem Margunium, quae in Turco Graecia babetur. Video ab iisdem numquam sine laude loquendis Maffeo & Fabricio observari, moris esse apud Graecos, quando ad Episcopatum eubuntur, nomen suum alio nomine, quod ab eadem littera incipiat, mutare; quod quidem exploratae fidei est: sed Margunius noster prius Manuelis nomen posteriore Maximi, quum Monachum professus est, mutavit; id quod patet ex Epistolis ab eo scriptis Gabrieli Severo ab anno MDLXXVIII. usque ad annum MDLXXXIV. in quibus Μαξιμος ἐλάχιστος προμόναχος ὁ μαργούνιος. Et quidem Leo Allatius

tius Lib. De Georgiis observat, nomina a
 Graecis mutari solita etiam quum Monasticum
 habitum sumunt. In patria, S. Catbarinae
 coenobium, quod Montis Sinai Metochium
 adpellatur, incoluit, & ibi eo adpulit ani-
 mum, ut rationem aliquam inveniret, qua
 Orientalis & Occidentalis Ecclesiae dissidium
 componeret; & in eum finem scripsit orationes
 seu libros de Processione Spiritus Sancti, qui-
 bus id, quod parti utriusque satisfaceret, con-
 stituere conatus est. His libris instructus Ro-
 manum venit sub extremos Gregorii XIII. Pon-
 tificatus annos, a quo etiam alimenta suscepit;
 quiique negotium examinandum, absolendumque
 commisit tribus Cardinalibus, Iulio Antonio
 Sanctorio scilicet, Vincentio Lauro, Augu-
 stino Valerio. Pertracta res est ad Sixti V.
 Pontificatum, quo iubente, quum Margunii
 fides sublesta videretur, indictum Margunio
 ante omnia, ut orthodoxam fidei confessionem
 coram Fidei Quaeſitoribus ederet; ſin minus in
 custodiam coniiceretur; & honorariis ad ali-
 menta ſtipendiis, quae Gregorius XIII. lar-
 gitus fuerat, privatus est. Hisce rebus Mar-
 gunius irritatus, Roma fuga evasit, & per
 ingentia pericula elapsus, ut ipſe Libro ad-
 versus Franciscanos refert, Venetias remea-
 vit, barba deposita, ne adgnosceretur, sta-
 timque navigavit in Graeciam. Si verum est
 quod Fabricius tradit, Margunium etiam
 Pifis,

*Pisii, & Parisii versatum esse, oportet ut
 id contigerit antequam Romam profici sceretur;*
*& forte etiam antequam in Graeciam primum
 reverteretur. Moratus autem in Melo insula,
 donec genae iterum fruticarent, Constantinopo-
 lin abiit. Ibi rebus Venetis maxime profuit,
 ac Legato Reipublicae gratissimus fuit. Quam-
 obrem, quum in familiaritatem inrepsisset Ie-
 remiae II. Pontificis Byzantini, illi per ea tem-
 pora utilis fuit, ut ex eius Libro De Moribus
 barbarorum &c. intelligere est, cum in iis,
 quae adversus Latinos scripsit, tum in illis
 quae ad Tübingerenses respondit; quare ad in-
 sulas Cythereas proiectus est anno, ut dixi-
 mus MDLXXXV. Cythereas, inquam, non
 in Cypro, ut perperam Fabricius tradit, sed
 Cytherorum insulac Maleae adiacentis, ut in
 eius Epitaphio legitur. In otio eius insulac
 multa composuit; quamquam anno 1590 1591. &
 1592. Venetiis & Patavii versatus est, fugere
 coactus; uti & 1601. Fuit & perelegans Poeta,
 Cultumque eius industriae Graecia debet, cuius
 Patres aliquot & Scriptores MSS. aut ipse cu-
 dit typis in Miscellaneis, aut aliis cudendos
 commisit, praesertim Dav. Hoeschelio, quocum
 perpetuum & familiare habuit litterarum com-
 mercium, ut comprebendimus ex Epistola VII.
 XII. & XIII. ad eundem Hoeschelium, qui
 anno MDXCII Hymnos novem Anacreonti-
 cos Maximi nostri Graece Lugduni Batavo-
 rum*

rum edidit ; docetque praeter Comnenum Iac. Brukerus V. C. Item Demetrius Procopius tradit eum Cyrilli Lucaris Cretensis , Patriarchae deinde Constantinopolitani , praceptorum fuisse . Eius quoque discipulus fuit Metropbanes Critopulus , Hieromonachus & Patriarchalis CP. Protosyncellus , deinde Patriarcha Alexandrinus , quem Nic. Comnenus Graecum Lutheranum adpellat . Par quidem discipulorum , hi sunt , qui Calvinismi & Lutheranismi professione , plus dedecoris , quam laudis , Praeceptoris attulerunt . Obiit Margunius in Patria Creta , quo senex secesserat , anno MDCII . prope octogenarius , conditusque est in templo Deiparae Trimartyros , ubi eius tumulus bis Iambicis notabatur .

Οὐ μαργὸς ἐνθάδ' ὑπνον ὕστερη δρέπει
Αὐτῷ δὲ θεῖος σωφροσύνης ἔμπλεος
Προσάτης ἄριστος τῆς πρὸς μαλέα,
Νήσου κυθήρων μάχιμος μαργούνιος
Ἐὰν θεοπνεύσων μέγα μουσάων κλέος
Γόνος δὲ κρητῶν , ἥδ' εἰλαρ τῆς πίσεως .
Non hic stupidus aliquis somnum ultimum carpit ;

Sed vir divinus prudentiae plenus ,
Et praesul optimus , eius , quae ad
Maleam iacet ,
Insulae Cytherorum , Maximus Mar-
gunius .

Divi-

Divinitus adflatarum magna Musarum
gloria,

At soboles Cretensium, & propugnacu-
lum fidei.

*Laus, qua Marginum ornat Demetrius Procopius, est quae sequitur: Μάξιμος ὁ μαργύ-
νιος αὐτῷ σοφὸς καὶ πατὴ τὸν Θύραθεν παιδείαν
πῶν ἱερῶν γραφῶν, καὶ τῆς ἐκκλησιαστικῆς
ἰσορίας ἐμπειρος, δόκιμος καὶ λογογράφος καὶ
ποιητής &c. Maximus Marginius vir doctus
etiam exteriores litteras, nec minus Scri-
pturae Sacrae, & Historiae Ecclesiasticae pe-
ritus, & prosa valens & versu, &c. Ia-
cobus autem Brukerus; saepius a me citatus,
non dubitat Marginum inter viros in Graecis
litteris principes recensere. Quod si Nic. Com-
nenus eum acrius ob errores contra Romanam
Ecclesiam exagitat in Praenotionibus Mysta-
gocicis, doctrinam tamen illius, & eruditio-
nem, elegantiamque, non diffitetur in His-
toria Gymnasi Patavini:*

*Multa scripsit Marginis, de quibus ita
idem Demetrius Procopius: πῶν συγγραμ-
μάτων αὐτῷ τὰμὲν τύποις ἐνδέδοται, τὰ δὲ σω-
ζεται ἐν χειρογράφοις σχεδίοις: τούτῳ αἱ πρὸς
πῶν Λεύκαριν ἐπισολαι, καὶ αἱ ἀποκρίσεις αὐ-
τῷ σωζονται χειρόγραφοι ἐν τῇ πληρεστήῃ
βιβλιοθήκῃ τῇ ύψηλοτάτῃ, καὶ σοφωτάτῃ
ὑγεμόνος πάσις Οὐγγροβλαχίας κυρίων κυρίου
Ιωάννου Νικολάου Αλεξάνδρου Μαυροκορδάτου εἰ-*

Kωνσταντίνε πόλει. Ex scriptis ipsius, typis alia expressa sunt, alia in manu exaratis chartis adservantur. Huius extant ad Lucarim epistolae, & ad has responiones, quae adservantur manuscriptae Constantiopolis in locupletissima Bibliotheca celsissimi atque sapientissimi Ducis Hungaro-Walachiae Domini Domini Ioannis Nicolai Alexandri F. Maurocordati.

Scripta vero eius haec esse feruntur.

Menologium, & Synaxaria Nicephori Callisti in Linguam Graecam vernaculam conversa. Haec non eadem esse videntur ac Sanctorum Vitae ab eodem Marginio Graecobarbare redditae, de quibus Fabricius. Caveus.

Epistolae ad Cyrillum Lucarim. Demetrius Procopius.

Notae ad Metaphraستae Vitas; quae a Nic. Comneno in Praenotionibus Mystagogicis citantur, qui etiam allegat eiusdem

Νέον λειμωνάρτον

Panegyricus Iosephi Cantacuzeni in D. Basilium Latine versus. Fabricius.

Canones Apostolorum, Conciliorum, & Patrum, Graecobarbare redditi cum scholiis. Fabricius.

Ioannis Climaci scala scholiis illustrata. Fabricius.

Antirrhetici II. contra Andream Colosensem pro Marco Ephesio. Fabricius.

Libel-

Libellus De traditionibus Ecclesiae. Fabricius.

De Ecclesiasticis Dogmatibus. Idem.

Dialogus Graeci cum Latino De processione Spiritus Sancti editus Londini anno 1624. qui oppugnatur ab Allatio, & Margunii esse negatur. Fabricius.

Orationes III. seu Libri De Processione Spiritus Sancti. Comnenus.

Disputatio contra Georgium Metocbitam. Fabricius.

Adagia antiqua. Fabricius.

Historia Synodica. Fabricius.

Hymni Anacreontici novem, qui leguntur in corpore Poetarum Graecorum, primum Graece ab Hoeschelio editi; & deinde Graece ac Latine a Contr. Rittershusio. Fabricius. Demetrius Procopius. Brukerus.

Carmina tria ab Hoeschelio pariter edita. Fabricius.

Sermones quadragesimalis. Fabricius.

Variae Epistolae ab Hoeschelio variis in locis, & ab Henr. Savilio vulgatae. Fabricius.

Homiliae multae vernacula lingua Graeca scriptae, habitaeque in Creta, & Constantinopoli. Comnenus. Nescio an eadem sint cum sermonibus Quadragesimalibus.

Hymni Anacreontici LX. praeter editos ab

*ab Hoeschelio, aliaque Poemata Iambica,
& Heroica. Comnenus.*

Liber adversus Jesuitas. Idem.

Liber adversus Franciscanos. Idem.

Liber De moribus barbarorum, & Orientalis Ecclesiae Orthodoxia. Idem.

*Epicrises, seu Iudicia in Nomocanones.
Idem.*

Epistolae XVI. quarum XIII. nunc edimus: eae scriptae sunt,

Gabrielo Severo Archiepiscopo Philadelphiac I.

Hadriano Speirae. II.

Meletio Blasto III. IV. V. VI. VII.

VIII. IX. X. XI. XII. XIII.

Philippo Siminelo. XIV.

Ieremiae II. Patriarchae Constantinopolitanus est XV.

Ieremiae II. Patriarchae & Synodo Constantinopolitanae XVI.

Epistolae XIX. comprehensis etiam Epistola una Gabrielis Severi, & altera Dionysii Cateliani Monachi, qui post Margunium Cyberorum Episcopum fuisse videtur, & Hippolyti Episcopi alia, ad Margunium, quae apud me MSS. exstant, olim publici iuris facienda. Eae scriptae sunt omnes Gabrieli Severo, Hieromonacho, sex; Archiepiscopo Philadelphiae, alias decem.

Sed quinam in nostras manus hae Epistolae-

stolae venerunt? *Vir ingenio, doctrina, et hu-*
manitate, praestantissimus, cuius, erga littera-
riam Remp. merita laudem omnem excedunt,
 & maximum est Italiae nostrae decus & orna-
 mentum, Scipio Maffei *Marchio Veronensis*,
 eximiorum operum scriptione longe lateque cele-
 berrimus, quum mea circa recentiorum Grae-
 corum res & ecclesiastica studia intellexisset, ut pro
 sua singulari beneficentia mibi arduae rei dif-
 ficultate laboranti opem ferret, rediens Roma
 in Patriam, & Florentia pertransiens, Codic-
 em manu exaratum Epistolarum Graecarum
 a neoteris Graecis scriptarum mibi adtulit,
 cui et hae *XIX.* Margunii Epistolae insertae
 erant, illae vero *XVI.* diversa charta & scri-
 ptione adiunctae, mibique libentissime commoda-
 vit donec eas in meum usum transtulisset. Lat-
 inam interpretationem *XIII* modo editis non ad-
 ieci, quod iniqua temporis spatia banc meam di-
 ligentiam excluserint; eam tamen alio volumine
 quam primum praestiturus sum. *Harum omnium*
 unam idem clarissimus Maffei edidit Tomo
XXVI. *Diarii Veneti*, ut diximus, Latina
 sua eleganii interpretatione adtexta; & alterius
 locum producit in sua *Verona illustrata*,
 ubi agit de *Scriptoribus Veronensibus*, in Mat-
 thaeo Giberto. *Hac occasione cum viro doctis-
 simo saepius conloquutus sum, & ex eius suau-
 issima consuetudine multa hauri, eximia om-
 nia, & rem litterariam, doctrinasque, illu-
 stran-*

Strantia ad miraculum. Ut autem non ignoretur, quae Margunius Hoeschelio, aliisque viris doctis, Graeca sua, aliorumque monumenta suppeditavit, quatenus colligere potui, ea hic commemorabo.

Hymni Anacreontici iam memorati, & Gregorii Nysseni Opuscula V. manu exarata; quorum editoni inseruit Hoeschelius Margunii Epistolas IV. Graece ad se scriptas.

Brukerus. Fabricius.

Andronici Rhodii Peripatetici περὶ πάσων libelli apographon. Praemittit Hoeschelius Margunii

Epistolam. Brukerus.

Nicolai Cabasilae Oratio in foeneratores.

Brukerus.

Matthaei Camariotae compendium Rhetorices. Idem.

Epistola Margunii, quae praefixa est libris VI. Ioannis Chrysostomi De Sacerdotio, editis. Idem.

S. Maximi Martyris Mystagogia, quam etiam Hoeschelius Graeca Epistola Margunio inscripsit. Idem.

Epistolae Margunii vulgatae ab Hoeschelio ante Bibliothecam Photii. Fabricius.

Epistola una vel plures Margunii praemissae editioni Homiliarum VI. Ioannis Chrysostomi contra Iudeos. Brukerus.

Epistola, quae praefixa est Dialogo De pro-

processione Spiritus Sancti, qui falso sub Margunii nomine Londini editus est anno 1624. ut Allatius observat; cuius Dialogi codex forte Margunii fuit. Ex Fabricio.

Carmina tria Margunii, quae Hoeschelius editioni Carminum Graecorii Nazianzeni subiunxit. Fabricius.

Sed quum Hoeschelius ad calcem V. opusculorum Gregorii Nysseni recenseat quae Nysseni Opera MSS. Margunius haberet, calubet heic recensere.

In Sanctum Pascha Sermo I.

In Placillam.

In Beatitudines, baud integrum.

In Sanctum Epbraem.

Orationes XIII. ad Petrum fratrem suum contra Eunomium.

Ad Theophilum Alexandrinum contra Apollinarium.

Orationes VIII. in Ecclesiasten.

Apologia de Hexaemerone, ad Petrum fratrem.

De Vita Mosis legislatoris, & perfectione secundum virtutem.

In suam ordinationem.

Oratio Catechetica.

CATALOGVS EORVM

Qui nobiscum Societatem inierunt, continuatur & augetur.

* *

C E S E N A E.

Adm. Rev. P. Augustinus a Tiberiaco Concionator
Generalis ex Ord. Cappuc.

C O R T O N A E.

Vannucci. Illustriss. Dom. Nicolaus.

F L O R E N T I A E.

Cianfogni Rev. Dom. Petrus Nolascus S. Th. D.
Prot. Apost. & Basilicae Laurentianae Canonicus.
Grifoni. Illustriss. Dom. Hugolinus Eques D. Stephani.
Magnani. Adm. Rev. Dom. Petrus Augustinus.
Nardi Illustriss. Dom. Ferdinandus Militiarum R. C.
Auditor.

Palchetti. Adm. Rev. Dom. Hippolytus.

Ristori. Adm. Rev. Dom. Cosmas.

Sacconi. Rev. Dom. Ferdinandus Basilicae Laurentianae Canonicus.

Torrigiani. Illustriss. Dom. Carolus Marchio.

M O N O E C I.

Vento. Illustriss Dom. Petrus Adyocatus.

G E-

XXXX.

G E N E V A E.

Filibert. Perillustris Dom. Claudius.

P I S C I A E.

Incontri. Illustriss. & Reverendiss. Dom. Episcopus.
Forti. Illustriss. Dom. Abbas Petrus.

V E N E T I I S.

Pasquali. Perillustr. Dom. Ioannes Baptista.
Starck. Illustriss. Dom. Ioannes Balthasar Serenissi-
mi Principis Sax-hilburg. Consiliarius.

ΜΙΧΑΗΛ ΤΟΥ ΓΛΥΚΑ

ΕΠΙΣΤΟΛΑΙ.

MICHAELIS GLYCAE

EPISTOLAE.

Τῷ αὐτῷ

Γωάπηνη τῷ Ασπιώτῃ.
Ἐτι καὶ τοῦτο ἀπόρηται
εἰ ἄρσεν καὶ θῆλυ τὰ τῶν
ἀνθρώπων ἐγερθῆσονται
σώματα.

Δόγμα 5.

Ad eundem

Ioannem Aspiotam
Adhuc & hoc quaeritur, an
cum maris & feminae di-
scrimine, hominum cor-
pora resurrectura sint.

Disputatio VI.

Φ' οἵς ἀπό-
ρηκας, ωδό-
σιώτατε σε-
νερ, πῶς
ἐκ νεκρῶν
ἀναστήσονται τὰ τῶν ἀγ-
θῶν

Irc ea, de
quibus, vir
sāctissime,
dubitasti,
quomodo,
quaerens, a mortuis
A cor-

2 MICHAELIS GLYCAE

Θρώπων λέγων σώματα, καὶ ποιῶ χήματι· καὶ εἰ ἔστι διαφορὰ ἄρρενος τε τῷ θηλεῖ, αμιχανία καὶ ἡμᾶς οὐ μικρὰ πολὺν ἥδη κατέχει καιρούν· ἐφ' ὧ καὶ πρὸς ἴχνους οὐκ ἔχομεν εὐχερῶς ἐπὶ τουτοῖς αποκρισιν δοῦναί σοι. Εἰ γὰρ καὶ αὐτὸς ὁ μέγας ἀθανάσιος, ὁ συράτης τε Θεῖος ἀναστασιος, ὁ νύσσης Θεῖος γρηγόριος, καὶ τῶν ἀγίων ἑτεροι ἐπιλύειν ἐοίκασι τὸ παρά σου σύμερον ἐπαπορούμενον, ἀλλὰ καὶ οὕτως ὀκνητέροις διακείμενοι πρός γε τὸ τὰ τοιαῦτα κατεξεπεζεῖν καὶ ὑπὲρ τῶν τοιούτων μάχεσθαι· τίνος ἔνεκν, ὅτι παρὰ πάσιν χειδῶν ἀμφιβάλλεται ταῦτα τῆς ἐκκλησιαστικῆς ἀττιδὸν παραδοσιῶν εἴχω φέρεσθαι λογίζομενα· ἀλλ' ἐπει-

corpora hominum resurrectura sint, & quali figura, & animalesculi & feminae discrimen in iis futurum sit, diu est quod haesitatio non modica, & inopia consilii, nos torquet, quandoquidem eae nobis vires non sufficiunt, ut facilestibi super his respondere valeamus. Si enim & magnus ipse Athanasius, & divinus ille Anastasius Sinaites, & divinus Gregorius Nyssenus, & Sandtorum reliqui controversiam, quae hodie a te proponitur, resolvere videantur, tamen eiusmodi scrutari, & super talibus concurrere pigraremur. Cur? quia fere ab omnibus de his ambigitur, quae extra ecclesiasticae traditionis fines

δι καταναγκάζεις τέ-
σις ήμᾶς ἐπὶ μέσου
προθῆναι σοι τὰ τῶν
διαληφθέντων αὐτῶν
ρήπτε, ὡς ἐντεῦθεν ἐπι-
γνῶναι σε τίς τε οὐδύ-
ναμις αὐτῶν καθάπτως
λαμβάνειν αὐτὲς χρή-
ματι τί τὸ συναγόμε-
νον ἐκεῖθεν ήμῖν, οἶδον
καταπειθεῖς ἐχεις
πρὸς ταῦτα καὶ μὴ βου-
λομένους ήμᾶς καὶ εἰ-
βούλη πρὸ τῶν ἄλλων
αὐτῷ τῷ θεοπάτερῷ
πρόσχεις αἴθανασίω.
Ἐν γάρ τοις πρὸς ἀν-
τίοχον κεφαλαῖοις οὖ-
τῳ λέγων εὑρηται ὥσ-
τιερ ἐνδὲ ἀνθρώποιν ἐ-
ποίησεν ἀπ' ἀρχῆς οὐ-
τοῖς, οὕτως οὐ τῇ
παλιγγενεσίᾳ πάντες
εἰς ἀνθρώπος ἀντιτάμε-
δα, τοῦτος δὲ πᾶσα ἀν-
θρώπου εἰκὼν ὁμοία
ἐσται τότε τῆς τοῦ
ἀδάμ εἰκόνος καὶ πλά-
στος καὶ μεγέθους καὶ
δημίατος, διὸ οὐκ ἐ-

evagari reputan-
tur. Sed quia nos
interim laudatorum
Sanctorum dicta
in medium tibi pro-
ferre cogis, ut quae
eorum vis, & quo-
modo ea accipienda
sint, & quid nos ex
illis conligamus, ex-
inde cognoscas, ec-
ce nos, licet inviti,
morem in hoc tibi ge-
rimus. Et, si vis, i-
psi in primis divinis-
fimo Athanasio au-
rem praebet; in Ca-
pitibus enim ad An-
tiochum ita dicere de-
prehenditur: *Quem-
admodum Deus ab
initio unum tantum ho-
minem fecit, ita in re-
generazione unus homo
omnes resurgentemus;* hoc
est cuncta hominis i-
mago similis erit
tunc imaginis, & fi-
ctionis, & magnitu-
dinis, & figurae A-

σιν ἐν τῇ ἀναστάσει, ἀρσεν καὶ θῆλυ, καὶ μη-
χρὸς καὶ μέγας, οὐ μέ-
λας καὶ ξανθός, οὐ δί-
φορα πρόσωπάτε καὶ
χήματα σαρῶς μὲν
cūν cōπεῦθα θεῖος οὐ-
dami. Propterea mas
& femina, parvus &
magnus, niger & fla-
vus, in resurrectio-
ne non erunt, nec
facierum figurarum-
que discrimen(1). He-
re
B
to^s
ic

(1) Fuerunt nonnulli, qui perperam arbitrati sunt,
nuptias a Deo fuisse primis parentibus interdictas,
easque nomine arboris scientiae boni, & mali, signi-
ficatas, ut Moses Bar-Cephas libro *De Paradiso*, &
Aben-Ezra, cuius opinionis meminit *August. Lib. XI.*
De Genes. ad lit. Nil autem magis ridiculum quam
quod *Glycas* probare contendit, primum hominem
nullo sexu creatum fuisse, alioque modo, quam co-
niugali satione, genus humanum multiplicandum
fuisse, si Adamus non peccasset. Mirabilis *Augusti-*
nus Lib. XIV. de Civit. Dei Capp. XXI. XXII. XXIII.
XXIV. XXV. & XXVI. multa egregie ac preclare di-
sputat, unde huius sententiae falsitatem facile est
arguere. Nihil est enim unde suspicemur indecens
fuisse innocentibus hominibus coniugali complexu
copulari, quum nullum tum libidinis malum, peccato
non admissio, interventurum fuisse. Poterit erudi-
tus lector laudata loca consulere, nam ipse prolixitatis
metu haec tantum ex *Capite XXI.* adducere con-
tentus sum. Absit itaque ut credamus illos coniuges
in *Paradiso* constitutos per hanc libidinem, de qua erue-
bescendo eadem membra texerunt, impleturos fuisse,
quod in sua benedictione Deus dixit, *Crescite & mul-
tiplicamini, & implete terram.* Post peccatum quippe
orta

τοῖς ἐδειχεν ἀνήρ. ὡς
δοκεῖ τοῖς ἀμάθεσι τέλ-
αις θύμιν ὅτι διὰ τὸ έ-
ναντι παραχθῆναι κα-
τηρχάς ἀνθρωπον·
εὐ ὡς διαφορὰ σχημά-
των οὐκ ἦν αὔφορως δὲ
τὸ τῆς ἀνασάσεως
πρὸς αὐτὸν ὡς οὐδὲ
προείρηται τούτου χά-
ριν εὐ τῇ ἀνασάσει δια-
φορᾷ φημάτων καὶ προ-
σώπων οὐκ ἐστιν. ὅτι
δὲ ταῦτα οὕτως ἔχει,
καὶ ὅτι ἐναὶ παριγγε-
κατ' ἀρχάς ἀνθρωπον
ὁ Θεὸς, καὶ ὅτι τὸ θῆ-
λυ διὰ τοῦτο μετὰ ταῦ-
τα εἰσὶν νεγκεῖ διὰ τὸ τὸν
ἀδικὸν ἐμπίπτειν τῆς

ic igitur divinus hic
vir perspicue demon-
stravit, ut nobis
indoctis evidetur,
eo quod unus ho-
mo a principio pro-
ductus est, in quo
figurarum differentia
nulla erat; ad illum
vero, quae resurrec-
tionem adtinent, re-
spiciunt, ut iam di-
ctum est; propterea
nullum figurarum &
facierum futurum es-
se in resurrectione
discrimen. Haec au-
tem ita se habere,
& unum principio
hominem a Deo pro-

A 3 du-

orta est haec libido: post peccatum eam natura non
imprudens amissa potestate, cui corpus ex omni parte
serviebat, sensit, attendit, erubuit, operuit. Illa ve-
ro benedictio nuptiarum, ut coniugati crescerent, &
multiplicarentur, & implerent terram, quamvis &
in delinquentibus manserit, tamen antequam delin-
querent data est, ut cognosceretur procreationem fili-
orum ad gloriam coniubii, non ad poenam pertinere
peccati. Vide omnino alia capita in quibus ostendit
quomodo sine libidine coniugale opus exerceri pos-
set. Vide etiam quae inferius adnotabimus.

τελειότητος ὁ νύσσως
 Θεῖος Γρηγόριος ἀρι-
 μηλότερον ἔδειξεν ἐπα-
 προύμενος ὁ Θεῖος οὐ-
 τῶς αὐτὸς, εἰ κατ' εἰκό-
 να θεοῦ ὁ ἀνθρώπος
 ἔκτισαι πᾶς ἄρσεν καὶ
 θῆλυ παράγει αὐτὰς;
 πρὸς δὲ καὶ ἐπιλύων
 τὸ τοιοῦτον ἀπόρημα,
 ὑπεριφαίνειν ἔσικεν, ὁ
 ποίῳ χάματι ἐγείρον-
 ται τὰ ημέτερα σώμα-
 τα. λέγει γὰρ ὅτι τὴν
 κατὰ τὸ ἄρσεν καὶ θῆ-
 λυ διαφορὰν οὐκ εἶχεν
 χῆς αὐτῆς, ἵνακα δη-
 λαδὴ τὸν πρῶτον ἔκει-
 νον παρήγαγεν ἀνθρώ-
 που, ἀλλὰ μετὰ τὴν
 τῆς εἰκόνος κατασκέ-
 υν τελευτῶν ἐπει-
 τεχνᾶται τῷ πλάσμα-
 τι· ἡ τις οὖ πρὸς τὸ
 Θεῖον, ἀλλὰ πρὸς αὐ-
 τὴν αἴρα τὴν τῶν ἀλό-
 γων φύσιν ἐχει τὴν
 ὄμοιότητα. διὰ τί δὲ
 ταῦτα γέγονε καὶ πᾶς
 αὐτῷ βούθην παρ-
 εδί-

ductum fuisse, & ideo
 feminam postea in-
 veftam, quod Ada-
 mus a sua perfectio-
 ne excidisset, divinus
Gregorius Nyssenus
 manifestius ostendit,
 dū ita vir ille divinus
 dubitat, differitque.
 Si ad Dei imaginem
 homo creatus est, quo-
 mode eos masculum fe-
 minamque produxit?
 Deinde vero hanc
 dubitationem refol-
 vens, qua figura no-
 stra corpora resurre-
 cta sunt subindica-
 re videtur. Ait enim
 maris et feminae di-
 scrimen, non a prin-
 cípio ipso, quem sci-
 licet primus ille ho-
 mo produktus est, sed
 tandem post imagi-
 nis conditum opificio
 superinductum fui-
 se, quod quidein non
 divinitati, sed ipsi
 est mutarum pecu-
 dum

εδίδοτο· καὶ τίνος ἔνεκεν οὐ κατὰ τὸ ἄρρεν καὶ Θῆλυ διαφορὰ παρησήγετο· οὐ καὶ πρὸς τὰ ἀλογα φέρουσα τὴν ὄμοιωσιν, οὐ διαληφθεὶς οὐτος αὐτὴν ἀριθμούπατά σε διδάξει κατὰ βῆμα διεξιὰν οὐτωσί· πλάττων οὐ θεός τὸν ἄνθρωπον, καθόλου διλαδή φύσιν, τὸ θεοεικέλον χρῆμα, οὐ ταῖς κατὰ μηρὸν ἐκαρτέρει προσθίκιας, ἀλλ' ἀματῆστοῦ παραγωγῆς· τὸ ἄνθρωπινον ἄπαν ἑώρα γένος, ὅπόσον ἀντὶ εἰνατ' ἀριθμόν· ἑώρα δὴ καὶ τὴν γενησομένην μετ' οὐ πολὺ τοῦ ἄνθρωπου παρεκτροπὴν, καὶ ὅτε τῆς οὐφιλῆς ἐκείνης ἐκπεσεῖται καὶ ἴσαγγέλου ζωῆς, ὡς ἀν οὖν μὴ πολοβῶσθαι τὸ τῶν ἄνθρωπίνων θυχῶν πλῆθος ἐκείνου τοῦ πρώ-

dum naturae persimile. Quia vero de causa haec facta, et quomodo illi a Deo adiutor datus; & cur maris & feminæ discrimen, quod quidem ad animalia ratione carentia similitudine accedit, inflatum sit, laudatus hic vitaculentissime tecum decebit, hisce iisdem verbis ita dissertans: *Fingens Deus hominem generaliter scilicet naturam, rem Deo similem, non numero paulatim crescentem esse volebat, sed una cum illius productione omnem humanum genas instituerat, etiam non post multum futuram hominis transgressionem, & e sublimi illa, & Angelicæ aequali vita cum esse casurum.* Ne igitur humanarum animarum multitu-

πρώτους, καθ' ὃν ἄ-
ρα καὶ οἱ ἀγγέλοι πρὸς
πλῆθος πίνεται θνητοῖς,
ἐπίνοιαν αὐξήσεως ἔχο-
ν κατασκεύαζε τῇ φύ-
σει κατ' ἄλληλον τοῖς
εἰς ἀμαρτίαν καθολι-
σθνήσασιν· ἀντὶ τῆς
ἀγγελικῆς μεγαλοφυ-
ΐας τὸν κτηνῶδην καὶ ἄ-
λογον τῆς ἐξ ἄλλη-
λῶν διεδοχῆς τρόπον
ἐμφυτεύσας τῇ αὐθω-
πότητι· ἐπειδὴ γάρ
οὐκ ἡγνώντες ὡς πρὸ-
είρηται ὅτι τὸ πλᾶσ-
μα τῆς πρὸς τοὺς ἀγ-
γέλους ὁμοτιμίας ἀ-
πορριεῖν, τὸν πρὸς τὸ
παπενόν ποιούσαν
προσοπειώσεται; διὰ
τοῦτο παρέμιξε τε καὶ
τὸν ἀλόγου τῇ ἴδεᾳ εἴ-
κόνι· οὐ γάρ ἐστιν ἐν
τῇ Θείᾳ καὶ μακαρίᾳ
φύσει· κατὰ τὸ ἄρρεν
καὶ θῆλυ διαφορά. τῆς
οὖν

do, quum excidisset
ab primo illo, se-
cundum quem si-
militer & Angeli in
multitudinem excre-
verant, mutilaretur,
curam augmenti na-
turae illorum invi-
cem imposuit, quum
in peccatum prolapsi
essent, pro praestanti
illa angelica conditi-
one, iumentorum
proprium et irratio-
nalem successionis ex
invicem modum hu-
manaē naturae infe-
rens. Nam quia non
ignoravit, ut dictum
est, suum opificium,
quum ex illa aequa-
li cum angelis digni-
tate defluxisset, cū m
humilibus rebus com-
munionem habiturū
esse: propterea et pro-
priae imagini (1) ali-
quid

(1) Homo non est imago Dei quoad corpus, ut Cy-
rillus Alexandrinus contra Anthropomorphitas, & Isi-

οὐν ἀλόγου κατασκευῆς, επὶ τὸν αὐτρωπὸν ἐνεγκῶν τὸ ιδίωμα, οὐ κατὰ τὸ ὑψηλὸν τῆς κτίσεως ήμῶν τὸν πλεόνασμον τῷ γένει χαρίζεται. οὐδὲ γάρ ὅτε τὸν κατ' εἰκόνα παρήγαγε τότε τὴν τοῦ αὐξάνεσθαι καὶ πληθύνεσθαι δύναμιν τῷ αὐτρωπῷ προσέθηκεν. ἀλλ' ἵνα διέκρινετον κατὸ τὸ ἄρρεν ηὔθητον διαφέρειν· ὡς εἴγε πρὸς τοῦ ἐπιβαλεῖν τὴν φύσει τὸν τοιούτον διαφοράν, αὐξάνεσθε ηὔπληθύνεσθε ἔλεγεν, οὐκ ἀν τοῦ τοιούτου τῆς γενέσεως εἴδους προσδεῦθημεν δι οὐ γεννᾶται τὰ ἄλογα· ταῦτη

quid irrationalis admiscuit. In divina enim et beata natura, nullum est maris feminaeque discrimen. Is rationalis igitur structurae proprietatem in hominem inferens non secundum nostrae creationis sublimitatem superabundantiam generi clargitur. Neque enim quum ad imaginem hominem produxit, tunc qua cresceret, et multiplicaretur, virtutem homini adiecit; sed quum maris et feminae differentiam discrevit. Ut si antequam tale naturae discrimen

τοι

dorus Pelusiotes, docent; et si imago Dei alibi sita etiam in corpus quodammodo redundare cognoscatur, ut indicat Augustinus. Tertullianus eam Lib. de Resurrect. Carn. in vivacitate reponit. Augustinus Lib. XII. De Civ. Dei Cap. xxiii. in ratione atque intelligentia, sicuti Lib. III. de Genes. ad litteram Cap. XX. Vide quae adnotavimus ad Epistolam XXXII.

τοιηδὴ τὸν τοῦ ἀνθρώπου καταθρηνῶν ὁ δαβὶδ ἀσθλίοττος, οἵμοι, ἔλεγεν, ὅτι ἀνθρωπός εὐ τιμῇ ὡν, οὐ συνῆκε. παρασκονεβλήθη τοῖς ἀνθρώποις κτήνεσι ηὴ ὄμοιώθη αὐτοῖς. τὸν γάρ ζωώδην ταύτην γένεσιν τῇ φύσει παραδεξάμενος διὰ τὸν πρὸς τὸ ὑλῶδες ρόπτην κτηνώδης ὄντως γέγονεν ὁ τοῖς αἰγγέλοις πρότερον διδότιμος ὡν. ταῦτα μὲν οὖν, ὅσιωτατε, ηὴ ὁ δαμασκηνὸς Ιωάννης ἐπιβεβαῖοὺν

imponeret: Crescite, dixit, & multiplicamini, haud utique eiusmodi generationis forma indigebamus, per quam bruta animantia generantur. Propterea David etiam hominis misericordiam querens, Hemi mibi, dicebat, quod homo quum in bonore esset, non intellexit, comparatus est iumentis insipientibus, & similis factus est illis⁽¹⁾. Quum enim animaliem hanc generationem

(1) Qualis fuerit primi hominis conditio egregie docet Augustinus Lib. XII. de Civ. Dei Cap. XXI. Hominem vero, cuius naturam quodammodo medium inter Angelos bestiasque condebat; ut si creatori suo tamquam vero domino subditus praeceptum eius pia obedientia custodiret in consortium transiret Angelicum, sine morte media beatam immortalitatem sine ullo termino consequentus; si autem Dominum Deum suum libera voluntate superbe ac inobedienter usus offenderet, morti addictus bestialiter viveret libidinis servus, aeternoque post mortem supplicio destinatus. Haec omnia mores, vivendique rationem, non exteriorem figuram respiciunt, quod perpetram censet Glycas.

οὐν ἔοικε περὶ τοῦ πράτου αὐνθρώπου καὶ τά
δε διεξιῶν. εἰδὼς δὲ ὁ
προγράψης θεὸς ὅτι
ἐν παραβάσει γενήσε-
ται, καὶ ὅτι φθορὰ
ἐπιπεσεῖται, παράγει
τὸ Θῦλον ἐξ αὐτοῦ βο-
ηθόν αὐτῷ κατ' αὐτὸν
πρόσγετὴν τοῦ γένους
ἐκ διαδοχῆς μετὰ τὴν
παραβάσιν σύσασιν.
τὰ αὐτὰ τοῖς διαληφ-
θεῖσι καὶ τῷ χρυσορ-
ρύμονι Ιωάννη διείλη-
πται. οὐδὲς γάρ εἴξε-
θετο κεφαλαιαῖς περί-
τε γάμου καὶ παρθενί-
ας, καὶ τάδε περὶ τού-
του διέξεισι. πλάσας
ὁ θεὸς τὸν αὐνθρώπον
ἐθετο εὐ τῷ παραδεί-
σῳ καὶ γάμου λόγος
οὐδεὶς οὐν ἐδέισεν αὐ-
τῷ γενέσθαι βοηθὸν
καὶ εγένετο. καὶ οὐδὲ
οὔτως ὁ γάμος ἀνάγ-
καιος εἶναι ἐδόκει. ἀλ-
λ' ἐπειδὴ τὸν ἀπὸ τῆς
θανάτου φθορὰν ἐδέ-

ξαν-

nem natura aeccepis-
set, propter villam
ad res materias pro-
clivitatem, bellui-
nus prorsus evasit,
quum Angelis antea
aequalis honore fuisset. Haec quidem i-
gitur, vir sanctissime,
Damascenus etiam
Iobannes confirmare
videtur, differens de
primo homine ea que
sequuntur: Quam vi-
dissit Deus, qui om-
nia praesentit, man-
datum cum esse trans-
gressurum, & corru-
ptioni futurum obno-
xiū, produxit ex i-
psa feminam ad intori-
um simile ei ad succes-
sivam generis post pec-
catum propagationem.
Eadem cum his, quae
protulimus, & auteo
eloquentiae fluvio
manans Iobannes dis-
sertat. Capitibus e-
nim, in quibus De-

Nu-

Ξαντος καὶ τὴν ὁδὸν
καὶ τὸν αἴραν καὶ τὸν
ἐπίπονον Βίον, τότε
καὶ ὁ γάμος ἐπεισέρ-
χεται πόρας πόθεν εἰς
τὴν αρχὴν ὁ γάμος
ἀνάγκαιος. ἐδειξεν
εἶναι ἀπὸ τῆς πατ-
ρανοῖς, ἀπὸ τῆς αράς,
ἀπὸ τοῦ θαύματος
που γάρ θαύματος, ἐ-
κεῖ γάμος διὰ ταῦτα
μὲν οὐκ ὑπερον ἐπει-
σῆλθεν ὁ γάμος, αὐτὸς
εἴγε ἔμενεν ὑπακούων
ὁ Αδάμ, οὐκ ἀντικεί-
ησε τοιούτου. καὶ τοῦ-
του γὰρ ἀνευνή τῶν ἀν-
θρώπων πληθὺς προ-
ελθεῖν οὐκ ἐκολύετο.
εἰ γὰρ μυρίαι μυριά-
δες αὐγέλων λειτέρη-
γοῦσι τῷ Θεῷ. καὶ χι-

λει.

*Nuptiis et Virginita-
te egit, etiam haec
de hoc ipso loquitur:
Quum formasset Deus
hominem posuit in Pa-
radiso, et nulla erat
nuptiarum ratio. O-
portuit adiutorem ipsi-
fieri, et factus est, et
neque sic nuptiac ne-
cessariae esse videban-
tur. Sed postquam
mortis corruptionem ex-
cepere, dolorem, et ma-
ledictionem, et laborio-
sam vitam: tunc nu-
ptiac supervenere. Vi-
des ex quo nuptias
esse coepisse necessa-
rias ostendit? ex ino-
bedientia scilicet, ex
maledictione, ex mor-
te⁽¹⁾. Vbi enim mors,
ibi*

(1) Frigida prope videtur Manichaeis suffundi, quos
inter Leucius Charinus coniugia legitima improbans
omnem generationem malam, & a malo eise adfir-
mavit, in Actis Petri, Andreæ, Ioannis, Thomae, &
Pauli, apud Photium Cod. CXIV. Coniugia etiam re-
probavit Marcion, ut scribit Tertullianus I. adversus
Marcionem.

λιαν χιλιάδες αρχαγ-
γέλων παρεστῶσιν αὐ-
τῷ, καὶ αὐδεῖς τούτων
ἐκ διαδοχῆς γέγονε καὶ
τόκων, καὶ ὁδίνων ταῦ-
συλλιψίων.. πολλῷ
μᾶλλον αὐτρώπους
ἐποίησε γάμου χωρίς οἱ
ώσπερ οὖν ἐποίησε
τοὺς πρώτους ὅθεν αἴ-
κατες ἀνθρώποι, οὐ-
τω μὲν οὖν οἱ διαληφ-
θέντες οὐτοι θεοτάτοις
αὐτῷς κατὰ ρῆματα
ταῦτα διεξιόντες ὑπερφαί-
νειν ἡμῖν ἐοίκασιν, ὅτι
κατὰ τοὺς θεοτάτους
ἀγγέλους καὶ ή τῶν αὐτῶν
πλιθεύς εἴ-
μελ-

ibi et nuptiae. Pro-
pterea igitur novissi-
me nuptiae introie-
re; ita ut si obediens
Adamus permane-
set, harum usus nul-
lus fuisset. Etenim
& sine his hominum
multitudo prodire
non prohiberetur⁽¹⁾.
Si enim centum mil-
lia millium Angelorū
Deo ministrant;
& mille millium Ar-
changelorum eidem
adsistunt; & horum
nemo ex successione,
genitoribus, & par-
turitione, & conce-
ptio-

(1) Haec opinio, magno Augustino ne in men-
tem quidem venerit, dum Lib. XIV. De Civit. Dei
Cap. XXIII. ita scribit: *Quisquis autem dicit non fu-
isse coituros nec generaturos nisi peccassent; quid di-
cit nisi propter numerositatem sanctorum necessarium
hominis fuisse peccatum, &c.* Nec Ambrosio quidem De
Paradiso Cap. X. Et ideo quia ex viro solo non pote-
rat humani esse generis propagatio: pronunciauit Do-
minus non esse bonum solum hominem. Libro tamen
III. De Genes. ad litter. C. XXI. ita scripsit Hipponensis
Praeful: *Nam illud quod dictum est, erescite, & multipli-*

μελλεν προελθεῖν εἰς μήγε παρεκτροπὴν καὶ ἔκσασιν ἀπὸ τῆς πρὸς αὐγέλους ὁμοτιμίας ἐκῶν ὑπέση ὁ ἄνθρωπος . εἰ δὲ κατ' ἕκεινον ἔμελλον προελθεῖν , οὐδὲ γάρ μου χρεία λοιπὸν ἀπὸ ἀρχῆς ὡς προείρηται ἦν πῶς καὶ γάρ εἴη μετὰ τὴν ἀράν οὗτος εἰσῆλθε καὶ τὴν ἀπὸ Θανάτου φθορὰν , ὡς χρυσᾶς τὴν γλῶττάν φοσιν . εἰ δὲ μὴ γάμου χρεία ἦν , οὐδὲ τῆς τῷ γάμῳ λοιπὸν συντελούσης κατασκευῆς . πῶς καὶ γάρ

ptione natus est . Multo magis homines si ne coniugio fecisset , quemadmodum & illos primos , unde omnes homines descendedunt , effecit . Ita igitur laudati hi divinissimi viri ad verbum haec differentes nobis adfirmare visi sunt , non secus ac divinissimos Angelos hominum multitudinem processuram fuisse , nisi ab illa honoris cum Angelis aequalitate homo voluntarie aberrasset , & longe

camini , & implete terram ; quamquam nisi per concubitum maris & feminæ fieri non posse videatur , unde hic quoque mortalium corporum exstitit indicium : potest tamen dici alium modum esse potuisse in corporibus immortalibus , ut solo piae caritatis affectu nulla corruptionis concupiscentia filii nascerentur &c. Eadem habet Libro De bona Coniugii Cap. I. Sed quantum non dubitet Augustinus , hominem , et si iustus permanisset , nuptiarum tamen foecunditate propagandum fuisse , quamque aliter sentientes exhibent , aperte constat ex iis , quae late disputat Lib. IX. De Genes. ad lxx. Cap. III. IV. V. VII. VIII. IX.

γάρ εἶπερ ὡς ὁ νύστις
φησί τε λελυταῖον ὁ κτι-
νώδης οὗτος τοῦ γά-
μου τρόπος ἐγκατεσκε-
νέσθη τῇ ἀνθρωπότη-
τι· καὶ πῶς γάρ οὐ ἔ-
χεινώδης, εἰ γε χάριν
αὐτοῦ αὐτῷ πρὸς τὰ
ἄλογα τὴν ὄμοιωσιν
φέρομεν, καὶ μή μοι
τὸν λόγον ἡγοῦ φορ-
τικὸν τουτωνί· ἔχεις
γάρ τὸν πηλουσιωτικὸν
θεῖον ἰσίδωρον σὲ ἐ-
πισολαῖς αὐτοῦ κατὰ
λέξιν οὕτω διεξιόντα·
κατὰ μὲν τὴν ἀγνείαν
τοῖς ἀγγέλοις ὄμοιού-
ται ὁ ἀνθρωπός. κα-
τὰ δὲ τὸν γάμον τῶν
Θηρίων οὐδὲν διερήνο-
χεν· οἵς ἀναγκαῖα ἡ
συνουσία εἰσὶ καὶ δο-
κεῖν τὴν τοῦ γενοῦς
μηχάνασθαι διαδοχήν.
καλῶς οὖν ὁ Δαβίδ τὴν
τοῦ ἀνθρώπου κατα-
φρονεῖ ἀθλίοττα τοῖς
γάρ ἀλόγοις ὡς εἴρι-
ται κατὰ γένεσιν ὁ·

μοι-

ge se expulisset. Si ve-
ro illa ratione mul-
tiplicandi erant, re-
liquum est ut nuptiis
a principio, quemad-
modum dictum est,
opus non fuerit. Quo-
modo enim? Si post
maledictionem haec,
& post eam quae ex
morte procedit, cor-
ruptionem, introiere,
ut *linguam Aureus* ad-
firmat? Si vero nu-
ptiis opus non erat,
reliquum est ut nec
ea, quae ad nuptiarum
consummatio-
nem confert, forma-
tione. Quomodo e-
nim? Siquidem, ut
Nyssenus ait, bellu-
inus hic nuptiarum
modus novissime hu-
manae naturae addi-
tus fuit? Et quomo-
do non belluinus? Si
per ipsum cum mu-
tis animantibus simi-
litudinem gerimus?

Ne-

μοιωθεῖς καὶ τὰ πά-
θη ταῦτα λύπην, ἵδο-
ντι, ἐπιθυλίαν, καὶ
ὅσα τοι αὐτῷ πρὸς ἑ-
αυτὸν ἔκειθεν ἐφείλκυ-
σεν· οὐδὲ γέρ προη-
γουμένως τῇ τῶν ἀν-
θρώπων φύσει ταῦτα
συνεπίσθισαν. ὡς οἱ
τοῖς πρὸς θαλάσσιον
ό μέγας φυσὶ μάζε-
μος. ἀλλὰ διὰ τὴν τῆς
πελειότητος ἔκπτωσιν·
ὑσερον ἐπεισῆχθη ταῦ-
τα τῷ ἀλογωτέρῳ μέ-
ρει προσφύνται τῆς
φύσεως. ἀλλ' ἐπὶ τού-
τοις προσέχειν σε' ἀ-
ξιον· φάνεται γέρως
ἵννικα τὸν πρῶτον ἔκει-
νον παρήγαγεν ἄνθρω-
πον οὔτε γάμου λέ-
γος ἦν, οὔτε τῆς τῷ
γάμῳ λοιπὸν συντε-
λούσης καπεσκευῆς·
εἰ γέρ εἴβούλετο κατ'
ἀρχὰς ὁ Θεὸς διὰ γά-
μου προσελθεῖν εἰς
πλῆθος τὸν ἄνθρω-
πον.

Neque mihi hunc
sermonem gravem
arbitrator. Habes e-
nīm divinum *Isidorum Pelusiota* in su-
is Epistolis ita ad ver-
bum differentem. Si
Castitatemquidem spe-
ctes Angelis homo si-
milis est: si vero co-
nigium nibil differt a
bestiis, quibus concu-
bitus necessarius est,
atque ita generis suc-
cessionem excogitare.
Bene igitur David
hominis miseriam
despicit. Brutis enim,
ut dictum est, ani-
mantibus in eo, quod
generationem atti-
net, similis factus
est, & perturbatio-
nes has, tristitiam,
voluptatem, concu-
piscentiam, & quae-
cumque id genus a-
lia, inde ad se ipsum
adtraxit (1). Neque

(1) Superius Epist. v. haec eadem quoque disputat, &
ad-

πον· καὶ πῶς ὁ δα-
βὶδ ἐπόδυρεται τού-
του ἔνεκεν· οἵμοι λέ-
γων ὅτι ἀνθρώπος ἐν
τιμῇ ὥν οὐ συνῆκε παρ-
εσυνεβλήθη ἀνοίτοις
κτίνεστι καὶ ὡμοιώθη
αὐτοῖς· ή κατὰ τοὺς
ἀγγέλες πληθύνεσθαι
ἴθελε τὸν βραχὺ τι
πάρ’ ἀγγέλους ἥλατ-
τωμένου, καὶ τὶ τὸ κα-
πεναγκάζον μετὰ τοι-
αύτης αὐτὸν προαχ-
θῆναι κατεσκεῦσε. εἴγε
καὶ μᾶλλον οὐκ ἐπρε-
πε καθ’ ὄμοιότα τῶν
ἀλόγων τὴν τοῦ ἀν-
θρώπου τινικαῦτα γε-
νέσθαι παραγαγήν; τί-
νος

enim ipso initio haec
una cum ipsa huma-
na natura creata fue-
re, quemadmodum
in libris ad Thalassiu-
m magnus *Maximus*
adserit; sed eo quod
perfectione exciderit
haec, quae parti natu-
rae ratione magis ex-
perti adnascuntur, su-
perinduta sunt. Ve-
rum ad haec animū
intendere par est. Elu-
cet enī, quū primū illū
hominē Deus pro-
duxit, neque coniugii
rationē, neque quae
coniugium perficit,
strukturam fuisse (1).

B

Si

adfirmat Part. I. *Annal.* ubi περὶ χιτῶνων δερματί-
ων. Cur voluptas concubitu, & coitioni a Deo
admitta sit, egregie disserit *Cyrillus* apud nostrum
Glycam loco proxime laudato, id omnino necessariū
ostendens, ut homines ad seipso servandos,
genusque propagandum, blanda quadam inlecebra po-
tenter adtraherentur.

(1) Eos qui censem concubitum propter peccatum
inductum fuisse, egregie confutat ὁ πάτη *Lib. IX.*
De Genes, ad litt. Cap. IX.

τος ἐγέκεν, ὡς τε καὶ
τὸν ἐπὶ τούτῳ Θεοῦ
σκοπὸν ἔργοις αὐτοῖς
γενέσθαι, καταδῆλον
καὶ αὐτὸν αὐτὸς αἰ-
τισθαι τὸν ἀνθρω-
πον, εἴποτε τῆς ψυ-
χῆς ἐκπεσῶν λίξεως
ἐπὶ τὸν ζωόδην ταύτην
κατενεχθείη καὶ ἀλο-
γον γενεσιν. εἰ γάρ ἄ-
μα τῇ παραγωγῇ τοῦ
ἀδάμ καὶ ἡ λογος αὐ-
τὴ συμπαρήγετο κατα-
σκενί, Θύραν ἀντιλο-
γίας ἢ ἐντεῦθεν ἀνε-
ογμένην ἴδειν· ἐπ' αὐ-
τὸν γάρ τὸν Θεὸν ἢ αἱ-
τία τις διέβαινεν ἀν-
ώς μετὰ τοιαύτης πα-
ραγωγῶν πέκαστηκεύ-
νη τὸν ἀδάμ· ἐφ' ᾧ
οὐκέδει πικάπτα συμ-
παραχθῆναι αὐτὸν,
ὡς γε δοκεῖ τέως ἡμῖν.
εἴδε καὶ τοῦτο προτεί-
νουσί τινες ὅτι κατὰ
τὸν ἑαυτοῦ πρόγυρωσιν
ὁ Θεὸς τὴν τοιαύτην
δέδωκε τῷ ἀνθρώπῳ
κα-

Si enim principio
Deus per nuptias ho-
minem multiplicari
voluisse, quomodo
nam David isthuc i-
psum quereretur, bei-
mibi, dicens, quod bo-
mo, quum in bonore es-
set, non intellectus, com-
paratus est iumentis in-
sipientibus, et similis
factus est illis. Vel
si, ut Angeli, mul-
tiplicarivolebat eum,
quem paulominus ab
Angelis minuit, quid
nam erat, quod eum
cum huiusmodi stru-
ctura produci com-
pelleret, siquidem ad
mutarum pecudum
similitudinem pro-
duci tunc homo
haud quaquam debe-
bat. Qua de causa?
Et ut divina in hoc
intentio operibus i-
psis manifestaretur;
& homo pariter ipse
culpari posset, si um-
quam

κατασκεύην ἀπ' ἀρχῆς
καλῶς τοῦτο προτέ-
ρουσιν καὶ δεχόμεθα
τὸν λόγον αὐτῶν, εὑ-
παράδεικτος γάρ. ἀλλ'
εὐθῶς οὐδὲποφέρο-
μεν οὐτω καὶ ίμεῖς λέ-
γοντες. εἰ κατὰ θείαν
πρόγνωσιν κτινώδης
αὐτὴν κατασκεύη τῷ ἀ-
δάμῃ ἐδίδοτο κατάρ-
χας, ἵνα τί μὴ καὶ
Ἐντοναύτὸν ἐπλασε,
καὶ φθορᾶ ὑποκείμενον,
ἐπειδὴ φθορᾶ καὶ Θνη-
τότης περιπίπτοντα
τοῦτον ἔώρα μετὰ βρα-
χύ;

quam ab animae qui-
ete excidens ad bel-
luinam hanc & irra-
tionalem generatio-
nem devolveretur.
Si enim una cum A-
dami productione &
structura ipsa irrati-
onalis producta fuis-
set, contradictionis
portam inde apertam
videre erat (1). In i-
psum enim Deum
culpat refundere-
tur, utpote illum,
qui Adamum ita con-
structum produxisset.

B 2 Quam-

(1) Haec quidem Glycae opinio, sexum ullum prin-
cipio in Adamo fuisse negantis, e regione stat er-
roris Rabbinorum, Samuel in Bereschit Rabbah, Ma-
nasse Ben-Israel Conciliation. in Genesim, Maimonidis
in More Nevuchim Part. II. Cap. xxx., qui Adamum
androgynum faciunt, adseruntque quod Adam & E-
va creati sunt sicut unus, ex tergo vel dorso coniun-
cti. Postea vero a Deo divisi sunt, qui dimidiā par-
tem accepit, & fuit Eva, & adducta est ad ipsum.
Haec sententia ex Platone in Symposium petita esse
videtur, cui perperam adsensum praestitit Eugubinus
in Cosmopoea; quamquam Platonis fabellam ab divina
historia non multum abludere censem Eusebius Libro
XII. τῆς πρωπαρασκ. Cap. XII.

χύ· ἵνα τί μὴ καὶ τὸν
εὖαν αὐτικὰ παρῆγα-
γε καὶ νόμῳ γάμου
συνέζευξεν αὐτὸς; ἐπει-
δή περ οὐκ ἥγνοι τὸ
συμβισόμενον. εἶνα μὴ
καὶ σάρκα παχεῖαν
ἐνέδυσεν αὐτοὺς· ξ αρ-
χῆς καὶ τὰ λοιπὰ πάν-
τα παρῆγαγεν· ἐν οἷς
αὐτοὺς κατεδίκασεν ὑ-
στερον. ἀλλ' οὐδέν τι
τοιοῦτον ἐποίησε, δό-
ξαι Θέλων ἐντεῦθεν·
ποῖον εἴναι ἐβούλετο τὸ
τῶν χειρῶν αὐτῶν φι-
λοτέχνιμα. διὰ γὰρ
τοῦτο καὶ μόνον αὐτὸν
παρῆγαγε καὶ αφθαρ-
σίᾳ τετίμηκε καὶ κα-
πά τοὺς αγγέλους πλη-
θύνεσθαι ἥθελε. διὰ
τοῦτο καὶ φυχῆς αὐ-
τῷ μετέδωκε νοερᾶς
βουλόμενος αὐτὸν εἰ-
ναι καὶ ἀθάνατον ἐς τὸ
δινυκκές. ὡς δὲ χρυσοῦς
τὸν γλώτταν φοστί. καὶ
οὐ ταῦτα δὲ μόνον, ἀλ-
λὰ καὶ βασιλέα τῶν
ἐπι-

Quamobrem hanc
tunc structuram una
cum illo produci non
oportebat, ut nobis
quidem videtur. Si
qui vero eo quod om-
nia praesenserit De-
us, ita hominem a
principio construxisse
pertendunt, re-
de haec pertendunt,
& eorum sermonem
recipimus; dignus e-
nim est, qui facile
recipiatur; sed statim
contra subinferimus,
ita nos etiam dicen-
tes: Si secundum di-
vinam praesensio-
nem belluina haec
structura Adamo a
principio data est,
cur nam mortalem e-
tiam ipsum, & cor-
ruptioni obnoxium
Deus non formavit,
quando corruptioni
& mortalitati paulo
post hunc subiicien-
dū intuebatur? Quid
nam

ἐπιγέων πάντων κα-
τάσησι τὸν ἀνθρώπον
ὁ Θεός. ὅρα γὰρ ὅτι
καὶ λέων αὐτῷ καὶ τάρ-
δαλις ὑπεπάσσετο. καὶ
τὰ λοιπὰ πάντα θή-
ρια δουλικῷ παρίσαν-
το χίματι καὶ πῆγαγε
γάρ φησι τὰ ζῷα πρὸς
τὸν ἀδάμ τοῦ ἰδεῖν τί¹
καλέσει αὐτά. οὕτω
μὲν οὖν ἀπ' ἀρχῆς ἐ-
θελε καὶ εἶναι καὶ διά-
γειν τὸν ἀνθρώπον ὁ
Θεός· ἀλλ' ἐξ αἴβου-
λιας ἐκεῖνος ὑποτέμνει
τὰ τῆς ἀρχῆς, χη-
μάτων ὑποπίπτει δια-
φρᾶ, καὶ ἄλλος ἐξ ἄλ-
λου γίνεται. καὶ τοῦ-
το δαιιδὸς Θεῖος ὑπεμ-
φάνων ἔλεγεν ἀνθρώ-
πος ἐν τιμῇ ὡν οὐ
σύνηκε, παρασυνεβλή-
θη τοῖς ανούτοις κτί-
νεσι, καὶ ὀμοιώθη αὐ-
τοῖς. εἰ δὲ ταῦτα αύ-
τως ἔχει, πάντως οὐκ
εὔλογον ἀπερισκέπτως
οὗτος καὶ συναρπάζε-

σθαι

nam & Evam non sta-
tim produxit, eosque
nuptiarum lege con-
iugavit, siquidem
quod eventurum es-
set, non ignorabat?
Cur & crassa carne
eos a principio non
induit, & cetera om-
nia produxit, ad quae
eos postea damnavit?
Sed nihil huiusmodi
fecit, ostendere exin-
de volens, quale ma-
nuum suarum opificium
esse vellet. Pro-
pterea enim & solum
ipsum produxit, &
immortalitate hono-
ravit, & Angelorum
instar multiplicarivo-
lebat. Propterea & a-
nimam ipsi, quae in-
telligentia praestaret,
tribuit, immortalem
eum in perpetuum
esse volens, quemad-
modum *antea lingua*
Conspicnus adfirmat.
Et non ista tantum,

B 3

ve-

σθαι τοῖς λόγοις ὅτι
ἐκ προγνωστεως ὁ Θεὸς
μετὰ τοιαύτης κατασ-
κευῆς παρήγαγε τὸν
Αδὰμ ἀπ' αρχῆς· εἴ
γε καὶ μᾶλλον ὁ συ-
ναίτης Θεῖος ἀνασά-
σιος ἐν τῷ περὶ ἀνα-
σάσεως λόγῳ αὐτοῦ
καὶ τάδε κατὰ ρῆμα
λεγων εὑρίται. δι' πλη-
τίς ἔστιν ἡ τῆς φύσεως
ἡμῶν κατασκευὴ ἵτε
πρὸς τὸ Θεῖον ὁμοιω-
μενη καὶ ἡ πρὸς τὴν
διαφορὰν ταύτην τῶν
ζηματῶν διηρημένη τε-
λευταῖον κατασκευα-
σθεῖσα τῷ πλάσματι.
καὶ οὐ ταῦτα μόνον,
ἀλλὰ καὶ τὴν ἀγίαν
ἐπιφέρει γραφὴν, ὁ
Θεῖος οὗτος ἀνὴρ. ὥστε
τὸ δόγμα τοῦτο γενέ-
σθαι σαρέτερον. λέ-
γει γὰρ καὶ ἐποίησεν
αὐτὸν. δευτέρᾳ δὲ ποί-

ΗΟΥΣ

verum etiam terre-
norum omnium re-
gem Deus hominem
constituit(1). Vide e-
nīm & Leonem, &
Pardalin ei subiectos
fuisse, & reliquas īma-
nes bestias ipsi servi-
li figura adstiterunt.
Adduxit, enim in-
quit, *animalia ad A-
dam*, ut videret quo-
modo ea vocaret. Ita
igitur a principio &
esse, & vivere, homi-
nem Deus volebat.
Sed propter impru-
dentiam & temerita-
tem, principatus il-
le dignitatem praeci-
dit, figurarum discri-
mini subiacet, & ex
alio aliis evadit. Et
hoc divinus *David*
significans dicebat:
*Homo quum in bonore
esset non intellexit, com-
pa-*

(1) Vide Isidorum Pelasiotam Epistola xcv. Lib. III.
Vide Epist. II. & Epist. IV. nostri Glycae.

ησις, ἄρσεν καὶ Θῆλυ
ἐποίησεν αὐτοὺς ὅτι δὲ
ταῦτα οὔτως ἔχει δῆ-
λον ἐκ τῶν ρημάτων
αὐτῶν. ἐκεῖ μὲν γὰρ
εἶπεν αὐτὸν κατ' εἰκό-
να Θεοῦ ἐποίησεν αὐ-
τοὺς, ἐνταῦθα δὲ εἰ-
πεν αὐτοὺς ἄρσεν, καὶ
Θῆλυ ἐποίησεν αὐτούς.
ἔδειξε προφανῶς ὅτι
ἄλλη ποίησις ἔκεινη
καὶ ἑτέρα ποίησις αὐ-
τη· οὐ μὲν τὸ τοῦ δη-
μιουργοῦ παριστῶσα
φιλότιμον. κατ' εἰκό-
να γὰρ Θεοῦ ἐποίησεν
αὐτὸν· οὐ δὲ τὴν τῶν
ρημάτων ὑπερφένου-
σα διαφορὰν ἄρσεν καὶ
Θῆλυ ἐποίησεν αὐτές.
δοκεῖ μὲν οὖν ὁ λόγος
σύτωσὶ φορτικὸς ἀλ-
λὰ τοῖς ἐπομένοις τῷ
ἰδίῳ λογισμῷ· τοῖς
γὰρ ἐκζητοῦσι τὰς ιε-
ρὰς τῶν πατρῶν γρα-
φας καὶ πάσις ἀποδο-
χῆς ἀξίος, ὅτι καὶ σα-
φῆς οὗτός ἔστι καὶ ἄ-

κουε

paratus est iumentis
insipientibus, & simi-
lis factus est illis. Si
vero haec ita se ha-
bent, absurdum om-
nino est tam incon-
siderate illis sermo-
nibus abripi, ex praef-
sensione videlicet
Deum huiusmodi
forma instructum.
Adamum a princi-
pio produxisse; si
quidem divinus ille
Anastasius Sinaites
suo *De Resurrectione*
libro, & haec ipsa
ad verbum dicere
comperitur: *Duplex*
est naturae nostrae con-
structio, et haec qui-
dem cum Deo similitu-
dinem habet; illa ve-
ro hoc figurarum di-
scriminedistincta, quod
tamdem opificio super-
inductum est. Et non
haec tantum, verum
etiam sanctam scri-
pturam vir hic divi-

B 4 nus

κοινε τί φισὶ ὁ τὰ θεῖα
σοφὸς ἀναγάσιος. τοῖς
γάρ προπρημένοις καὶ
τάδε προσέθετο σα-
φινίσαι θέλων ἐκ πολ-
λῶν τῶν λεγομένων.
δευτέρα κτίσις ἐξ τῆ-
ς ἄρρενος καὶ τοῦ Θή-
λεως προσκατασκευα-
σθεῖσα τῷ πλάσμα-
τι τῷ κατὰ τὸν πρώ-
την, διλονότι γενομέ-
νῳ κατ' εἰκόνα Θεοῦ,
ἐν ᾧ διαφορὰ χημά-
των οὐκ ἦν, ὅτι μηδὲ
ἐν τῇ θείᾳ καὶ μακα-
ρίᾳ εἰκόνι τοιοῦτον ἐ-
πινοεῖται τι. εἰ δὲ
ταῦτα οὕτως ἔχει, λέ-
γειν οὐκ εὔλογον ὅτι
ἐκ προγνώσεως ὁ Θεὸς
τοιαύτην ἀπ' ὑρχῆς δέ-
δωκε κατασκεύην τῷ
ἀδάμ. εἰ δὲ τῆς δευ-
τέρας ἐσὶ κτίσεως η̄
τοιαύτη τῶν χημάτων
διαφορά ἦν δὴ καὶ ἀ-
ναγκαῖως ἐπίγαγε με-
τὰ τὸν πρώτην ὡς εἴ-
ρηται ποιόσιν. οὐδὲ

γάρ

nus adducit, ut con-
sultum hoc manife-
stius efficiat. Ait e-
nim: *Et fecit Deus*
bominem, ad imaginem
Dei fecit illum. Se-
cunda vero effectio,
masculum et feminam
fecit eos. Haec au-
tem ita se habere ex
ipsis verbis liquido
constat. Quum enim
ibi ille dixit, *Ad i-*
magine Dei fecit e-
os; & heic dixit, *ma-*
sculum et feminam fe-
cit eos, perspicue o-
stendit, aliam illam,
aliam hanc effectio-
nem fuisse; illam
quidem, quae opifi-
cis liberalitatem ex-
hibebat, ad imagi-
nem Dei fecit illum;
hanc vero, quae fi-
gurarum discriminem
inferebat, masculum
& feminam fecit
eos. Gravis hic qui-
dem sermo videtur,
sed

γάρ οὐρανός τὸ συμβαι-
σόμενον, καὶ πρόσχες
εἰ βούλει τῷ δαμασ-
κηνῷ Ιωάννῃ περὶ τοῦ
πρώτου ἀνθρώπου λέ-
γοντι· εἰδὼς δὲ ὁ
προγράψης Θεός ὅτι
ἐν παραβάσει γενίστη-
ται καὶ ὅτι οὐδερῆ υ-
ποπτεστήται διὰ τοῦτο
παράγει τὸ Θῦλον ἐξ
αὐτοῦ· ὡς τε εἰ μὴ τῆς
ἄγγελικῆς ἐξέπιπτε
βιοτῆς, οὐκ ἀνὴρ τῷ
χηράτων αὐτὴν προκα-
τασκεύασο διαφορά· ὅτι
μὴ δὲ χρέιαν εἶχε τα-
ύτης ὁ πατὴρ εἰκόνα γε-
γενημένος Θεοῦ. πρόσ-
τη τὴν ἐκδιαδοχῆς τοῦ
γένους σύσασιν· ἄτε
κατὰ τοὺς ἀγγέλους
ὡς, ἀνων θείληπται·
μάλλων πλιθύνεσθαι
τοιοῦτον μὲν οὖν ἐπλα-
στεν τὸν ἀνθρώπουν ἀπ-
ἀρχῆς ὁ Θεός καὶ τοι-
αυτὸν αὐτῷ δέδωκε
λῆξιν ὑψήλην καὶ σαγ-
γελικήν, καὶ οὐκ ἀνὴρ

Θεῖα

sed eis, qui propri-
um ratiocinium se-
quuntur: sacras e-
nī Patrum scriptu-
ras scrutantibus di-
gnus qui omnino re-
cipiatur, quandoqui-
dem clarus hic aper-
tusque est. Et audi-
quid dicat divinarum
rerum consultissimus
Anastasius. Praedi-
ctis enim & haec in-
super subdit multis
declarare volens id,
quod dicimus. Secan-
da creatio, maris, &
feminae est, superaddi-
ta opificio illi, quod
primo conditum fuerat;
ei videlicet quod ad
Dei erat imaginem, in
quo figurarum differen-
tia non erat, quia ne-
que in divina et beata
imagine huiusmodi a-
liquid intelligitur. Si
vero haec ita habent,
rationi consentane-
um non est dicere,

ex

Τεία χάρις μετέπεσεν·
 ὅτι καὶ ἀμεταμέλητα
 τὰ θεῖα χαρίσματα.
 ἂλλ' οὐ γεγονίσκα μετὰ
 ταῦτα τοῦ ἀνθρώπου
 παρεκτροπή, καὶ οὐδὶς
 παύτης ἐπενεχθεῖσα
 κατάκρισις, τοῖς αὐ-
 τοῖς τούτον ὁμοιωθῆ-
 ναι παρεσκεύασε κτί-
 νεστι· καὶ γὰρ εἰ μὴ
 τοῦτο ἦν, εἰ μὴ το-
 αύτην ἔχει κατάκρισιν.
 ἐπιδὴ τοῖς αὐγέλοις
 ὄμοτιμος ὁν οὐ σύνη-
 κεν, οὐκ ἀν ἔθρινει
 τούτου ἐνέκεν ὁ δαβίδ,
 οὐκ ἀν ὁ μέγας μάξι-
 μος εὐδίκως ἐλεγε τὴν
 ἀνθρωπίαν φύσιν κο-
 λαζεσθαι· διὸ ἡντὸ-
 γως γυναικίσματων
 γυναικῶς ἐπεσπάσα-
 το· ταῦτα μὲν οὐρ τὰ
 κτηνάδη γυναικίσματα.
 καὶ ὁ θεόπατός φυσιν
 ανασάσιος τῇ τῆς κα-
 κίας εἰσόδῳ συνεπα-
 κολουθῆσαι ἐν τῇ τοῦ
 δερματίκου χιτῶνος

πτ-

ex praesensione De-
 um Adamum eius-
 modi a principio con-
 struxisse. Siquidem
 secundae creationis
 est haec figurarum
 differentia, quam
 post primam effectio-
 nem, ut dictum est,
 Deus induxit, non
 enim quod eventu-
 rum esset ignorabat.
 Et adtende, si vis,
Iobanni Damasceno
 de primo homine ita
 dicenti: *Quum vi-
 deret, qui omnia prae-
 sentit, Deus, manda-
 tum eum transgressu-
 rum, et corruptioni ob-
 noxiū futurū, pro-
 pterea feminam ex eo
 produxit; ita ut nisi
 angelica vita excidis-
 set, numquam haec
 profecto figurarum
 differentia superin-
 ducta fuisset, quia ne-
 que hac opus habuit,
 qui ad Dei imaginem
 fa-*

περιβολῇ· οὐδὲ γὰρ συμπεφυκῶς οὗτος τῇ νοερῷ φύσει καθά τοις ἀλόγοις ἐγένετο. ἀλλ ὑπερον ἐπετίθη κολάζων τὸν μὴ συνιέντα. τίς τε πρότερον ἦν, καὶ οἵας ἀρχῆθεν ἤξιοτο παρὰ τοῦ Θεοῦ τιμῆς. ἀλλὰ κανταῦθα προσέχειν ἀξιον. εἰ γὰρ ἐξ ἀβουλίας ὁ πρῶτος ἄνθρωπος ὡς ὁ λόγος εἶδετε τὴν πρὸς τὴν ἀλογαζῶντα κατεκρίθη ὁμοίωσιν, πῶς λοιπὸν ἀπ' ἀρχῆς προσεῖναι ταύτην ἐκείνῳ εἴπωμεν, τῷ κατ' εἰκόνα δηλαδή γεγενημένῳ θεοῦ. συνιδεῖν ὅλως οὐκ ἔχομεν. εἴγε καὶ μᾶλλον οὐ θέλει κατακρίνειν ἐκ προγνώστως ὁ Θεός. εἰ γὰρ τοῦτο ἦν, οὐκ ἀνόλως ἔπλασε τὸν Αδὰμ, οὐκ ἀν αὐτῷ προητομασε τὸν παραδεισου ἄτε δὲ καὶ ἐκ προγνώστως

factus fuerat, ad subcessivam generis propagationem, quum ad instar Angelorum esset multiplicandus. Huiusmodi igitur formavit hominem Deus a principio, & tales ipsi sublimem, & Angelicae parem sortem largitus est. Nec divina certe gratia mutata est: quia non sunt obnoxia poenitentiae divina munera. Sed, quae postea evenit, hominis transgressio, & inducta per hanc condemnationem ut iumentis ille insipientibus similis esset, effecit. Etenim nisi hoc fuisset; nisi talem condemnationem habuisset, eo quod Angelos dignitate aequiparans non intellexit, haud profecto ob hoc ipsum David la-

σεως ὄρῶν αὐτὸν εἰς
ἀμαρτιαν κατολισθαι-
νοντα . δέδεικται οὖν
ἐκ πολλῶν ὅτι πρὸ^{της}
ἀμαρτιας ὁ ἀνθρω-
πος θειότερον τι χρῆ-
μα καὶ ύψυλότερον ἥν.
ὅτι καὶ κατ' εἰκόνα
θεοῦ παραχθῆναι αὐ-
τὸν ή ἀγία διδάσκει
γραφή· μετὰ δὲ ταῦ-
τα πνικα διλαδὴ τῆς
πρὸς τοὺς ἀγγέλους
օμοιμίας ἔξειν τοῖς
ἀνοίτοις κτίνεσιν ὥ-
μοιος γέγονε· καὶ τού-
του χάριν ὁ μακάριος
ἐθρῖνει δαβίδ· οἵμοι
λέγων ὅτι ἀνθρωπος
ἐν τιμῇ ὡν οὐ συνῆκε·
παρεσυνεβλήθη τοῖς
ἀνοίτοις κτίνεσι καὶ ὥ-
μοιώθη αὐτοῖς· ἀλλὰ
φορτικὰ ταῦτα τινες
ἴγουνται καὶ τοῦ ὄρ-
θου λόγου πόρρω που
πίπτοντα καλῶς ἐπὶ^{τούτῳ} ποιοῦσι πλὴν
ἀξιοῦμεν αὐτοὺς εἰπεῖν
τις οὐ κατὰ τὸ ἄρσεν καὶ
θῆ-

lamentaretur , non
magnus *Maximus* di-
ceret iuste humanam
naturam puniri per
irrationalia illa insi-
gnia , quae ad se sci-
enter adtraxit . Haec
igitur belluina insi-
gnia , divinissimus e-
tiam *Anastasius* ait
pelliceae tunicae in-
tegumentum conse-
quuta esse . Non e-
nīm erat hoc intel-
ligenti naturae ita
cognatum , quemad-
modum ratione ca-
rentibus animalibus .
Sed novissime ea De-
us addidit , puniens
eum , qui quisnam an-
tea esset , & quali a
principio honore a
Deo dignatus fuerat ,
non intellexit . Sed
propterea animus in-
tendendus est . Si e-
nīm primus homo ,
ut iam nostra demon-
stravit oratio , pro-
pter

Ὥηλυ διαφορὰ καὶ πῶς αὐτὸν ἐκ τοῦ ἀλέγου μέρους ὑπάρχεσαν ὡς ὁ νύσσης φισὶ τῇ ἴδιᾳ εἰκόνι κατέμιξεν ὕστερον· τί τὸ ὑψηλον τῆς κτίσεως ὅπερ εἶχε πρότερον ὁ ἀδάμ· καὶ τίς ὁ κτινώδης καὶ ἀλογος τῆς ἐξ ἀλλήλων διαδοχῆς τρόπος ὁ ἐμφύτευθεῖς μετὰ ταῦτα τῇ ἀνθρωπότητι· τίς οὐ ἀγγελικὴ μεγαλοφύια οὐν εἶχε πρότερον ὁ κατ' εἰκόνα γεγενημένος Θεοῦ. καὶ τί τὸ τῆς ἀλογού κατεσκευῆς ἴδιωμα τὸ μετὰ ταῦτα ἐπὶ τὸν ἀνθρώπον ἐνεχθὲν; τίς οὐ τιμητὴ ἔκεινη δι' οὐδὲν ὁδύρεται ὁ δαβὶδ, καὶ κατὰ τὶ τοῖς ἀνοίτοις ὡμοιώθη κτίνεσι πεσαῖν ἐκεῖθεν ὁ ἀνθρώπος. ἔτι λεγέτωσαν ήμīν τίς οὐ αἰτία δι' οὐδὲν ὁ Θεὸς μετὰ τὸ παραγωγεῖν, ὡς εἴρηται τὸν κατ'

pter temeritatem, & stultitiam similitudine cum brutis animantibus damnatus est, quomodo reliquum sit, ut hanc illi a principio adfuisse dicamus, illi videlicet qui ad Dei imaginem conditus fuerat, intelligere omnino non possumus. Et eo magis, quod præscientia Deus condemnare non vult. Si enim res ita se haberet, omnino utique non formasset Adamum; non ei utique paradisum praeparasset, ut ille qui sua præscientia eum in peccatum prolabentem videbat. Ostensum est igitur multimodis, ante peccatum hominem divinus quiddam, sublimiusque fuisse; & quia ad

κατ' εἰκόνα τὴν τῶν
χημάτων ὑπένεγκε Σι-
αφοράν. τοῦτο αἴξιον,
μηδὲν μαθεῖν, ὅτι τῆς
ἀκολουθίας ἐπίπτειν
ἔστι, κατὰ τὸ δοκοῦν
τέως ἡμῖν. εἰ γὰρ α-
γάμου ἐβούλετο κατὰ
τοὺς αὐγγέλους ἔχον
τὸ γένος τὸ ἀνθρώπι-
νον, καὶ τίνος ἐνεκενεί-
σάγει τὸ θῆλυ, καὶ
βοηθὸν αὐτὸν ἐπονο-
μάζειν παραπλησίως
τοῖς κτίνεσιν καὶ αὐ-
τὸν ἕθελε διάγειν τὸν
ἀνθρώπον, καὶ πῶς
λοιπὸν ἐπλαττε μό-
νον αὐτὸν κατ' ἀρχὰς
καὶ τοῦτο πλᾶσιν ὑ-
ψηλὸν καὶ ἰσάγγελον.
πῶς δὲ καὶ αὐτὸς ὁ κύ-
ριος πρὸς τὸ τέλειον ἐ-
νάγων τὸν ἀνθρώπον,
ἄφες τὰ πάντα φισὶ,
καὶ δεῦρο ἀκολούθει
μοι· τίς οὐ τελείοτης
ἐκείνη; καὶ ποῖος ὁ
ταύτης καιρός; εὐδηλον
οὖν ὅτι πρὸ τῆς τοῦ

Θή-

ad Dei etiam imagi-
nem ipsum produ-
ctum fuisse Sancta
Scriptura nos docet.
Postea vero quum
ex aequali cum An-
gelis honore deieclus
est, iumentis evasit
insipientibus similis.
Et hac de causa be-
atus David lamenta-
batur, *Hei mibi!* di-
cens, quod homo quum
in honore esset non in-
tellexit, comparatus
est iumentis insipienti-
bus, & similis factus
est illis. Sed gravia
haec quidam existi-
mant, & quae procul
a recta ratione feran-
tur. Bene insuper fa-
ciunt; verum tamen
eos, ut dicant, roga-
mus, quod nam
est maris & feminae
discrimen? & quo-
modo illud ex irra-
tionali parte con-
stans, ut Nyssenus
ait

Θύλεος παραγάγης υπότιλοτέρα τις ἡνὶς ή τοῦ αὐθρώπου ζωῆς. εἰ γάρ ἄρσεν καὶ Θῦλος, ἐξ ἀρχῆς αὐτῆς ἐποίησε αὐτοὺς, πῶς οὐκ ἔνα παρῆγε τὸ ὕπερον. μετὰ τὸ πλασθῆναι δηλαδὴ τὸν ἀδάμ· μετὰ τὸ καθίσαι βασιλέα· μετὰ τὸ ἀγαγεῖν τὸν Θεὸν πὲ ζῶα πάντα πρὸς αὐτὸν. μετὰ τὸ ὑποταγῆναι πᾶντα αὐτῷ, μετὰ τὸ λαχεῖν ἐξ αὐτοῦ τὰς ἐπονομίας αὐτῶν, πῶς ἐλεγε μετὰ ταῦτα πάντα, ποιήσωμεν αὐτῷ βοηθόν; εἴγε καὶ Θῦλος παρῆν ἐξ ἀρχῆς κατὰ τί δὲ καὶ βοηθόσαι τῷ ἀδάμ ἔμελλεν εἰ μή γε τῆς φυχῆς ἐξεπιπτε λάξεως· ἥντα γάρ οὐ τελειότης αὐτῷ ἀπαγινώσκετο, τηναῦτα καὶ βοηθὸν αὐτῷ παρὰ Θεοῦ ἐδίδοτο· τίνος ἐνεκεν; ὃς τε τὸ

τῶν

ait, propriae imagini novissime admiscauit? Quae conditionis sublimitas, quam prius Adamus habebat? Quis belluinus & irrationalis successoris ex invicem modus, qui postea humanae naturae insitus est? Quae Angelica excellentia, quam prius habebat ille, qui ad Dei imaginem factus fuerat? Et quae irrationalis structurae proprietas quae homini deinceps inducta fuit? Quis honor ille, de quo David queritur, & secundum quid iumentis insipientibus similis evasit, qui inde excidit homo? Dicant insuper nobis, quid in causa fuerit, cur Deus postquam hominem ad imaginem suam, ut dictum est,

κατ' εικόνα τὴν τῶν
χηράτων ύπήνευκε Σι-
αφοράν. τοῦτο ἀξίου-
μεν μαθεῖν, ὅτι τῆς
ἀκολουθίας επίπτειν
ἔοικε, κατὰ τὸ δοκοῦν
τέως ἥμιν. εἰ γὰρ ἀ-
γάμον ἐβούλετο κατὰ
τοὺς ἀγγέλους ἔχον
τὸ γένος τὸ ἀνθρώπι-
νον, καὶ τίνος ἔνεκεν εἰ-
σάγει τὸ Θῖλον, καὶ
βοηθὸν αὐτὸν ἐπονο-
μᾶσεν παραπλησίως
τοῖς κτίνεσιν καὶ αὐ-
τὸν ἡθελε διάγειν τὸν
ἀνθρώπον, καὶ πῶς
λοιπὸν ἐπλαττε μό-
νον αὐτὸν κατ' ἀρχὰς
καὶ τοῦτο πλᾶσιν υ-
ψηλὸν καὶ σάγγελον.
πῶς δὲ καὶ αὐτὸς ὁ κύ-
ριος πρὸς τὸ τέλειον ἐ-
νάγων τὸν ἀνθρώπον,
ἄφες τὰ πάντα φυσὶ,
καὶ δεῦρο ἀκολούθει
μοι· τίς οὐ τελειότης
ἐκείνη; καὶ ποῖος ὁ
παύτης καιρός; εὔδηλον
οὖν ὅτι πρὸ τῆς τοῦ

Θή-

ad Dei etiam imagi-
nem ipsum produ-
ctum fuisse Sancta
Scriptura nos docet.
Postea vero quum
ex aequali cum An-
gelis honore deie&us
est, iumentis evasit
insipientibus similis.
Et hac de causa be-
atus David lamenta-
batur, *Hei mibi!* di-
cens, quod homo quum
in honore esset non in-
tellexit, comparatus
est iumentis insipienti-
bus, & similis factus
est illis. Sed gravia
haec quidam existi-
mant, & quae procul
a recta ratione feran-
tur. Bene insuper fa-
ciunt; verum tamen
eos, ut dicant, roga-
mus, quod nam
est maris & feminæ
discrimen? & quo-
modo illud ex irra-
tionali parte con-
stans, ut *Nyssenus*
ait

Θύλεος παραγώγης ὑ-
τιλοτέρα τις ἢ τοῦ
αὐθρώπου ζωῆ. εἰ γάρ
ἄρσεν καὶ Θῦλος, εἴτε
ἀρχῆς αὐτῆς ἐποίησε
αὐτοὺς, πῶς ἡ ἔνα
παρῆγε τὸ ὕπερον.
μετὰ τὸ πλαστῆναι
διλαδὴ τὸν ἄδαμ με-
τὰ τὸ καθίσαι βασι-
λέα μετὰ τὸ ἀγαγεῖν
τὸν Θεὸν πὲ ζῶα πάν-
τα πρὸς αὐτὸν. μετὰ
τὸ ὑποταγῆναι πᾶντα
αὐτῷ, μετὰ τὸ λαχεῖν
εἴτε αὐτοῦ τὰς ἐπορο-
μίας αὐτῶν, πῶς ἔ-
λεγε μετὰ ταῦτα πάν-
τα, ποιόσωμεν αὐτῷ
βοηθόν; εἴγε καὶ Θῦ-
λος παρῆν εἴτε αρχῆς
κατὰ τί δὲ καὶ βοηθῆ-
σαι τῷ ἄδαμ ἔμελλεν
εἰ μή γε τῆς φυχῆς ε-
ξέπιπτε λόγεως. Ήγι-
κα γάρ οὐ τελειότης αὐ-
τῷ ἀπαγινώσκετο, τη-
μικαῦτα καὶ βοηθὸν αὐ-
τῷ παρὰ Θεοῦ ἐδίδοτο.
τίνος ἔνεκεν; ᾧς τε τὸ
τῶν

ait, propriae imagini
novissime admiscauit?
Quae conditionis su-
blimitas, quam pri-
us Adamus habebat?
Quis belluinus & ir-
rationalis successio-
nis ex invicem mo-
dus, qui postea hu-
manaē naturae insi-
tus est? Quae An-
gelica excellentia,
quam prius habebat
ille, qui ad Dei ima-
ginem factus fuerat?
Et quae irrationalis
structurae proprietas
quae homini dein-
ceps inducta fuit?
Quis honor ille, de
quo David queritur,
& secundum quid iu-
mentis insipientibus
similis evasit, qui in-
de excidit homo? Di-
cant insuper nobis,
quid in causa fuerit,
cur Deus postquam
hominem ad imagi-
nem suam, ut dictum
est,

τῶν ἀνθρώπων γένος
ἐντεῦθεν εἰς πλῆθος
ἐλθεῖν. φάνεται λοι-
πὸν ὡς εἴπερ ὑπακού-
ων ἔμεινεν ὁ ἀδάμ εἴ-
περ οὐκ ἔξειν τῆς πρὸς
τους ἀγγέλους ὄμοι-
μίας οὐκ ἀν ἐδείπη
τῆς ἀπὸ τοῦ Θύλεος
βοηθίας. ἐδείπη δὲ
ὅμως ὡς ἦδη ἐκπίπ-
των ἔκεινου τοῦ τρώ-
που καθ' ὃν οἱ ἀγγε-
λοι πρὸς πλῆθος ἤν-
τινθησαν. καὶ τοῦτο
ἔστιν ὁ ὄνυσσος ἀνωθεν
ἔλεγε. διὰ τοῦτο κα-
τέμιξε τι καὶ τοῦ ἀλό-
γου τῇ ἴδιᾳ εἰκόνι ὁ
Θεὸς, τούτεσιν ἄρσεν.
καὶ Θῆλυ αὐτοὺς ἐποί-
ησε. τοῦτο γὰρ μοί-
ρας ἀλόγου δο-
κεῖ τῷ Θείῳ πατρὶ.
ἐπεὶ τοιούτον οὐκ ἔ-
σιν οὐδὲν ἐν τῇ Θείᾳ
καὶ μακαρίζ φύσει ὡς
τε πρὸς ἔκεινην ὄμοι-
ωσίν τινα φέρει ἐκ
τούτου τον ἀνθρώπου.

ou-

est produxisset, hoc
figurarum discrimen
subintroducerit. Hec
discere volumus. Cō-
fessoria enim exsiste-
re non videntur, ut
& nos quidem opini-
namur. Si enim vo-
lebat Deus ut Ange-
lorum instar genus
humanum sine nu-
ptiis permaneret, qua
de causa feminam in-
duxit, & adiutorium
illam nominavit? si
vero simili cum iu-
mentis ratione ipsum
hominem degere vo-
lebat, quidnam so-
lum ipsum ab initio
formavit, & conditione
quidem subli-
mi, & Angelis pari?
Quomodo vero & i-
pse Dominus ad per-
fectionem id ducens,
Dimitte omnia, inquit,
& veniens sequere me.
Quae nam est illa
perfectio? & quale
hu-

οὐκοῦν εἰ διὰ τὴν παρεκτροπὴν. οὐ κατὰ τὸ ἄρρεν καὶ Θῆλυ, διαφορὰ κατεμίγη παρὰ Θεοῦ τῇ εἰκόνι αὐτοῦ, φαίνεται πάντως ὅτι καπερχάσελθέρατῆς τοιαύτης ἐτύγχανε διαφορᾶς οὐκών· εἰ δὲ παχυμερῶς οὕτω τὸ γράμμα φοσὶ τὸ ἱερὸν, ὅτι ὁ Θεὸς ἀπ' ἀρχῆς ἐποίησεν, ἀλλ' οὐκ ἐντεῦθεν ᾧσοῖμε τῇ τοῦ λόγου συγκαταβάσει κέχρισθαι πρὸς ἀπολογίαν ἀξιοῦ· ὅπα γὰρ ὅτι πρὸς ιουδαίους ἐποιεῖτο τὸν λόγον ὁ κύριος, ἥντα προσελθόντες αὐτῷ ἐπιράτων αὐτὸν εἰ ἔξει τῷ ἀνδρὶ κατὰ πᾶσαν αἰτίαν ἀπολύει τὴν γυναικαν αὐτοῦ. ἐνθέντοι καὶ παρεπένων

αὐ-

huius tempus? Patet igitur ante feminae productionem, sublimiorem quamdam vitam hominem vixisse. Si enim ab ipso initio masculum & feminam fecit eos, cur Eva novissime processit, postquam Adamus videlicet formatus fuerat; postquam Rex consederat; postquam animalia omnia Deus ad ipsum adduxerat; postquam haec eidem subiecta fuerant; postquam ab ipso sua nomina acceperant? Quomodo post haec omnia dixit: *Faci musci adiutorium*, (1) si quidem femina a principio aderat? In quo nam Adamo au-

C xi-

(1) *Manes & Aquila* Deum in hoc fuisse mendacem impie dixerunt, quod non adiutrix deinde, sed insidiatrix homini femina fuerit, illum in peccatum inducens, *Glycas Part. I. Annal.*

αὐτοὺς μὴ τοιαῦτα φρο-
νεῖν, ἀρσενὶ ἐλεγε καὶ
Θῆλυ ἐποίησε κατ'
ἀρχὰς ὁ Θεός· καὶ οὓς
ὁ Θεὸς ἔνωσεν, ἀνθρω-
πος μὴ χωριζέτω·
συγκαταβάσεως οὖν
ώς οἵμαι ταῦτα πὲ ρή-
ματα. εἰ μὴ γὰρ τοῦ-
τοῦ οὐ εἰ κατὰ πρῶτον
σκοπὸν οὐ τοῦ Θύλεος
γέγονε παραγωγὴ τῷ
Θεῷ, οὐκ ἀν αὐτὸς ὁ
κύριος ὑσερον τὴν ἀπ'
αὐτῷ διάσδοιν ἐπραγ-
ματεύετο· οὐ γὰρ ἐπέ-
τρεπε κατ' ἀρχὰς πᾶς
εὐμεθόδως ἐκάλυεν ὑ-
σερον· ἀφες τὰ πάντα,
λέγων, καὶ ἄρας τὸν
σαυρὸν σκολούθη μοι-
κατὰ συγχώρησιν οὖν
οὐ τοῦ Θύλεος παρα-
γωγὴ, κατὰ συγχώ-
ρησιν ὁ γάμος ὁ Θεὸς ἐ-
παίνων ἐσέριται, ως
χρισοῦς τὴν γλῶτταν
φησι· πρὸς δέ γε τοῖς
εἰρημένοις καὶ ὁ Θεό-
πατος ἐλεγε Κύριλλος.

ei

xiliari voluisse, si a-
nimæ quiete, & tran-
quillitate minime ex-
ciderat? Quando e-
nim perfectio valere
ab ipso iussa est, tunc
ei adiutorium a Deo
datum est. Qua de
causa? ut hominum
exinde genus multi-
plicaretur. Ceterum
elucet, si obediens
Adamus permansis-
set, si ex pari cum
Angelis honore non
se deieceret, fore ut
feminae adiutorio
minime indigeret.
Indiguit vero ut ille,
qui ea ratione iam
exciderat, qua An-
gelimultiplicati sunt.
Et hoc est, quod su-
perius Nyssenus dice-
bat. Propterea irra-
tionalis aliquid pro-
priae imagini Deus
admisit, hoc est,
masculum & semi-
nam fecit eos. Hoc

c-

εἰ κατὰ συγνώμην ὁ γάμος ὡς ὁ μακέριος παῦλος φησι, πῶς ἀρετὴ δύναται εἶναι τὸ συγγνώμην θεραπευόμενον. εὐλόγως οὖν ὁ γάμος ἐπαινεῖται· ὅτι οὐκ ἐστιν ἀρετὴ κατὰ συγχώρησιν γάρ· ἀλλὰ μὴ τὸν λόγον ἀπόπεμπε τουτωνί· ὅρα γάρ ὅτι καὶ ὁ Θεολόγος γρηγορίος τὰ ἐκ τοῦ γάμου γενομένην ἡμῖν γένεσιν νυκτερίνην ὄνομαζεν, καὶ δούλην καὶ ἐμπαθῆ. καὶ οὐκ ἀντιλέγομεν αὐτῷ τούτου ἔνεκεν. εἰ γάρ καὶ γέγονε τίμιας ὁ γάμος, ὡς εὐλογηθεὶς ἀπὸ Θεοῦ διάτεττὸν παιδοποίιαν· εἰ καὶ ἀνέγκλητόν ἐσι τὸ πράγμα, κατὰ τὸν σύντος εἰπόντα· εἰ δὲ καὶ γάμης οὐχ ἥμαρτες, ἀλλ᾽ εἰ ἥμαρτίας ὅμως

enim fortis esse irrationalis divino patri videtur, quandoquidem nihil tale in illa divina & beata natura repertur, ut aliquam cum illa similitudinem homo ex hoc ferre possit. Si igitur propter auctorato tramite errorem, maris & feminae differentia (1) a Deo propriae imagini admissa est, elucet omnino hanc imaginem hoc discrimine liberam a principio suisse. Si vero ita crasso modo sacra litera dicit, Deum id ab initio fecisse, non heinc tamen, ut arbitror, hac sermonis indulgentia ad defensionē abutendum est. Vide enim sermonem ad Iudeos habuisse Do-

C. 2 mi-

(1) Eadem Glycas sed pressius breviusque differunt
Part. I. Annal.

μως ή γένεσις ἡμῶν
ἔχει τὸν πρόσοδον ἃτε
διαφραγματάρχαντος πά-
θους αὐτῆς· οὐ χάρις
ἐμπαθῆ παύτην εἶναι
καὶ δούλην ὁ Θεολόγος
ἔλεγεν ἐπιβεβαιοῦ παύ-
τη καὶ δαβίδ ὁ Θεῖος
οὗτῳ λέγων· ἐν αὐτῷ
μίας συνελέθη καὶ
ἐν ἀμαρτίαις ἐκύστη-
σε με ἡ μητέρμου καὶ
γάρ εἰ μὴ τοῦτο οὐ εἰ-
μὴ τὸν ζωόθην παύτην
εὑρικεν ἄλογον γένη-
σιν τοῖς οὐρώντεικόντα
γεγενημένος Θεοῦ κα-
τηνέχθη διὸ τὴν πα-
ράβασιν, οὐκ ἀντὶ^{επὶ}
τοσπτορωδύρετο λέγων.
ἄνθρωπος ἐν τιμῇ ὡς
οὐ συνῆκε, παρασυνε-
βλήθη τοῖς αὐούτοις
κτίνεσι καὶ ὠμοιώθη
αὐτοῖς· εἰδὲ παῦτε οὐ-
τος ἔχει, τί χρὶ καὶ
λέγειν. Η̄ ὅτι πρὸ τοῦ
παραχθῆναι τὸ Θῦλον,
πρὸ τῆς συγχωριῶθῆναι
τὸν γάμον, ἀλλὰ τις

minum, quum atten-
dentes ad illum in-
terrogaverunt an li-
ceret viro quacum-
que de causa suam
uxorem dimittere,
atque eosdem eius-
modi minime senti-
re docentem dixisse:
*Masculum & feminam
fecit a principio Deus;
Et, Quos Deus con-
iunxit, homo non se-
paret.* Condescensio-
nis haec, ut arbitror,
verba sunt. Nisi e-
nim ita esset, si se-
cundūm primam in-
tentionem femina a
Deo producta est; non
ipse Dominus deinde
separationem ab illa
quaesivisset. Quod e-
nim principio permi-
sit, quomodo recte
novissime vetuit, di-
mitte omnia, dicens, &
tollens crucem me se-
quere. Secundum ve-
niām igitur feminae
pro-

η̄ διαγωγή καὶ ἔτερα
ἀσταύτως τοῦ σώματος
κατασκευὴ τῇ κατασά-
σει πάντος ἐκείνη τῇ
πρότερον πρέπεσσα, κα-
θ’ ἦν ὁμοτύπος τοῖς
ἄγγελοις δάνθρωπος
ἦν. Οτι δὲ ταῦτα οὖ-
τας, εἴχε πρὸ τῆς ἐκ-
πιωσεώς, αὐτά σε
πρὸ τοῦ λόγου δίδα-
σκέπω τὰ πράγματα.
διὰ τί γὰρ ὁ παῦλος
ταῖς παρθένοις καὶ
ταῖς χήραις μεῖναι κατ
ἐκεῖνον ἐπέτασσεν; εἰ-
περ οὖν ἀπ’ ἀρχῆς ἀρ-
σερ τῷ θῦλῳ ἐποίη-
σεν ὁ Θεὸς, πῶς οἱ δ-
μόζυγοι τοὺς γάμους
ἐνίστε λύοντες ἐκόντες
ἀπ’ ἀλλήλων δίσαν-
ται· διὰ τί καὶ ἀστιά
προσαλαποροῦσι τι-
νες, καὶ τῇ λοιπῇ κα-
κουχίᾳ τοῦ σώματος;
καὶ ταῦτα τοῦ Θεοῦ μύ-
ρια παραχάγνοντος ἐ-
δίδιμα πρὸς ήμετέραν
ἀπόλαυσιν. εὑδηλον

οὖν

productio, secundum
veniam nuptiac, qua-
re laude privatae
sunt, ut linguam au-
reus ait. Praeter ea
vero quae dicta sunt,
divinissimus etiam
Cyrillus dicebat: Si
secundum veniam nu-
ptiac, ut Beatus Pa-
lulus inquit, quomodo
virtus esse potest, quod
venia curatum est? Iu-
re igitur nuptiac non
laudantur, quia vir-
tus non sunt, siqui-
dem ex venia. Neque
hunc sermonem ab-
iicito. Vide enim
Theologum etiam
Gregorium nostram
ex nuptiis genera-
tionem nocturnam, &
servam, & aegrotam
nominare, nec pro-
pterea ipsi contradicimus. Si enim ho-
norabiles nuptiae fu-
ere, utpote quae
propter sobolis susce-

C. 3 ptio.

οὖν ὅτι πρὸς τὴν ἀρχαίαν ἐκείνην ζωὴν ἀφορῶντες οἱ ἄνθρωποι καὶ παρθενίαν αἰσκοῦσι, καὶ γάμους ἐνίστη λύσουσι, καὶ ἀστικίαν ἀσπάζονται, καὶ πᾶσαν ἄλλην ὑπομένουσι κάκωσιν. Τῇδε γάρ ὡς εἴρηται καὶ γάμου συναφία οὐκ ἦν ἀπ' ἀρχῆς, ἥντικα διλαβή τὸν κατ' εἰκόνα παρήγαγεν· εἰ δὲ μὴ ταῦτα παρῆν, οὐδὲ οὐ τῶν χημάτων πάντως διαφορά· πῶς γάρ εἴγε μετὰ τὴν τῆς εἰκόνος κατασκεύην ὡς ὁ νύσσος φυσί τελευτῶν αὗτη ἐπιτεχνᾶται τῷ πλάσματι. πρόσεχε οὖν· οὐδὲ γάρ ἀπ' ἀρχῆς ὡς εἴρηται τὸν πιαύτην ἐποίησε διαφοράν ὁ Θεός. ἀλλ' αὐτὸς ἐαυτῷ προξένησεν ὕστερον ὁ πρώτος ἀδάμ, ἐκπίπτων ἦδη τῆς τελειότητος· καὶ γάρ εἰ μὴ

πα-

ptionem a Deo bene dictae fuere; si res est iuxta eum qui ita loquitur, inculpabilis. Si vero & uxorem duxeris, non peccasti, sed in peccatis similiter habet nostra generatio progressum, perturbatione videlicet eam antevertentem; quamobrem aegrotam eam, & servam esse ille Theologus dixit. Confirmat haec dominus etiam David ita dicens: *In iniquitatibus conceptus sum, & in peccatis concepit mea mater mea.* Si enim haud ita res se habebat, si non animalem hanc vedit, & irrationalem generationem ad quam ille, qui ad Dei imaginem factus fuerat, per prævaricationem deductus est, non utique a deo

παραβῆναι ἔμελλεν
εἰ μὴ πεσεῖν εἰς φθο-
ρὰν ἐκυρδίνευσεν, οὐκ
αὖτις ἔχει χῶραν ὡς ἄνω
διείλιπται τῷ χημά.
τῷ διαφορὰ τοῦτε ἀρ-
σενὸς καὶ Θύλεος· εἰδὲ
μὲν οὖν ὁσιώπετε κα-
τάπερ οἱ πλείους φα-
σὶ τηντοῦ ἀδάμ γενεσ-
θαι πρότερον ἐκπτω-
σιν καὶ τὸτε τὸ Θύλι
παραχθῆναι ὡς ἐντεῦ-
θεν, εὐπαράδεκτα εἴ-
ναι δοκεῖ τὰ λεγόμενα.
ἄλλοι εἰδέναι σφείλομεν
ὅτι οὐ ἀπὸ τῆς πλεύ-
ρας τοῦ ἀδάμ τῆς ἔνας
παραγωγὴ καὶ πάνυ
ἀναγκαῖα τῷ τοτε ἐ-
τύγχανε· τίνος ἔνεκεν;
ὡς μὴ φύσεως αὐτὸν
ἐπέρις νομίζεσθαι,
διὰ τὸ ἐπέροιον τοῦ
χήματος καὶ ὅπως εἰς
όμονοιαν ἀγαγῇ τὰ γέ-
νη καὶ φυσικὴν τινα-
σοργὴν ἐντεθῆναι πα-
ρασκευάσῃ· αὐτοῖς.
πρὸς τούτοις δὲ καὶ

με-

deo lamentaretur di-
cens: *Homo quum in
bonore esset non intelle-
xit; comparatus est iu-
mentis insipientibus, &
similis factus est illis.*
Si vero haec ita ha-
bent, quid opus est
dicere utrum antequam
semina produ-
ceretur, - antequam
permitterentur nu-
priae, alia quaedam
fuerit vitae institu-
tio; & altera eodem
modo corporis stru-
ctura illi universita-
tis cōstitutioni, quaē
prius fuit, conveni-
ens, secundum quam
Angelis honore ho-
mo erat aequalis.
Haec autem ita se ha-
buisse ante lapsum,
resipsae pro sermone
te doceant. Cur enim
Paulus virginibus &
viduis ita manere per-
misit, si ab initio De-
us masculum & femi-

C 4

nam

μετάχειν αὐτοὺς εὐλογίαν αναγκαῖον ἦν. ὡς ἐνδύμασιν ἐντεῦθεν εὑρεθῆναι τὸν φύσιν ὁ πηγες κατὰ τοῦ γάμου λάβη ἀρχήν ἐπειδὴ τοιγουν οὐ τοιαύτη τῆς ἔνας οἰκοδόμη κατεπιγουσαὶ ἦν ὡς προείρηται, προφθάνει ποιήσας αὐτὴν ὁ Θεὸς καὶ πρὸ τοῦ πεσεῖν τὸν ἀδάμ· μετὰ γὰρ τὸ πεσεῖν αὐτὸν οὐκ ἔτε διμικργίας ὑπῆρχε καρὸς, ἀλλὰ τι κατάρχη ἀργητόν, ὁδύνη καὶ λυπή, προσώπου ἰδρῶς, ἐπόδυνος βιώτη, χειτωνῶν δέρματίνων περιβολὴ, καὶ πρὸς *ἀποστροφὴν ἐν τοιούτῳ τοίνυν καιρῷ πλευρᾶν ἀφάίρειν, εὖαν οἰκοδομεῖν καὶ εὑρεγεῖν αὐτοὺς ἀπρόσδεκτοις οἵμαις καὶ λίαν ἐτύγχανεν. οὐδὲ γὰρ εὐλογίας τινικαῦτα καιρὸς, ἀλλ' ὄργης καὶ

α-

nam fecit? Quomodo coniuges nuptias interdum voluntarie solventes ab invicem separantur? Cur inedia se quidam adfligunt, & cetero corporis neglectu? quum sexcenta haec edulia Deus, ut iis frueremur, produxerit? Liquet igitur quum ad antiquam illam vitam homines respiciant, & virginitatem servare, & nuptias interdum solvere, & inediā amplecti, & omnem aliam afflictionē substinere. Femina enī, ut dictum est, & nuptiarum nexus a principio non erat, quum Deus videlicet illum hominem ad imaginem suam produxit. Si haec vero non adherant, neque omnino erat figurarum dif-

ἀρᾶς, καὶ ἀποστροφῆς καὶ Θανάτου. γὰρ γάρ φησιν, καὶ εἰς γὸν απελεύσεται. διὰ τὸ τοῦ τοῦ καὶ πρὸ τοῦ πεσεῖν τὸν ἀδάμ ἐκ πλευρᾶς αὐτοῦ τὴν εὖαν παρήγαγεν; κατὰ συγχώρησιν δὲ πάντως, ὡς ἀνωθεν εἴρηται. καὶ γὰρ εἰ μὴ τοῦτο ἦν, οὐκ ἄν ὁ παμμέγας ἐλεγε παῦλος. καλὸς μὴ ἀπτεσθαι γυναικός. καὶ τί χρῆ πολλὰ λέγειν, ὅτι θῆλυ παρήγαγεν, οὐκ ἄν ὑπερον διὰ τοῦ παύλου μὴ ἀπτεσθαι γυναικός συνεβούλευε. παραγάγων ἐξ ἀρχῆς ἐκεῖνος ἦν ἐν τῷ παύλῳ λαλῶν, καὶ εἰ μὴ κατὰ συγγνομήν τότε τὸ θῆλυ παρήγαγεν. δείκνυσι γὰρ ἔγτεῦθεν ὅτι πρὸ τῆς τοῦ θηλεος παραγωγῆς ἐτέρα ζωή τις ἦν υψηλὴ καὶ ισάγγελος. κατὰ γάρ

differentia. Quomodo enim si post imaginis constructionem ut Nyssenus ait, haec postremum figmento superaedificata est? Adtende igitur. Neque enim principio, ut diximus, eiusmodi differentiam Deus fecit, sed ipse sibi eam primus Adamus, quum perfectione iam excidisset, novissime conciliavit. Etenim nisi transgresfurus fuisset, nisi in corruptionem cadere periclitatus esset, haud utique, ut iam superius adfirmatum est, figurarum, maris scilicet feminaeque, discriminem locum habuisset. Opus erat igitur, o vir sanctissime, ut plerique tradunt, ut Adami ruina prius contingeret, & tunc femina produc-

γάρ τοῦτο καὶ ἄλλα-
χου πρὸς ἐκείνην αὐτό-
γαν, ἔλεγεν ὁ δυνά-
μενος χωρέιν, χωρέ-
τω. ὅτι δὲ παῦτα οὐ-
τῶς ἔχει καὶ ὅτι πρὸ
τῆς παραγωγῆς τοῦ
Θηλεος ὑψηλὴ καὶ ισ-
άγγελος ήν οὐδὲν
κανούσι τοῦτο σαφέσερον
ἢ ἐλπίζωμένη ἐκείνη
κατάστασις. καὶ μὴ
θαύμαζε τούτου ἐνε-
κεν. εἰ γάρ ἐπαγγέλ-
λεται μὲν ἀγάμιος δέ
κύριος ἔντε τῇ μελλό-
σῃ ζωῇ. καὶ ἔσονται
γάρ φησι πάντες ὡς
ἄγγελοι Θεοῦ. λέγει

δέ

retur, ut heinc ea,
quae dicuntur, facile
recipienda videantur.
Non est tamen igno-
randum Evae ex Ada-
mi latere produc-
tionem homini in pec-
catum lapsō necessariam
omnino fuisse.
Cuius rei gratia? Ne
scilicet ipsa alterius
naturae censeretur
propter figurae di-
versitatem, & ut ge-
nera ad consensio-
nenem & concordiam
adduceret, & natura-
lem quemdam amo-
rem eis inderet (1).

E-

(1) *Glycas noster Anualium Par. I. ἀναγκαῖον γάρ*
ἢν μὴ καὶ τὴν Εὔαν ἀπὸ γῆς προελθεῖν, ἀλλ' ἀπὸ
*τῆς οὐσίας τοῦ ἀδαμ, ὡς ἐντεῦθεν φίλωνος ἐντεῦ-*θεν τοῖς ὄμοζύγοις.** *Augustinus Lib. IX. De Genes. ad liter. Cap. XIII. Quid ergo sibi vult etiam illud, quod mulier viri de latere facta est? Verum esto propter i-*
psius coniunctionis vina commendandam, hoc ita fieri oportuisse credamus. *Ceterum Caietanus hanc Evae ex Adami costa productionem totam ἀληγορικῶς interpetatur, & explicat, contra quem egregie disputat Natal. Alexander Tom. I. Histor. Eccles. Prim. Actato. Differ. III. Art. II.*

δὲ ταύτη ὁ νύσσης· εἰ πάνοδον εἴναι πρόσγε τὸν ἀρχαῖαν καὶ πρώτην ζῶνν. τί χρὶ καὶ λέγειν ἐπίγε τῷ πρωτῷ ἀδάμ καὶ τῷ αὐτοῦ διαγώγῃ ἢ ὅτι τοῖς αγγέλοις ὄμοτιμος ἦν, καὶ ὅτι βίον ισάγγελον εἶχεν καθάπερ ἄνωθεν ἐρυται; πρόστεχε οὖν. τὴν γὰρ τὴν Αὐδάμ ἐκείνου κατάσασιν ὅποια τις ἦν ή προσδοκούμενη χάρις αἱρεῖται παρίστησιν· ἀτε δὴ πρὸς τὸν πρωτὸν ἐκείνην ἐπάνοδος οὐσα ως ηδὴ προείρηται. εἰ γὰρ καὶ νόμων γάμου δεδέμεθα σῆμερον, ἀλλ' οὐκ ἐξ αρχῆς αὐτῆς ὁ νόμος οὗτος ἐδίδοτο. κατὰ δὲ συγχώρησιν ὑσερον διάγε τὴν τῆς τελείοτητος ἐκπτωσιν. ἐφ' ᾧ καὶ σεφάνων ἐσέρυται, ως ὁ χρυστὸς τὴν γλῶττάν φοσιν. εἰπερ οὖν

ως

Erat insuper necessarium ut benedictionē ipsi participarent, ut natura potens reperiatur, quando nuptiae principium habuere. Quoniam igitur talis Evae aedicatio festinabat, ut dictum est, Deus eam etiam antequam Adamus caderet, præveniens effecit. Post eius enim lapsum creandi tempus amplius non erat; sed maledictio, & ira, dolor, & moeror, vultus sudor inadflita vita, pellicearum tunicarum amictus, et in terram reversio. Tali vero tempore costam auferre, Eam fabricare, et eis benedicere, haud satis, ut arbitrator, erat opportunitum. Neque enim tunc benedictionis tem-

ώς εἴριται κατάγε συγχώρησιν αὐτότε τὸ θῆλυ παρήγετο καὶ ὁ γάμος ἐδίσοτο. αὐτόγκη πᾶσα καὶ παρελθεῖν εἰς ποτὲ ταῦτα πάντα καὶ τοιούτους εὑρεθῆναι τότε τοὺς ἐκ νεκρῶν ἐγερθησομένους ἑποῖος οὐκ ὁ πρωτος ἐκεῖνος αἰδάμ, ὡς ὁ μήγας φησὶν πρὸς αὐτίον αἰδανάσιος. ἀλλὰ καὶ θεοτάτος ἀναστοσοῦτω περὶ τούτων εἴριται λέγων. πᾶν ἀλλότριον τὸ διὰ τὴν ἀμαρτίαν ιμῖν ὑπεισελθὸν ἀποθνήσομεθα τότε· εἰ δὲ ταῦτα οὗτως ἔχει περὶ τοῦ θήλεως αὐτοῦ τί χρὴ καὶ λέγειν· εἴγε διὰ τοῦτο παράχθη διὰ τὸ παραβαίνειν οὐδὶ τὸν αὐνθρωπον καὶ φθορᾶ ὑποπίπτειν ὡς ὁ δαμασκηνὸς. οὐχίνης φησὶ πάντως οὐδὲν ἔτερον οὐδὲ τὸ δῆμα τοῦ

tempus, sed irae & maledictionis, & aversionis, & mortis. Terra, enim inquit, es, & in terram abibis. Propterea & antequam Adamus caderet, ex eius costa Eadam produxit, secundum veniam tamen omnino, ut superius dictum est. Etenim, nisi ita res se habuisset, non maximus ille Paulus dixisset: Bonum est mulierem non adtingere. Et quid opus est prolixiori sermone uti, quandoquidem qui a principio produxit, ille in Paulo loquebatur, & nisi secundum veniam feminam tunc produxisset, haud posterius equidem per Paulum mulierem minime adtingere suassisset? Hinc enim ostendit ante sc.

τοῦτο παρελεύσεται . ἐπεὶ διὸ τὴν ἀμαρτί-
αν ὑπεισῆλθεν ἡμῖν
καὶ τοιούτους ἐγερθῆ-
ναι ἀπανταῖς ὅποιος ἢν
ὁ πρῶτος ἀνθρώπος ὁ
κατ' εἰκόνα Διὸς γέ-
γεννημένος Θεοῦ . καὶ
γὰρ εἰ μὴ τοῦτο ἢν οὐκ
ἀν ὁ νύσσης ἐπάνοδον
εἴναι ἔλεγε πρόσγε τὴν
ἀρχαίαν καὶ πρώτην
ζωὴν τὴν εἰλπίζομένην
εἰκίνην κατάσασιν . δέ-
δεικταί οὖν ἐκ πολλῶν
ὅτι τοῖς ἀγγέλοις ὁ-
μότιμον ἐπλαστε τὸν
πρῶτον ἀνθρώπον ὁ
Θεὸς , κακαὶ εἰκίνεις αὐ-
τὸν πληθύνασθαι ἦ-
θελε . διό γε τὴν πα-
ρεκτροπήν ἢν ἔκὼν ὑ-
πέσῃ ὡς ἀνθρεψεν εἴρη-
ται ἡ τοιαύτη παρίχθι
κατάκρισις . ἡ τῶν ἀ-
λόγων Διὸς ζώων
ἔμοιωσις . εἰ μὴ γὰρ
τοῦτο ἢν οὐκ ἀν ὁ Δα-
uid

feminae productionē
aliam quamdam su-
blimem , & Angelic-
ae conditioni parem
vitam fuisse . Propte-
rea enim alibi illam
adducens dixit : *Qui
potest capere capiat.*
Haec autem ita se
habere , & sublimem
Angelicaeque parem
vitam ante feminae
productionem fuisse ,
constitutio illa , quae
speratur , manifestius
ostendit . Neque ad-
mirere propterea ; si
enim caelibatum in
futura vita Dominus
promittit ; erunt , in-
quit , omnes ut *Ange-
li Dei* (1) . quapropter
Nyssenus ait , e-
am esse ad antiquam
& priorem illam vi-
tam regressum ; quid
pluribus deducere o-
portet primum ho-
mi-

(1) Quid haec verba significant exponit *Augusti-*
nus Lib. XXII. De Civit. Dei Cap. XVII.

νιδ ὁδυρόμωνος, οἵμοι
ἔλεγεν ὅτι ἀνθρωπος
ἐν τιμῇ ὡν οὐ συνῆκε
παρεσυνεβλήθη τοῖς
ἀνοίτοις κτίνεσιν γὰρ
ώμοιώθη αὐτοῖς. καὶ
ρα πρὸς αὐτὸν εἰ βού-
λει τὸν πρῶτον ἀνθρω-
πον· εἰ μὴ γὰρ ωμοι-
ώθη διὰ τὴν ἀμαρτί-
αν τοῖς κτίνεσιν· εἰ
μὴ διὰ τὴν παρακούν-
τὸ τῆς ἀλόγου καπε-
σκεύης ίδιωμα πρὸς
ἕαυτὸν ἐπεσπάσατο·
εἰ μὴ τὴν ἀγγελικὴν ἐ-
κείνην σολὴν ἕαυτὸν εἴ-
δεις ἀπεκδυθέντα, καν-
τεῦθεν ἀλλον ἐξ ἀλ-
λου παράχρημα γεγο-
νότα, οὐκ ἀν ἐπὶ τοσοῦ-
τον ἥχείνθη. οὐκ ἀν
ἔρραψε φύλλα συκῆς·
οὐκ ἀπὸ Θεοῦ πι-
νικᾶπτε ἱκρύβη· γὰρ
πῶς γὰρ οὐ κριβῆναι
ἔμελλεν ἴσασι πάντες
οἱ ἐξ ἑκείνου τὸ γένος
παταγούντες τῆς αἰχύ-
της ἑκείνης ὅσον τὸ μέ-

minem, & eius vitae
institutionem aequa-
li fuisse honore cum
Angelis, & vitam
Angelicam vixisse,
quemadmodum supe-
rius dictum est? Ani-
mum adverte igitur.
Qualis enim Adami
illius constitutio fue-
rit gratia, quam ex-
pectamus, aperte de-
monstrat, utpote
quæ profecto ad pri-
orem illam regressus
est, ut iam praedi-
ximus. Si enim & nu-
ptiarū lege ligamur
hodie, non utique ab
ipso principio haec
lex data est, sed per
indulgentiam poste-
rius própter lapsum
a perfectione. Qua-
mobrem & coronis
privatur ut *linguam*
Aureus ait. Si igitur
ut dictum est, per in-
dulgentiam ipsum fe-
mineus sexus indu-
stus

γεθος. οὐκ οὖν ἐκ κα-
πακρίσεως οὐδὲ ἀλογος
αὗτη κατασκεύη. καὶ
διὰ τοῦτο τὰ τῆς αἰ-
χύνης ἐν αὐτῇ καὶ μό-
νη συμπερείσατο. ἀλλὰ
ταῦτα μὲν οὐ ἀμαρτία
προυξένησε. ἐπεὶ δὲ
πρὸ τῆς ἐκπτώσεως ὡς
ὁ λόγος ἦδη φθάσας
ἐδίλλωσεν, αὐγελικῆς
μεγαλοφυΐας περίπλε-
ος (ι) ο πρῶτος ἐκεῖ-
νος, ἀνδρῶπος ο κατ'
εἰσόντα δηλαδὴ γεγενη-
μένος Θεοῦ. εὔδηλον
πάντως ὅτι καὶ κατά-
γε τὴν τοῦ παντὸς συν-
τελείαν γενησόμενος
τοιοῦτος ἐκ νεκρῶν ἐγερ-
θήσεται. οὐ γάρ τῆς
ἀναστάσεως χάρις οὐ-
δὲν ίμεν επαγγέλλε-
ται ἔτερον οὐ τὴν εἰς τὸ
ἀρχαῖον τῶν πεπτω-
κότων ἀποκατάστασιν.
πρὸς δέ γε τοῖς εἰρη-
μένοις καὶ τὸν Θεούτα τον
ἔχομεν αναστάσιον πε-

ᾶτος εῖται, & nuptiae
datae sunt, necessaria-
rium omnino est &
praeterire aliquando
haec omnia, & tales
inveniri tunc exmor-
tuis resurgentes,
qualis erat primus il-
le Adam, ut magnus
Athanasius ad Antiochum inquit. Sed
& divinissimus *Ana-*
stasius ita de his loqui
deprehenditur. *Omne*
alienum quod per pec-
catum in nos inrepsit,
tunc deponemus. Si ve-
ro haec ita habent de-
femina ipsa quid di-
cere oportet? Si pro-
pter hoc producta est
quod homo iam trā-
gressus fuerat, & cor-
ruptioni subiectus,
ut *Damascenus Jo-*
annes ait, omnino ni-
hil aliud, quam quia
habitus hic praeteri-
bit,

ρι.

(ι) Forte παραπλήσιος.

ρὶ τούτων εὕτω κατὰ
ρῆμα διεξιόνται ἐπε-
δὴ τοῖνυν εἰ τῷ κατ'
ειχόντα Θεοῦ γεγενημέ-
νῳ οὐκ ἡνὶ ἀδιάρρεσις
αὕτη, ἢγουν τὸ ἄρσεν
καὶ τὸ Θῦλον. οὐδὲ γάρ
εἰ τῇ Θείᾳ καὶ μακα-
ρίᾳ εἰκόνι τοιοῦτον τι
ἐπινεόνται· οὐδὲ με-
τὰ τὴν αὐδάσασιν λο-
πὸν τοιοῦτον, τί χρὶ ἐ-
πιζητεῖν· ὅτι μεταχρι-
μάτισει τότε τὸ σῶμα
τῆς τακεινώσεως ήμῶν
ὁ σωτήρ; εἰ γάρ ὁ τῆς
ρύσσης φησὶ τὸ χῆμα
τῆς ἀλόγου φύσεως ἐ-
γένεσθε μετὰ τὴν ἀμαρ-
τίαν ήμᾶς ὁ Θεὸς, ἀφ'
οῦ μίξις καὶ σύλληψις.
τόκος καὶ ρύπος· Θῦ-
λον γὰρ τροφή· καὶ οὐ κατ'
ολίγην ἐπὶ τὸ τελεί-
ον αὐξησης, ἀκμήτε
καὶ γῆρας, νόσος καὶ
Θάνατος· εὔδηλον πάν-
τως ὅτι μεταχριμάτι-
σει παλὺν ήμᾶς τὸν εἰ-
δέχεται καὶ ἀλογον ἀ-
πεκ-

bit, quia per pecca-
tum in nos irrepsit,
& tales omnes resur-
gent, qualis erat pri-
mus homo, ille vide-
licet qui ad imaginē
Dei factus fuit. Ete-
nim nisi id fuisset,
haud certe Nyssenus
regressum esse dixis-
set ad antiquam &
priorem vitam, illam
constitutionem quā
speramus. Ostensum
est igitur ex multis
Deum aequali hono-
re cum Angelis pri-
mum hominem tri-
xisse, qui volebat e-
tiam eum eodem mo-
do ac illos, multipli-
cari. Propter trāsgres-
sionem, quam sponte
subiit, ut superius
dictum est, talis in-
ducta est condemnatio,
mutarum scili-
cket pecudum simili-
tudo. Nisi enim id
fuisset, haud utique
Da-

πειδύσας χιτῶνα κάρ-
πού θεν ἀπαλλάξας ἡ-
μᾶς, πάντων ἐκέντεν
μετέχομεν. εἰ γὰρ τὸ
χῆρα ἐκέντο περὶ ἡμᾶς
οὐκ εἴσαι κατὰ τὸν θεῖ-
ον Γρηγόριον, πῶς ἡμῖν
τὰ ἔξ ἐκείνου ὑπὸ λυφ-
θεῖσται; μεταχριματί-
σει λοιπὸν ἡμᾶς ἕννα-
τὸν ἐκ πῶν αλόγων ἡ-
μῖν ἐπιβληθόντες χε-
τῶν τέλεον ἀποσκευά-
σει καὶ τοιούτους ἀνα-
δείξει πάλιν ὅποιους
ἔπλαστε κατ' ἀρχὰς,
ἥνικα διλαδῷ τὸν πρώ-
τον ἐκείνον παρῆγαχεν
ἄνθρωπον· οὐτως μὲν
οὐδὲ ὄσιώτετε καμόθεας
ἀνασάσιος αἰκούσις τῇ
μεγάλου παύλου πιθε-
γοντος· ὅτι μεταχριμα-
τίσει τότε τὸ σῶμα τῆς
πεπεινόσεως ἡμῶν δό-
δεστήρ, ἀλλοειδος ἐλε-
γεκαὶ ἔτερον χῆρα,
τυερθισόμεδα· τότε
φέρειν σῶματος, κατὰ
τὴν εἰκόνα διλαδῷ τοῦ

— 44 —

κόκ.

vid lamentans, *Hec*
mibi, dixisset, homo
quum in bonore esset
non intellexit, compa-
ratus est iumentis insi-
pientibus, & similis
factus est illis. Et re-
spice, sodes, ad ipsum
primum hominem. Ni-
si enim adsimila-
tus fuisset per pecca-
tum iumentis; nisi per
inobedientiam ir-
rationalis constitutio-
nis proprietatem ad
se ipsum adtraxisset;
nisi Angelico illo in-
dumento se exsutum
vidisset, & alium ex
alio statim factum,
haud utique tantum
erubuisse; haud utique
folia ficus con-
suisset; haud utique
a Deo ita se abs-
condisset. Et quo-
modo enim se non ce-
laturus fuisset? Sciunt
omnes, qui ex illo
genus deducunt, quā-

D

ta

κόκκου, καὶ τοῦ σάχυτος. Άλλο μὴ δεῖθι τούτου ἔνεκεν. ὅρα γὰρ ὅτι καὶ ὁ πανμέγας παῦλος αὐτὸς τοῦτο σαφῶς ήμίν ύπεμφάνειν ἔλεγεν. αλλ' ἐρεῖ τις περὶ τῶν ἑγερθησομένων ἐκ νεκρῶν ὅποια σώματα ἔρχονται; ἀφρού, ὁ σπείρεις, οὐ τὸ σώμα τὸ γεννισόμενον σπείρεις, αλλὰ γυμνὸν κόκκον ή τύχη σίτου ή κριθῆς ή ἑτέρου τῶν τοιούτων τινός. Οὐδὲ Θεὸς δίδωσιν αὐτῷ σώμα καθάπερ θέλησε. μὴ δεῖθι γνῶσθαι γυνώ. Θι δέ μᾶλλον τῷ θεοτάτῳ αναστάσιῷ λέγοντι. ὅτι μεταμορφοῦται καὶ μεταχριματίζεται τοτε τὸ σώμα καὶ τοιούτου ἐγεργασθόποιον ήν ἀπ' ἀρχῆς. οὐκοῦν γε τοιούτου ὅποιος ήν διευθετήσας ποιοῖς αὐτὸς κατέφεύασε. τῆς γὰρ αἰτίας περιερε-

ta verecundiae illius fuerit magnitudo. Itaque ex condemnatione irrationalis haec constitutio; & per hoc in ipsa etiam sola pudoris census circumstetit. Sed haec quidem peccatum conciliavit. Quoniam vero ante lapsū, sermo iam antevertens declaravit Angelicae magnificentiae proximum primū illū hominem fuisse, qui ad imaginē videlicet Dei factus erat, exemplarū omnino perspectumque est etiam in universitatis consummatione tales futurum a mortuis excitatum. Resurrectio quis enim gratia nihil nobis aliud possiceret, quam eorum qui ceciderunt in pristinum statum resurrectionem. Praeter

Τείσις δὲ οὐκ εἰ τῶν
χημάτων πουπονί πα-
ρεστήθη διαφορὰ ἀ-
νάγκη πᾶσα καὶ τὴν
συμβεβηκούσαν ὑπερο
περιαρεθῆναι διαφο-
ράν ; καὶ τοιοῦτοι ἐγερ-
θῆναι ἀπάντες ὅποιος
οὐ οὐ πρῶτος ἀνθρω-
πος ὁ κατ' εἰκόνα δι-
λαδὶ γεγενημένος Θε-
οῦ . παύτητοι καὶ μέγας
ἀναστάσιος εἰδὼς ὅτι
τὰ τῆς ἀναστάσεως εἰς
ἐκεῖνον ἀφοράται ἔνα
καὶ πρῶτον ἀνθρώπου
ώς ἂνω διέλειπται . καὶ
ὅτι κατ' ἐκεῖνον ἐν τῷ
παλιγγενεσίᾳ πάντες
ἀναστόμεθα πρὸς ἀν-
τίοχον ἐλεγεν . ἐν τῷ
ἀναστάσει οὐκ ἐστιν ἀρ-
σεν καὶ θῆλυ . οὐ μί-
κρος καὶ μέγας οὐ μέ-
λας οὐκανθός οὐ διά-
φοράτε πρόσωπάτε καὶ
χήματα . πᾶσα καὶ
γάρ ἀνθρώπου εἴκων
ὄμοια ἐσαι τότε τῆς
ποδάμης εἰκόνος καὶ πλά-

autem dicta etiam di-
vinissimum Anastasi-
um habemus his ver-
bis differentem : Quo-
niam igitur in eo , qui
ad imaginem Dei fa-
ctus fuerat , non erat
discrimen hoc , mascu-
lus videlicet & femi-
na . Neque enim in di-
vina & beata imagine
buiusmodi aliquid con-
cipitur . Neque post re-
surrectionem tale ali-
quid reliquum require-
re oportet ; quoniam
transformabit tunc
corpus humilitatis
nostrae Servator . Si-
nim Nyssenus ait , ha-
bitum irrationalis na-
turæ induit post pec-
catum nos Deus , ex
quo coitus & conceptio ;
partio , & sordes ; fe-
mina & nutrimentum ,
& tacitum ad perfectio-
nen augmentum ; florens
actas , & senectus ;
morbus & mors : mani-

σεως, καὶ μεγέθους, καὶ
χήματος· εἰ δὲ πλέον
οὐτως ἔχει, εἰ κατά-
τὸν πρῶτον ἐκείνον ἀν-
θρωπον ἐνεῖδος καὶ χη-
μα ἐγκέρονται ἀπαντες
αἱς ἐντεῦθεν μὴ εἴησε
διαφορὰν ἄρρενός τε καὶ
θῆλεος, μικρου καὶ
μεγάλου, μέλανος τε
καὶ ξανθοῦ· τί χρῆ μη
λέγειν περὶ τοῦ σχη-
ματος ἐκείνου; σιωπᾶν
ήμας ἐπὶ τούτοις ἀ-
μεινον, καὶ μήτε τὴν
αὐτοῦ πλάσιν ὅποια-
τίς ἐστιν πολυπραγμό-
νειν, μήτε πῶς καλύ-
σομεν. εἴγε τὴν κατά-
τὸ ἄρρεν καὶ θῆλυ οὐκ
ἔχει διαφορὰν ὅλως πε-
ριεργάζεσθαι ὁ φοίνιξ
οἱ αρραβικὸς ὄρνις· οἱ
καὶ φαιδρὰν ἐν ἑαύτω
φέρων εἰκόνα τοῦ ἐνὸς
ἐκείνου ἀδάμ· οὐαὶ μὴ
λέγω τὸν αἰκτρότατον
σκόλικα, τὴν τοιαύτην
ἀποπαύειν πολυπραγ-
μοσύνην ἡμῶν. εἰδὲ καὶ

που

festum omnino est nos
esse iterum transforma-
turum, quum superin-
ductam & irrationalē
tunicam exsuerit, atque
inde nos ab omnibus li-
beraverit, quae inde
participamus. Si enim
habitus ille circa
nos non erit iuxta di-
vum Gregorium, quo-
modo nobis, quae eius
propria sunt relinquen-
tur? Ceterum transfor-
mabit nos, quando tu-
nicam nobis ex bruis
superinductam tandem
destruet, & tales ostendet
iterum, quales a
principio finxit, quan-
do scilicet primum il-
lum hominem produxit.
Ita quidem igitur, o
sanctissime, etiam di-
vinus Anastasius quū
audisset magnū Pau-
lum dicentem. Tran-
sformabit iunc corpus
humilitatis nostrae ser-
vator; ad alia specie
di-

που ἐν τῇ ἀνασάσει γνωσθήσεται τό τε Σῆλην καὶ τὸ ἄρρεν ἵνα καὶ τῷ αὐτῷ σχήματι παντῶν ανισαμένων ὑπαπορεῖν ἡμᾶς ὡς οἴμαι οὐκ εὔλογον· εἰ γάρ ὡς ὁ χρυσορρύμαντι Ιωάννην φυσί, μὴ μόνον τοὺς ἀδε γνωσοῦς, ἀλλὰ καὶ οὓς οὐδέποτε εἴδομεν εἴδοντες ἔκειστε γνωρίσομεν· κατὰ δὴ καὶ τὸν αβραάμ ὥπλεσίος· εἰ μὴ γάρ ἐγνώρισεν αὐτὸν πῶς ἀνέκαλεσεν ἐξ ὀνόματος; οὐκ ἀν τις ἀμύχανον ὡς οἴμαι ἤγγιστας. μὴ καὶ τοῦτο τὸ πατεῖον καὶ πινδὲ τὴν γυναικα, καὶ τὸν γέροντα ἔκεινον ὑπ’ ἀλλήλων ἐπιγνωσθῆναι τότε, εἰ καὶ μᾶς ἥλικίας καὶ σχήματος ἴνος ἀνασησούται. οὐδὲ γάρ ἐκ συστήμαντι σχημάτων καὶ ἥλικιαν η γνωριμότης ἔκειστε· ἀλλὰ τῷ διορα-

dicebat & altero habitu corpora ferenda tunc resurgemus; iuxta similitudinem videlicet grani, & spicae. Sed ne metuas propterea. Vide enī & vere magnum Paulum isthuc ipsum aperire nobis demonstrantem dixisse: *Sed dicet aliquis de resurrectione ex mortuis, quali corpore venient?* Stulce, quod seminas, non corpus futurum seminas, sed nudum granum vel forte tritici, vel hordei, vel alterius alicuius biniusmodi; Deus autem dat ipsi corpus sicut voluit. Ne timeas igitur; sed potius obsequere divinissimo Anastasio dicenti, transformatum, & transfiguratum iri tunc corpus, & tale resurrectum quale initio erat; non

τικῷ τῆς φυχῆς ὁφ-
θαλμῷ γνωριοῦμεν
πάντες τοὺς παντας ὡς
ὁ ποιήτης ἡμῶν καὶ
πλάστης ἡδόκησεν αὐτὸν
τοῦτο καὶ ὁ Θεόπατος
ἀναστόσιος ἀριδηλότε-
ρον σοι παρίστασι, καὶ
οὗτω φυσί. καὶ οὐκ ἐκ
τυστήμων επίγνωσις
ἔσαι τότε. ἀλλ' οὐδὲ
τὰ γενετικὰ παῦτα μό-
ρια, τότε θῆλυ καὶ τὸ
ἄρρεν παρίστασιν. ὅτι
μηδὲ ἐν τῷ χριστῷ ἀρ-
σεν καὶ θῆλυ καθά φυ-
σι παῦλος εἰ δὲ παῦτα
οὗτως ἔχει καὶ κατὰ τὸν
μέγαν ἀθανάσιον εἴς
ἄνθρωπος ἐν τῇ πα-
λιγγένεσίᾳ πάντες ἀ-
νισάμεθα· μιὰ γὰρ ἡ
λικία παρὰ πᾶσι.
μιὰ πλάσις, ἐν εἶδος,
ἐν χῆμα καὶ μέγεθος
ἐν πέριττον ἀν εἴη δια-
φορὰν σχημάτων ἐπι-
ζητεῖν· εἰ γὰρ τὸν τοι-
αύτην διαφορὰν ἡ φθό-
ρα παρεισήγαγεν ἀ-

νάγ-

profecto tale, quale
secunda factura ipsū
construxit; causa enī
ablata, propter quam
horum habituum dif-
ferentia inducta est,
necessarium omnino
est & differentiam,
quae accidit, tolli po-
stremum, & tales om-
nes resurgere, qualis
erat primus homo;
ille videlicet, qui ad
Dei imaginem condi-
tus est. Heic & ma-
gnus *Atbanasius* vi-
dens ea, quae resur-
rectionem attinent,
ad illum respicere u-
num & primum ho-
minem, ut supra di-
ctum est; & secundū
illum in regeneratione
omnes resurrectu-
ros, ad Antiochum
dicebat: *In resurrec-
tione non est masculus &
femina; non parvus
& magnus; non niger
& flavius, non variac-*
fa-

νάγκη πᾶσα τῆς ἀφθαρσίας ἐλθούσης, παῦται πάντι σὺν τῇ φθόρᾳ παρελθεῖν· καὶ οὐτῷ μὲν ὁ τὰ θεῖα τῷ ὄντι σοφὸς ἀθανάσιος· ὅτι διὰ τὴν ἀμαρτίαν ἡ τῶν χημάτων διαφορὰ καὶ τοῦ γάμου ἀρχῆ· καταρχὰς γάρ οὐδέπερ τι τοιοῦτον ἦν, ἀτε τοῦτον αὐτῶν πλεονασμοῦ κατὰ τοὺς αὐγγέλους ὡς προείρηται γίνεσθαι μέλλοντος κατεῦθεν μηδεόμενον τῆς ἀπὸ τοῦ Θύλεος βοήθειας· καὶ γάρ εἰ μὴ ὁ φθι παρηκοος ὁ ἀδάμ, οὐκ ἂν ἐδένοιτο γάμου· καὶ τῆς τῷ γάμῳ λοιπὸν συντελούσης κατεσκευῆς· εἰς τί καὶ γάρ συνετέλεσεν αὕτη; εἴγε καὶ γάμου χωρὶς ἡ τῶν αὐτῶν πληθύς προελθεῖν οὐκ ἐκόλυετο; προλαβὼν ὁ λόγος διείληφέ σοι περὶ τούτου σαφέσερον· εἰ

facies & habitus. Omnis enim hominis imago similis erit tunc Adami imagini, & fictioni, & magnitudini, & habitu. Si vero haec ita habent; si secundum primum illum hominem una specie & habitu resurgent omnes, ut inde nullum sit discriminus masculi & feminae, parvi & magni, nigri & flavi, quid opus est adhuc loqui de illo habitu? Tacere nos super his praestat, & neque eius formationem, qualis erit, curiosius inquirere, nec quomodo vocabimus. Si enim maris & feminae discriminus non habet, omnino fuerit Phoenix, Arabs volucris, quae splendidam in se ipsa primi illius Adami ima-

δὲ ταῦτα οὗτος ἔχει
εἰ διὰ τὴν παρακούν-
την τὴν ἀπὸ τοῦ Θανά-
του φθορὰν ἀρχὴν ἔ-
χεν ὁ γέρμος, ὃς ὁ χρό-
σσοῦς τὸν γλῶττάν φο-
σιν· εἰ μετὰ τὸ ὄψι-
λὸν τῆς κτίσεως ἐπὶ
τὸν ἀνθρώπου πνεγμέν
ὁ θεὸς τὸ τῆς ἀλέγου
κατασκευῆς ἴδιωμα, ὃς
ὁ νύσσοντος φυσίν· εἰ τῆς
δευτέρας ἐσὶ κτίσεως
ἢ τῶν γημάτων δια-
φορὰ κατὰ τὸν σινάï-
την θεῖον ἀναστάσιον·
εἰ κατὰ τὸν πρῶτον ἐ-
κεῖνον ἀνθρώπου μία
ἰδέα καὶ ἐν σχῆμα τῷ
πάντες ἐγέρονται ὡς
ὁ μέγας φοσὶν Αὐτοῦ
νάσιος, ἀτε τῆς κατὰ
τὸ ἄρρεν καὶ Θῆλυ δια-
φορᾶς ὑπέρον ἐπιτεχ-
νηθεῖσης θεῶς διαί-
τιαν, ἢ τις ἄνω διελπί-
πτας, τῇ χρὶ καὶ λέ-
γειν· ἐπὶ τῷ προκε-
μένῳ ζητήματι; ταῦτα
παρακαλοῦμεν μαθεῖν.

εἴγε

ginem fert; ne dicam
molestissimum ver-
mem; talem quiesce-
re nostram negotio-
sitatem: An vero in
resurrectione cognos-
cetur femina & mas-
uno & eodem habi-
tu omnibus resur-
gentibus, dubitare
nos, procul a ratione
recedit. Sienī ut Auri-
fluus Joannes ait non
heic notostantū, sed
eos, quos numquam
vidimus; quum ibi-
dem viderimus, co-
gnoscemus; quemadmodum certe & A-
braamum dives; ni-
si enim eum cognovis-
set, quomodo nomi-
ne vocasset? Ne-
mo utique impossibi-
le, ut arbitror, iudi-
cabit, & hunc puerum,
& hanc mulierem,
& senem illum;
invicem tum cogniti-
tum iri, et si unius

ac-

εἶγε καὶ μᾶλλον ὁ δα-
μασκηνός Ιωάννης ἐ-
ναντιοῦσθαι τοῖς εἰρη-
μένοις δοκεῖ. ἐν γαρ τῷ
τεσσαράκοσῳ τετάρτῳ
τῶν δογματικῶν αὐτῷ
κεφαλαίων, καὶ τάδε
περὶ τοῦ πρώτου ἀν-
θρώπου λέγων εὑρι-
ται τοῦτον μέντοι τὸν
ἀνθρώπου ἄρρενα κατε-
σκεύασεν ὁ Θεὸς μετα-
δοὺς αὐτῷ τῆς ἑαυτοῦ
Θείας χάριτος. ἔτι δὲ
καὶ τῆς τῶν ἐπιγείων
πάντων ἀρχῆς. εὗτεῦ-
θεν οὖν ἐναντιοῦσθαι
δοκεῖ. τὸν γὰρ πρώ-
τον ἐκεῖνον ἀνθρώπου
ἄρρενα παρὰ Θεοῦ κα-
τασκευασθῆναι εἰπὼν,
ἀπορίαν οὐ τὴν τυχε-
σαν ἐντηνήμιν. εἰ γὰρ
ώς ὁ μέγας φονὸν ἀθα-
νάσιος ἐν τῇ παλιγ-
γενεσίᾳ πάντες εἴς ἀ-
ναστορμέθα. τοῦτ' ἐ-
σιν ὄμοιοι τῷ πρώτῳ
ἀνθρώπῳ κατὰ χῆμα
καὶ πλάσιν. ἄρρην δὲ

ὑπό

aetatis, uniusque fi-
gurae resurgent. Ne-
que enim ex insigni-
bus, & figuris ibi co-
gnitio; sed perspica-
ci animae oculo om-
nes ab omnibus co-
gnoscentur, quemad-
modum factori & fi-
ctori nostro visum fu-
erit. Isthuc ipsum &
divinissimus Anastasius manifestius tibi
sisteret, & ita ait: *Et*
non ex insignibus co-
cognitio tunc erit. Sed
neque genitalia haec
membra, tum marem
& feminam constitu-
ent; quia neque in
Christo mas & femi-
na, ut *Paulus* inquit.
Si vero haec ita ha-
bent & secundum
magnum *Athanasium*
unus homo in rege-
neratione omnes re-
surgemus; unaenim
aetas apud omnes, u-
na fictio, una species,
unus

ὑπὸ Θεοῦ παρήχθη ὁ πρῶτος ἡκένος ὡς ὁ τὰ Θεῖα σύφοδος Ἰωάννης φησί. τί χρὴ καὶ λέγειν ἐπὶ τούτοις· εἰ γὰρ ἀρρένικῷ σχῆματι πάντες ἀναστήσονται ἢ κατὰ σχῆμα πάντες ἔπερον, ὡς οἶδεν ὁ πλάστας ἡμᾶς Θεός· οἵ γε καὶ μᾶλλον ἀρσενέκειστε καὶ Θῆλυ μὴ εἴναι φησι διὰ τὸ πειτὸν ἄρρενα τοῦ σχῆματος, ἀλλώς ἢ τὴν κατὰ τὸ ἀρρέν. εἶχε διαφορὰν συμφοιῆ τῇ ὑπάρξει αὐτοῦ ὁ πρῶτος ἀνθρώπος, ἢν εἴδειν αὐτικαὶ τὸ Θῆλυ συύπαρχον αὐτῷ· τὸ γὰρ ἀρσεν διὰ τὸ Θῆλυ καὶ τὸ Θῆλυ καὶ τὸ ἀρσεν εἴξινάγκης ἐγένετο· καὶ δηλοῦσι τοῦτο τὰ παντοδαπὰ γένη πῶν ζώων. οὐδὲν γὰρ εἴξι αὐτῶν ἀπὸ γῆς εἴξι ἀλλεσ συζυγίας χωρίς· ἀναγκαία γὰρ ἦν

ii

unus habitus, & magnitudo una, superfluum quidem fuerit figurarum discrimen perquirere. Si enim tale discrimen corruptio induxit, necessarium omnino est incorruptione adveniente, haec omnia cū corruptione praeterire. Et ita quidem divinarum rerum peritissimus Athanasius. Quia per peccatum figurarum discrimen, & nuptiarum initium. Ab initio enim nihil tale erat, siquidem hic homo multiplicandus, ut Angeli, erat; & inde feminæ auxilio non indigebat. Si enim inobediens Adamus non adparuisset, nuptiarum quidem non eguisset, & reliquæ nuptiis necessariæ con-

η συνεσία αὐτῆς πρὸς τὴν τὴν γένους διαδοχήν· ὅτι μὴ κατὰ τοὺς αὐγγέλους ἡ θέληστε καὶ ταῦτα πληθύνεσθαι· αἰλλὰ ταῦτα μὲν ὑψηλοτέρου δεῖται ροῦς, ὡς τε πρὸς ἀλληλασυμβιβάζεσθαι. ήμεῖς δὲ οὐ μόνον ἐπὶ τούτοις αἱματοῦντες μὲν, αἰλλὰ καὶ ἐφ' οἷς αὐτὸς ἔστω παρακατιῶν ὁ ἄνθρωπος ἐναντιέμενος φαίνεται· ἐφθασεν μὲν γὰρ τὸν πρώτον ἄνθρωπον εἰπεν ὑπὸ Θεοῦ παραχθῆναι ἀρρένα Θεᾶς χάριτος αἵματος καὶ τὸν τῷ ἐπιγείων ἀρχὴν ἐγχειρισθῆναι· μετὰ δὲ ταῦτα καὶ τάδε κατὰ λέξιν ἐπίγαγεν· εἰδὼς δὲ ὁ προγνώσις Θεὸς ὅτι ἐν παραβάσει γενήσεται καὶ ὅτι φθορὰ ὑποπεσεῖται, παράγει τὸ Θῆλυ εἴξαυτοῦ βοηθὸν

constructionis. Ad quid enim haec profuisset, si etiam sine nuptiis hominū multitudo provenire non vetabatur? Praecedens sermo differuit tibi de hoc apertissime. Si vero haec ita habent, propter inobedientiam, & corruptionem quae ex morte est, nuptiae principium habuere, ut Chrysostomus ait; si post sublimitatem creationis, in hominem induxit Deus irrationalis constructionis proprietatem ut Nyssenus ait. Si est secundae creationis figurarum discri- men iuxta Sinaitem divinum Anastasium. Si secundum primum illum hominem, una specie & una figura omnes resurgent, ut magnus inquit Astba-

αὐτῷ κατ' αὐτὸν πρός
γε τὴν ἐκ διαδοχῆς τοῦ
γένους σύσασιν· διὸ δὲ
καὶ οὐ μικρὰ ἀπορίκα-
μεν· φαίνεται γάρ ὡς
εἴη μή φθορὰ ὑποπε-
σεῖν ἐκεῖνος ἔμελλεν,
οὐκ ἀν ἐξ αὐτῆς τὸ θη-
λυ παρήγαγεν· εἰ δὲ
μή τοῦτο παρήγαγεν
πᾶς ἀν ἐγεγόνει τῶν
ἀνθρώπων ὁ πληθυσ-
μός· ἀλλὰ κατὰ τοὺς
ἀγγέλους ἀσυνδιάσως
ὡς ὁ νύσσης φησί· καὶ
τίνος ἔγειρεν ἐν τῷ τῇ
ἄρρενος σχήματι πα-
ραχθῆναι φησι κατ' ἀρ-
χὰς τὸν αὖτις παῦτα
παρακαλοῦμεν μαθεῖν.
Οὐ γάρ θεῖος ἐντεῦθεν
τοῖς τε διαληφεῖ-
σι πατρᾶσι καὶ ε-
αυτῷ μᾶλλον ἐντι-
σύμενος φαίνεται· εἰ
μή που τὴν ἄρρενα λέ-
ξιν ἐνταῦθα καθ' ἐτέ-
ραν εἰπῶμεν σημασίαν
ἐκλάβεισθαι τὸν ἄγι-
ον· οὐ γάρ λέξις αὕτη

ση-

natus; siquidem ma-
ris & feminæ discri-
men superfabricatū
est posterius a Deo,
propter eam cau-
sam, quam supra re-
tulimus, quid oportet
ad huc loqui super
proposita quaestio-
ne? Haec optamus
discere. Si & magis
Damascenus Joannes
dictis adversari vide-
tur. In quadragesi-
mo quarto enim eius
Capitum dogmatico-
rum & haec de primo
homine dicere depre-
henditur. Hunc qui-
dem hominem masculū
construxit Deus, cum
suac divinac gratiae
participem faciens; ad-
buc vero & terrestri-
um omnium principa-
tus. Inde igitur ad-
versari videtur. Pri-
mum enim illum ho-
minem masculum a
Deo creatum fuisse
di-

σημαίνει ποτὲ καὶ τὸ πρακτικόν γένος ἡ χωρόν,
καὶ τὸ τέλειον, ὡς οὐτού-
μολογία τῆς ποιαύτης
παρατησι λεξεώς τοι
ἔτον γάρ ἀπ' ἀρχῆς
παραγαγών αὐτὸν ὁ Θεὸς τῆς έσυτε θεό-
τητος αὐτῷ μετέδωκεν
καὶ τὴν τῶν θεπτιγείων
πάντων ἀρχὴν ἐνεχεί-
ρισε. προσέχε οὖν εἰ
γάρ καὶ Σωφρῖς οὐδὲν
ή γένεσις σημερον, αλλὰ
ή ἀμαρτία παύτης πρό-
ξενες γέγονεν. καὶ εἴη
μὴ βαρυνθῆς τὰς αἱ-
κοὺς, μικρον ἐπανα-
λύθομαι τοῦτον λόγον
Ἐπλασεν γάρ τὸν ἄν-
θρωπον ὁ Θεὸς, ἐν
παραδείσῳ αὐτὸν ἐθε-
το καὶ οὐτε γάμου παρ'
αὐτὸν λόγος οὐν, οὐτε
βοιδὴ τὸ Θύλεος ἐ-
χριζεν εἰ γάρ κὶ πλάτ-
των αὐτὸν ὁ Θεὸς ιώ-
ρατο γένος τὸ ἀνθρά-
πιον πόσον ἀρ εἴη κα-
τ' ἀριθμὸν, αλλὰ καὶ

κατ'

dicens, non despici-
endam ambiguitatē
nobis intulit. Si eos
ut magnus Athana-
sius ait in regenera-
tione omnes unus re-
surgemus, hoc est, si-
miles primo homini
iuxta figuram, & si-
tationem ; masculus
vero a Deo productus
primus ille, ut rerū
divinarum peritus
Joannes ait ; quid o-
portet amplius. lo-
qui? an enim mascu-
lino habitu omnes
resurgent, vel alia
omnes figura, ut De-
us qui nos fixit nor-
vit? Si & magis ibi
masculum & femi-
nam non esse ait, eo
quod idem sit habi-
tus : alias si ha-
buit secundum ma-
sculum differentiam
congenitam suae sub-
stantiae primus ho-
mo, videre erat statim
& fe-

κατ' ἐκείνον τὸν πρῶ-
τον εἰ γε μὴ ὡφέλι πα-
ρίκοος ἀσυνδιάσως ἔ-
παντες παρήχθησαν
ἄγ. εἰ γὰρ καὶ τὸ μέλ-
λον οὐκ ἦν αὔγουστον ὁ
Θεός, ἀλλὰ δεῖξαι πε-
ώς ἥθελεν ὄποιος εἴ-
ται πρότερον ἐπὶ τῷ
ἀνθρώπῳ σκόπον διὰ
γὰρ τέτο καὶ μόνον αὐ-
τὸν παρήγαγεν καὶ ἀφ-
θαρτίᾳ τετίμηκε κατ'
ἐκείνον μὲν ἐν τὸν πρῶ-
τον, εἶπερ ὑπακέων
ἔμενεν, τὸ γένος ἀκαν
παραχθῆναι τὸ ἀν-
θρώπινον ἔμελλεν. ἡ
παρακοὴ τοιχαροῦν
ἀνατραπῆναι πάντα
πεποίκεν· τότε γὰρ
θῆλυ παρήγαγε, τὸν
γάμον εἰσήνεγκε, καὶ
τὸν ζωώδην ταύτην πρέ-
ξένησε γένεσιν. ἐν τί-
μῃ γὰρ ὁ ἀνθρώπος
ῶν, ὡς ὁ Θεος ἕφη
Δαβὶδ, καὶ μὴ συνιεῖς,
τοῖς ἀνοίτοις γέγοντ
κατὰ γένεσιν κτίνεσιν
ὅμοι·

& feminam ei coex-
sistere. Masculus enim
propter feminam, &
femina propter ma-
sculum, necessario
facti sunt, & decla-
rant hoc omnigena
secla animantium.
Nullum enim eorum
e terra emersit sine
coniugio. Necessari-
us enim erat concu-
bitus eius ad generis
successionem; quia
noluit ut Angelos &
hęc multiplicari. Sed
haec quidem subli-
miori carent mente,
ut invicem confirma-
ri possint; nos vero
non tantū cōsilii ino-
pes quidem, sed & in
quibus ipse contra se
veniens sibi ipsicōtra-
rians homo adparet.
Ostendit enim in an-
tecessū primum ho-
minem a Deo fuisse
productum masculū,
divina gratia digna-
tum

όμοῖος ὁ θεν χηρά-
των καὶ πλικιῶν διαφο-
ρᾶ, νόσοιτε πολυειδεῖς
ἄροι. Θάνατοι καὶ μύ-
ρια ἀλλὰ δεῖνα συναν-
τίματα: διὰ ταῦτη
τὴν ζωάδην γένεσιν ὡς
ὁ νηστοῖς φισὶ, καὶ με-
χρὶς αἰώνων ἐπτὰ πα-
ρέτεινε τὰ τῆς ζωῆς πή-
μῶν ὁ θεός. ὡς τῇ πα-
ρόδῳ τῶν προορισθει-
σῶν συναπαρτισθῆναι
τοὺς ξυχῶν· καὶ τότε ση-
ναι τὸν ρωμῆν τοῦ χρό-
νου ταῦτη κίνησιν.
ἀμφιβάλλειν οὖν ὡς
οἱμαι ἐκ δύλογον εἴγε
καὶ μία πλικία καὶ χη-
ρατι ἐνι κατ' ἐκεῖνον
τὸν πρῶτον ἀναστόσου-
ται ἀπαντεῖς. ή. γερ-
ανάσασις ἔδεν ἀλλον
ἐστὶ ή. πρὸς τὸ ἀρχαῖ-
ον τῶν πεπτοκότων ἀ-
ποκατάσασις· ὥκαν
τὸ οὐκέπιον, εἴγε τελεύ-
τησει οὐκέπιον, τριακοντέ-
έτης ἀναστόσεται; καὶ ὁ
ἐκαπονταζεῖς ὡς αὐτὸς

tum fuisse, terreno-
rum principatum es-
se consequutum, post
ea vero & haec ad
verbū subdit: Vi-
dens vero praesagus
Deus transgressurum
esse & corruptioni su-
biiciendum produxit
feminam ex ipso adiu-
torium ipsi secundum
ipsum, ad generis ex
successione constitutio-
nem. Propterea vero
non parum dubitavi-
mus; adpareret enim si
minime corruptioni su-
biiciendus ille fuisse,
feminam ex eo non pro-
ducturum fuisse; si vero
eam non produxisset,
quomodo hominum mul-
tiplicatio facta fuisse?
Sed iuxta Angelos si-
ne coniugio ut Ny-
senus ait; & cuius
gratia maris habitu
productum fuisse ab
initio Adam ait, haec
discere exoptamus.

τριακοστητές ἔγερτί-
σται. κατὰ τὸν ἄλική-
ν πάντως ἐκείνην καθ'
ἢν ἀρα καὶ παραχθῆ-
ναι μελλον, εἰπεριπα-
κέων ἐμείντιν ὁ πρῶτος
ἄνθρωπος· τότῳ μέν-
τοι τῷ λόγῳ καὶ ὅλῳ
βίᾳ ὁδύνην τινὰ ἔχων
υγίης δύρεθνσται, ὃ τε
μακρὸς καὶ ὁ μὴ τοιαῦ-
τος, ισομένης ὁφθῆσ-
ται. καὶ εἰκότως. τῆς
γὰρ ανισόπτης ταῦτης
ἡ ζωάδης αὐτῇ γένε-
σις αἵτια κατέσκεται.
ἄλλα ταῦτα πάντα τῇ
τῆς ἀνασάστεως θερα-
πευθῆσται χάριτι. οὐ
γὰρ προσδοκεύεντι χά-
ρις ἐπάνοδός ἐστι πρὸς
ἐκείνην, ὡς εἴρηται, τὸ
πρώτην ζωήν. εἰτοίνυν
μιᾶς ἄλικίδης καὶ μιᾶς
πλάσεις καὶ σχήματι
ἐνὶ κατεῖ τὸν ἴντα καὶ
πρῶτον ἄνθρωπον α-
ναστοντας ἀπαντεῖς
ὅτι καὶ κατ' ἐκείνον ὡς
εἴρηται παραχθῆναι
πά-

Divinus enim inde
laudatis Patribus &
sibi ipsi magis adver-
sari deprehenditur.
Nisi forte vocem ma-
sculum heic secundū
aliam significationē
accipi ab illo dicimus;
Haec enim dictio si-
gnificat aliquando &
actuosum, & fortē,
& perfectum, ut ety-
mologia huiusmodi
dictiōnis exhibet. Ta-
lem enim principio
producens illum De-
us, suae divinitatis i-
psum participem ef-
fecit, & terrenorum
omnium principatū
dedit. Attende igit-
ur. Si enim & ani-
malis haec generatio
hodie; peccatum tā
cōciliavit. Et negra-
ve id tuis auribus vi-
deatur, hunc sermo-
nem paululū rursus
adsumam. Finxit e-
nī hominem Deus,

in

πάντες ἔμελλον. εἶγε μὴ προέβη τὰ τῆς παρακοῆς. τί χρὶ καὶ λέγειν ἐπὶ τῷ προσιριμένῳ ζητήματι; δός ἐπὶ τέτοις ἀπόκρισιν ἡμεῖς γὰρ εἰ καὶ μικρὸν τι προϊχθύμεν εἰπεῖν, ἀτε τοῖς διαλειφθεῖσιν ἀνωθεν ἀγίοις ἐπόμενοι, ἀλλ' ὑπὲρ ἡμᾶς ἡ τούτων καταληψίς.

in paradiſo eum collocavit, & neque nuptiarum apud eum ratio erat, neque audiutorio feminae opus habebat. Si enim & formans ipsum Deus videbat genus humanum quantum quidem numero futurum esset; sed tamen secundum illum primum, nisi inobedientis deprehensus fuisset, indubitanter omnes quidem produci fuissent. Si enim futurum non ignorabat Deus, sed ostendit quomodo voluit; qualem indicavit prius super homine intentionem? Propterea enim & solum ipsum produxit, & immortalitate honoravit. Secundum illum igitur primum, si obediens permanisset, genus omne humanum producendum erat; inobedientia enim cuncta inverti fecit. Tunc enim feminam produxit, nuptias invexit, & hanc animalem generationem conciliavit. In honore enim homo quum esset, ut divinus *David* dicebat, et non intelligeret, insipientibus evasit, secundum generationem, iumentis ad similis; unde habituum & aetatum discrimen, morbique va-

rii, intempestivae mortes; et sexcentae aliae asperae adversitates. Propter hanc animalem generationem, ut *Nyssenus* ait, et usque ad septem saecula extendit vitam nostram Deus, in transitu praedestinatarum ad perfectionem animarum; et tunc positus fuit fluxus sui temporis motus. Ambigere igitur, ut arbitror, absurdum est, an una aetate, et una figura secundum illum primum omnes resurgent. Resurrectio enim nihil aliud est, quam in antiquum statum eorum, qui ceciderunt, restitutio. Non igitur infans, si infans mortuus fuerit, sed triginta annorum resurget: et qui centum annos natu^s occubuit, triginta annorum aetate ipse excitabitur. Juxta aetatem omnino illam, secundum quam producendi erant, si primus homo obediens permanisset. Hac ratione et tota vita species quasdam, habens sanitatis invenietur, et talis semper aequis viribus non interibit. Et congruerter. Inaequalitatis enim huius animalis haec generatio caussa fuit. Sed haec omnia gratia resurrectionis curabuntur. Gratia enim quae exspectatur regressus est ad illam, ut dictum est, priorem vitam. Si igitur eadem aetate, et eadem forma, et habitu secundum unum et primum hominem omnes resurgent, quia et secundum illum omnes, ut dictum est, producendi fuerant, nisi inabe-

bedientia eius processisset , quid opus sit dicere super praedicta quaestione , responde . Nos enim etsi breve aliquid dicere adducti sumus , laudatos superius Sanctos sequuti fuimus ; sed supra nos horum comprehensio .

Τῷ αὐτῷ· εἰ χρὶ προσέ-
χεν τοῖς λεγούσιν ὅτι
οὐ γνωρίσουσιν ἀλλή-
λοι οἱ αναπνόμενοι τό-
τε ἀνθρώποι· εἰ δὲ καὶ
γνωρίσεσιν, δίκαιοι μὲν
ἀμαρτωλοὶ γνωρίσουσιν·
οὐμέν δὲ καὶ ἀμαρτω-
λοὺς οἱ δίκαιοι.

Λόγος Ζ

EI δέ τις περὶ τοῦ
γενησομένου τότε
ἀναγνωρισμοῦ μαθεῖν
βούλεται εἴγε τέως γε-
νῆσεται· καὶ ὅπως ἀ-
ρα γενῆσεται· καὶ εἰ
πάντες τοὺς πάντας
γνωριοῦμεν· τῶν εὐαγ-
γελικῶν καὶ θείων ρη-
μάτων πρότερον ἀκου-
έτω τῶν οὐτώλεγόν-
των· καὶ ἐπάρας τοὺς
ὅφθαλμοὺς ὁ πλούσι-
ος ἐν τῷ ἄδη ἐγνώρισε
τὸν πτωχὸν λάζαρον,
ἐν τῷ τοῦ ἀβραὰμ καθή-
μενον κόλπῳ ἐφ ὃ καὶ
ἔλεγε· πάτερ ἀβρα-
ὰμ ἀπόστελον τὸν λά-
ζαρον· ἐντεῦθεν οὖν σα-
φῶς ἀποδέδεικται, ὡς

Eidem. An oporteat atten-
dere dicentibus, eos, qui
resurrecturi sunt, homi-
nes tunc se invicem non
cognituros; Si vero co-
gnoscent, an iusti a pec-
catoribus cognoscentur;
non vero peccatores a
iustis.

Epistola VII.

SI vero quis de fu-
tura tunc recon-
gnitione discere voluit,
an vere erit, & quo-
modo fiet; & an om-
nes ab omnibus co-
gnoscentur, Evan-
gelica & divina ver-
ba prius audiat ita
dicentia: *Et quum e-
levasset oculos dives in
inferno cognovit pa-
uperem Lazarum in si-
nu Abrahami seden-
tem, quare & dicebat,
Pater Abrahām emitt-
te Lazarum &c.* Hinc
igitur aperte ostend-
sum est, nisi probe
Lazarum & ipsum
Patriarcham cogno-
vis.

εἶπερ ἀκριβῶς οὐκ ἐ-
πέγνω τὸν λάζαρον, καὶ
αὐτὸν τὸν πατριάρ-
χην οὐκ ἀν ἐκάλεσεν
εἰς ὄνόματος· καὶ μή
τις εἶποι διὰ τὸ παρα-
βολὴν εἶναι τὸ πρᾶγ-
μα, τὸν σκοπὸν τε ὑ-
περαναπόδεικτον, καὶ ν-
τεῦθεν μὴ περιφέρειν
ἐνεργῆ τὴν ἀλήθειαν·
αἱ γὰρ τοῦ σωτῆρος
ἡμῶν θεῖαι παραβο-
λαὶ κατὰ τὸν θεοτά-
τον ἰώανται τὸν δαμα-
σκηνὸν πραγμάτων ἐ-
νεσώτων, καὶ ἀποδε-
δειγμένων εἰσὶ παρα-
βολαί· ὅτω γὰρ πα-
ριστῶσιν αὐται τὰ πρά-
γματα, καθὰ δὴ καὶ
γενέσθαι ὁ φέποτε
μέλλουσιν· ἐνθεν τοι
καὶ οἱ τῆς ἐκκλησίας
διδάσκαλοι ἀφορμῆς
ἐντεῦθεν δραξάμενοι καὶ
τὸ περὶ τοῦ ἀναγνω-
ρισμοῦ ἐκείνου δόγμα
πρὸς τοῖς ἄλλοις διε-
βεβαιώσαντο· εἰ γὰρ

ἐκ

visset, eos nomine
vocaturum non fuif-
se. Nec quis dicat id
esse parabolam, sc̄o-
pumque incomptū,
ac proinde manife-
stam veritatem non
circumferre. {Divi-
nae enim Servatoris
nostrī parabolae iu-
xta divinissimum Jo-
annem Damascenum
rerum instantium &
demonstratarum si-
militudines sunt. Ita
enim res ab eis ex-
hibentur, quemad-
modum profecto ali-
quando futurae sunt.
Hinc & Ecclesiae Do-
ctores occasionem in-
de ad ripientes de re-
cognitione illa pla-
citum inter se sta-
biliverunt. Si enim
ex insignibus heic
homines invicem se
cognoscunt, ubi per-
spicax animae no-
strae oculus per pec-

E 3 ca-

ἐκ συσσήμων ἐνταῦθα
τοῖς ἀνθρώποις πρόσ-
εσι τὸ γνωρίζειν ἄλ-
ληλους· ἄτε τοῦ διο-
ρατικοῦ τῆς φυχῆς οὐ-
μῶν ὄφελος διὰ τὴν
ἀμαρτίαν ἀμαυρωθέν-
τος χάριτεῦθεν ὅραν
οὐκ ἰδύοντος, ὡσπερ
δὴ καὶ τὸ πρότερον,
ἄλλ' ἔκει καὶ συσσήμων
ἄνευ· μία γὰρ ἄλικία
παρὰ πᾶσι καὶ εἰδος
ἡ, ὡς φασιν αἱ γρα-
φαὶ, οἱ πάντες γνωρί-
οῦσι τοὺς πάντας, ὡς
ὁ λόγος ἦδη μετ' οὐ-
πολὺ παραποτεῖ σοι·
ἐνταῦθα μὲν γὰρ εἰ τὸν
αὐτὸν καὶ ἔνα εἶχον ἄ-
παντες χαρακτύρα·
οὐχὶ ἡ τυχοῦσα ἀν τῷ
βίῳ τούτῳ συνέπιπτε
σύγχυσις· τίνος ἔνε-
κεν; ὅτι τὸ διακριτι-
κὸν ὁ νοῦς ὁ ἡμέτερος
ὑγιῆς ἄρτι καθὼς καὶ
πρώτην οὐ κέχτηται·
ταῖς οὖρ ἀσθενείαις
ἥμῶν ἥδεία βοηθοῦσα

προ-

catum offuscatus est,
atque inde videre
non potest, uti pri-
us; sed ibi & sine
signis. Una enim
actas apud omnes,
& forma una, ut scri-
pturae dicunt. Om-
nes ab omnibus co-
gnoscentur, ut mox
sermo tibi ostendet.
Heic enim si eam-
dem & unam omnes
figuram haberent,
non minima vitae cō-
fusio contigeret. Cur?
quia discernendi fa-
cilitatem mens no-
stra sanam adhuc, ut
prius, non possidet.
Infirmitatibus igitur
nostris divina provi-
dentia opem ferens,
& diversitatem cor-
porum per dispensa-
tionem adesse nobis
concessit, ut inde
omnes ab invicem co-
gnoscerentur; sed ibi,
divine vir, nihil hu-
ius-

πρόνοια, καὶ τὸν πα-
ραλλαγὴν τῶν σωμά-
των οἰκονομικῶς προσ-
γίνεσθαι ἡμῖν συγ-
κεχώρικεν, ὡς ἐπευ-
θῶς ἀπαντᾶς ἐντεῦθεν
ἀπ' ἄλληλων γνωρί-
ζεσθαι. ἀλλ' ἔτει θεο-
είκελε ἀπερ τοιοῦτον
οὐκ ἔσιν οὐδέν. καὶ εἰ
βουλεῖ χριστορρήμονος
ἰωάννου προτερον ἀ-
κουε, τὰ περὶ τούτων
οὕτω διαβεβαιουμένου
καὶ λέγοντος : ὡς οὐ
μόνον τοὺς ὡδὲ γνω-
σοὺς γνωρισῦμεν, ἀλ-
λὰ καὶ οὓς οὐδέποτε
εἶδομεν . καὶ γὰρ τὸν
ἀβραὰμ οὐχ ἑώρακας,
οὐδὲ τὸν ἴσακ, οὐδὲ
τοὺς λοιποὺς ἀρχαὶ.
πάτορας, ἀλλ' ἴδων
αὐτοὺς ἐπὶ τῆς φρίκτῆς
ἐπείρης καὶ κοινῆς συν-
ελεύσεως, γνωρίσεις,
καὶ γνωρίσας ἐρεῖς. ί-
δοῦ ἀβραὰμ, ίδοῦ ι-
σαὰκ, ίδοῦ ἰακὼβ,
ίδοῦ πέτρος καὶ παῦ-

λος

iusmodi erit . Et si
vis auro fluentem Jo-
annemprius audi, haec
ita confirmantem &
dicentem ; quod non
solum eos, qui heic
noti nobis sunt, co-
gnoscemus, sed eos
quos numquam vidi-
mus. Etenim Abrahamum
non vidiisti, neque Isaacum,
neque reliquos antiquos
patres; sed videns i-
psos in illo horribili
& communiconven-
tu, cognosces, &
quum cognoveris di-
ces : Ecce Abraham,
ecce Isaac, ecce Ia-
cob, ecce Petrus, &
Paulus, & reliqui do-
inceps. Et huius rei
gratia ne mirere, ne-
que insolens id e-
xistima. Si enim illa,
quae in Dominica
passione a mortuis re-
surrexerunt corpora,
quum præfiguratio-

E 4 cf.

λος, καὶ οἱ λοιποὶ κα-
θεῖται. καὶ τούτου χά-
ριν μὴ θαύμαζε, μη-
δὲ ξένον τι ἥγοῦ. εἰ
γὰρ ἐκεῖνα τὰ κατά-
γε τὸ σωτήριον πά-
θος ἐκ νεκρῶν ἀνα-
σάντα σώματα προτύ-
πωσις ὅντα τῆς τελευ-
ταίας καὶ κοινῆς ἀνα-
σάσεως εἰς τὴν ἀγίαν
πόλιν εἰσῆλθον καὶ ἐ-
νεφανίσθησαν πολοῖς
τοιτέσιν ἐγνώσθησαν,
εἰ μὴ γὰρ γνωσθῆναι
ἔμελλον οὐκ ἀν ἐνεφα-
νίσθησαν ἐμφανισθέν-
τες δὲ ὅμως ἐγνώ-
σθησαν. καὶ ταῦτα
παρὰ τοῖς μηδέμιαν
θεαθέντων διάγνω-
σιν ἔχουσιν οὐδεὶς γὰρ
τῶν τότε παρευρεθέν-
των, ὡς ὁ χρυσορρή-
μων εὑρηται λέγων ἐν
τῇ εἰς τὸ κατὰ ματ-
θητῶν καὶ ἄγιον εὐαγ-
γέλιον οὐδονκοσῆ ὄγ-
δον ὄμιλίζ, τὴν Θέαν
τῶν πάλαι κοιμηθέν-

των

essent ultimae & cō-
muniis resurrectionis
in sanctam civitatem
ingressa sunt, & mul-
tis adparuerunt, hoc
est, cognita sunt; ni-
si enim cognoscenda
fuissent, haud adpa-
ruissent utique; quū
autem adparuissent,
simil cognita sunt.
Et haec apud eos qui
nullam habent rerū
specatarum cogni-
tionem. Nemo enim
eorum, qui tunc ad-
inventi fuerunt, ut
Aurifluis invenitur
dicere in Homilia
LXXXVIII. in San-
ctum Evangelium
secundum Matthae-
um de visu eos,
qui olim obdormi-
verunt, iustos co-
gnovit. Multo magis
huiusmodi recogni-
tio in illa vera & ex-
rema resurrectione
erit. Crassa enim hac
car-

τῶν δικαίων ἐγίνωσκε πολλῷ μᾶλλον ὁ τοιοῦτος ἀναγνωρισμὸς κατ' ἔκεινην γενίσεται τὴν ἀλιθῆ καὶ τελευταῖαν ἀνάστασιν· τῆς γὰρ παχείας ταύτης σαρκὸς λεπτῆς καὶ κάψις τηνικαῦτα καὶ πατριαρχικῆς γεγονούιας. ὁ διορατικὸς τῆς ψυχῆς οὐμῶν ὄφθαλμος τρανότατα οὐκακολύται. καὶ πειθέτωσε ὁ πρῶτος ἔκεινος ἀδάμ· ἔξυπνος γὰρ γεγονὸς καὶ τὴν εὖαν ἔκεινην ἴδων. ἐγνώρισε, καὶ γνώρισας ἔλεγε· τοῦτο οὖν ὅσπειν ἐκ τῶν ὅσπειν μου, καὶ σὰρξ ἐκ τῆς σαρκὸς μου· μὴ οὖν ἀπίστει τοῖς λεγομένοις· ὅπνικα γὰρ ἐπὶ τὸν ἀδάμ ἔκεινον ἐπέλθομεν· οὐ γὰρ ἀνάστασις οὐδὲν ἄλλον ἐστίν, οὐ πρὸς τὸ ἀρχαῖον τῶν πεπτωκότων ἀποκατάσασις, ἐξ ἀ-

ναγ-

carne, tenui & levi tunc & patriarchica effēcta, perspicax animae nostrae oculis apertissime non prohibebitur. Et persuadeat te primus ille Adamus. Quum enim a somno excitatus fuisset, & Eam illam vidisset, cognovit, & quum cognovisset, dicebat: Hoc igitur os ex ossibus meis, & caro de carne mea. Ne igitur fidem adhibere reuas iis, quae dicuntur. Tunc enim ad Adamum illum regrediemur. Si enim resurrectio nihil aliud est quam ad antiquum statum eorum, qui cedērunt, restitutio; necessariocognoscemus, & quos numquam vidi mus fratres. Etenim in corpore uno omnes unum habemus

νέγκης γνωρίσομεν, καὶ
οὓς οὐδέποτε ἴδομεν
ἀδελφοῖς, καὶ γάρ εἴ-
σμὲν σῶμα ἐν οἱ πάν-
τες μίαν εἶχομεν κεφα-
λὴν τὸν χριστὸν· εἰξ α-
δάγκης οὖν οἱ πάντες
γνωρισῦμεν τοὺς ἀπαν-
τας· εἰ γάρ καὶ κατὰ
διαφόρους καιροὺς ἔγ-
γόνειμεν, ἀλλὰ πάν-
των εἰς εἴσι πατήρ ὁ
Θεὸς, εἰφὼν καὶ συνελ·
θεῖν ἄμα τοὺς ἀπ'
αἰῶνος καὶ μέχρι τέ-
λους εἰκὼς ἐμφοριθῆ-
ναι κοινῶς τῆς πα-
τριαρχικῆς ἑκείνης χα-
ρᾶς· εἰπὶ γάρ τουτῷ
καὶ τὴν ἐπαγγελίαν
οἱ προλαβόντες ἑκεῖνοι
κατέ τὸν μέγαν παῦ-
λον οὐκ ἐκομίσαντο,
ἴνα μὴ χωρὶς οἵμων
πελειοθῶσι· εἰδὲ ταῦ-
τα οὔτως εἶχει, πῶς
οὐχὶ καὶ γνωρισῦσιν
οἱ πάντες τοὺς πάν-
τας; μὴ οὖν εἰπὶ πλέ-
ον ἀμφιβαλλε· τὸν

εὖται

γάρ

mus caput Christum.
Necessario igitur cū-
di cunctos cognosce-
mus. Si enim & di-
versis temporibus ge-
niti fuimus; sed om-
nium unus est pater
Deus. Quare & con-
venire simul omnes
a saeculo usque in
finem conveniens; &
efferri communiter
patriarchico illo gau-
dio. Propterea enim
& qui promissionem
praecepérunt, illiux-
ta magnum Paulum
non delati sunt, ne
sine nobis perficiantur.
Si vero haec i-
ta habent, quomo-
do universi ab uni-
versis non cognos-
centur? Ne igitur
amplius dubita. Cō-
munem enim illam
recognitionem & Be-
atus Epbraem demon-
strans dicebat: Tunc
filii condemnabunt pa-

τεν.

γὰρ ποιοῦν ἔκεινον αὐτοὺς μὲν τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν
 ναυγωρίσμιδόν καὶ ὁ μα-
 καριος ἐφράμι παρι-
 σῶν ἔλεγε· τότε τέκνα
 κατακρινοῦσι γονεῖς,
 ᾧς μὴ τὰ χρηστὰ δια-
 πραξαμένους ἔργα καὶ
 γὰρ εἰ μὴ γνωρίσου-
 σιν ἀλλίλους πῶς ἔ-
 σαι τοῖς γονεῦσι πα-
 ρὰ τῶν τέκνων οὐ τοι-
 αύτη κατακρισίς· οὐ
 ταῦτα δὲ μόνον, ἀλλὰ
 καὶ ἀδελφοὺς ἔκεισται
 γνωρίσασιν ἀδελφοὺς καὶ
 μεγίστη διὰ τοῦτο συν-
 ἔσται χαρμονή, καὶ
 βεβαιοῦ τὸν λόγον ὁ
 πολὺς ἐν θεολογίᾳ γρι-
 γόριος· ἐν γὰρ τῷ εἰς
 τὸν αὐταδέλφον αὐτῷ
 καισάριον ἐπιταφίῳ
 λόγῳ, καὶ τάδε δια-
 λαμβάνων εὑρίται· τό-
 τε καισάριον ὄφομαι
 λαμπρὸν ἐνδοξὸν αὐ-
 γαλλόμενον, οἵος μοι
 καὶ κατ' ὅναρ ὁ φθῆς
 αδελφῶν φίλητε. ὅτι
 δὲ καὶ τοτε μόνον, ἀλλὰ

καὶ

rentes, ut eos qui bona
 opera non fecerunt. Et
 enim nisi cognoscent
 invicem, quomodo parentes a fi-
 liis ita condemnabū-
 tur? Non haec vero
 solum, sed & fratres
 ibi a fratribus cognoscentur,
 & maximo
 propterea simul adfi-
 ciētur gaudio, & con-
 firmat sermonem ma-
 gnus Theologus Gre-
 gorius. In funebri e-
 nim oratione in suū
 fratrem Caesarium,
 et haec differens re-
 peritur: Tunc Caesar-
 ium videbo splendi-
 dum, gloriosum, ex-
 sultantem, qualis mihi
 & secundum quietem
 visus est, fratrum
 carissime. Quod vero
 non solum tunc, sed
 et modo, qui in do-
 mino dormierunt in
 hoc simul laetantur,
 magnus Albanus
 ostend-

καὶ νῦν οἱ ἐν κυρίῳ κοι-
μπάντες εὐ πάντωσιν
ευφραίνονται, ὃ μέγας
αἰθανάσιος ἔδειξεν οὐ-
τῶς εἰπών· ὅτι καὶ τοῦ
τοῖς σωζομένοις κε-
χάριτι παρὰ Θεοῦ τὸ
μεχρὶ τῆς κοινῆς ἀν-
τάσσεως ψυχικῶς ἀλ-
λήλους συνεῖναι καὶ συ-
ευφραίνεσθαι· οἱ δὲ
ἀμαρτωλοὶ καὶ τεύτης
παραμυθίας ἐσέρηνται·
οὐδὲ γὰρ καθά φυσιν
οἱ δαμασκηνοὶ ιωάννης
τὸ διαγνωσικὸν καὶ οὐ-
τοι καθάπερ οἱ ἄγιοι
κέντηνται· ἐν ἐκείνῳ
δὲ τῷ πανδίμῳ Θεά-
τρῳ καθ' ἑνὸς αἱ πρά-
ξεις πάντων ἀνακα-
λυμέναι εἰσὶν οὕτω
καὶ τὰ πρόσωπα γνώ-
ριμα πᾶσι καθίσαν-
ται ἕως οὗ οὐδὲ πάπα
αἴλιλων διάζευξις γένη-
ται καὶ ἀποπεμφθήσε-
ται ἐκαστὸς εἰς ὃν ἔσται
τῷ τόπον η τοίμακεν· ὅ-
τι δὲ υπὸ πάντων Θεά-

τρι-

ostendit ita dicens :
Quod et hoc iis , qui
salvantur , largitur
Deus usque ad com-
munem resurrectio-
nē, scilicet spiritualiter
invicem conversari, et
simul laetari ; pecca-
tores vero et hac con-
solatione carere . Ne-
que enim ut ait Da-
masenus Joannes di-
scernendi facultatem
hi , sicuti sancti , pos-
sident . In illo vero
communi theatro , si-
cuti actus omnium re-
velati sunt , ita et fa-
cies notae omnibus
adstabunt , donec ab
invicem disiungan-
tur ; et dimittetur
quilibet in locum ,
quem sibi præpara-
vit . Ab omnibus ve-
ro nos spectatum iri
etiam magnus Ma-
ximus manifeste do-
cet . In sua enim or-
ratione de tristitia
quae

τρισθίσονται τὰ ἡμέ-
τερα, καὶ ὁ μέγας μά-
ξιμος ἀριδήλως τοῦτο
παριστοῖν· ἐν γὰρ τῷ
περὶ τῆς κατὰ Θεὸν λύ-
πης λόγῳ αὐτοῦ, καὶ
τάδε κατὰ ρῆμα διέξει-
σι. τηνικαῦτα βίβλοι
ἀνοίγονται, διλονότι
ἐν τῇ ἡμέρᾳ τῆς κρί-
σεως τῶν ἡμετέρων ἐρ-
γων τε καὶ λόγων, καὶ
λογισμῶν ἔχουσαι με-
τὰ πάσις αἱρεβέας
ταῦτα γραφα, διῶναπάν-
των γύμνωσις γίνεται
τῶν πεπραγμένων ἡ-
μῖν ἐπὶ πάσις κτισε-
ως, ὡς τε τοσοῦτον
ἀλληλων γινώσκειν πά-
σας τὰς ἀμαρτίας, ὅ-
σον ἔκαστος τὰς ἔστι
τὴν βίβλον ἀναγινώ-
σκων τῆς ἑαυτοῦ συνε-
δίσεως· καὶ οὕτω μὲν
ὁ Θεόπατος μάξιμος.
οἱ δέγε προφήτες ἡσά-
ας ἀριδηλότερον εἶχε
προσέχης τὸ δόγμα
τοῦτο διδάξεισε· περὶ

quae secundum De-
um est, et haec ad
verbū dissertat. Tunc
libri aperientur (die
Judicii videlicet) no-
strorum operum, & ser-
monum, & cogitatio-
num, scripta diligen-
tissime continentea,
per quae omnium reue-
latio fiet eorum, quae
a nobis facta fuerint
in omni creatura, a-
deo ut invicem in tan-
tum omnium peccata
omnia cognoscantur,
quantum quilibet sua,
librum suae conscienti-
ae legens. Atque ita
quidem divinissimus
Maximus. Propheta
vero *Esaias* manife-
stius, si animadver-
tis, placitum hoc te
docebit. De quibus-
dam enim in pecca-
to mortuis verba fa-
ciens ita dicere de-
prehenditur: *Vermis*
eorum non morietur,
&

τινῶν γάρ ἵν αἱμαρτί-
αις τε Θυηκότων τὸ λό-
γον ποιουμένος, οὗτως
εὑρίται λέγων· ὁ σκά-
ληξ αὐτῶν ω̄ τελευ-
τήσει, καὶ τὸ πὺρ αὐ-
τῶν οὐ σβισθήσε-
ται, καὶ ἔσορται εἰς
ὅρασιν πάσῃ σαρκὶ·
αὐτὸ τοῦτο καὶ τὸ εὐαγ-
γελικὸν ἐκένο καὶ θεῖον
ρῆτὸν ὑπεμφίσειτο
λέγον· ὁ πατέρ σου ὁ
βλέπων σε ἐν τῷ κρι-
τῷ ἀποδώσει σοι ἐν
τῷ φανερῷ· τουτέσιν
ἐπὶ πάσις κτίστεως,
κατὰ γάρ τὸν χρυσορ-
ρήμοσι ἰωάννην, εἴτε σε-
φανθῆναι μέλλεις εἴ-
τε κατακριθῆναι, πάσα
τοῦτο τότε σὰρξ γνω-
ριεῖ· καὶ γάρ ἔχασος,
εἴτε δίκαιος, εἴτε καὶ
αἱμαρτωλός, γνωρίσει
τότε πάντας, ὡς ἦδη
προείριται· καὶ ὑπὸ^{τό}
πάντων αὐθίς αὐτὸς
γνωρισθήσεται· καὶ
τοῦτο σαφέστερον ὁ τὸν
γλῶτ-

IGNIS eorum non ex-
tinguetur, & erunt in
spectaculum omni car-
ni. Isthuc ipsum &
illud Evangelicum
divinumque dictum
indicavit habens: Pa-
ter tuus qui te vides
in occulto, reddet tibi
in manifesto. Hoc est
coram omni creatu-
ra. Iuxta enim Au-
riloquum Joannem, si-
ve coronandus, sive
condemnandus es, id
tunc omnis caro co-
gnoscet. Etenim qui-
libet sive iustus, sive
peccator cognoscet
tunc omnes, ut iam
dictum est, & ab om-
nibus pariter ipse co-
gnoscetur. Et hoc ma-
nifestius linguam Au-
reus in XXX. sua
Homilia in Hexae-
meron ostendit. Di-
cit enim conversati-
onem nostram, seu
bona, seu mala, est,
ab

γλῶτταν χρυσοῦς, ἐν
τῇ εἰς τὴν ἔξαίμερον
τριάκοσῃ πρώτῃ αὐτοῦ
όμιλίᾳ παρίσησι· λέ-
γει γάρ ὅτι τὸν πολι-
τείαν ήμῶν εἴ τε χριστόν
ἐστιν, οὐτε καὶ φαύλη,
ἰδεῖν ἀπαντεῖς ἐκεῖσε
μέλλουσιν οἱ ἀπὸ τοῦ
ἀδάμ διλαδῆ καὶ μέ-
χρι τῆς συντελείας καὶ
τοῦτο ἐστιν, ὅπερ ἔλε-
γε τὸ γράμμα τὸ Θεῖον·
ὁ πατέρας σου ὁ βλέπων
σε ἐν τῷ κρυπτῷ ἀ-
ποδώσει σοι ἐν τῷ φα-
νερῷ· καλῶς οὖρά λό-
γος ἀναθεν ἔλεγεν, ὅ-
τι ἑκαστος ἀποπεμφή-
σται εἰς ὃν ἑαυτῷ τό-
πον ἱτοίμανε· γὰρ οἱ
μὲν δίκαιοι μετὰ Θεοῦ
καὶ ἄλλήλων, καὶ οὕτω
γάρ φησιν ὁ παχύμε-
γας παῦλος ἔλεγε,
πάντοτε σὺν κυρίῳ ἐ-
σόμεθα· οἱ δὲ ἀμαρ-
τωλοὶ ἐν τόποις ἐξω-
τέροις· εἰ καὶ μετ' ἀλ-
λήλων, ἀλλ' ὅμοι ἀγ-

νω-

ab omnibus ibi visū
iri, qui ab Adamo vi-
delicet usque ad con-
summationem fue-
rint. Et hoc est quod
dicebat divina littera;
Pater tuus qui videt te
in occulto, reddet tibi
in manifesto. Bene i-
gitur sermo superius
dicebat, unumquem-
que mittendum esse
in locum, quem sibi
paravit, & iusti qui-
dem cum Deo &
invicem. Et ita enim
dicit maximus *Paulus* inquiens: *Ubique*
cum Domino erimus.
Peccatores vero in
exterioribus locis,
qui & simul invicem
sed simul sine mutua
cognitione. Et hu-
iusmodi enim consol-
atione privantur.
Rem autem ita ha-
bere, & peccatores
simul invicem puni-
ti non quidem vide-
ant

παραμυθίασετέρηνται.
 ὅτι δὲ ταῦτα οὔτως ἔ-
 χει, καὶ ὅτι μετ' ἀλ-
 λήλων οἱ ἀμαρτωλοὶ
 κολαζόμενοι οὐ μὲν ἐν
 ὄρῶσιν ἀλλήλους διὰ
 μείζονα κόλασιν, καὶ
 αὐτοῦ τοῦ χρυσορρή-
 μονος ἄκουε· ἐν γὰρ
 τῇ ἑρμηνείᾳ τῆς πρὸς
 ἑβραίους ἐπισολῆς καὶ
 τάδε περὶ τούτου διέ-
 ξεισιν· ἐν πυρὶ κολα-
 ζόμενοι σκοτεινῷ τοτέ
 οὐδὲ τοὺς πλησίον ὄρᾶν
 συγχωρούμεθα· δοκεῖ
 δὲ μόνος ἔκαστος πά-
 θειν ἐκ τοῦ μήτε ὄρᾶν
 μήτε ὄρᾶσθαι· εἰ
 γὰρ, καὶ πῦρ ἀλλὰ ζο-
 φερον ἐσιν, ἀτε δὴ τῆς
 φωτισικῆς αὐτοῦ ἐνερ-
 γείας τοῖς δικαίοις ἀ-
 πονεμποτῆσις· καλῶς
 οὖν ὁ προφήτης ἐλεγε·
 φωνῇ πυρίου δικηόπ-
 τοντος φλόγα πυρός ὅτι
 δὲ κατὰ τὸν Θεῖον ἐ-
 φραίμ, καὶ ἀλλήλους
 οἱ σύγγενεῖς θεωρήσε-

σι,

ant se invicem ma-
 ioris tormenti gratia,
 & ipsum *Aurifluentem*
 audi. In Expositione
 enim Epistolae ad E-
 braeos & haec de hoc
 ipso differit. In igne
 punitis tenebroso
 tunc, neque proximi-
 mos videre permitti-
 tur. Videtur autem
 solus quilibet pati ex
 eo quod neque vide-
 at, neque videatur.
 Si enim ignis, cali-
 ginofus, tamen est,
 siquidem certe eius
 efficientia illuminans
 iustis distributa est.
 Bene igitur Propheta
 dicebat: Vox Do-
 mini praecedentis
 flammam ignis. Quia
 vero secundum divū
Ephraem, & se invi-
 cem cognati videbūt,
 & manum porrigere
 non poterunt eis, cō-
 tra quos inducta fue-
 rit negatio, & ipse

lin-

σι, καὶ σρέξαι χεῖρα
χ δυνησονται τοις καθ'
ῶν εἶπεν χθείη τοτὲ ή
ἀπόφασις καὶ αὐτὸς ὁ
τὴν γλώτταν χρισοῦς
ἐν τῇ πρὸς κορινθίους
δευτέρᾳ ἐπισολῆ σα-
φέσαπε ἐδειξεν οὕτως
εἰπὼν· πάντα ἔκεισε
ἀσύγγνωσα· καὶ νῦν
ἥν· καὶ ιώβ· καὶ δα-
νιὴλ· καὶ τοὺς οἰκείους
ἴδωσι πολλούς μένουσ;,
χεῖρα βονθείας αὐτοῖς
οὐκ ὄρεγοντι· καὶ γάρ
καὶ τὸν ἐκ τῆς φύσεως
ἀναιρεῖσθαι συμβίνει
τοτὲ συμπαθείας, ὡς
ἐντεῦθεν καθορῷν εἴναι
τὸν τῶν δικαιῶν εὐφρό-
σύνην· καὶ πᾶς γάρ εἰ
καθαρᾶς ἀπολαύσυσι
τότε τῆς εὐφροσύνης οἱ
δίκαιοι εἴγε καὶ εἰδί-
κησιν ἥγηνται πῶν ἀ-
δίκοιν τὴν κόλασιν; καὶ
ἄκουε τί φησι πρὸς ιω-
λιάνον τὸν παραβάτην
ὁ τοῦ χρισοῦ μεγαλο-
μάρτυρ καὶ ἀθλοφόρος

ἀρ-

guam aureus in secun-
da Epistola ad Corin-
thios manifestissime
ostendit dicens: Om-
nia ibi incognita, et
si Noe sit, & Iaco-
bus, & Daniel; et si
familiares videāt pu-
nitos, manum auxili-
lii eis non porrigunt.
Etenim continget ut
& naturalis compas-
sio tunc auferatur, ut
inde perspicere sit iu-
storum laetitiam. Et
quomodo enim pura
tunc laetitia non fru-
entur iusti, siqui-
dem & vindictam e-
xistimabuot iniusto-
rum punishmentem? Et
audi quid dicat Iu-
lianu Praevaricatori,
magnus Christi mar-
tyr, & certaminum
victor Artemius. Vi-
tionem vero eorum, quae
mibi a te fiunt, tunc ac-
cipiam, quando ignis
comprehenderet, & per-

F.

pe-

άρτεμιος ἐκδίκησιν δὲ τῶν παρὰ σοῦ μοι ἐπαγόμενων ἐκεῖσε δέξομαι, οὐνά τὸ πῦρ ἐκεῖνο πατελῆθεται, καὶ οὐδεωνίζουσα κόλασις καὶ εἰ μὴ πείθει τοῖς λεγομένοις, τῇ κατὰ τὸν πλουσιον παραβολῇ καὶ τὸν λάζαρον πίσθητι ὄρα γάρ τὸν αἴβραδμόν ἐκεῖνον τὸν ἐλεήμονα καὶ φιλόξενον, πῶς ὑπὸ τοῦ πλουσιον παρακαλούμενος, οὐδὲ τὸ τυχὸν αὐτῷ συνέκοπτε τὸ πῦρ πολούμενον ἐώρατὸν πλουσιον, καὶ σαγόνος αὐτὸν οὐκ οὔξιωσεν· αὐγήριτο γάρ ἐκεῖσε παντάπασιν ἡ φυσικῶς ἐντεῦθα προσοῦσα τὸ πατριάρχη συμπάθεια· ὅθεν ακαρπῆς ἐπὶ τοσοῦτον ὠράτο τῷ πλουσιῷ καὶ ἀσπλαγχνος· περὶ μέν τοι τοῦ γενησομένου

petua punitio. Et si his, quae dicuntur, non persuaderis, parabolæ divitis & Lazarus crede. Vide enim quomodo Abrahamus ille misericors, & hospitum amans, a divite rogatus neque aliquantis per ignem concidit. Agitatum videbat divitem, & stilla ipsum dignatus non est. Abllata enim ibi fuerat omnino consueta heic Patriarchæ compas- sio. Vnde inflexibilis adeo videbatur diviti, & immisericors. De futura igitur tunc communi recognitio- ne & sanctus Theodo- rus Studites latius dis- fertat. In XXII. e- nimir sua Catechesi, & haec de hoc ipso disputat. Verbis inn- tilibus certant quidam

νου τότε ποιοῦ ἀναγ-
νωρισμοῦ, καὶ ὁ ἐν ἀ-
γίοις Θεόδωρος ὁ σου-
δίτης διαλαμβάνει
πλατύτερον. ἐν γὰρ
εἰκοσῃ δευτέρᾳ τῶν αὐ-
τοῦ κατηχήσεων καὶ τό-
δε περὶ τούτου διέξει-
σι· λογομαχῶσι τινες
ἐπὶ καταστροφῇ τῶν α-
κουούτων, ὅτι * γυνωριῶ-
μεν ἄλληλους ἐν τῇ πα-
λιγγένεσίᾳ, ὅταν ἐλθῃ
ὁ υἱὸς τοῦ Θεοῦ κρίναι
τὰ σύμπαντα· λέγου-
σι γὰρ πᾶς ἐχερθέν-
τες οἴανθρωποι ἀφθαρ-
τοι γυνωρίσουσιν ἄλλη-
λους ὁ πινίκαιοιουδαῖος
οὐκ ἐνὶ καὶ Ἑλλην· οὐ
σκύθης, οὐ βάρβαρος.
οὐ μικρὸς, καὶ μέγας·
οὐκ ἄρτεν, καὶ θῆλυ-
ς μέλας, καὶ ξανθὸς,
καὶ δέλος, καὶ ἐλεύθε-
ρος· ἄλλα πάντες ἀγ-
γελοειδεῖς εἰσι· τοὺς
τοιούτους πάντως ἀδύ-
νατον ἡ γυνωρίσαι ἡ

dā ad subversionē au-
dientium, in regenera-
tione nos invicem haud
cognituros esse, quan-
do venerit filius Dei
iudicare universa. Di-
cunt enim: Quomodo
quum resurrexerint bo-
mines incorrupti cogno-
scant se invicem, quan-
do non Iudeus erit,
nec Graecus? Non Scy-
tha, non Barbarus?
non parvus & magnus;
non mas & femina;
non niger & flavus;
non servus & liber?
Sed omnes Angelorum
similes erunt? Huius-
modi omnino impossibi-
le ut cognoscant vel co-
gnoscantur. Et ita
quidem illi & sentiunt
& dicunt. Nos autem
contra stantes eis ita
dicimus: Humanis
ratiocinationibus ad-
dicti, adeoque non
cognituros se invicem

F. 2. *ibidem*

* Videtur addendum cū.

γνωρισθῆναι· καὶ οὐ-
τῷ μὲν ἐκεῖνοι καὶ φρο-
νοῦσι, καὶ λέγουσιν·
ἴμεις δὲ πρὸς αὐτοὺς
αυτιγένοντες· γέτω λέ-
γομέν· οἱ λογοισμοῖς
ἀνθρωπίνοις· πιδίδω-
μενοι, κάκτουτου τὸ μὴ
γνωρίζειν ἀλλήλους ἔ-
κεισε διατεινόμενοι,
πρώτῳ αὐτὸν ἀθετή-
σουσιν ἐκ νεκρῶν τῶν
σωμάτων ἀνάστασιν· καὶ
Θαυμασῶν οὐ τοσοῦτον
ἔσι κατάγε τέως τὸ δο-
κοῦν αὐτοῖς σῶμα γάρ
διαρρίειν, σῶμα βρω-
τὲν υπὸ Θηρίων τυχόν· καὶ
ἰχθυος· πτερύνου, πῶς
αὐθίς εἰς ἐν αὐτῷ συ-
ναχθείη καὶ ἀναστῆσαι
το; καὶ πῶς γέτω διαχυ-
θεῖν εἰς τὸν προτέρων ἐ-
πανέλθῃ· κατάστασιν·
ἄλλα· ἀφες εἰς βύλει τὰς
τοιαῦτα περιεργαζομέ-
νις· τυχοίκοι τούτοις συν-
τεταῖτοι κατάτοντα πό-
σολον παῦλον εἴγε δῆ
τὸν μέγαν εἰπεῖν, οὐ·

δε.

ihi pertendentes, pri-
mum ipsam reprobant
corporum a mortuis re-
surrectionem. Et mira-
bilis res haec tanta
non est, ut ipsis vide-
tur. Corpus enim quod
diffluxit, corpus quod
forte a bestia devoratum
est, vel pisce vel volu-
cri; quomodo iterum in
unum ipsis collectum fu-
erit, & resurget? Et
quomodo ita dissolutū
in priorem condicio-
nem redierit? Sed a-
page, si vis, huius-
modi curiose scrutan-
tes; animales enim
quum ipsis sint iuxta A-
postolum Paulum, si-
quidem magnum dice-
re oportet, non capi-
unt spiritualia. Apage
ipsos siquidem ita sen-
tiunt. Dico profecto,
non cognoscere ibi
se invicem, etiam i-
psum futurum iudi-
cium evertere, ut

Iau:

δέ χορτε τὰ τοῦ πνεύματος ἀφες αὐτοὺς εἶχε τὸ τοιοῦτον ὁρόνημα· λέγω δὴ τὸ μὴ γνωρίζειν ἀλλήλους ἐκεῖστε, καὶ αὐτῆς ἀναρτικού εστι τῆς μελλόσης κρίσεως, ὡς ὁ διαληφθεὶς ἔφη Θεῖος ἀνήρ· κρίσις γάρ εἰπε γνωσμένων προσώπων εἴωθε γίνεσθαι· καθὰ καὶ γέγραπται· ἐλέγξω σε καὶ παρασημώκατά προσωπόν σου τὰς ἀμαρτίας σώσε εἰ οὐ γνωρίσω μεν ἀλλήλους οὐδὲ χρησισόμεθα· μὴ κρινόμενος δὲ οὐ ληφόμεθα τὰ κατάξια τῶν βεβιωμένων ἡμῖν· πῶς δὲ καὶ οἱ ἀπόστολοι ἐπὶ δώδεκα Θρόνων καθίσουσι τὰς δώδεκα φυλὰς κρίνοντες τοῦ ἴστραπτὸν εἰπερ οὐ γνωρίσουσιν οὓς κρίνουσι; πῶς δὲ καὶ ὁ μακάριος ἰᾶβ διπλασίους τοὺς

laudatus vir divinus ait: Iudicium enim cognitarum personarum consuevit esse, quemadmodū & scriptum est: Arguam te, & sistam contra faciem tuam peccata tua. Ita ut nisi cognoscemus nos invicem, neque iudicabimur. Non iudicati vero, non accipiemus digniis, quae a nobis in vita facta fuerint. Quomodo vero & Apostoli super duodecim sedibus sedebūt duodecim tribus Israel iudicantes, si no cognoscent quos iudicant? Quomodo vero & beatus Job duplices filios recipiet, si non cognoscet eos in regno coelorum? Quoniam alios quidem heic recepit; alios vero iu futuro saeculo se recepturū

τοὺς παιδας απολύ-
τεραι, εἴπερ οὐ γνω-
ρίσει αὐτοὺς ἐν τῇ βα-
σιλείᾳ τῶν οὐρανῶν;
ἐπειδὴ τοὺς μὲν ἔνταῦ-
θα αἰπεῖληφε τοὺς
δὲ ἐπίγυρετο ἐν τῷ
μέλλοντι αἰώνι λήψε-
σθαι οὐκ οὖν αδελφοὶ^{πιτεύοντες πιτεύσο-}
μεν, ὅτι καὶ αἰαστὸ-
μεθα καὶ γνωριοῦμεν
ἵματις ἐφ οἷς ἔσμεν.
ἀλλ ἐν τοῖς τῆς ἀφ-
θαρτίας κάλλεσι, κα-
θά δὴ καὶ προείρηται.
οἱ προπατορες ἡμῶν
ἐν τῷ παραδείσῳ καὶ
πρὸ τῆς παραβάσεως
γάρ ἀλλήλους ἐγκά-
ριζον ἀφθαρτοι ὄντες,
καὶ μετὰ τὸν παράβα-
σιν φθορᾶ ὄποκειμε-
νοι ὥσαύ πως ἐγκάριζον
ὅθεν πιτεύτεο ὅτι γνω-
ρίσει αδελφὸς αδελφὸν,
καὶ πατήρ τεκνὸν, καὶ
γυνὴ τὸν σύνευνον, καὶ
φίλος τὸν φίλον προ-
θείνει δ' αὐτὸν αἰσκη-

ατε

τῆς

missionem acce-
pit. Non igitur, fra-
tres, credentes cre-
demus & nos resur-
recturos, & nos cogni-
turos in his in qui-
bus sumus; sed in
immortalitatis pul-
chritudinibus, quem
admodum & prae-
dictum est. Primi e-
nī nostri parentes
in paradiso & ante
transgressionem se i-
vicem cognoscebant
quum corruptionis
expertes essent; &
post transgressionem
corruptioni subiecti
pariter se cognosce-
bant. Vnde creden-
dum fratrem a fratre
cognitum iri, & a pa-
tre filium, & maritum
ab uxore, & ab ami-
co amicum. Addide-
rim vero, & ascetes
ascetem cognoscat,
& confessor confessio-
rem, & martyr eum
qui

πὶ τὸν ἀσκητὴν, καὶ ὁμολογητὴς τὸν ὁμολογητὴν μάρτυρ τὸν σύναδλον, καὶ ἀπόστολον ὁ συναπόστολος, καὶ πάντες τοὺς πάντας, ἵνα ἡ πάντων κατοικία ἐν τῷ θεῷ τῷ μετὰ πάντων πῶν ἀγαθῶν διώρουμένω καὶ τὸ γνωρίζειν ἄλλοις· ἀλλὰ καὶ διαδέμενος καθ' ὃν εἴξεδίμει καρόν ὁ Θεῖος οὐτος ἀνὴρ καὶ τάδε· κατὰ λέξιν ἐλεγεν· ἐὰν ἐπιτύχει σωτηρίας εἰσιγήσωδε· εἰσθαι τοῦ κυρίου τολμηρῶς ὑπὲρ πάντων ὑμῶν, προσδεχόμενος ἕνα· καθ' ἕνα διὰ τῆς ἀπὸ τοῦ κόσμου ἀναχωρίσεως θεωρεῖν, καὶ προσλαμβάνειν, καὶ προσασπάζεσθαι πεποιθησιν γὰρ τοιαύτην ἐχω, ὅτι ἡ ἀγαθότης αὐτοῦ ἐπὶ τὸ αὐτὸν ἔνταῦθα· διατηρίσει πάντας ἡμᾶς ἐν τῷ

— 3 —

μὲλ-

qui una certaverit, & Apostolum coapostolus, & universi universos, ut omnium habitatio in Deo sit, qui cum omnibus bonis etiam se invicem cognoscere largitur. Sed & disponens eo tempore, quo peregrinabatur divinus hic vir, & haec ad verbum dicebat: *Si salutem consequitus fuero non cessabo orare Dominum audacter pro omnibus vobis, expectans singulos propter secessionem a mundo spectare, & suscipere, & amplexari.* Talem enim fiduciam habeo, quod eius bonitas eodem tempore ut beic servabit cunctos nos in futuro saeculo, qui eius praesepia servaverimus. Quod vero cuncti cunctos cognoscemus &

F 4

non

μέλλοντι αἰῶνι τὰς ἐν-
τολὰς αὐτοῦ τετρηκό-
τας· ὅτι δὲ οἱ πάντες
τοὺς πάντας γυναικοῦ-
μεν, καὶ οὐ δίκαιοι δι-
πλάσιους μόνον καθά τι-
νες οἴονται, καὶ ἐν τῇ
πρὸς κυριακὸν ἐπίσκο-
πον ἐπισολῆ ἀυτοῦ ὁ
χρυσορρήματα ἰωάννης
σαφέστατα ἔδειξεν οὐ-
τας εἰπῶν: εἰ δὲ καὶ ω-
δὲ ἄλληλους οὐ συντύ-
χωμεν, ἀλλ᾽ ἐκεῖστε γ-
δεῖς ὁ καλύστων ἡμᾶς
μετ' ἀλλήλων διάγειν,
καὶ ὁ φόρμεδα τοὺς ἔξο-
ρισταντας ἡμᾶς, ὥσπερ
ὁ λαζαρος τὸν πλού-
σιον, καὶ οἱ μάρτυρες
τοὺς τύραννους· καὶ γάρ
ἐκαστος τοτε μάρτυρ
τὸν ἴδιον τύραννον ἐ-
πιγνώσεται, καὶ ἐκα-
στος τύραννος τὸν ἴδι-
ον μάρτυρα, ὃν ἐνόλα-
σε· καὶ οὐκ ἔματὰ ρί-
ματα· ἀκουσον τὴς σο-
φίας λεγούσης· τότε
εν πολλῇ παρροσίᾳ

54-

non iusti iustos tan-
tum, ut quidam pu-
tant, & in sua Epi-
stola ad Cyriacūm E-
piscopum aurea ver-
ba fundens *Ioannes*
apertissime ostendit
ita dicens: Si vero
& heic invicem non
convenimus, tamē ibi
nemo prohibiturus
nos inter nos invicem
conversari, & vide-
bimus eos qui nos in
exsilium miserunt,
ut Lazarus divitem,
& martyres tyran-
nos. Etenim quilibet
tunc martyr pro-
prium tyrannum co-
gnoscet, & quilibet
tyrannus proprium
martyrem, quem
cruciavit. Nec mea
verba sunt. Audi Sa-
pientiam dicentem:
Tunc in magna liber-
tate stabit iustus con-
tra faciem eorum, qui
eum tribulaverūt. Pro-

pte-

τήσεται ὁ δίκαιος κα-
τὰ πρόσωπον τῶν θλι-
ψάντων αὐτὸν· τότου
δὲ πάντως ἔνεκα καὶ
πὺν κόλασιν τοῖς ἀσέ-
βεσι, καὶ τὸν ἀνάπαυ-
σιν τοῖς δίκαιοις, ἔχε-
ναντίας ἐποίησεν, ἵνα
βλέπωσιν ἄλληλους καὶ
γυναῖκασιν ὥσπερ ὁ
λαζαροςτὸν πλούσιον,
χαμό πλούσιος τὸν λα-
ζαρον· συντπιμαρ-
τυρεῖ τούτοις καὶ ὁ
διάλογος θεῖος χρη-
γόριος λέγων, ὅτι
καὶ οἱ ἀγαθοὶ τοὺς πο-
νηροὺς, καὶ οἱ πονηροὶ^{τὰς} ἀγαθές γυναῖκα-
σι τότε, ὡπέτερε. εἰ μὴ
γάρ τῦτο ήν οὐκ ἂν
ἀπ' ἄλληλων ἐγνώσθη-
σαν ὅτε αἴβραδμ, καὶ ὁ
λαζαρος, καὶ ὁ πλού-
σιος· ὅτι δὲ ταῦτα οὐ-
τῶς ἔχει, καὶ ὅτι γυνα-
ριοῦμεν εὐ αἱλιθείᾳ, καὶ
οὓς οὐδέποτε εἶδομεν,
ιδόντες αὐτὺς ἕκεισε,
οὐ μόνον ἐκ τῆς παρα-

pterea autem omni-
no & punitionem
impiis, & requiem
iustis, e regione fecit,
ut videant se invi-
cem & cognoscant,
quemadmodum La-
zarus divitem. Te-
stimonium perhibet
simul de his &
Dialogus divinus
Gregorius dicens:
¶ boni malos, ¶ malis
bonos cognoscere tunc,
o Petre. Nisi enim
id esset haud utique
ab invicem cogniti
fuerint, & Abraham
& Lazarus, & dives.
Haec vero ita se
habere, & nos vere
cognituros, etiam
eos, quos numquam
vidimus, videntes e-
os ibi, non solum ex
divitis & Lazari pa-
rabola comprehen-
dimus, sed etiam
ex ipso Domino Ie-
su Christo, & Serva-

βολῆς τοῦ πλεσίου, καὶ τῷ λαζάρου τοῦτο καταλαμβάνομεν, ἀλλὰ καὶ εἴς αὐτῷ τῷ κυρίᾳ ἵστον χριστῷ καὶ σωτῆρος ἡμῶν· ἐν γὰρ αὐτῷ τῷ κατὰ λέκανην ἀγγελίᾳ καὶ τάδε πρὸς τίνας οὐ καλῶς πολιτευομένους εὑρίσκει λέγων· ἀπέλθατε ἀπ' ἐμοὶ οἱ ἥργαται τῆς ἀδικίας· ἐκεῖ εἴσαι ὁ κλαυθμὸς, καὶ ὁ βρυγμὸς τῶν ὁδῶν των· ὅταν ὁ θεός θεός τὸν αἰβραῖμ, τὸν ισαὰκ, τὸν ιακώβ, καὶ πάντας τὰς προφήτας ἐν τῇ βασιλείᾳ πᾶν ἔργων, ὑμᾶς δὲ ἀκραλλομέτρες· εἴσω· πρόδηλον· γνώσθε τὸν ὅτι κοινῶς ἀπαντας ἀλλήλες ἐκεῖσε γνωρίσωμεν; καὶ εὖ ἀπλῶς ἔπει γνωρίσομεν, ἀλλὰ τρανότερον τε καὶ καθαρότερον τῷ διορτικῷ πάντας τῆς φυχῆς ὄφθαλμῶν καὶ δῆλον εἴς ὃν ὁ μέ-

γας

tore nostro. In ipso enim Evangelio secundum Lucam & haec ad quosdam non recte viventes dicere reperitur: *Recedite a me operarii iniquitatis;* ibi erit fletus & stridor dentium; quando videbitis Abrabā, & Isaac, & Jacob, & omnes Prophetas in regno coelorum; vos vero extra ciecos. Exploratum igitur cunctos communiter invicem nos ibi cognituros; & non simpliciter ita cognoscemus, sed manifestius & purius universos perspicaci animae oculo. Et manifestū ex iis quae magnus Simeon Stylites suae matri dicebat, quando ut ab ipsa videtur vi adigebatur: *Si tibi videtur, o Mater, mutum intui-*

tum

γας σιμεάν ὁ συλίτης
 πρὸς τὸν αὐτὸν μητέρα
 ἔλεγε, οὐκα παρ' αὐ-
 τῆς οφθῆναι παρεβίά-
 ζετο, εἴ σοι δοκεῖ ὡς μῆ-
 τερ τὸν ἀλλήλων θέαν
 τῷ ἐκεῖθεν αἰῶνι πα-
 μιευσόμεθα· καὶ εἴπερ
 εὐάρεσος τῷ Θεῷ η
 πολιτεία ήμῶν μετὰ
 τὸν ἐκεῖθεν ἐκδημίαν
 ἐν ταύτῳ συνευφρανό-
 μεθα· καὶ ὁ κορυφαῖος
 πέτρος ἀριδηλοτερον
 ἔδειξε πρὸς τὸν τοῦ λή-
 μεντος πατέρα φαῦσον
 ἐτι ἀφώτισον δύτα, θ-
 τως εἰπὼν· σπεῦσόν
 σε ὄμόφρονα γενέσθαι
 γυναικὶ καὶ τεκνοις, ὅ-
 πως καὶ ἐνταῦθα ὄμο-
 δίαιτης ήσ, κακεῖσθε με-
 τὰ τὸν ἀπὸ τῆς σώμα-
 τος τῆς φυχῆς χωρισ-
 μόν συνώνεν εὐφροσύνη
 διάγυς· ὅπως δὲ καὶ
 τητρόπον η γυνὴ τῷ
 ἴδιῳ μέλλει ἀνδρὶ συν-
 εῖναι τε καὶ συναγάλ-

tum in alterum saecu-
 lum reiciamus, Εἰ si Deo
 placuerit conversatio
 nostra, postquam heinc
 discesserimus, una con-
 laetabimur. Et Prin-
 ceps Petrus enuclea-
 tius ostendit Fa-
 sto Clementis pa-
 tri, quum nondum
 esset illuminatus, ita
 dicens: Propera car-
 dem sentire cum uxore
 & filiis, ut & heic u-
 na vivas, & ibi post
 animae a corpore se-
 parationem una cum o-
 is in laetitia vivas. (1)
 Quomodo vero &
 quemadmodum uxor
 una cum proprio vi-
 ro erit, & simul ex-
 sultabit, aurea verba
 fundens. Ioannes de-
 monstrabit tibi apertissime. Iuvencam
 enim quamdam in-
 viduitate vitam a-
 sturam exhortans ut

(1) Id ex pocrlyphis sumtum.

λεσθαι, ὁ χρυσορρή-
μαν ἰωάννης παριστᾶ
σοι σαφέσαται νεωτέρᾳ
γάρ τινι χηρευσάσῃ
παρικνῶν μὴ αἴθυμεν,
ἐπάγει καὶ τάδε· εἰ δὲ
καὶ πρόσωπον βύλει
πρὸς πρόσωπον εἴδειν
τὸν ἴδιον ἄνδρα· τοῦτο
γάρ οἶδα ὅτι μάλιστα
ποθεῖς· διαφύλαξον
αὐτῷ τὸν εὐνήν ἀνέπα-
φον ἄνδρος ἑτέρου, καὶ βί-
ον ἐπιδείξασθαι σπέ-
δασον ἵσον ἐκείνῳ καὶ
πάντως εἰς τὸν αὐτὸν
ἀπελεύσει· χῶρον αὐ-
τῷ, οὐχ ᾧς συγγενῆς
ἐκεῖνος, ἀλλ’ ᾧς τὴν
κύτῳ πάντως δεξαμέ-
νη πολιτείαν· εἰ γάρ
τὸν λάζαρον ἀγνῶτα
ἔντο τῷ αβραὰμ, εἰς
τὰς αὐτὰς κόλπους αὐ-
τῷ ἥγαγε, καὶ πολ-
λάς ἀπ’ ἀνατολῶν καὶ
δυσμῶν, ἀνακλιθῆναι
μετ’ αὐτοῦ παρασκευ-
ᾶζε τὸ τῆς πολιτείας
ἀπαράλλακτον, καί σε

με-

animum non despon-
deret & haec addu-
cit: Si vero & facie
ad faciem vis propri-
um virum conspicere;
novi enim te id ma-
xime desiderare, ser-
va ipsi torum ab al-
tero viro intactum, &
vitam exhibere satage
ei aequalem, & omni-
no in eundem ibis lo-
cum cum ipso, non ut
cognata illius, sed ut
ea quae eamdem pror-
sus vitam institueris.
Si enim Lazarum, i-
gnotus quam esset Abrāamo, is in eosdem
sinus secum addu-
xit; multos etiam ab o-
riente & occidente, ut
cum ipso recumbant,
parat conversatio per
omnia similis; & te
cum honesto Therā-
sio resurrectionis locus
excipiet, si illa vita
ipsum exhibere volue-
ris. Ita & idem cum
ipso

μετὰ τῷ καλοῦ Θυράσιου, ὁ τῆς ἀναστάσεως ἐκδέξεται τόπος, ἀν ἔκεινῳ τῷ βίῳ θέλης τὸν αὐτὸν ἐπιδέξασθαι· ὅπω καὶ τὸν αὐτὸν ἔκεινῳ κατοικήσεις σκηνὴν, καὶ συναφθῆναι πάλιν αὐτῷ δύνητεῖς εἰς τὸς ἀθανάτους ἔκεινους αἰῶνας καὶ ταύτην τὴν τὸ γάμον συνάφειαν, ἀλλ᾽ ἐτέραν πολλῷ βελτίωνα, αὕτη μὲν γὰρ σωμάτων ἐσὶ συμπλοκὴ μόνον· τότε δὲ φυχῆς ἐσὶ πρὸς φυχὴν ἐνωσίς ἀκριβεστέρα καὶ ἱδίων πολλῷ καὶ βελτίων· εἰ δὲ πᾶτα ὄγκος ἡ χεισίωπανήματος ἀμενοντέργεντε τὰ γεγενμένα καὶ μὴ τάναντια φρονεῖν τοῖς ὑποφύταις τοῦ πνεύματος· ἵνα μὴ καὶ καθ' ἡμῶν ὁ προφίτης ἐξηνεχθείη λόγος ὁ λέγων· οὐαὶ οἱ παρ' ἑαυτοῖς σοφοί, καὶ ἐγωπιον αὐτῶν ἐπισήμονες.

ipso tabernaculum habitabis, & simul coniungi iterum poteris per immortalia illa saecula, non bac nuptiarum copula, sed alia multo meliori. Haec enim corporum tantum est complexus; tunc vero animae erit cum anima coniunctio exactior, & multo suavior ac praestantior. Si vero haec ita habent, satius est ut taceamus & diligamus quae scripta fuerunt, & non contraria sentiamus Prophetis Spiritus; ne forte & contra nos inferatur Propheticus sermo qui dicit: *Vae iis, qui sibi ipsis sunt sapientes, & coram se periti.*

Quum tam multa a Michaeli Glyca de iis, quae ad generalem mortuorum resurrectionem pertinent, copiose ac luculente differantur; opportunum forte videatur Dissertationem quamdam *De Carnis Resurrectione* a me adhuc adolescentem, quum me in divina, & philosophica, re exercerem, elucubratam heic interserere. In ea enim multa tractantur, quae Glycam nostrum illustrare possunt, & cum hasce eius Epistolas, tum eas, quae praecedunt, & quae sequuturae sunt, non parum exornare, & exponere. Quid quod de Resurrectione dogma ex iis est, quod interdum ab iis, quos *Esprits forts* perverso nomine vulgus appellat, reiicitur & irridetur; & huius rei ipse, quum Lutetiae versarer, testis fui. Quare forte non inutiliter haec a me olim disputata, nunc in publicam lucem proferantur.

*Ignotum Etnicis fere omnibus fuisse
Resurrectionis sacramentum.*

C A P. I.

Deus, qui perdit sapientiam sapientium, & prudentiam prudentium reprobat, abscondensque ab iis qui in propriae excellentiae fastum adsurgunt, mysteria paryulis divina revelat, maximum nostrae religionis sacramentum, atque ingens miserae huic mortalitatis solatium, resurrectionis futurae veritatem, Philosophorum Academias & Porticus, eorum superbiam merita adlidens punitione caelavit. Nam ipsis, ut ait Apostolus, in cogitationibus suis evanescentibus, obscuratum est cor insipiens; & dicentes se esse sapientes, stulti facti sunt

sunt ; quare tenebrae lucem illam veritatis , quae Deo illustrante humanis idemtidem mentibus intermitat , illuminatque omnem hominem , stipata magis atque magis caligine , non comprehendenterunt . Nihil tam apud illos prope omnes inauditum , nullisque consuetarum disputationum clamoribus celebratum , quam futurum tandem ut novissimis mundi temporibus cineribus cadaverum corruptorum in pristinam humanae structuae coagmentationem a sua divinitus dispersione collectis , animae iterum suis recens refectis , interpolatisque , corporibus , mirabili simul , atque inseparabili deinceps coniunctione copulentur . Quamobrem quum Apostolus Paulus Athenis lingua , ut arbitror , tonans , fulgurans , permiscens Graeciam , (elogium sane Pericli ab Euripide dedicatum , sed divinae Pauli eloquentiae convenientius) veritatem hanc in celebri illo , & frequenti Areopagitarum Iudicum conventu constanter , affirmateque , praedicaret ; tanta virorum illorum , qui in doctissima civitate prudentia ceteris , & eruditione praestabant , mentes rei novitate perculsit , ut quidam vanissima sibi , veroque omnino absimilia , narrati existimantes divinum hominem profana irrisione contemnerent ; quidam vero statim novo dogmati se accommodare nescientes , iterum illum auditus dimitterent , ut tradit Lucas Att. Cap. XVII. Et certe Plinius Lib. VIII. Cap. LV. hominum resurrectiōnem inter puerilia deliramenta ac vanitates Democriti turpi a veritate lapsu collocare non dubitat . Hinc illa loquendi formula apud Virg. Lib. X. Aeneid.

— In aeternam clauduntur lumina noctem .

Ideo Tertullianus Libro De Praescriptionibus inquietabat : Et ut carnis restitutio negetur , de una omnium Philosophorum schola sumitur .

Qui-

*P*hyrius in iis libris, quos *De Regressu animae* scripsit, crebro praecipit omne corpus esse fugiendum, ut anima possit beata permanere cum Deo, quod tradit *Augustinus De Civit Dei* l. 10. c. 29. 30. & l. 22. c. 26. Nosque ideo Christianae religionis myste- riis initiatos huiuscemodi philosophi non veren- tur irridere, quod dicimus animae a corpore sepa- rationem inter poenas eius esse deputandam, quia videlicet eius perfectam beatitudinem tunc illi fieri existimant, quum omni prorsus corpore exsuta, ad Deum simplex, & sola, & quodammodo nuda, re- dierit, id quod apud eundem *Hippomensem Theologum laudati operis Lib. XIII. Cap. XVI.* vide- re est. Verum enim vero apud nos sacrorum ora- culorum auctoritate subnixos exploratissimum est, atque inconcussum, duram mortis in homines, im- mortales alioquin futuros, necessitatem, ex primo- rum parentum inobedientia, propagata in posteros inexcusabilis sceleris punitione, derivatam. *Sapien- tiae II. Ad Roman. V.* Sed & *Aristoteles De Ani- ma* hac in re a memoratis Philosophis discrepare non videtur; inquit enim: *Laboriosum autem est commissum esse corpori, non potens absoluvi, & praeterea fugiendum: siquidem melius est intellectus non cum corpore esse, quemadmodum et consuetum est dici, et multis placet.* Quapropter praeclarus poeta *Lucanus*, & universae philosophiae consuli- tissimus, *Libro Pharsaliae VI.* animam magicis exca- tationibus ab inferis evocatam singit corpus ite- rum repetere invitam & reluctantem, *Invisaque claustra timentem Careeris antiqui.* Verum ultra inanis sapientiae, quae stultitia est apud Deum, quaeque est secundum traditionem hominum, se- cundum elementa mundi, & non secundum Chri-

G stum,

stum , progredientibus argumentis , homines fastu turgidi , & quorum superbia semper adscendit , Christianum de resurrectione dogma novis strophis cavillationibusque improbe calumniantur . Obiiciunt igitur terrena corpora corruptionis expertia fieri aeternaque non posse , quibus animae copulatae iuxta nostrorum placita perpetuo aevo fruantur , sed terrae , inquietant , terra reddenda est , unde animalium terrestria sumta sunt corpora ; ex quo sit inquietant , ut ea sit necesse dissolvi , et emori , et eo modo terrae stabili ac sempiternae , unde fuerant sumta , restitui , quae sunt verba Augustini Lib. XIII. De Civit. Dei Cap. XVII. Et certe Lucretius ita cecinit :

*Cedit item retro ab terra quod fuit ante
In terram.*

Lucanus autem Lib. VII.

*— — — — — capit omnia tellus
Quae genuit.*

Videmus enim quaecumque nata sunt , & ex elementorum mistione generata , in sua tandem principia resolvi , nec perpetuo permanere , sed corruptione , & generatione alternantibus , idemtide interire , & novas formas adsumere . Eleganter Ovidius Lib. XV. Metamorphoseon .

*Non species sua cuique manet , rerumque novatrix.
Ex aliis alias reparat natura figuras ,
Nec perit in tanto quidquam (mibi credite)
mundo ;
Sed variat faciemque novat , nascique vocatur ,
Incipere esse aliud , quam quod fuit ante , mori-
que ,
Desinere illud idem , quum sint buc forsitan illa ,
Haec translata illuc .*

Ad.

Addunt sempiternum nihil esse posse , quod originis habuerit initium , hancque receptam philosophorum omnium suffragiis esse sententiam . Sed & si incorruptibilia , & aeterna , terrena corpora fieri possent , nihilo tamen minus , inquiunt , gravi densae concretionis pondere pressa naturaliter in terrae ima subsiderent , nec contra leges , elementorumque momenta , sublime ferri , & in liquidis aethereisque caeli plagis consistere , valerent , quae obiectio refertur ab Augustino Lib. XIII. De Civ. Deo Cap. XVIII. et Lib. XXII. Cap. XI. Quare Plutarchus in Romulo , Non sunt , inquit , bonorum corpora contra legem naturae una cum animo in caelo collocanda ; censemque ideo in caelo locare terram nullum esse . At hic non consistit acutorum (si Deo placet) hominum in Christianae fidei mysteria cavillatio ; ultra procurrit , atque irrito conatu ita illa nititur pertinaciter impugnare , scrupulosissime quaerere , et fidem qua credimus resurrecturam carnem (sunt Augustini verba Lib. XXII. Cap. XII. De civitate Dei , de cuius sapientiae abundantia tenuitatem nostram locupletamus) ita quaerendo affolent irridere : utrum foetus abortivi resurgent , & quoniam Dominus ait : Amen dico vobis capillis capitis vestri non peribit , utrum statura & robur aequalia futura sint omnibus , an diversae corporum quantitates . Si enī aequalitas erit corporum , unde habebunt , quod hic non habuerunt in mole corporis illi abortivi ; resurgent & ipsi , aut si non resurgent , quia nec nati sunt , sed effusi . Eamdem quaestionem de parvulis versant , unde illis mensura corporis , quam nunc defuisse videmus , accedat , quum in hac aetate moriuntur . Neque enim dicti sumus eos non resurrecturos , qui non solum resurrectionis capaces sunt ,

verum etiam regenerationis. Deinde interrogant quemadmodum ipsa aequalitas habitura sit. Si enim tam magni, & tam longi erunt omnes, quantum fuerunt, quicumque hic fuerunt maximi, atque longissimi, non solum de parvulis, sed & de pluribus magnis querunt, unde illis accessurum sit, quod hic defuit, si hoc quisque recipiet, quod hic habuit. Si autem quod ait Apostolus, occursumos nos omnes in mensura aetatis plenitudinis Christi; & illud alterum, quos praedestinavit conformes fieri imaginis filii sui: sic intelligendum est, ut statura & modus corporis Christi omnium, qui in regno eius erunt, humanorum corporum sit futurus, multis erit, inquiunt, de magnitudine & longitudine corporis detrahendum. Et ubi iam erit, capillus capitis vestri non peribit, si de ipsis corporis quantitate tam multa peribit? Quamvis & de ipsis capillis possit inquire, utrum redeat quidquid respondentibus decidit. Quod si redditum est, quis non exhorreat illam deformitatem? nam hoc & de unguibus videtur necessario sequuturum, ut redeat tam multum, quod corporis curatura desecuit. Et ubi erit decus quod certe maius, quam in ista esse corruptione potuit, in illa iam immortalitate debet. Si autem non redibit, ergo peribit: quomodo igitur, inquiunt, capillus capitis vestri non peribit? De maiestate quoque vel pinguedine similiter disputant, nam si aequales omnes erunt, non utique alii macri, alii pingues erunt. Accedet ergo aliis aliquid, aliis minuetur. Ac per hoc non quod erat recipiendum, sed alicubi addendum est, quod non fuit, & alicubi perendum, quod fuit. De ipsis etiam corruptionibus & dilapsionibus corporum mortuorum, quum aliud vertatur in pulverem, in auras aliud exhaletur, sive quos bestiae, sive quos ignis, absumat, naufragio, vel

vel quibuscumque aquis ita quidam perirent, ut eorum carnes in humorem putredo dissolvat, non mediocriter permoveantur: atque omnia ista recolligi in carnem, & redintegrari posse non credunt. Constanter etiam quasdam faeditates & vitia sive accidentes sive nascantur, ubi & monstruosos partus cum horrore atque irrisione commemorant, & requirunt quae nam cuiusque deformitatis resurrectio sit futura. Si enim nihil tale redire in corpus hominis dixerimus, responsum nostrum de locis vulnerum cum quibus Dominum Christum resurrexisse praedicamus, se confutaturos esse presumunt. Sed inter haec omnia quaestio illa difficillima proponitur, in cuius carnem reditura sit caro, qua corpus alterius vescentis humana viscera fame compellente nutritur. In carnem quippe conversa est eius, qui talibus vixit alimentis, & ea, quae maces offendebat, detrimenta supplavit. Verum hoc illi redeat homini, cuius caro prius fuit, an illi potius cuius postea facta est? Ad hoc percurrentur ut fidem resurrectionis illudant, ac sic animae humanae aut alternantes, sicut Plato, veras infelicitates, falsaque promittant beatitudines: aut post multas itidem per diversa corpora revolutiones, aliquando tamen eas, sicut Porphyrius, finire missuras, ad eas numquam redire fateantur, non omnes corpus habendo immortale, sed corpus omne fugiendo. Et huiusmodi potissimum sophismatis adversus resurrectionis veritatem Ethnici philosophi insurgunt, nec ad illam amplexandam induci potuerunt; quamquam & nonnulla minime inficiarentur, quae vel eam apertissime comprobarent, vel adiuvarent vehementer.

*Tantam lucis quoque adfulisse Gentilibus , ut
resurrectionem mortuorum aliquo modo ad-
mittere non dubitarent ; & faterentur
quaedam , quae hanc veritatem
quammaximo adstruunt .*

C A P. III.

Non adeo tamen caecutierunt Ethnici , nec
in tanta noctis obscuritate versati sunt , ut nul-
lus intermicantis luminis fulgor hac in re mentibus
quorumdam adfulserit . Nam & nonnulla scriptis de-
mandarunt , quae eos omnino ab hac resurrectio-
nis credulitate non abhorruisse persuadent , quaeque
facile ad nobis adsentendum viam ipsis praeltruere ,
latumque agere limen valent . Et ut fabulas poeta-
rum praeteream , nam , ut Claudianus de Brilo Ge-
tico canit ,

*Creditur Herculeis lucem renovasse lacertis
Femina dilecti fatis impensa mariti .
Et puerum spretae laniatum fraude novercae
Non sine Circaeis Latonia reddidit herbis .
Cretaque , si verax narratur fabula , vidiit
Minoum rupto puerum prodire sepulcro ;
Quem senior vates avium clamore repertus
Gramine refituit : mirae nam munere fortis
Dulcia mella necem , vitam dedit borridus
anguis .*

Et quod quidem de Glauco hic dicitur , ita narratur **a**
Palaephato περὶ ἀπίστω Cap. XXVII. περὶ ἵπερος
γλαύκου τοῦ μίνωος , καὶ οὐτος ὁ μῆδος παγγέλοος ,
ὡς δὲ τοῦ γλαύκου ἐποδάνοντος εἰν τῷ συμβῳ κα-
τώρυξε τοὺς τοῦ καιράου πολυθέους , ὃς ἦν εἰς τοῦ
ἀρ

ἄργούς, ὃς ἴδωται δράχοντα ἵστερῷ δράχοντι πόσην εἴπει.
Σέντα τεθνεώτη, καὶ αὐτοῖσι σαντα αὐτὸν, καὶ οὐ-
τος τὸ αὐτὸν ποιήσας εἰς τὸν γλαῦχον, αὔξενησεν.
In eorum quoque historiis memoriae prodi-
tum est quosdam homines revixisse, in luminis oras
revocatos. Acilium Auiolam narrat *Valerius Maximus*, quum aliquandiu humi mortuus creditus iacuis-
set, elatum, postquam ignis corpus eius corripuit,
vivere se proclamassem. Lucio quoque Lamiae praet-
torio viro aequo vocem fuisse super rogum. Verum
forte hi mortui quidem sunt habiti, revera autem
adhuc vivebant, sed morbi vi in eam sensuum a-
lienationem inciderant, ut vita functi crederentur.
Non dissimilia de Aristeia quodam Proconnesio, & de
Alcmena, refert *Plutarchus in Romulo*. Aristeiam sci-
licet in fallonis taberna vitam finisse, corpusque
eius, quum necessarii adessent ad id auferendum,
ex conspectu raptum: ac quosdam, qui modo pe-
regre veniebant, adfirmasse Aristeiae se occurrisse
Crotонem tendenti. Alcmenae vero corpus, quum
esseretur, ex oculis subductum, & lapidem in le-
cto fuisse inventum. Sed haec minus mirabilia facit id,
quod de Hero Pamphilio *Lib. X De Republica* narrat
Plato: illum quippe scribit inter eos, qui in acie
ceciderant, decem diebus iacuisse, biduoque post-
quam inde sublatus esset, impositum rogo re-
vixisse, ac mira quaedam tempore mortis visa
narrasse. Quam quidem de Hero narrationem, hi-
storiam, non fabulam, vult esse *Iustinus Platonicus*,
martyrque Christianus, quod *Marsilius Ficinus* re-
fellere non est ausus. *Aurelius Augustinus* si minus
historiam censem, sed cum Marco Tullio Plato-
nius lusum existimat, certe tamen fabulamento illo re-
surrectionis veritatem Numen illud philosophorum

tere voluisse non improbat, & aliud ex Labeone reviviscentium hominum exemplum adducit: Nonnulli nostrum, inquit, propter quoddam praeclarissimum loquendi genus, & propter nonnulla quae veraciter sensit, amantes Platonem dicunt eum aliquid simile nobis etiam de mortuorum resurrectione sensisse. Quod quidem sic tangit in libris de Republica Tullius, ut cum lusisse potius, quam, quod id verum esset, adfirmando dicere voluisse. Inducit hominem revixisse, & narrasse quaedam, quae Platonicis disputationibus congruebant. Labeo etiam duos dicit uno die fuisse defunctos, & occurrisse invicem in quodam compito. Deinde ad corpora sua iussos fuisse remeare & constituisse inter se amicos se esse victuros: atque ita esse factum donec postea morerentur. Sed superius laudatus Plutarchus Lib. I. de Anima apud Eusebium Lib. XI. προταπατε. memoriae prodidit, Enarchum suum συγχρόνον aegrotum tamquam mortuum a medicis relictum fuisse; & brevi tempore in se ipsum postea reductum, dixisse se vere mortuum fuisse, & in corpus itemum restitutum, nec ea aegrotagione moriturum; reprehensosque vehementer a Domino suo eos spiritus, qui animam eius duxerunt; ad Nicandam enim missos, non ad illum fuisse. Nicandas autem coriarius erat, & in palaestris non ignobilis, qui eo tempore, quo Enarchus revixit, in maximas incidit febres, ac repente mortuus est. Nescio an hoc faciat, quod Plutarchus idem Lib. An seni gerenda sit resp. & Diogenes Laertius in Epimenide tradunt, Epimenidem Cretensem videlicet, adolescentem dormitum ivisse, & in senectute a somno fuisse excitatum, quem perpetuos annos quinquaginta septem alto sopore vivitus stertisset, ut Laertius quidem & Plinius Lib. VII. Cap. LII. habent; nam Plutarchus, & Varro Lib.

Lib. VII. De lingua Latina, quinquaginta tantum annos scribunt; *Tertullianus De Anima* quinquaginta prope annos; *Pausanias* vero in *Atticis*, quadraginta. Quod si Auctor Appendix Proverbiorum Graecorum, septem tantum, *Suidas* autem sex, produnt; apud eos numeros corruptos esse prudenter *Schottus*, & *Menagiis*, animadvertisunt. Immo *Hesychius*, & *Suidas*, non tantum dormisse tradunt, sed animam eius a corpore pro lubitu secessisse eo tempore, & ad corpus quoties vellet rediisse, quod de *Aristea*. *Proconnesio*, cuius superius meminimus, ex *Plutarebo*, scribunt *Herodotus Lib. IV.* *Apollonius in Histor. Mirab. cap. II.* *Plinius Lib. VII. Cap. III.* *Maximus Tyrius Dissert. XXII. & XXIII.* *Origenes contra Celsum Lib. I.* *Hesychius Milesius*, aliquie. *Tertullianus* vero *Libro de Anima* Hermotimum Clazomenium memorat, qui anima in somno carebat, quasi per occasionem vacaturi nominis proficiscente de corpore. Quid dicam quod & *Endymion* semper dormisse fertur? Idemque de Claudio Ptolemaeo perhibetur? Cuius rei allegoricas rationes *Olympiodorus in Commentariis in Phaedonem Platonis* adfert. Quae quidem mortuorum resurrectiones quum in gentilium libris descriptae reperiantur, iam non video cur divina virtute fieri posse negant, ut ii, qui defuncta vita corpora iterum adsumere potuerunt, ut tamen rursum postea morerentur, eadem corpora recipient, ita ut deinceps sint omni moriendi necessitate soluti. Sed quas obiciunt difficultates infra singillatim, Deo favente, diluemus. Repetamus modo veterum dicta sapientum, quibus utcumque de mortuorum resurrectione loqui videntur, eorundemque sententias recenseamus, quibus ad tanti sacramenti veritatem aliqualiter

liter adpropinquarunt. Transferenda sunt igitur quaedam ex Marsili Ficini Commentariis in Librum De Divinis Nominibus, Dionysio Areopagitae falso tributum, quae proposito nostro maxime conducunt. Resurrectionem, inquit, corporum humana-
rum divina potestate futuram Plato in Regno describit, quam olim Zoroaster adseruit. Itaque legimus in Magorum carminibus, quod omnes usurpavere Platoni-
ci, animam nostram praeter terrenum corpus, habe-
re caeleste, quo quasi curru quodam reversa sit in caelum. Iste animas Deo deditas, terrenum quo-
que corpus terrae tandem non relitturas, sed cum caelesti suo corpore, id quoque coelo corpus redditu-
ras illuminandum. Quibus in verbis, & resurreccio corporum, & beatorum splendor, adseritur. Et quidem Ficini verba in mentem revocant, quod Diogenes Laertius in Prooemio memoriae prodidit ex Theopompi Philippicorum VIII. & Eudemii Rhodii adser-
tione, Magis scilicet revicturos homines, & futu-
ros immortales, adcreditum. Quod si eorum creduli-
tas ab Aegyptiorum persuasione non differebat, ea-
dem quoque corpora resuunturos arbitrabantur; nam Herodotus Lib. II. Cap. CXXIII. scribit Aegy-
ptios resurrectionem credisse, eaque propter tan-
tam studii & diligentiae in cadaveribus adservan-
dis conlocasse. Ab his, ut videtur, suam do-
ctrinam hausit Democritus, de quo ita Plinius Lib.
VIII. Cap. LV. Similis & de adservandis corpori-
bus hominum, ac revivisendi promissa a Democrite
vanitas, qui non revixit ipse. Nec de dissimili o-
pinione loqui videtur Aurelius Augustinus LXXII. de
Civ. Cap. 28. ubi ex Varrone quorundam refert Gene-
thliacorum de mortuorum resurrectione sententiam;
cuius verba sunt: Mirabilius autem quoddam Mar-

eus Varro ponit in libris, quos conscripsit de gente populi Romani, cuius putavi verba ipsa ponenda: Genethliaci quidam scripserunt, inquit, esse in renascentibus hominibus, quam adpellant palingenesians Graeci: banc scripserunt confici in annis numero quadringentis quadraginta: ut idem corpus & eadem anima, quae fuerant coniuncta in homine aliquando, eadem rursus redeant in coniunctionem. Aeneas Platonicus in Theophrasto, Porro, inquit, Zoroastes fore aliquando tempus, in quo mortuorum omnium futura sit resurrectio, praedicit. Chrysippus apud Lactantium De div. præm. cap. 23. adfirmat postquam vitam finierimus, certis temporum vertiginibus revolutis, in hunc statum, in quo nunc sumus, restitutum iri. Et Seneca Epist. 36. Desigunt ista, - inquit, non pereunt & etiam more quam pertimescimus ac recusamus, intermittit vitam non eripit. Veniet iterum, qui nos in luce reponet, dies; aequo animo debet redditurus exire; observa orbens rerum in sermeantum. Aetas abiit, sed alter illam annus adducit; biems occidit, referent illam sui menses; solem nox obruit, sed ipsam statim dies abget. Scio non defuturos, qui respondeant de mirabili anni magni revolutione, rerumque omnium ad eundem statum, exacta illa fasciolorum intercapidine, reversione memoratos supra philosophos intelligere; circuitus enim nonnulli temporum induxerunt, quibus eadem semper fuissent renovata atque repetita in rerum natura, atque ita deinceps fore sine cessatione ad severarunt volumina venientium praeteruntiumque saeculorum, sive in mundo permanente isti circuitus fierent, sive certis interwallis orient & occidens mundus eadem semper quasi nova, quae transalta, & ventura sunt, exhiberet,

quac

quae sunt verba Augustini Lib. XII. De Civit. Dei Cap. XIII. De quo tamen quoniam alibi tractatus egimus latiori, non libet modo huiusmodi rei plurimis immorari. Sed elicere hinc contra adversarios iuvat argumentum hac potissimum ratione conceptum: Si apud vos non tantum vero non est absursum, sed etiam valde probabile, sic eadem temporum temporaliumque rerum volumina repeti, ut verbi gratia, sicut in isto saeculo Plato philosophus in urbe Atheniensi, & in ea schola, quae Academia ditta est, discipulos docuit, ita per innumerabilia retro saecula multum prolixis quidem intervallis, sed tamen certis, & idem Plato, & eadem civitas, eademque schola, iidemque discipuli, repetiti, & per innumerabilia deinde saecula repetendi sint, ut memoratus ο πάντα inquit: quae nam tanta vobis oboritur difficultas, qui toties homines eosdem per longa quidem sed certa temporum intervalla in lucem vitamque reddituros esse praedicatis, ut a credendo semel homines divina virtute, ubi tempus a Deo praedestinatum advenerit, a mortuis omnes excitatum iri tanto vos stupore deterreat? Credite, credite quod minus est, minoribusque obnoxium difficultatibus, & quod est creditu absurdius, vanissimam sicutilicet saeculorum eorumdem infinites repetitam iterationem, facili negotio falsitatis revinceamus. Vestra quoque mirabilis sapientia haustam ex Pythagorae dictis, Platonisque auctoritate, animalium tam in humana, quam in ferina, corpora migrationem tenacius amplectitur, mordicusque defendit anilia passim fabulamenta venditans. Quamquam si Pythagorae placita, & quae Plato plerisque in locis adseruit, emendare libet, ut recte id se habere multis est visum, quos puduit sequi praecepto.

ceptorem, qui tam vana atque portentosa docuisset, & μετεμψύχωσιν in bruta allegorice exponere, ut certe Porphyrius, aliquis Platonicorum, quod Augustinus Lib. X. De Civit. Dei Cap. XXX. ait, exposuerunt; iam vestra deliramenta quidem ridemus, ob insipientiae tamen vobis detrimenta gratulamur, dum in humana tantum corpora humanas animas redire arbitramini sive in hoc orbe, sive in alio, nam, ut Lucanus ait, regit idem spiritus artus Orbe alio. Id quod passim docet Plato, & in Phaedone praesertim: Est certe, inquiens, o Cebes, maxime omnium ita ut mibi videtur; ex mortuis reviviscentes homines sunt. Quae quidem hominum in tenebris densaque caligine agentium somnia, invalidi adversus eos argumenti telum invertens, ita irridet Augustinus Lib. X. De Civit. Dei Cap. XXX. In hominem sane non sua, quae dimiserant, sed alias corpora redire humanas animas arbitratus est (Porphyrius) Puduit scilicet illud credere; ne mater fortasse filium in mulam revoluta vellaret, & non puduit hoc credere, ne revoluta mater in pueram filio forsitan nuberet. Quanto creditur honestius, quod sancti & veraces Angeli docuerunt, quod prophetae Dei spiritu atti loquuti sunt: quod ipsi venturum Salvatorem praemissi nuntii praedixerunt: quod missi Apostoli, qui orbem terrarum Evangelio repleverunt: quanto inquam honestius creditur, reverti semel animas ad corpora propria, quam reverti toties ad diversa? Mirum enim, quod animae tam dira cupidine teneantur in aliena & diversa corpora revertendi, in suum vero, cuius consortio per longum temporis intervallum laetatae sunt, & quod peculiari amore dilexerunt, nullo unquam remeandi desiderio memor res capiantur. Regerant forsitan putrefactum iam esse,

110 MICHAELIS GLYCAE

se, atque dissolutum. Cur igitur contendunt iterum ad tarda reverti corpora? quae lucis miseris tarda cupidus? quumque ea non sint nisi ipsarum sepulcra, & carceres, cur non corporibus solutae manent? Forsitan, quia ita Dei lege & fato decretum est? Et cur Dei lege & fato constitutum quoque non sit, ut exacta certa saeculorum & temporum serie, corpora iterum prima reformentur, rursumque antiquis compagibus in pristinam faciem habitumque coagentur, in quae dulcedine quadam captae, & veteris necessitudinis confortiique recordatione gestientes, tamquam in patria consuetaque domicilia ex longa peregrinatione animae revertantur? Hactenus quid Plato contulerit ad resurrectionis veritatem adstruendam inspeximus. Videamus modo quid ad veram resurrectionis fidem vel Plato, vel Porphyrius, vel Varro, conferre potuerint, si opiniones eorum in unam sententiam convenissent, quod totum divino Augustini ingenio acceptum ferimus ita *Libro XXII. De Civitate Dei Cap. XXVI.* & sequentibus differentis: Plato dixit sine corporibus animas in aeternum esse non posse. Ideo enim dixit etiam sapientium animas post quamlibet longum tempus tamen ad corpora reddituras. Porphyrius autem dixit animam purgatissimam quem redierit ad patrem, ad hanc mala mundi nunquam esse reddituram. Marcus Varro ex Genethliacorum quorundam sententia, ut supra retulimus, scriptum reliquit confici in annis numero quadringentis quadraginta, ut idem corpus & eadem anima, quae fuerant coniuncta in homine aliquando, eadema rursus redeant in coniunctionem. Qui tres quidem Scriptores eximi id conferunt ad resurrectionem mortuorum adstruendam, quod colligit idem Augustinus inquiens

Qua-

Quapropter Plato & Porphyrius, vel potius quicumque illos diligunt, & adhuc vivunt, si nobis consentiunt, etiam sanctas animas ad corpora reddituras, sicut ait Plato, nec tamen ad mala ulla redituras, sicut ait Porphyrius, ut ex his fiat consequens quod fides praedicat Christiana, talia corpora recepturas, in quibus sine ullo malo in aeternum feliciter vivant: adsumant etiam hoc de Varrone, ut ad eadem corpora redeant, in quibus antea fuerunt, & apud eos tota quaestio de carnis resurrectione solvetur. Sed quae de Metempsychosi Pythagoras, & Plato, Aegyptii, aliique, passim docuerunt, non parum fidem resurrectionis adstruant; nam resurrectionis quaedam species est, quod & ipse Tertullianus, qui multis Platонем Libro *De Anima* impugnat quod ex mortuis vivos fieri dixit, tamen Lib. *De Resurrectione Carnis* fateri coactus est illis verbis: *Ita saeculum resurrectionem mortuorum, nec quum errat, ignorat.* Quod & Lactantius Lib. VII. Cap. XXIII. animadvertisit. Quare etsi verum esset, quod Ioannes Clericus in Notis ad Philosophiam Orientalem Ib. Stanleii subspicatur, ubi apud antiquos placitum de resurrectione, & reviviscentia, mortuorum occurrit, id semper διὰ μετεμψυχώσεως fieri intelligendum esse; tamen & istuc ipsum non parum dogmati Christiano adstipulari deprehenderetur, quod & Tb. Burnetus admittere videtur Lib. *De Statu Mortuorum* Cap. VIII.

Quinam ex iis , qui in Ebraeorum vel Christianorum Ecclesia vixerunt , resurrectionem mortuorum impie inficiati sunt .

C A P. IV.

Non tamen defuerunt inter illos etiam , quibus verae religionis , & sacrarum literarum , lumen adfulsit , qui recedentes a Deo , & plus sapere prae sumentes quam oportet sapere , certissimum resurrectionis dogma , & expresse & definite divinorum oraculorum auctoritate comprobatum , impie non minus quam impudenter inficiarentur . Sadducei enim , qui inter Ebraeos novam sectam instituerant , mortuorum resurrectionem apertissime denegabant , ut scribit *Lucas 20. 27. & Matthaeus 22. 23.* in quo errore cum iisdem Samaritani conveniebant . Simon Magus idem nostrae religionis sacramentum impugnavit , ut apud *Tillemontium Tom. I. & Berninium Hist. haeres. saec. 1. c. 1.* videre est . Hymenatus , & Philetus , vivo adhuc Apostolo Paulo , impie adserebant ubi de resurrectione in scripturis Sacris ageretur , non de corporea , sed de spirituali , qua a morte peccati ad vitam innocentem resurgitur , accipendum esse , quod a *Paulo I. Tim. Cap. I.* traditur . Nicolaitae quoque , & Gnostici , Cerinthianorumque nonnulli ; spuriissimus etiam Carpocrates eumdem cum Simone profano ore evomuit errorem ; necnon Basiliides eadem blasphemasse perhibetur , qui a *Nat. Alexander Histor. Eccles. Saecul. I. Dissertat. XXVI. e-gregie ac luculente confutatur , & cum eo alii omnes haeretici . Sed & haeresiarcha Saturninus eodem saeculo idem haereseos virus effudit , sicut &*

& Valentinus , exitialis insaniae homines ; & Cerdo , & Marcion ; item Apelles , Marcosiani , Ascondryti , & Archontici , haeretici Valentini sectae sequaces ; Bardesanes , Cainistae , mortalium omnes perditissimi , qui vanissima deliramenta , fabulasque commenti orthodoxae fidei unitatem primis Ecclesiae seculis scindere sunt audacter , at incassum , adgredi ; quae quidem omnia late exsequitur Berninius *Histor. Haeres. Saecul. II. Cap. II. V. VI.* & Tillemontius *Tom. II. Memorabil. Eccles.* Basilius auctor sectae Bogimilorum haereticorum saeculo XII. non aliam esse resurrectionem docebat , nisi poenitentiam , & vitam Evangelicam . Bern. *Hist. Haeres. Sec. XII. Cap. I.* Albigenses quoque Haeretici carnis resurrectionem fabulam esse dicebant . Bern. *Ibid. Cap. X.* Almericus haeresiarcha pariter negabat corporum resurrectionem . *Id. Saec. XIII. Cap. I.* Non defuerunt quoque apud Armenos , qui resurrectionem mortuorum negarent , ut constat ex *Benedicti XII. Epis. Dogm. num. 108.* Saeculo autem XVI. Petri Kicherii , Carmelitae apostatae & haeretici , sequacium quidam carnis resurrectionem fore inficiati sunt , id quod H. Spaldanus ad annum MDLV. & Baelus in *Diction.* voce *Petrus Richerius* , memoriae prodiderunt . Sed et eos in hunc censum referri posse crediderim , qui somnia Pythagorae , & Empedoclis , amplexi sunt , & μιτεμένχώσεις καὶ μετενσωματώσεις , καὶ παλιγγενεσίας inter Ecclesiae dogmata , Evangelicam doctrinam corruptentes , reponere studuerunt . Et quidem Gnostici , Basilides , Carpocratiani , Valentianiani , Marcionitae , metempychosin omnes invexerunt , ut apud Philastrium , Origenem in *Epis. ad Roman. Irenaeum , Tertullianum De Anima , Epis.*

phanium XLII. 12. videre est; & hi omnes, ut statim vidimus, carnis etiam resurrectionem negabant. Idem forte credendum de Christianis quibusdam Malabarum, quos Sancti Thomae vocant; nam ex Ethnicorum consuetudine metempsychoseos doctrinam acceperant, ut ex *Diamperanae Synodi Sessione III. Decreto IV.* compertum habemus. Nil aliud opinari licet de Manichaeo seu Manete, eiusque sectatoribus, qui μετεγνωμάτωσιν Empedocleam passim docuerunt, ut ex *Actis Marcelli* intelligitur, & *Socrates etiam Lib. I. Cap. XXII.* confirmat. Quare mirari subit, quod Petrus quidam, Bogomilorum caput, qui Manichaeorum traduces erat, quum se ex Iudicium sententia iam lapidandum videret, suis discipulis dixerit, se die tertia a mortuis suscitatum iri. Quare illi lapidum, quibus is obrutus fuerat, congeriem servantes tertia die daemonem sub lupi imagine inde exire mirati sunt; unde Graeci hunc Petrum, Lyco-petron adpellaverunt, quod quidem *Euthymius Zigabenus* memoriae prodidit. Sed Criticus *Beausobrius Part. II. Histor. Manich. Lib. I. Cap. II.* fabulosam hanc narrationem iure censet; quare eam non admodum moror. Quum autem Manichaeus, eiusque sequaces, Docetae fuerint, hic generatim animadvertendum, Docetas omnes, qui Christum esse verum hominem negaverunt, & tantum hominis imaginem & inanem speciem praesertulisse docuerunt, unde & Δοκηται dicti sunt, etiam eius resurrectionem inficiatos esse; adeoque hominum resurrectionem pariter aliquando fore non credidisse. Quicumque enim Christi resurrectionem non admiserunt, etiam ceterorum hominum restitutionem reiecerunt, quod recte observat laudatus *Beausobrius* eodem Libro *Cap. IV. §. 7.* Docetarum

ca-

caput fuit Simon , si *Theodoreto Prooem. Dialog. I.* credimus , quem sequuti sunt Cerdon , & Marcion , & Leucius , & Iulius Cassianus . Et certe Docetae antiquissimi sunt , eosque indicat *Ioannes Apostolus Epist. I. Cap. IV.* Sed heic sese obfert difficultas ex *Photio* , qui scribit Leucium resurrectionem quorundam animalium , non secus ac hominum , docuisse . Sed eruditus *Beausobrius* non dubitat quin Photius hac in re falsus sit , ex vocis *resurreccio* ambiguo sensu apud Manichaeos aequa ac apud Marcionitas . Nam , ut *Epiphanius* tradit , Marcion ἡγένετο αὐτοσιν εἶναι λεγόντες τούτην σωτηρίαν μόνην ; sic & Menander resurrectionem suum baptismum vocabat , quemadmodum alii poenitentiam , & vitam Evangelicam . Quare Leucius nil aliud nomine resurrectionis intelligebat , quam corporis mortem , aciamque animarum veluti resurrectionem & vitam considerabat . Et eatenus huiusmodi resurrectionem tam brutorum , quam hominum , esse dicebat , quatenus animas οὐμούσιας tam in illis quam in his conlocabat , quemadmodum Marcion fecerat ; & *Iustinus Martyr* olim crediderat , teste ipso in *Dialogo cum Tryphonе* . Sed & eos commemorare fert animus , qui et si resurrectionem mortuorum inficiati non sunt , tamen in ea exponenda longe a Catholica veritate recesserunt . Horum agmen dicit *Origenes* , qui de mortuorum resurrectione pessime sensit , ut constat ex *Epiphanio Haeres. LXIV. Theophilo Alexandrino* , *Hieronymo* , *Augustino* , *Iustiniano* , *Augusto* , qui ipsum criminantur quod resurrectionem e medio substulerit . Sed revera resurrectionem corporis voce tenus adstruxit , carnis inficiatus est , ut constat ex eodem *Hieronymo Epistola ad Pamphacium* , *Pamphilo in Apologia* ,

& Methodio apud Epiphanium , & Photium ; imo ex ipso Origene II. περὶ ἀρχῶν . Cap. III. & Commentariis ad Psalmum I. Addidit , illud qualcumque corpus , quod in mundi consummatione recepturae erant animae , orbiculatum fore , figuram omnium perfectissimam , & rerum caelestium propriam , novo corpori congruam existimans ; cuius rei Justinianum Augustum testem habemus . Et quidem mirari subit Origenem , qui Arabas male de animorum aeternitate sentientes , eosque una cum corporibus extingui , & cum iisdem tamdem resurrecturos dictantes , in Concilio Arabico XIV. Episcoporum praecclare confutaverat , in errorem circa resurrectionem & ipsum lapsum fuisse . De Arabum erroribus scripsere Eusebius , Augustinus , Libellus Synodicus . Si autem ante Origenem Menandri prolixiorum mentionem non feci , in causa fuit quod hic Baptismum suum tantum resurrectionem quamdam appellabat , eoque immortalitatem aeternamque iuventam , ut diximus , pollicebatur . Synesium vero Ptolemaidis Episcopum referam , qui Christianis mysteriis initiari se passus est , non tamen admisso de carnis resurrectione dogmate , quod deinde recepisse non est dubitandum , id quod omne apud Photium Cod. XXVI. et Evagrium Lib. I. Cap. XV. videre est . Quamquam videtur carnis resurrectionem non omnino reieciisse , sed alio sensu eam accepisse , quam vulgus eam exponeret , ut ex eius Epistola CV. intelligere est . Eutychius quoque Constantinopolitanus Episcopus circa resurrectionis placitum erravit ; scripsit enim corpus nostrum in illa resurrectionis gloria futurum impalpabile , ventis aereque sub ilius , ut scribit Gregorius Magnus Lib. XIV. Moralium , qui & dialogum , quem cum ipso ha-

habuit, refert, & narrat quomodo eum a tanto errore in regiam veritatis viam tamdem reduxerit. Mirabile autem est Socinianorum de mortuorum resurrectione decretum. Aiunt enim resurrectionem impiorum nullam futuram, sed in ea tantum impios iudicandos, qui tunc vivi ultimo die deprehendentur, eosque una cum Diabolo in ignem aeternum detrusum iri; ut apud *Natal. Alexandrum Tom. VIII. Histor. Eccles. Saecul. XV. & XVI.* videre est. Iudeorum opinionem amplecti videntur, qui ad iustos plerumque, & ad Israelitas, restringunt resurrectionem, ut apud *Buxtorfium Synag. Iudæic. Cap. I. & Gerardum de Resurrec. Tom. VIII. & Dassovium videndum occurrit. Sed & Thom. Burnetus suo opere *De statu Mortuorum, & Resurgentium*, in Origenis, & Eutychii errores delabitur Cap. VIII. & IX. negatque corpus in resurrectione idem futurum, atque illud quod cecidit; imo *inorganicum & inconcretum*, ex coelesti & tenuissima materia tantum constans, fore, adseverare non dubitat. Quin & Chiliastrarum vestigiis insistens duplarem somniat resurrectionem, primam, in qua cum Christo per mille annos in terra vivendum, & in qua *corpus nostrum erit terrestre, compositumque ad formam bodierni*; secundam, in fine Millennii, quum *adscenditur in coelum*, in qua *mutabitur idem corpus in coeleste, & aethereum*, id quod late disputat Cap. X. eiusdem operis. Contra quos quidem omnes resurrectionis veritatem adstruentes sermonem instituere animum induxeramus; sed mutata sententia adversus philosophos tantum, quorum argumenta Catholicam adseritionem impugnatia primo loco digessimus, suo proprio ense confodiendos, digladiari fert animus.*

*Respondetur iis, qui mortuorum Resurrectionem
impugnant, eo quod beatae animae, ut
aiunt, corpus omne sit fugiendum.*

C A P. V.

Cum Philosophis modo certamen est nobis, quibus quidem necesse erit vel se victos propria doctrina fateri, vel sua dogmata non sine pudore retractare. Inquit enim Porphyrius omne corpus esse fugiendum, ut anima possit beatam permanere cum Deo, quum corpus illius felicitati impedimento esse possit. Quem ita egregie de more suo confutat Augustinus Lib. X. De Civit. Dei Cap. 29. & eiusmet propriis armis confudit. An vero inquit (de Christo loquitur) quod ipsum corpus morte depositum & in melius resurrectione mutatum, iam incorruptibile atque immortale in superna subvexit? Hoc fortasse credere recusatis, invenientes Porphyrium in his libris, ex quibus multa posui, quos de regressu animae scripsit, tam crebro praecipere omne corpus esse fugiendum, ut anima possit beatam permanere cum Deo. Sed ipse potius ita sentiens corrigendus fuit, praesertim quum de anima mundi huius visibilis, & tam ingentis corporeae molis, cum illo tam incredibilia sapiatis. Platone quippe auctore animal esse dicitis mundum, & animal beatissimum, quod vultis esse sempiternum. Quomodo ergo nec umquam solvetur a corpore, nec umquam carebit beatitudine, si ut anima beatam sit, corpus est omne fugiendum? Solem quoque istum & cetera sidera non solum in libris vestris corpora esse fatemini, quod vobiscum omnes homines, & conspi-
cere

cere non cunctantur & dicere, verum etiam altiore ut putatis peritia haec esse animalia beatissima perhibe-
tis, & cum his corporibus sempiterna. Quid ergo est, quod quum vobis fides Christiana suadetur, tunc obliviscimini, aut ignorare vos fingitis, quod dispu-
tare aut docere soleatis quod dicimus? Et alibi, Lib.
XIII. De Civ. Cap. 13. videlicet: Sed Philosophi
contra quorum calumnias defendimus Civitatem Dei,
hoc est eius Ecclesiam, sapienter sibi videntur irride-
re, quod dicimus animae a corpore separationem in-
ter poenas ejus esse deputandam. Quia vero eius
perfectam beatitudinem tunc illi fieri existimant,
quum omni prorsus corpore exsuta ad Deum simplex
& sola, & quodammodo nuda, redierit. Vbi, si nihil
quo ista refelleretur opinio in eorum litteris inveni-
rem, operofius mibi disputandum esset, quo demon-
strarem non corpus esse animae, sed corruptibile cor-
pus, onerosum: unde illud est quod de scripturis no-
stris in superiore Libro commemoravimus. Corpus enim
corruptibile adgravat animam. Addendo utique cor-
ruptibile, non qualicumque corpore, sed quale fa-
ctum est ex peccato consequente vindicta, animam
peribuit adgravare. Quod etiam si non addidisset,
nihil aliud intelligere deberemus. Sed quum aper-
tissime Plato Deos a summo Deo factos habere immor-
talia corpora praedicet, eisque ipsum Deum, a quo
facti sunt, inducat pro magno beneficio pollicentem,
quod in aeternum cum suis corporibus permanebunt,
nes ab eis ulla morte solventur; quid est quod isti
ad exagitandam Christianam Fidem fingant se nescire
quod sciunt: aut etiam sibi repugnantes adversum se
ipsos dicere malunt, dum nobis non desinant contra-
dicere? Nempe Platonis haec verba sunt, sicut ea Ci-
cero in Latinum vertit, quibus inducit summum

Deum Deos , quos fecit , adloquentem ac dicentem : Vos , qui sub mortalitatis fato orti estis attendite quorum operum ego parens effectorque sum . Haec sunt indissolubilia nutu meo , quamquam omne colligatum solvi potest . Sed quoniam estis orti mortales , vos quidem esse indissolubiles non potestis . Nec umquam tamen dissolvemini , neque vos ulla mortis fata perirent , nec erunt valentiora quam consilium meum , quod maius est vinculum ad perpetuitatem vestram , quam illa quibus estis , tunc quem gignebamini , colligati . Ecce Deus Plato dicit , & corporis animaeque colligatione mortales , & tamen immortales Dei , a quo facti sunt , voluntate atque consilio . Si ergo animae poena est in qualicumque corpore colligari : quid est quod eos adloquentis Deus tamquam solicitos ne forte moriantur , id est , dissolvantur a corpore , de sua facit immortalitate securos ? Non propter eorum naturam , quae sit compacta , non simplex ; sed propter suam invictissimam voluntatem , qua potest facere ut nec orta occidant , nec connexa solvantur ; sed incorruptibiliter perseverent . Et haec quidem repetit idem Doctor Libro XXII . De Civit . Cap . 26 . & obiectam difficultatem facilis negotio , & propriis adversariorum doctrinis , amolitur .

Respondetur iis , qui contendunt corpora in terram resolvi debere , nec in coelum ob gravitatem posse evehiri .

C A P . VI.

In casuum quoque impetu facto nos impugnant philosophi , dum contendunt de terra sumta corpora in

in terram debere resolvi , & ei , e qua sunt accepta , restitui . Incassum quidem inquam . Eorum enim conatus ita eludit Augustinus Lib . XIII . Cap . 17 . statim laudati operis . Contendunt etiam isti , inquit , terrestria corpora sempiterna esse non posse , quum ipsam universam terram Dei sui , non quidem summi , sed tamen magni , idest totius huius mundi , membrum in medio positum & sempiternum esse non dubitent . Quum ergo Deus ille summus fecerit eis alterum , quem putant Deum , idest istum mundum ceteris Diis , qui intra eum sunt , preferendum : cum denique existimat esse animantem , anima sua sicut adserunt rationali vel intellectuali in tam magna mole corporis eius inclusa : ipsiusque corporis tamquam membra locis suis posita atque digesta quatuor constituerit elementa , quorum iuncturam , ne unquam Deus eorum tam magnus moriatur , insolubilem ac sempiternam velint ; quid causae est ut incorpore maioris animalis tamquam medium membrum aeterna sit terra , & aliorum animalium terrestrium corpora , si Deus sicut illud velit , aeterna esse non possint ? Sed terrae , inquiunt , terra reddenda est , unde animalium terrestria sumta sunt corpora ; ex quo fit inquiunt ut ea sit necesse dissolvi , & emori , & eo modo terrae stabili ac sempiternae unde fuerant sumta restitui . Si quis hoc etiam de igne similiter adfirmet , & dicat reddenda esse universo igni corpora , quae inde sumta sunt , ut caelestia fierent animalia ; nonne immortalitas , quam talibus diis velut Deo summo loquente promisit Plato , tamquam violentia disputantis huius intercidit ? An ibi propterea non sit , quia Deus non vult , cuius voluntatem , ut ait Plato , nulla vis vincit ? Quid ergo prohibet ut hoc etiam de terrestribus corporibus Deus possit efficere , quandoque qui-

quidem ut nec ea quae erita sint occident, nec ex
quae sunt iuncta solvantur, nec ea quae sunt ex
elementis sumta reddantur, atque ut animae in cor-
poribus constitutae nec umquam ea deserant, & cum
eis immortalitate ac sempiterna beatitudine perfruan-
tur, posse deum facere confitetur Plato? Cur ergo non
possit, ut nec terrestria moriantur? An Deus non est
potens quoisque Christiani credunt, sed quoisque Plat-
tonici volunt? Hactenus ille. At inquit impossibile
videri corpora terrestria, quae ex pugnantibus con-
trariisque constant elementis, plagiisque quatuntur
adsiduis, perpetua posse atque aeterna permanere;
quandoquidem,

————— quaecumque manent aeterna ne-
cessitatem est,

*Aut quia sunt solido cum corpore, respiere
naturam,*

*Nec penetrare pati sibi quidquam, quod querat
arctas.*

Dissociare intus parteis, ut materiai

*Corpora sunt, quorum naturam ostendimus
ante.*

Aut ideo durare aetatem posse per omnem,

Flagarum quia sunt expertia, sicut inane est,

*Quod manet intactum, neque ab ictu frangi-
tur bilum:*

Aut etiam quia nulla locis sit copia circum,

Quo quasi res possint discedere dissoluique.

*Sicut summarum summa est aeterna: neque
extra*

*Quis locus est, quo diffiliant, neque corpora
sunt, quae*

Possint incidere, & valida dissolvere plaga.

*Quae quidem Lucretius Lib. V. canit. Nullum quip-
pe.*

pe nobis talia negotium facessunt , parumque de elementorum discordia , conflictuque , perenni solliciti sumus , utpote qui minime nos traducamus ambiguos , in aestimando quae cuiusque sit elementi natura , quam cum altero habeat repugnantiam , exploratissimum habentes voluntatem demum summi conditoris rei esse uniuscuiusque naturam . Quomodo est enim , inquit *Augustinus De Civit. L. XXI. c. 8.* contra naturam quod Dei fit voluntate : quum voluntas tanti utique conditoris conditae rei cuiusque natura sit ? Et haec quidem voluntas etiam illa idcirco efficere potest , quae nobis impossibilia videntur , unde *Plato* ; sed *Augustinum* audiamus Platonis sententiam referentem , *L. XXII. De Civit. Cap. 26.* Vbi etiam , inquit , illud evertit quod dicunt , quoniam est impossibile , ideo resurrectionem carnis non esse credendam . Apertissime quippe iuxta eundem philosophum , ubi diis a se factis promisit Deus non factus immortalitatem , quod impossibile est se dixit esse fakturum . Sic etiam loquutum narrat Plato . Quoniam estis orti inquit , immortales esse & dissolubiles non potestis . Non tamen dissolvemini , neque vos ulla mortis fata perirent , nec erunt valentiora , quam consilium meum , quod maius est vinculum ad perpetuitatem vestram , quam illa , quibus estis colligati . Si non solum absurdii , sed surdi non sunt , qui haec audiunt : non utique dubitant diis factis ab illo Deo , qui eos fecit , secundum Platonem , quod est impossibile , fuisse promissum . Quae omnia & illud eluunt obiectum , quo interitum tamdem esse contendunt , quidquid exortus primordia cognoverit . At vanam , inquiunt , est vestra de mortuorum resurrectione credulitas , quandoquidem & falsum esse deprehenditur revoca-

torum in vitam hominum corpora in coelestes plaga^s sidereumque axem , proprio pondere in terram naturaliter depressa , subvehī posse . Quibus ita praeclare refutando eorum dicta respondet laudatus Augustinus De Civ . L . XIII . Cap . 18 . Intueantur , inquit , paulo attentius pondera ipsa terrena . Si enim ars humana efficit , ut ex metallis , quae in aquis posita continuo submerguntur , quibusdam modis vasā fabricata etiam natare possint ; quanto credibilius & efficacius occultus aliquis modus operationis Dei , cuius omnipotentissima voluntate Plato dicit nec orta inserire , nec colligata posse dissolvi : quum multo mirabilius incorporeæ corporeis quam quaecumque corpora corporibus quibuscumque copulentur , potest molibus praestare terrenis ut nullo in ima pondere deprimantur , ipsisque animis perfectissime beatis ut quamvis terrena tamen incorruptibilia iam corpora ubi volunt ponant , & quo volunt agant , situ motuque facilissimo ? An vero si hoc Angeli faciunt , & quaelibet animalia terrestria rapiant undelibet , constituantque ubilibet , aut eos sine labore non posse , aut onera sentire credendum est ? Cur ergo sanctorum perfectos & beatos divino munere spiritus sine ulla difficultate posse ferre quo voluerint , & sifstere ubi voluerint , sua corpora non credamus ? Nam quum terrenorum corporum , sicut onera in gestando sentire consuevimus , quanto maior quantitas , tanto maior sit & gravitas , ita ut plura pondo quam pauciora plus premant : tamen membra suae carnis leviora portat anima quum in sanitate robusta sunt , quam in languore quum macra sunt . Et quum aliis gestantibus onerosior sit salvus & validus , quam exilis & morbidus : ipse tamen ad suum corpus movendum atque portandum agilior est , quum in bona valetudine

dine plus habet molis , quam quum in peste vel in fame minimum roboris . Tantum valet in habendis etiam terrenis corporibus , quamvis abduc corruptilibus atque mortalibus , non quantitatis pondus , sed temperationis modus . Et quis verbis explicit quantum distet inter praesentem quam dicimus sanitatem , & immortalitatem futuram ? Non itaque nostram fidem redarguant philosophi de corporum ponderibus . Nolo enim quererere cur non credant terrenum posse esse corpus in coelo , quum terra universa libretur in nibilo . Fortassis enim de ipso medio mundi loco eo quod in eum coeant quaeque graviora , etiam argumentatio verisimilior habeatur . Hactenus Augustinus . Et quoniam de terra , quae pendula medio libratur in aere , mentionem fecit , quamquam id nonnulla explicari posse argumentationis verosimilitudine fateatur , tamen si varias philosophorum sententias percurrimus , & probabilissimae philosophiae rationibus adquiescimus , id ipsum non parum ad refellendam profligandamque adversariorum nostrorum , orthodoxam fidem pertinaciter oppugnantium , consumaciam conducere videatur . Primum enim non omnes philosophi conveniunt in eo , ut terram in mundi medio , quod centrum vocant , sitam esse concedant . Sed Pythagorei illam , quum igni medium mundi sedem tribuissent , sublimem in coelum substulerunt , ut planetas & astra ; & mobilem ratis annuisque conversionibus cum reliquis sideribus circumferri dixerunt , quod apud Aristotelem 20. de Caelo tex. 72. & Plutarchum de plac. L. 3. c. 11. videre est . Nullam hi quidem invenere repugnatiem , qua terrae pondus in sublimibus caelestibus que mundi plagis consistere , & permanere , prohibetur . Quid Thales Milesius ? Nonne adseruit ter-

terrae globum aquis supernatare , ut auctor *Aristoteles de Caelo* 2. tex. 78. quum tamen apud omnes exploratissimum sit multo graviorem esse terram , quam aquam . Iure eumdem philosophum redarguit *Aristoteles* tex. 79. quod aquam aere ipso multo ponderosiorum ad terram fulciendam levissimo aeri superimposuerit . Sed & Epicurus terram inferiori aeri inniti adfirmat , nulla tamen sui ponderis vi deprimere illum , atque in inferna delabi ; non enim satis arbitratur terram in media mundi regio ne collocari , ad hoc ut quiescat , neque nitatur inferius .

*Terraque ut in media mundi regione quiescat
Evanescere paulatim , & decrescere pondus
Convenit , atque aliam naturam subter habere
Ex ineunte aevo coniunctam , atque uniter aptam
Partibus aeris mundi , quibus insita vivit .*

ut Epicuri sententiam exponit , *Lucretius Lib. V. de Rerum natura* ; & Epicuro facem prae tulerunt Anaximenes , Anaxagoras , & Democritus , ut ex *Aristotele 2. de Caelo* tex. 81. intelligere est . Quicumque vero terram in rerum universitatis centro sitam esse contendunt , atque ideo elementorum & corporum omnium infimam censem oportere , quo pacto iis , qui mundum infinitum esse dixerunt , respondeant , ipsi viderint . Seleucus enim , aliquique , mundum infinitum esse dixerunt , ut *Plutarchus de Plac. Lib. 2. Cap. 1.* tradit . Quapropter nullum medium in illo valet ex cogitari ; medium enim semper refertur ad terminum , & aliquod semper extremum respicit . Quae ratio igitur & causa , cur terra gravissima in medio aere levissimo librata consistat immobilis ? An ad quo rundam veterum portenta , quae recenset *Seneca VII.*

Nat.

Nat. Quæst. Cap. 14. confugient dicentium , Ferri quidem semper terram , sed non adparere an cadat , quia infinitum est in quod cadit ? *Quod & qui-*
dam de mundo universo ausi sunt dicere , ferri
scilicet per immensum & cadere quidem , sed non
adparere an cadat : quia præcipitatio eius ueterna
est , nihil habens novissimum in quod incurrat . At
verosimillimam & passim receptam sententiam Phi-
losophorum finitum & terminis circumscripsum mun-
dum adserentium , ut par est , Christianus admit-
tat , & firmiter teneat : terram quoque in mundi
medio esse sitam , quod tamen a multis revocatur
in dubium , haud aegre concedamus . Quid inde se-
quetur ? Terram ideo in præceps ferri non posse?
minime id profecto . Vellem enim rationem
adferrent cur omnia gravia in mundi centrum niti
debeant , ibique quiescere . Quae catena tam firma
ibidem talia corpora obstringat . Quis amor innat-
tus eodem compellat . At inquiet , gravia omnia
deorsum ferri videntur ; ergo ad centrum mundi .
Cur , regeram , non ad centrum terrae , & per ac-
cidens , ut aiunt , ad mundi medium , quod sit com-
mune cum centro terrae , ut inversa ea disputandi
ratione utar , quam usurpat Aristoteles De Coelo 2.
tex. 100. Ratio enim cur gravia in terram feran-
tur , non esse videtur , quia in mundi centrum ni-
tantur ; quandoquidem si terrae globus alio transfer-
retur palam est , quum lapis ex alto decidit , in-
cum locum , in quo erat terra , ferri non posse ;
neque enim physica & realis esse potest lapidis pro-
pensio in punctum spatii , quod non est reale & Phy-
sicum ; sed in terram , ubicumque illa sit , feretur .
Verum non est hic huiuscemodi disputationi locus ,
quæ curiosos naturae indagatores incassum laboran-
tes

tes hucusque defatigavit. Quum igitur non constet quomodo in centro universi nullis subfulta fundamentis terra immobilis quiescat, quum sit gravissima, neque deorsum feratur; sed divinae voluntatis potentiae omnino videatur tribuendum, eiusque aeternae legi, qua unumquodque corpus in eo loco, & eo modo, permanere voluit, in quo primum collocavit, nisi vis extrinseca accedat, illudque impellat & trudat; vel vires illud moventes immutentur, aut destruantur; quid rei est, quod adeo verentur ne corpora divinitus in coelum sublata praecepiti lapsu in inferiora deferantur? At moleste ingerunt, terram ideo loco non moveri, quod non habeat quo cadat, quocumque enim caderet, in superna caderet, quod eis videtur absurdum. Quaelibet enim coeli pars est terrae supera. Sed nos in usum nostrum adversariorum argumenta transferentes, eodem patto dicimus quaelibet corpora sublime lata atque in immenso caeli inani subsensa, quum in alium locum ferri non patientur, sed in eo, quem illis tribuit natura, consistant, tamen ex omni parte caelum superius habere. Nihil enim interest, qua distantia ex aliqua parte coelum respiciant, ad hoc ut sublime illud adpareat. Imo si coeli immensitatem consideremus, aequali fere distanca, habita eiusdem immensitatis ratione, omnia coelestia opaca corpora, quae terrae naturam imitari probabilissimum est, ab eiusdem extima superficie recedunt. Quare tam exigua differentia efficere non potest, ut respectu coeli, globus extra centrum mundi situs partem habeat inferiorem, & superiorem, sicuti non habet tellus. Insuper esse locatum extra medium universi non efficit, ut in globo pars quedam inferna, quedam

dam superna , dici debeat , sed ad summum ut pars una proprius , pars altera longius , a coelo recedere dicatur . Quapropter in quacumque coelestis inanis parte sit corpus aliquod collocatum , non potest alio ullo pacto decidere , quia vel nullum habet ad medium adipetitum , vel nullam habet inferiorem , in quam decidat , partem . Nam , ut diximus , omnia quae de propensione ad mundi medium adseruntur , gratis quidem adseruntur . Si igitur corpora in coelo subspensa librari non repugnat in partem nullam decidua , quod quo ferantur non habeant , cœlo circumquaque superne existente ; quid rei est , quod incredibile videatur , immortalia & incorruptibilia iam effecta hominum corpora in coelestibus plagis sublime divinitus lata posse firmiter , & omni exploso delabendi timore consistere . At habeant etiam inferiorem , in quam ferri possint , regionem , non tamen idcirco decident , subsidentque in ima . Nam & planetae omnes , & reliquæ stellæ , quæ inerrantes , & statariae dicuntur , inferiora haec terræ spatia habebunt , in quæ nitantur , & conruant ; & tamen subspensa nullum casum ruinamque reformidant . Obiicient , astra vel ex levissima , & liquidissima constare materia , caeloque ipsi aequilibri ; vel solidis conexisque sphaerarum lacunaribus esse subfixa , quibus ferruminata tenaciter , decidere nullo pacto queunt . Sed quidquid sit de inerrantibus stellis , liquido constat planetas densos , opacos , esse prorsus iniqua superficie , montibus arduos , in valles subsidentes , in planities extensos , quique ob crassitudinem partiumque cohaerentiam , mutuatam a sole lucem , reflectunt , ut ope Telescopii recentiores prehenderunt Astronomi ; quod de Luna adrisit

quoque *Plutarcho*, ut videre est in eo libro, quem
De ore orbis Lunae inscripsit. Quare opus est
ut ea siderum corpora ob spissitudinem ponde-
rosiora sint, quam liquida tenuisque coeli ma-
teria, si nulla est; densiora etiam quam aer, qui
raritatis causa lucem tam large, ut planetae,
reflectere posse non videtur. Nec tamen in haec
ima deprimi ea delabique videmus. Et ne novum
inventum, & heri & nudius tertius excogitatum
de pondere & gravitate astrosum existimetur, pae-
ter id, quod de Luna, loco supra laudato, scriptum
reliquit *Plutarchus*, idein philosophus *L. II. De pla-*
cit. Cap. 13. & cap. 20. literarum monumentis com-
mendavit, visum esse Thaleti ignita quidem esse
sidera, sed glebulenta. Anaxagoras dixit igneum
aetherem suae impetu vertiginis saxa a terra raptan-
tem, suo ipsa igne in stellas succendisse. Dio-
genes invisibilis lapides saepenumero coelo deci-
duos in terra restingui perhibet, haud secus atque
olim in AEGOS flumen saxeam stellam igni similem
delapsam. Heraclitus, & Pythagorei, coelestes pla-
gas terrenis corporibus, iisque innumerabilibus, re-
plent; putant enim unamquamque stellam mun-
dum esse terram suam ambientem, aeremque adeo
& aetherem in infinito aethere. At si crystallinis,
solidisque sphaeris haec subfixa sunt, nil mirum si
non decidunt. At etiam compertum est exactissi-
mis astronomorum observationibus coelum esse
liquidum, & spirabile, item corruptibile, & ge-
nerationes rerum non excludens, ut ex motu pla-
netarum, cometarum immensa distantia, solaribus
maculis, stellis modo adparentibus, modo evane-
scientibus, mortalium peritissimi collegérunt. Pos-
sunt igitur gravia corpora in coelo consistere li-
bra-

brata atque suspensa in nihilo. Quod si durum solidumque coelum admittimus , multo magis aptum erit ad ponderosa corpora subtinenda ne decident . Vel enim circumferentia coeli extima , terrea sit , ut vult Anaximenes , apud *Plutarchum De Placitis L. 2. Cap. 11.* & in modum tecti durata , & alti crassique corporis , quod atomi congregatae coacer-vataeque fecerunt , ut censet Artemidorus , prout *Seneca VII. Nat. quest. Cap. 13.* tradit ; vel solidum sit omne coelum , ex aereque constans in crystalli duritiam ab igne compactum , ut contendit Empedocles , apud *Plutarchum* loco laudato : aut eo magis corpora gravia substinebit : aut illa erunt coeli materiae aequilibria , & ideo non subsident ; aut nil repugnabit gravissima corpora sublimia existere atque permanere , dum coelum ipsum quem solidum sit atque compactum , non potest non habere multum ponderis & gravitatis , quod *Seneca* expedit *Lib. VII. citato Cap. XIV.* quamquam id ex concava coelestis camerae figura , & fornice ipso fieri quis dixerit . Vereor tamen ne nostri adversarii animum despondeant , & aditum desperent in coelum ; quia si tanta duritie est solidum , nulla parte poterit a crassis corporibus penetrari . Sed advertant velim , non unum meatum , non unum ostium patere . Meminerint quaeſo duo ostia a Platonicis , in Cancro unum , in Aegocerote alterum , conſtitui , per quae patet in coelum remotissimum ingressus , egressusque ex eodem . Meminerint pariter Ganimedem ab Aquila ad Iovem in coelum sublatum , quando

*Intactum timidis unguibus baſit onus ;
ut nihil dicam de tot diis corpulentis , & bene muntoniatis , a quibus tot peracti concubitus , tot com-*

pressae virgines , tot geniti filii , coenacula maxima coeli , ut cum *Ennio* loquar , inhabitantibus , & sine lapsus timore circumcursantibus . Sed ut ad seria revertamur , quid mirum si etiam in liquido spirabilique coelo , si minus naturaliter , quod tamen est ostensum , saltem divinitus permanere corpora , & consistere possunt ; dum videmus adsidue nubes aere ipso multo graviores , sublime ferri , atque in sublimi versari ? At , inquiunt , cur videmus , si lapis in altum iaciatur , statim praecipitanter deorsum ferri ad terram , si gravia sursum permanere possunt ? Vos forte respondebitis cum aliquibus hoc ideo evenire , quod pars ad suum totum naturali quadam propensione feratur , vel ad hunc motum ab effluviis terrae magneticis determinetur . Cur igitur , simili modo corpora hominum , quae sunt ex terra , & terrae partes , vel non ad suum totum ferentur , vel ab effluviis terrae magneticis non trahentur ? Nos forte regeramus hoc ideo fieri non posse , quod , quum corpora extra spatium illud , per quod terrae effluvia protenduntur , sunt collocata , quum naturalis quaedam propensio ad terram vel nulla in iis sit , vel sola sine effluviis cum efficacia operari non possit , tunc non retineant ea corpora maiorem dispositionem revertendi ad terram , quam evadendi in Lunam , aut aliud astrum ; & ideo extra quocumque effluvium vel terrae , vel Lunae , vel alterius corporis consimilis , & naturae non admodum diversae , constituta , immobilia consistent in coelo . Quod vel sensisse potuit Anaxagoras , dum stellas dixit saxa coelestis impetu vertiginis a terra raptata atque igne succensa ; vel si creditur eodem impetu sublimia substineri , atque subspendi ; certe tamen est aliqua vis , quac etiam naturaliter

gra-

gravia in aethereis regionibus possit continere atque librare. Quod si plausibiliorum philosophandi methodum , quam magnus *I. Newtonus* invexit , sequi volumus , quum exploratum sit corpora quaeque in se mutuo gravitare , & alterum ab altero invicem attrahi , atque ea in se agere ; tum corpus sublime , & a terra magis remotum , a quocumque alio coelesti corpore , aut sidere , ut Iove vel Saturno , adtrahetur potius , & in illud aget ; non autem in terram . Et insuper , quum vis gravitatis corporum recedendo a centro telluris , decrescat in ratione inversa quadratorum distantiarum , si fieri posset ut nulla alia corpora per inane coeli spatium disseminata essent , corpus longissime a terra in coelum sublatum talem suae gravitatis diminutionem respectu terrae pateretur , ut vix sensibilis illa foret ; quare vix conciperetur , quomodo alia vi etiam minima per inane illud substineri non posset , puta si motu etiam transverso ageretur , licet pigro admodum lentoque . Quod si coelum esset solidum , corpora ei propiora facta in illud tenderent , non autem in terram . Si autem liquidum est , in alia coelestia corpora corpus enectum aget , quibus magis adpropinquat , vel quae maiorem adtrahendi vim habent ob magnitudinem molis . Itaque semper , etiam naturaliter , corpus sublime latum , & a terra longissime recedens , in coelestibus regionibus confistere poterit . Quanto igitur magis divina virtus , atque supremi conditoris omnipotentissima voluntas id facere poterit ? Philosophi quidam haud ignobiles existimarent Cometas exhalationes esse terrestres extra magneticum terrae effluvium in altissima coeli spatia vi turbinis aliquius , vel alia , sublatas , quae vel succendantur , & du-

rent, donec igne omnis eorum materia fuerit absurta; vel solis lumen accipientes & reflectentes scese hominum aspectui manifestent. Et ea ratione ibi diutius cominorari, neque deorsum cadere in terram, quod extra eius effluvia sint positi. Opinio quidem probabiliter falsa, & quae minus utiliter. a Ios. Papa Medico Florentino, & Pisano Professore, dudum scriptis editis *Reip. Litterariae* obtrusa fuit; sed quae tamen demonstrat, non adeo absconum videri aliquod corpus a terra recedere & in eam amplius non tendere, ut non fuerint quidam etiam minus exactam & probabilem philosophiam profitentes, qui id fieri posse iudicarint. In praesens enim admodum verosimile videtur, Cometas, sidera esse seu planetas, & in orbitis ellipticis admodum excentricis moveri, ita ut inadspicui sint, quando a sole remotiorem orbitae partem occupant; quod ex quorundam periodis satis regularibus deducitur; & ex observationibus constat, quosdam portiones ellipsium valde excentricarum, in quarum loco centrum solis erat, motu suo descripsisse. Eorum autem periodis observandis non sine laude incubuit doctissimus *Iac. Bernoullus*; ipsiusque est egregium opus, quod inscribitur: *Conamen novi Systematis Cometarum, pro motu eorum sub calculum revocando, et adparitionibus praedicendis.* At quomodo, inquiunt, gravia corpora sublime ferantur, & subvehantur ad coelum, quum aer, & ignis, si is supra aerem reperitur, multo sint quam ipsa leviores? Importuna postulatio. Vident vi ventorum terrenas exhalationes in editiorem coeli partem tolli posse existimare philosophos, sed quid exhalationes dico? Saxa ipsa a coeli vertigine raptari, ut stellae evadant, ut praedicavit *Anaxagoras*; humidos

dos vapores , quum certum sit aere ipso esse graviores , compertum est ascendere sursum; lapides ipsos & saxa , & gravissima quaeque , si Historiis fides est adhibenda , sublime lata in pluviam decidisse ; & verentur ne aliqua vis non reperiatur , quae illa corpora subvehat , & in coelestes sedes , ubi aeternum manebunt , quodammodo manuducat . Ille quidem Deus omnipotens , qui facultatem variam & ascendendi & subsidendi dedit elementis , & vim tribuit coelesti vertigini , & turbinibus , atque procellis , ut gravia quaeque in altum rapiant , atque compellant; ille idem , & levitatem insereret corporibus , si ita sibi placeret ; vel pondus adiiceret elementis , aut impetum , & necessariam actionem rebus a se creatis tribueret ad subvectandum . Et haec quidem in philosophorum confutationem hactenus disputata sufficiant , ut brevitati consulamus ; nam quamplurima alia possem adducere , quibus adversariorum obiecta magis atque magis infirmarentur non solum , verum etiam funditus penitusque destruerentur . At operi supremam manum admoveat *Augustinus L. XXII. De Civit. Dei Cap. XI.* illudque ad umbilicum deducat : *Contra quod , inquit , magnum Dei donum , ratiocinatores isti , quorum cogitationes dominus novit , quoniam vanae sunt , de ponderibus elementorum argumentantur : quoniam scilicet magistro Platone didicerunt , mundi duo corpora maxima atque postrema , duobus mediis aere scilicet , & aqua esse copulata atque coniuncta . Ac per hoc inquiunt , quoniam terra ab hinc sursum versus est prima , secunda aqua super terram , tertius aer super aquam , quartum super aera coelum , non potest esse terrenum corpus in coelo . Momentis enim propriis , ut ordinem suum teneant , singula elemen-*

sa librantur. Ecce qualibus argumentis omnipotenciae Dei humana contradicit infirmitas, quantum possidet vanitas. Quid ergo faciunt in aere terrena tot corpora, quum a terra sit aer tertius, nisi forte, qui per plumarum & pennarum levitatem donavit avium terrenis corporibus, ut portentur in aere, immortalibus factis corporibus hominum non poterit donare virtutem, qua etiam in summo coelo valeant habitare? Animalia quoque terrena, quae volare non possunt in quibus homines sunt, sicut sub aqua pisces, qui sunt aquarum animalia, ita sub terra vivere debuerunt. Cur ergo saltem non de secundo, id est, de aquis, sed de elemento tertio terrenum animal carpit hanc vitam? Quare quum pertineat ad terram, in secundo, quae super terram est, elemento vivere si cogatur, continuo suffocatur, & ut vivat, vivit in tertio? An erat hic ordo elementorum, vel potius non in natura rerum, sed in istorum argumentationibus deficit? Omitto dicere quod iam in tertiodecimo libro dixi, quam multa gravia terrena sint corpora, sicut plumbum, & formam tamen ab artifice accipient, qua naturae valeant super aquam, & ut accipiant qualitatem corpus humanum, qua ferri in coelum & esse possit in coelo, omnipotenti artifici contradicuntur? Iam vero contra illud quod iam dixi superius, etiam istum considerantes atque tractantes elementorum ordinem, quo confidunt, non inveniunt omnimodo quod dicant. Sic est enim sursum versus terra prima, aqua secunda, tertius aer, quartum coelum, ut super omnia sit animae natura. Nam & Aristotiles quintum corpus eam dixit esse, & Plato nullum. Si quintum esset, certe superius esset ceteris. Quum vero nullum est, multo magis superat omnia. In terreno ergo quid facit corpore? In bac molo quid

quid agit subtilior omnibus? In hoc pondere quid agit levior omnibus? In hac tarditate quid agit celerior omnibus? Ita ne per huius tam excellentis naturae meritum non poterit effici ut corpus eius levetur in coelum, & quum valeat nunc natura corporum terrenorum deprimere animas deorsum, aliquo modo & levare sursum terrena corpora non valebunt? Iam si ad eorum miracula veniamus, quae factae a diis suis opponunt martyribus nostris, nonne etiam ipsa pro nobis facere, & nobis reperientur omnino proficere? Nam inter magna miracula deorsum suorum profecto magnum illud est, quod Varro commemorat: Vestalem Virginem, quum prericlitaretur falsa suspicione de stupro, cibrum implesse aqua de Tiberi, & ad suos iudices nulla eius parte stillante portasse. Quis aquae pondus supra cibrum tenuit? Quis tot cavernis patentibus nihil inde in terram cadere permisit? Responsuri sunt: Aliquis Deus, vel aliquis Daemon. Si Deus: nunquid maior est Deo, qui fecit hunc mundum? Si Daemon, nunquid potentior est Angelo, qui Deo seruit, a quo factus est mundus? Si ergo Deus minor, vel Angelus, vel Daemon potuit pondus humidi elementi sic suspendere, ut aquarum videatur mutata fuisse natura: ita ne Deus omnipotens, qui ipsa creavit elementa terreno corpori grave pondus auferre non poterit, ut in eodem elemento habitet vivificatum corpus, in quo voluerit vivificans spiritus? Deinde quum aerem medium ponant inter ignem desuper, & aquam subter, quid est quod cum inter aquam & terram saepe invenimus? Quid enim volunt esse nubes aquosas, inter quas & maria aer medius invenitur. Quoniam quaevis elementorum pondere atque ordine efficitur, ut torres violentissimi atque undosissimi, antequam sub aere

in

in terris currant, super aera in nubibus pendeant? Cur denique aer est medius inter summum coeli & ima ter- varum, quaqua versus orbis extenditur, si locus eius in- ter coelum & aquas, sicut aquarum inter ipsum & terras, est constitutus. Postremo si ita est elementorum ordo dispositus, ut secundum Platonem duobus mediis, idest aere & aqua, duo extrema, idest ignis & terra iungantur, caelique obtineat ille summum locum, hoc autem immi velut fundaminis mundi, & ideo in coelo esse non potest terra, cur est ipse ignis in terra? Secundum hanc quippe ratio- nem, ita ista duo elementa in locis propriis immo, ac summo, terra & ignis esse debuerunt, ut quemad- modum nolunt in summo esse posse quod immo est, ita nec in immo posset esse quod summi est. Sicut ergo nullam putant esse vel futuram esse particulam terrae in coelo, ita nullam particulam videre debuimus ignis in terra. Nunc vero non solum in terris, verum etiam sub terris ita est, ut eum eructent vertices montium: propter quod in usibus hominum & esse ignem in terra, & eum nasci videmus ex terra; quan- doquidem & de lignis & de lapidibus nascitur, quae sunt corpora sine dubitatione terrena. Sed ille inquiunt ignis est tranquillus, purus, innoxius, sempiternus. Iste autem turbidus, fumans, corruptibilis, antequam corruptor, non tamen corruptit montes in quibus iugiter aestuat cavernasque terra- rum. Verum esto: sit illi iste dissimilis, ut terre- sis habitationibus congruat. Cur ergo nolunt ut cre- damus naturam corporum terrenorum aliquando cir- corruptibilem factam coelo convenientem futuram, si- eut nunc ignis corruptibilis his convenit terris? Ni- bil igitur adferunt ex ponderibus atque ordine elemen- torum, unde omnipotenti Deo, quominus faciat cor-

*pora nostra talia , ut etiam in coelo possint habitare
praescribant . Hactenus Augustinus .*

*Respondetur iis , qui de abortivis , infantibus ,
pumilionibus , gigantibus , nobis quaedam
tamquam absurdia in resurrectione mor-
tuorum obiiciunt .*

C A P. VII.

*Aurelius Augustinus , qui hactenus mirabili
sua sapientia , & excellenti facundia , adversario-
rum nostrorum machinamenta , quibus contra nos
impetum facere adgrediebantur , egregie feliciter-
que destruxit , reliquos eorumdem conatus langui-
diores quidem , quam primos , at cavillationum-
strophiaruinque plenos , facili negotio irritos reddet .
Obiicientibus enim , si omnes aequali statura
modulo sunt resurrecturi , unde abortivis , & in-
fantibus , pumilionibusque in resurrectione accessu-
rum sit , quod hic defuit ; quandoquidem unusquisque
in resurrectione recipiet , quod hic habuit ; ita
respondeat , responsoque difficultatem amolitur , Lib.
XXII. de Civit. Cap. 13. Ad haec ergo , inquit ,
quae ab eorum parte contraria me digerente mibi
videntur opposita misericordia Dei nixibus meis open-
ferente respondeam . Abortivos foetus , qui quum
iam vixissent in utero ibi sunt mortui , resurrecturos ,
ut adfirmare ita negare non adeo , quamvis non vi-
deam quomodo ad eos non pertineat resurrectio mortuo-
rum , si non eximuntur de numero mortuorum . Aut
enim non omnes mortui resurgent , & erunt aliquae
humanae animae sine corporibus in aeternum , quae*

cor-

corpora humana quamvis inter viscera materna generarunt : aut si omnes humanae animae recipiunt resurgentia corpora sua , quae habuerunt ubicumque viventia , ac morientia reliquerunt , non invenio quemadmodum dicam ad resurrectionem non pertinere mortuorum , quoscumque mortuos etiam in uteris matrum . Sed utrumlibet de his quisque sentiat , quod de iam matris infantibus dixerimus , hoc etiam de illis intelligendum est , si resurgent . Et Capite XLV scribit : Quid ergo de infantibus dicturi sumus , nisi quia et in ea resurrecti sunt corporis exiguitate qua mortui , sed quod eis tardius accessurum erat tempore , hoc sunt illo Dei opere miro atque celerissimo recepturi . In sententia quippe Domini , ubi ait : Capillus capitis vestri non peribit , dictum est non defuturum esse quod fuit , non autem negatum est ad futurum esse quod defuit . Defuit autem infantis mortuo perfecta quantitas sui corporis , profecto quippe infanti deest utique perfectio magnitudinis corporalis , quae cum accesserit , iam statura longior esse non possit . Hunc perfectionis modum sic habent omnes , ut cum illo concipiatur atque nascantur , sed habent in ratione non mole , sicut ipsa membra omnia iam sunt latenter in semine , quum etiam natis nonnulla adhuc defint , sicut dentes , & si quid eiusmodi . In qua ratione uniuscuiusque materia induita corpori iam quodammodo , ut ita dicam , innatum esse videtur quod nondum est , imo quod latet , sed accessu temporis erit , vel potius adparebit . In hoc ergo infans iam brevis aut longus est , quod brevis longusque futurus est . Secundum hanc rationem profecto in resurrectione corporis detrimenta corporis non timemus , quia & si aequalitas futura esset omnium , ita ut omnes usque ad Gigantes magnitudines per-

veni-

venirent, nec illi qui maximi fuerunt minus haberent aliquid in natura, quod eis contra sententiam Christi periret, qui dixit, nec capillum capitis esse peritum, creatori utique, qui creavit cuncta de nihilo, quomodo deesse posset unde adderet, quod addendum esse mirus artifex nosceret? Ita Augustinus, qui sequentibus capitibus solvit obiectum de aequo omnium statura modulo, & de similitudine imaginis filii Dei, ita inquiens; Si utique Christus in ea mensura corporis, in qua mortuus est, resurrexit, nefas est dicere quum resurrectionis omniū tempus venerit, accessuram corpori eius eam magnitudinem, quam non habuit, quando in ea discipulis, in qua illis notus erat, adparuit, ut longissimis fieri possit aequalis. Se autem dixerimus ad dominici corporis modum etiam quorumcumque corpora maiora redigenda, peribit de mulorum corporibus plurimum, quum ipse nec capillum peritum esse promiserit. Restat ergo ut suam recipiat quisque mensuram, quam vel habuit in iuventute etiam si senex est mortuus, vel fuerat habiturus si ante est defunctus. Atque illud quod commemoravit Apostolus de mensura aetatis plenitudinis Christi, aut propter aliud intelligamus dictum esse, id est ut illi capiti in populis Christianis accedente omnium perfectione membrorum aetatis eius mensura compleatur; aut si hoc de resurrectione corporum dictum est, sic accipiamus dictum ut nec ultra nec infra iuvenilem formam resurgent corpora mortuorum, sed in ea aetate & robore usque ad quam hic Christum pervenisse cognovimus. Circa triginta quippe annos definierunt esse etiam saeculi huius doctissimi homines iuventutem, quae quum fuerit proprio spatio terminata, inde iam hominem in detimento vergere gravioris ac senilis aetatis; & ideo non esse dictum in mensuram corporis

corporis vel in mensuram naturae, sed in mensuram aetatis plenitudinis Christi. Illud etiam quod ait praedestinatos fieri conformes imagini filii Dei, potest & secundum interiorem hominem intelligi: unde nobis alio loco dixit: Nolite conformari huius saeculo, sed reformamini in novitate sensus vestri. Vbi ergo reformamur ne conformemur huic saeculo, ibi conformamur Dei filio. Potest & sic accipi ut quemadmodum ille nobis mortalitate, ita nos illi efficiamur immortalitate conformes, quod quidem & ad ipsam resurrectionem corporum pertinet. Si autem etiam in his verbis qua forma resurrectura sint corpora sumus admoniti, sicut illa mensura, ita & ista conformatio non quantitatis intelligenda est, sed aetatis. Resurgent itaque omnes tam magni corpore, quam vel erant vel futuri erant iuvenili aetate, quamvis nihil obseruit etiam si erit infantilis vel senilis corporis forma, ubi nec mentis nec ipsius corporis ulla remanebit infirmitas. Vnde etiam si quis eo corporis modo in quo defunctus est resurrecturum unumquemque contendit, non est cum illo laboriosa contradictione pugnandum. Haec ille.

Respondet Augustinus iis, qui de resectis capillis, & unguibus opponunt, deque macie & pinguedine.

C A P. VIII.

Quid iam respondeam da capillis atque unguibus? sunt Augustini verba L. XXII. de Civ. Dei Cap. 29.) Semel quippe intellecto nihil periturum esse de corpore, ut deformis nihil sit in corpore, simul ins-

tel.

telligitur ea, quae formae factura fuerunt enormitas-
tem massae, ipsi accessura esse, non locis in quibus mem-
brorum forma turpetur: velut si de limo vas fieret,
quod rursus in eundem limum redactum totum de
toto iterum fieret, non esset necesse ut illa pars limi
quae in ansa fuerat, ad ansam rediret; aut quae
fundum fecerat ipsa rursus faceret fundum: dum ta-
men totum reverteretur in totum: idem totus ille
limus in totum vas nulla sui perdita parte remea-
ret. Quapropter si capilli toties tonsi, unguesve
desecti, ad sua loca deformiter redeunt, nec tamen
cuique resurgentи peribunt, quia in eamdem carnem
ut quemcumque ibi locum corporis teneant, servata
partium congruentia materiae mutabilitate vertentur.
Quamvis quod ait Dominus, capillus capitis vestre
non peribit non de longitudine, sed de numero ca-
pillorum dictum multo aptius possit intelligi. Vnde &
alibi dicit: Capilli capitis vestri numerati sunt.
Neque hoc ideo dixerim quod aliquid existimat corpus
cuique peritum quod naturaliter inerat, sed
quod deformis natum fuerat, non utique ob aliud,
nisi ut hinc quoque ostenderetur quam sit paenalis
conditio ista mortalium, sic esse redditum, ut ser-
vata integritate substantiae sola substantiae deformitas
pereat. Si enim statuam potest artifex homo, quam
propter aliquam causam deformem fecerat, conflare
& pulcherrimam reddere, ita ut nihil inde substan-
tiae, sed sola deformitas pereat, ac si quid in illa
figura priore indecenter exstabat, nec parilitati par-
tium congruebat, non de toto unde fecerat amputare
atque separare, sed ita conspergere universo atque
miscere, ut nec faeditatem faciat nec minuat quan-
titatem, quid de omnipotente artifice sentiendum
est? Ergo ne potuerit quasque deformitates humano-
rum

rum corporum non modo usitatas, verum etiam raras, atque monstruosas; quae huic miserae vitae congruunt, abhorrent autem ab illa futura felicitate sanctorum, sic auferre aut perdere, ut quaecumque eorum fuerint, & si naturalia, tamen indecora excrementa substantiae corporalis, nulla eius diminutione tollantur. Ac per hoc non est macris pinguibusque metuendum, ne ibi etiam tales sint, quales si possent, nec hic esse voluissent. Omnis enim corporum pulcritudo est partium congruentia cum quadam coloris suavitate, ubi autem non est partium congruentia, aut ideo quid offendit quia parvum est, aut ideo quia parum, ubi & quae parva sunt corrigentur, & quod minus est quam decet, unde creator novit, inde supplebitur: & quod plus est quam decet, materiae servata integritate detrabetur. Coloris porro suavitas quanta erit? ubi iusti fulgebunt sicut sol in regno patris sui? quae claritas in Christi corpore, quum resurrexit ab oculis discipulorum potius abscondita fuisse quam defuisse credenda est. Non enim eam ferret humanus atque infirmus aspectus, quando ille a suis deberet attendi, ut posset agnosci, &c. Ita Augustinus.

Quod in resurrectione mortuorum natura corporum quibuslibet modis dissipatorum in integrum undecumque revocanda erit.

C A P. IX.

Nescio quo autem modo (pergit Augustinus Cap. XX.) sic afficimur amore martyrum beatorum, ut veniamus in illo regno in eorum corporibus videre, vul-

dere vulnerum cicatrices, quae pro Christi nomine pertulerunt. Et fortasse videbimus. Non enim deformitas in eis, sed dignitas erit, & quaedam quamvis in corpore non corporis sed virtutis pulcritudo fulgebit. Nec ideo tamen si aliqua martyribus amputata & ablata sunt membra, sine ipsis membris erunt in resurrectione mortuorum, quibus dictum est: capillus capitis vestri non peribit. Sed si hoc decebit in illo novo saeculo, ut indicia gloriosorum vulnerum in illa immortali carne cernantur, ubi membra ut praeciderentur percussa vel secta sunt: ibi cicatrices, sed tamen eisdem membris redditis non perditis, adparrebunt. Quamvis itaque omnia, quae acciderunt corpori, vicia tunc non erunt, non sunt tamen deputanda vel adpellanda vicia, sed virtutis indicia. Absit autem ut ad resuscitanda corpora, vitaeque reddenda non possit omnipotentia creatoris omnia revocare, quae vel bestia vel ignis absumfit, vel quidquid in pulverem cineremve collapsum, vel in auras est exhalatum. Absit ut sinus ullus secretumque naturae ita recipiat aliquid subtractum sensibus nostris, ut omnium creatoris aut latent cognitionem, aut effugiat potestatem. Deum certe volens sicut poterat diffinire Cicero, tantus auctor ipsorum. Mens quaedam est, inquit, soluta & libera, & secreta ab omni concretione mortali, omnia sentiens & movens, ipsaque praedita motu sempiterno: hoc autem reperit in doctrinis magnorum Philosophorum. Ut igitur secundum ipsos loquar, quomodo aliquid vel latet omnia sentientem, vel irrevocabiliter fugit omnia moventem? Vnde eam etiam quaesito illa solvenda est, quae difficilior videtur ceteris, ubi queritur quum caro mortui hominis etiam alterius sit viventis caro, cui potius eorum in resurrectione reddatur. Si enim

quispiam confectus fame atque compulsus vescatur ex-daveribus hominum , quod malum aliquoties accidisse , & vetus testatur historia , & nostrorum temporum infelicia experimenta docuerunt , non quisquam veridica remotione contendat , totum digestum fuisse per imos meatus , nihilque in eius carnem mutatum atque conversum , cum ipsa macies quae fuit & non est , satis indicet quae illis estis detrimenta suppleta sint . Iam itaque aliqua paulo ante praemisi , quae ad istum quoque nodum solvendum valere debebunt . Quidquid enim carnium exbausit fames , utique in auras est exhalatum . Vnde diximus omnipotentem Deum posse revocare quod fugit . Reddetur ergo caro illa homini , in quo esse caro humana primitus coepit , ab illo quippe altero tamquam mutuo sumta deputanda est , quae sicut aes alienum redhibenda est , unde sumta est . Sua vero illi , quem fames exinaniverat , ab eo qui potest etiam exhalata revocare reddetur . Quamvis & si omnibus perisset modis , nec ulla eius materia in ullis naturae latibris remansisset , unde vellet eam repararet omnipotens . Sed propter sententiam veritatis qua dictum est , capillus capitis vestri non peribit , absurdum est ut putemus , quum capillus capitis perire non possit , tantas carnes fame depastas atque consumtas perire potuisse . Quibus omnibus pro nostro modulo consideratis atque tractatis , hanc summa conficitur , ut in resurrectione carnis in aeternum eas mensuras habeat corporum magnitudo , quas habebat perficiendae sive perfectae cuiuscumque indita corpori ratio iuventutis , in membrorum quoque omnium modulis congruo decore servato . Quod decus ut servetur , si aliquid demum fuerit indecenti alicui granditati in parte aliqua constitutae , quod per totum spargatur , ut neque id

pe-

pereat, & congruentia partium ubique teneatur, non est absurdum ut aliquid inde etiam statura corporis addi posse credamus, cum omnibus partibus ut decorum custodianc id distribuitur, quod si enormiter in una esset utique non deceret. Aut si contenditur in ea quemque statura corporis resurrectum esse, in qua defunctus est non pugnaciter resistendum est, tantum absit omnis deformitas, omnis infirmitas, omnis tarditas, omnisque corruptio, & si quid aliud illud non decet regnum, in quo resurrectionis & promissionis filii aequales erunt angelis Dei si non corpore, non aetate, certe felicitate. Hactenus ὡ πάντα. Etsi vero ita egregie differuerit *Augustinus*, non tamen omnem de plano difficultatem amovit, quae ex febris Anthropophagorum moribus, & foedo victu, a nonnullis obiicitur, & praecipue ab *Avicenna Cap. III. De Almabad*, & a nostrae aetatis heterodoxo homine *Tb. Burnetio Libro De Statu Mort. & Resurgent.* Cap. IX. Nam seriem, exempli gratia, Anthropophagorum ponamus, qui per mille & amplius annos sibi successerint, omnesque humana sui invicem carne alti, & satiati, fuerint. Certe fieri posse videtur, ut caro unius hominis in decem aut quindecim alias successive transierit, substantia unius in alterius substantiam transeunte; totaque iam unius substantia, aliena carne existente; adeo ut, si caro sua aliis reddenda est, huius substantia destruatur necesse sit. Quamquam vero id captu per quam difficile sit, quomodo scilicet sua huic caro & substantia reddi possit, sine detrimento aut destructione aliorum; aut aliis sine huius interitu & defectu: facile tamen id esse Dei omnipotentiae credendum est, ut monebat *Augustinus*; & captu etiam non impossibile. Certe enim Anthropophagi illi, & hominum voratores, non semper fue-

re ; sed primus aliquis fuit , qui morem immanem invexit . Hic autem primus corpus , & substantiam , recipiet , quam habuit ante quam ex comedisis hominibus pinguesceret ; adeoque voratis illis hominibus sua caro reddenda erit , quae in primi huius carnem transferat . Quod si & hic primus ab aliis hominibus voratus fuerit ; & ab his eius caro auferetur , ut ei restituatur , ex quo iterum hominibus ab eo devoratis reddenda est ; id quod & in infinitum progrediendo dicendum erit . Nam facile est divinae omnipotentiae huiusmodi opus per infinitos gradus retexere . Quod si quis nullam aliam substantiam haberet , quam quae ex aliarum hominum carnibus extitit , tunc huic alicuius aetatis substantia relinqu poterit ut existat ; & aliorum aetatum auferri , ut aliis restituatur ; sicuti aliis alia redi , non ea , in qua vorati fuere . Nam , quod latius capite in sequenti disputabimus , non propria cuique hominis aetati universa & solida substantia homini reddetur , ne pro hominibus montes restituantur , quod prudenter *Avicenna* animadvertebat ; sed tanta ex eadem substantia restituetur , ut idem homo , & eadem caro , & integrum perfectumque corpus pristinum , dici possit . Id quod ab antiquis nostris Theologis non satis animadversum , vel non satis declaratum , & praecipue ab *Augustino* , ut ex superiori Capite VIII. patet , ubi nimius est , & plusquam oportet sollicitus , in tota etiam capillorum & unguium materia restituenda ; nam illi substantiam nostram in fluxu esse , nec eamdem nos semper habere , forte non animadverterunt ; quamquam animadvertisit *Avicenna De Almabad.* Cap. III. *Membra* , inquit , continuo resolvuntur & restaurantur . Et partes membrorum continue resolvuntur ; per-

permutantur in nutricione ; & quaedam eorum
nutriuntur ex nutrimento alterius superfluo , & sic
est impossibile ut resurgat idem corpus cum eisdem
membris , & cum tota materia quam babuit toto
tempore vitae suae . Aliter enim homo cum mem-
bris suis resurgeret cum quantitate excessiva , sicut
mons .

*Quid Th. Burnetius de carnis resurrectione
senserit ; & eius opinionum confutatio .*

C A P . X.

Nos quidem adversum Philosophos tantum de car-
nis resurrectione disputare decreveramus ; Christianos
homines omittentes , qui circa hoc dogma turpiter lapsi
sunt ; eorumque confutationem aliis relinquere ferebat
animus , quemad Nat. Alexander praeclariter exsequi-
tus est . Sed quum videam nostrae aetatis hominem
Tb. Burnetium eo libro , quem *De statu mor-
tuorum & resurgentium* inscripsit , multa circa hoc
placitum peccare , magis Philosophum , quam
Theologum , agentem , dum plus suae ratiocinationi
concedit , quam divinis oraculis , & Patrum tra-
ditionibus , defert ; adridet quaedam etiam adversus
eum , sed breviter , & via compendiaria , diffe-
rere .

Ille igitur Capite sui Operis VIII. censet , atque
adseverat , corpus resurgentium minime organicum
sore ; illudque ex materia caelesti refingendum , ita
ut sit *instar flammæ , aetheris , aut lucis liquidæ* ;
adeoque idem vocat *inorganicum , & inconcretum* .

Hinc etiam Capite insequenti , veluti consecutarium adstruere conatur , non eamdem carnem , non idem corpus resurrectum , sed alio spiritali & aethereo animas indutum iri , ut iam de eo prope possimus pronunciare , quod de Lucano haeretico scripsit Tertullianus De Carn. Resurrec^t. Viderit unus aliquis Lucanus , nec huic quidem substantiae parcens , quam secundum Aristotelem dissolvens , aliud quid pro ea subiicit tertium , quiddam resurrectum , neque anima , neque caro , id est non homo , sed Ursus forsitan , tamquam Lucanus . Quibus rationibus & argumentis id confirmare conetur , iamiam videbimus ; interim observabo Tb. Burnetium hoc suo consulto , & resurrectionem ex medio tollere , quemadmodum Origenes , & sequaces fecerunt ; & identitatem hominum , ac personam etiam iuxta quosdam , destruere ; & contra coelestium litterarum , & Sanctorum Patrum traditionem , & auctoritatem , venire . Et quod primum attinet , exploratae fidei est , & ex ipsa vocis significatione manifestum , resurrectionem dici tantum de eo , quod cecidit ; id quod a Ioanne Damasceno , & Michaeli Glyca nostro , late & recte ac prudenter observatum fuit , & ante illos a Tertulliano De Resurrec^t. Carnis . Quum audio resurrectionem homini imminere , quaeram necesse est , quid eius cadere sortitum sit . Si quidem nihil resurgere , expectabit , nisi quod ante succiderit . Si ergo eadem corpora , quae cadavera iam lapsa & corrupta fuerant , animae in resurrectione non adsuntur ; de quo nam resurrectio dici poterit ? Num de anima , quae numquam moritur , quae numquam cadit ? Verum id impossibile . Num de corpore coelesti , & ex materia aetherea constanti , quod numquam antea fuerat , quod tunc primum con-

candetur? Sed tunc creatio erit, non resurrectio. Resurrectio igitur hoc erratico decreto destruitur.

Sed tamen sibi minime constans Burnetius Resurrectionem esse vult. At si resurrectio futura est; quo esse possit, necessarium erit, ut Deus id, quod cecidit, cadavera scilicet, quae dilapsa fuerant, ac perierant, mirabili sua virtute resuscitet. Iusta igitur, & digna, & necessaria erit causa, cur ad divinam omnipotentiam provocemus. Quorsum igitur illa insubida & temeraria Burnetii verba: *Nec ad omnipotentiam divinam provocandum est sine causa iusta, digna, & necessaria. Quum vero plane inutile sit, eisdem (numero aut specie) nos habere partes in corpore immortali, quas habuimus in mortali, circa rem inutilem occupare non licet summam Dei potentiam.* Quum autem ne quid inutile fieret tam bene providisset, etiam Dei quieti consulere satagit, & ne operando fatigetur sollicitus timet. Miraculum esset, inquit, ut ita dicamus operosissimum omnium cadaverum humanorum, ab origine mundi ad eiusdem suam, recolligere pulveres & pulvrisculos; debinc separatum referre unumque in suam massam vel cumulum; illamque massulam exinde in veterem corporaturam refingere & recomponere: huiusmodi miraculi, multifarii, & sine fructu, nullum adhuc novissimum exemplum. Qui ita de Deo, eiusque virtute, differit, nil mirum si & de resurrectione tam male sentit atque iudicat; nam & credit aliquid Deo minus aut magis operosum contingere posse; & miraculorum insolentiam refugit; atque id, quod suis paralegismis minus aptatur, minime Deo convenire statuit. Verum id parum esset, nisi & Deo de potentia litem moveret, & eius infinitam virtutem sua curta intelligentia-

metiretur. Haec de rei, inquit, inutilitate & ambagibus: ceterum an sit in censu possibilium, a multis ambigitur; quum eadem pars materiae non possit esse simul in diversis locis, aut in diversis corporibus. Ac deinde Anthropophagos in medium adducit, & cadaverum particularum in sexcentas diversas species transmutationem proponit, divinae, si Deo placet, potentiae inextricabilem. Sed huiusmodi difficultatem merito contemnentes ad Cap. IX. huius Dissertationis Lectorem amanda-mus, ubi ei sufficienter occursum est, atque satisfactum. Egregie Tertullianus Restitutionem carnis faciliorem erendas institutione.

Ridiculum pariter est & plane exibilandum, quod deinde, eamdem prope difficultatem amplificando, obiicit, materiae partes quotidie ex uno genere in aliud transire, mutatis earum figura, & magnitudine, aliisque subinde qualitatibus. Caro non manet caro, inquit, neque sanguis, sanguis, & principio ad finem mundi, vel a cuiusque obitu ad ipsius resurrectionem. Rem clarius explico. Quaelibet species, vel ordo corporum, constat ex particulis sibi propriis, & distinctis ab aliis figura, mole, motu aut quiete. Quibus particulis certo modo dispositis, debito situ, missione, aut textura, fit corpus talis, aut talis speciei, ordinis, & nominis. Ponamus itaque carnem, exempli gratia, aut sanguinem constare particulis sibi propriis: haec particulae non sunt immutabiles: quantumque putrefacto cadavere, solutae fuerint, & transierint in alia corpora, fieri non potest, quin varios subeundo poros, & dissimiles meatus in corporibus dissimilibus, figurae & magnitudines mutarint, cesserintque eo ipso in alias generis particulas: ac proinde si recollectae essent, &

com-

commixtae non constituerent denuo carnem & sanguinem , sed alterius generis substantias aut succos . Quomodo enim cum sibilis non exculcatur ab omnibus hoc ratiocinium ? Quasi difficile futurum sit ei , qui partes has omnes & dispersas , & transmutatas , colligere iterum potuerit , etiam in pristinam figuram restituere , cuius ope & carnem & sanguinem , aliasque corporis humani partes compone re iterum & constituere possint . Nihil dico , quod controversum , & Peripateticis omnibus impugnandum , figurarum immutatione , & diversa modificatio ne texturae , generationem & corruptionem rerum fieri ; quare non adeo infirmum fundamentum praeiiciendum fuerat , cui stabile dogma innitere tur . Ergo certum Ecclesiae placitum eiurandum erit , ut tam incertis dubiisque ratiociniis fidem adhibeamus ? Quid si suam ὥμοιομερίαν Anaxagoras nobis haud venditet ? Iam quanti faciendum est illud epi phonema , quo exclamat : *Haec pauca , ni fallor , palam faciunt , inutile ac operosum esse , si non prorsus impossibile , ut unum idemque habeamus corpus in hac vita & futura ; perpenitus scilicet omnibus quae in illa identitate includuntur ?*

Quum igitur corporis idemtitatem neget , & idemtitatem hominum destruat necesse est . Imo ipsum hominem . Audi Tertullianum de Resurrectione carnis : *Hominem autem memento carnem proprie dici , quae prior vocabulum hominis occupavit : & fecit Deus hominem limum de terra . Iam homo , qui adhuc limus .* Quamquam enim persona immutatis substantiis eadem secundum quosdam permanere possit , si sui , suarumque actionum , conscientia anima , vel quaecumque res cogitans , perseveret , quod late exsequitur acutissimus *Lokius* .

Lib.

Lib. II. De Intellectu humano Capite XXVII. Non tamen est amplius idem homo , idem animal , si idem corpus , & eadem corporis structura destruatur . Praeclariter idem eximius Philosophus laudato Capite §. VI. Id ostendit etiam in quo eiusdem hominis identitas consistat , in eo solo videlicet , quod eadem vita gaudet , quae per materiae partes in perpetuo fluxu existentes continuatur ; quae tamen partes ita sibi succedentes eidem corpori organis instructo vitaliter uniuntur . Quicumque autem hominis identitatem in alia re considerare adseverabat , quam in ea , quae ceterorum animalium identitatem constituit , hoc est in corpore bene disposito & organis instructo certo temporis punto , & quod exinde in ea vitali organizatione , per diversarum materiae particularum , quae ei uniuntur , successionem , perseverat , difficulter efficiet ut embryon , homo adultus , furiosus & sapiens , sint idem homo , ob hypothesin , ex qua conceptarium non existit fieri posse , ut Seth , Ismael , Socrates , Pilatus , Sanctus Augustinus , & Caesar Borgia , sint unus & idem homo . Nam si sola animae identitas efficit ut homo idem sit , & nihil sit in materiae natura , quod , ne idem spiritus individuus diversis corporibus uniri possit , impedit ; possibile certe erit hos homines , qui diversis saeculis vixerunt , & diversi temperamenti fuerunt , unus & idem homo olim fuerint . Modus quidem loquendi , qui niteretur insolenti usu applicandi vocem homo idem , a qua corpus formaque exterior excluderetur . Hic loquendi modus difficilius etiam accommodaretur rationibus illorum Philosophorum , qui Metempsychesin admittentes , opinantur hominum animas in criminum poenam in ferina corpora transire , tamquam in domicilia bruis affectibus explendis propria & idonea .

Haud

Haud enim ipse credideris aliquem persuasum, Heliogabali animam in aliquo suorum porcorum existere, dicturum illum porcum esse hominem, aut eundem hominem atque Heliogabalum. Et ex intervallo : *Animal est corpus vivens organis instructum; & consequenter idem animal est, ut animadvertisimus, eadem vita continuata, quae cum differentibus materiae particulis communicatur, dum sibi succedentes huic corpori organizato & iam vita praedito uniuntur: & quidquid de aliis definitionibus dicatur, sincera observatio nos profecto docet, ideam, quam in mente habemus, eius, quod voce homo significatur, nil aliud esse quam ideam animalis cuiusdam certa, & determinata forma praediti; id est, de quo nullo pacto dubito.* Puto enim mibi audacter proferre licere, quicumque nostrum animal videret factum fictumque, ut semetipsum, et si numquam plus rationis ostendisset quam Felis, aut Psittacus, tamen illud hominem appellaturum; & e regione, si videret Psittacum recte sapienterque loquentem non secus ac Philosophum, non vocaturum & non crediturum illum nisi Psittacum; & de priori horum animalium dicturum, hominem esse hebetem, stolidum, & ratione carentem; de posteriori autem, esse Psittacum ingeniosum, & ratione exornatum. Et mox : Opinor enim, id, quod in plerisque ideam hominis constituit, non esse solum ideam entis cogitantis & rationalis, sed etiam illam corporis certo modo formati ac dispositi, quod illi enti coniunctum est. Itaque si ea est hominis idea; idem corpus constans partibus successivis, quae non omnes simul & eodem tempore dissipantur, concurrere debet aequa ac spiritus immaterialis ad eundem hominem constituendum. Hacenus perspicacissimus ille Philosophus. Opinio igitur Burnetianus homi-

homines destruit resuscitandos , nec eosdem umquam restituit ; etsi eadem persona non perimeretur . Quod quidem Lokiana doctrina facile demonstratur ; non autem illis futilibus rationibus , quas Burnetius adfert , atque ita habent : *At diees forsitan non fore eamdem personam , nisi idem sit corpus , saltem quoad partem ipsius maximam . Imo vero nullam licet partem haberet anima corporis demortui ; quinimo nullum licet omnino haberet corpus , esset tamen eadem persona . Sanctus Paulus ait se raptum esse in tertium coelum , & nescivisse an in corpore fuerit , vel extra corpus . Ponamus eum raptum extra corpus , ideo ne non fuit Paulus abduc , atque eadem persona ? Et quae sequuntur . Quid si negarem tunc fuisse hominem ? Nonne etiam Paulus esse defiisset ? Nam Paulus designat certum hominem individuum , qui quidem per separationem animae a corpore destruitur : homo enim nec anima est nec corpus ; sed ex utroque constans . Praeclariter Tertullianus De Resurrectione carnis : Porro nec anima per semetipsam homo , quae figmento iam homini appellato postea inserta est : nec caro sine anima homo , quae post exsilium animae cadaver inscribitur . Ita vocabulum homo consertarum substantiarum duarum quodammodo fibula est , sub quo vocabulo non possunt esse nisi cohaerentes . Sed si minus est Paulus , ut etiam Lokius adfirmat , quorsum illa Burneti ? Ideo ne non fuit Paulus abduc ? Quin quum subiungat atque eadem persona ; eminent illum personam cum homine confundere ; adeoque quum homo interierit , etiam persona necessario destructa est ; quod Burnetium minus sibi constantem evinceret . Idem dici potest de Latronis , & Martyrum , & Prophetarum , exemplo quod minus apte & utiliter Burnetius profert . Nam &*

ii , qui personam in alio , quam in conscientia , conlocant (id quod Orthodoxis faciendum videtur , ne duas in Christo personas cum Nestorianis admittant , ad quod *Lokius* cogi censeatur , et si forte defendi possit) facile concedent , & Latronem fuisse in Paradiso cum Christo , & ibidem esse Martyras & Prophetas , & esse easdem animas , quae minus propriæ Martyres & Prophetæ ex communè usu dicuntur , quomodo & divinae litteræ saepe loquuntur ; sed non esse iam easdem personas humanas , quales post resurrectionem futuri sunt . Dicerent insuper interim praemia non dari personæ , quae iam destruta est , sed parti hominis incorruptæ & aeternæ ; donec completa & perfecta beatitas post iteratam corporum adsumptionem etiam personæ restitutæ contingat . Quare incassum clamat : *Omnes denique defuncti , sive boni sive mali , ante resumpta corpora eaedem manent personæ , ut patet ex cuiusque sorte propria , & ab aliis omnibus diversa .*

Ex doctrina autem Lokiana quam superius adtulimus , etiam aliam non contemnendam Burnetti difficultatem facile amoliri est . Inquit enim : *Dispiciendum itaque in primis , quid in se contineat , & includat illa sententia de idemtitate utriusque corporis , terrestris & coelestis : quae commoda aut incommoda , & si qua etiam repugnantia . Paulo supra notavimus , corpus nostrum in hodierna vita esse multiplex ; dissipatur & resarcitur in dies , & post aliquot annos fit ex integro novum . Proinde in curriculo tetius vitae , sex aut septem habemus diversa corpora ; & adhuc quidem plura , si vivaces & longaevi simus . Hoc facit ut mibi veniat in mentem quaestiosis a Sadducaeis male propositæ , de femina quae septem ha-*

babuisset maritos. Quemnam seilicet ex iis habitura
 esset in resurrectione. Femina illa sit anima, quae
 septem habuit corpora, quasi coniuges: quaeritur ex
 his septem quodnam habitura sit in resurrectione? Omnia enim habuit. Illud e septem, opinor, dices,
 quod habuit ultimum. Ceterum fieri potest, animam
 multo plus boni aut mali perpetrasse in alio corpore,
 quam in novissimo: proinde illud aliud potius so-
 cium habere deberet suae gloriae aut miseriae. Prae-
 terea dedecet aulam coelestem, coetusque Angelicos
 corpus aut vicium & attritum, aut pusillum & in-
 infantile: & in horum alterutro maxima pars huma-
 ni generis fatis concedit. Quod si corpusculum illud
 infantile ad florem aetatis promovere velles, aut co-
 dem reducere corpus senio confectum, tot tantisque
 opus esset additamentis & interpolationibus, ut, ius-
 star navis Argus conties reparatas, nomine tenus
 tantum idem esset corpus. Denique mallem ego aedi-
 ficium de celo novum, quam tugurium terrenum
 quomodo cumque adactum, aut resarcitum. Haec ille.
 An non huiusmodi offuciis respondere possim,
 et si corpus nostrum, si vita longaeva sit, forte
 septies totum immutetur, ad hominis identitatem
 fore satis in resurrectione ut unum ex illis septem
 corporibus animae restituatur; quum viderimus eam
 identitatem ex organizatione certa certi corporis
 certo temporis punto dependere, & sufficere ut
 substantia illa sit, quae aliquando certi hominis fuit,
 ut ex his, quae *Lokius* egregie disputavit, elu-
 cet atque eminet. Id quod alias plures difficul-
 tates solvit, & praecipue de iis, qui ab An-
 thropophagis devorantur. Iis enim et si idem cor-
 pus, in quo absunti fuerunt, non redderetur;
 tamen alia substantia restitui posset, quae olim ho-
 minem.

minem illum eiusque corpus constituit , & iam effluxit & dispersa est . Sed de his alibi latius egimus superius Cap. IX. Si vero hoc corpus minoris meritii esse potest , quam illud quod non restituetur ; quae quidem una rationum est , cur Theologi identitatem exigant ; id quidem minus officit , quum satis videatur ut generationem eidem homini integro & perfecto praemia dentur ; & poenae , iuxta meritum , infligantur . Nec est quod Burnetius argumentationem hanc , qua corporis identitatem exigunt , esse prouersus αφιλόσοφος , nulli aut falso innixam fundamento , proclamet . Neque enim , inquit , praemii aut poenae , doloris aut gaudii , capax est materia quaecumque : semper insensilis , sive in hodierno corpore , sive in futuro . Anima sola non tantum vult & intelligit , sed etiam sola sentit , sive dolorem , sive voluptatem , solaque babet affectus , bonos aut malos , &c. Ipse primum regeram , si res ita habet , nullam causam intelligi , cur & suum illum corpus caeleste animae tamdem dandum sit , quum aequa beata ac misera sine illo esse possit . Deinde adiiciam in confessio non esse apud omnes Philosophos materiam omni sensu destitui , nec doloris aut gaudii esse capacem : plerique enim Philosophorum corporalem & ex materia constantem animum esse dixerunt , & tamen sensu & intellectu praeditum illum adgnoverunt . Quin & multi Sancti Patres fuere , qui nihil incorporale , praeter Deum , esse arbitrantes , & animum humanum corporeum esse dixerunt , inter quos eminet Tertullianus Carthaginiensis . Nec impossibile videtur Lokio Lib. IV. Cap. III. ut Deus materiae sensum & intelligentiam donet ; adeoque , ut materia cogitet , & intelligat . Quare si minus αφιλόσοφος est Burnetii

netii disputatio , certe adrogans nimis est , atque insolentis hominis propria , qui pro certo & explorato venditat , quod inter Philosophos controversum est . Sed sola anima sit quae vult , & intelligit , & sentit ; certe donec corpori unita est , non vult , neque intelligit , neque sentit , sine corpore ; & eius voluntatis , & intelligentiae , & sensus , organum & instrumentum corpus est ; & mira quaedam inter animam & corpus consensio est ad omnes operationes exercendas . Cur igitur nolit Deus , ut quae per corpus agens & operans bene vel male in vita meruit ; per corpus etiam praemia poenasve participet ? Quod si dicat id non esse necessarium ; respondebo non fuisse quoque necessarium ut in hac vita corpore instrueretur , quo bene , vel male ageret ; & tamen Dei conditoris voluntate sine corpore non fuisse , quemadmodum Dei restitutoris iussu corpori iterum coniungenda in resurrectione est . Egregie Tertullianus *De Resurrectione Carnis* : *Quem enim naturae usum , quem mundi fructum , quem elementorum saporem , non per carnem anima depascitur ? Quid ni ? Per quam omni instrumento sensuum fulciatur , visu , auditu , gustu , odoratu , contactu : per quam divina potestate respersa est , nil non sermone perficiens vel tacite praemisso . Et sermo enim de organo carnis est ; artes per carnem . Studia , ingenia , per carnem . Opera , negotia , officia , per carnem : atque adeo totum vivere animae carnis est , ut non vivere animae nil aliud sit , quam a carne divertere . Sic etiam ipsum mori carnis est , cuius & vivere . Porro si universa per carnem subiacent animae , carni quoque subiaceat per quod utaris (quum eo utaris) necesse est . Ita caro dum ministra & famula animae deputatur , consors*

fors & coheres invenitur : si temporalium , cur non aeternorum ? Deinde cur anima non cum corpore iudicanda ? Audi iterum Tertullianum . Haec erit tota causa , imo necessitas resurrectionis , congruentissima scilicet Deo destinatio iudicii : de cuius dispositione dispicias , an utriusque substantiae humanae diudicandae , censura divina praesideat , tam animae quam & carni . Quod enim congruet iudicari , hoc competit etiam resuscitari . Dicimus plenum primo perfectumque credendum iudicium Dei , ut ultimum iam atque exinde perpetuum . Ut sic quoque Deo dignum , dum pro tanta eius patientia , plenum atque perfectum . Itaque plenitudinem perfectionemque iudicii , non nisi de totius hominis representatione constare . Totum porro hominem ex utriusque substantiae congregatione parere , idcircoque in utraque exhibendum , quem totum oporteat iudicari : qui nisi totus , utique non vixerit : Qualis ergo vixerit , taliter iudicari : quia de eo quod vixerit , habeat iudicari . Vita est enim causa iudicis ; per tot substantias dispungenda , per quod & functa est . Age iam scindant adversarii nostri carnis animaeque contextum , prius in vitae administratione , ut ita audeant scindere illud etiam in vitae remuneratione . Negent operarum societatem , ut merito possint etiam mercudem negare . Non sit particeps in sententia caro , si non fuerit & in causa . Sola anima revocetur , si sola accedit . At enim non magis sola decedit , quam sola decucurrit . Illud unde decedit vitam hanc dico . Adeo autem non solum anima transgit vitam , ut nec cogitatus licet solos , licet non ad affectum , per carnem deductos auferamus a collegio carnis . Siquidem in carne , & cum carne , & per carnem agitur ab anima , quod agitur in corde . Hanc denique carnis

speciem , arcem animae etiam Dominus in fugillationem cogitatus taxat . Quid cogitatis in cordibus vestris nequam ? Et , Qui conspexerit ad concupiscentum , iam adulteravit in corde . Adeo & sine opere , & sine effectu , cogitatus , carnis est actus . Sed & si in cerebro , vel in medio superciliorum discrimine , vel ubi philosophis placet , principalitas sensuum consecrata est , quod hegemonicon appellatur , caro erit omne animae cogitatorium . Numquam anima sine carne est , quamdiu in carne est . Nihil non cum illa agit , sine qua non est . Quaere abduc an cogitatus quoque per carnem adniuistrentur , qui per carnem dignoscuntur extrinsecus . Volutet aliquid anima , vultus operatur indicium ; facies interiorum omnium speculum est . Negent factorum societatem , cui negare non possunt cogitatorum . Et illi quidem delinquentias carnis enumerant : ergo peccatrix tenebitur suppicio . Nos vero etiam virtutes carnis opponimus : ergo & bene operata tenebitur praemio . Et si anima est , quae agit & impellit in omnia , carnis obsequium est : Deum non licet aut iniustum iudicem credi , aut inertem : iniustum , si sociam bonorum operum a praemier arceat : inertem , si sociam malorum a suppliciis secernat : quum humana censura eo perfectior habeat , quo etiam ministros facti cuiusque depositit , nec parcer , nec invidens illis , quo minus cum auctoribus aut poenae , aut gratiae communicent fructum . Quae vero de corpore vieto & attrito ; aut paupille & infantili habet , ea nihili sunt ; quum servata quomodocumque substantia & forma , immutari , & perfici , & gloriosum reddi debere esse , communis Theologorum Christianorum doctrina sit , de qua late superius Cap . VII . & seqq , egimus ; ubi & de interpolationibus & additamentis huiusmodi

di corporum magnus *Augustinus* egregie differuit. Prudentius de his loquutus est *Ia. Clericus* in *Notis ad Grotium De Veritate Religionis Christianae*, qui tantum protulit, ubi de identitate corporis in resurrectione agitur, non nimis subtiliter & scrupulose procedendum, quum corporis substantia in fluxu sit, nec eadem semper permaneat. Si vero ipse mallet aedificium novum de coelo, quam tugurium terrenum quomodocumque resarcitum, nescio an alii eodem desiderio teneri possint aut velint, metuentes ne forte nullum sic habituri sint, quum ignorant an somniata a *Burnetio* materia illa coelestis, unde corpora demum fabricentur, vere existat, & ullibi sit; ut nihil dicam de amore animae erga suum corpus, de quo nonnulla Platonici pronuntiaverunt, sed ita ut scelestis & malis animis illum tribuerent, ut in *Phaedone* videre est; nec lubeat modo illam excitare quaestionein, *An coniugium animae cum corpore sit delectabile*, quam video a quodam nostra aetate paulo curiosius institutam.

At id quod peius est, sua opinione *Burnetius* caelestibus oraculis, & sanctorum Patrum documentis, adversatur. Id quidem & ipse fatetur non invitus dum scribit: Secundum hypothesin litteralem Scripturae, idem corpus, quod cecidit, resurrectum est, idem cadaver, quod iacet in sepulcro, proditurum est. Ad vocem Christi, vel ad sonitum tubae, mare eiiciet mortuos suos, terra suos itidem, & quodlibet elementum aut regio cuiuscum mundi inferioris, quae absorbuerat & recondiderat cadavera, in apricum proferet, vel intatta vel redintegrata. Haec mihi videtur idea resurrectionis in sacris litteris maxime obvia, & vulgo quidem accommodatis-

sima, &c. Fatetur igitur saltem hoc placitum divinas litteras sensu obvio prae se ferre; sed illud admitti posse negat, & quia aliud latenter occulteque eadem litterae insinuant; & ratio ipsa repugnat. Quas rationes huc usque a Burnetio pro sua opinione adlatas expendimus, eas futilles esse & minus subsistere vidimus; quanti aliae facienda sunt, suo loco inferius ad examen revocabimus. Iam quomodo sacras litteras sacris litteris opponat videamus. *Sunt autem praeterea*, inquit, *in iisdem* sacris litteris, corporis quod habituri sumus *in resurrectione* characteres quidam occultiores, qui rei naturam penitus insipientibus, satis indicant, quum erimus *ἰσάγγελοι*, & conformes gloriae & lumini ipsius Christi, alterius ordinis ab hodierno fore corpus nostrum, & tam materia quam forma, diversissimum ab hac membrorum compage, viscerumque & humorum farragine. Ac proinde aliam esse doctrinam arcanaam, sive hypothesin rationalem, aliam vulgarem, in hoc argumento. Iam illud ex hac ratione absurdum exstat loca divinae Scripturae plana & aperta, quaeque nulli difficultati obnoxia sunt, per occulta, & obscuriora, perplexa atque ambigua, illustrari & explicari debere, contra omnem regulam, quam quidem aut *Tybonius*, aut aliis Patrum, excogitaverit. Nam ut vere ac recte *Augustinus Lib. III. De Doctr. Christ. Cap. XXVI.* inquit, *Locum unum sacrae scripturae exponere per alium eiusdem scripturae clariorem*, optima interpretatio est. Sed Burnetius e regione obiicit. Idque saepe accedit in stilo sacrae Scripturae, & rem exprimi aut praesentari populariter & ad captum vulgarem, nonnullis in locis: in aliis tamen non defesse indicia, quibus sedulus investigator latentem veritatem

ritatem eruere possit. Et mox. Nulli non notum est. & in confessio, Scripturam sacram saepius ἀνθρωπολογεῖ, more loqui humano, in trattandis rebus abstrusioribus. Et fallor nisi tam scena iudicii generalis, quam scena resurrectionis generalis, more humano representantur, in prima sui facie, & adparatu exteriori. Ipse quidem credo in hoc Burnetum falli; nam divinas Scripturas saepe ἀνθρωπολογεῖ, humano more loqui, ubi res aliter explicari vulgaris sermonis consuetudo, aut captus humani imbecillitas, facile non patitur, ut quum Deo membra, & humanos affectus tribuunt, verissimum est: sed ubi nihil locus id exigit, cur faciat, aut cur facere intelligendum sit, haudquaquam video. Nam ut egregie Basilius in Hexaem. Congress. IX. ait, *Litteralis expositio maxime commendatur, ubi commode fieri potest.* Et verissimum est quod Hieronymus in Epistolam ad Galatas observat: *Allegoria aliud praetendit in verbis, aliud significat in sensu.* Non tamen quaerenda est in praeceptis, quae ad vitam pertinent, aut in his quae perspicua & manifesta sunt. Nam haec regula sanctorum Scripturarum est. Et profecto quid opus habebant sacrae Scripturae pronunciandi, eosdem homines resurrecturos, e sepulcris prodituros, ab elementis cadavera redditum iri, si nihil horum fieri debebat? An non eadem rei intelligentia, & humano captui vulgarique accommodatissima, si dixisset Deum caelestia corpora olim animis daturum, & alia forma praedita, nec decere moribunda, & caduca, & iam dilapsa & corrupta membra, iterum iis circumdari? Quae rei & narrationis qualitas exigit, ut illis ambagibus, & verborum perplexitatibus, haec involvantur? Fateor igitur non invitus Scripturam divinam aliquando ἀνθρωπολογεῖ; sed

quum non ubique id faciat, eas heic notas ac characteres non habeo, ex quibus coniiciam & heic more humano loqui, quum res tamen diversissimas, quam littera praeferat, significare velit. Ad rem Tertullianus De resurrectione carnis: *Quis ergo discendi magis ad finis, quam presumendi: & credendi diligentior, quam contendendi: & divinae potius sapientiae religiosus, quam suae libidinosus, audiens aliquid a Deo destinatum in carnes, & cuttes, & nervos, & ossa, aliud quid haec commentabitur, quasi non in hominem destinetur, quod in istas substancias praedicatur? Aut enim nihil in hominem destinatur, non liberalitas regni, non severitas iudicii, non quodcumque est resurrectio: aut si in hominem destinatur, necesse est in eas substancias destinetur, ex quibus homo structus est, in quem destinatur.* Illud etiam de argutissimis ipsis demutatoribus, ossium, & carnium, & nervorum, & sepulcrorum requiro, cur si quando in animam quid pronunciatur nihil aliud animam interpretantur, nec transfigunt eam in alterius rei argumentum; quum vero in aliquam speciem corporalem quid dicitur, omnia potius ad severant, quam quod nominatur. Sed quomodo, inquiet Burnetius, conciliandi sunt cum hac resurrectionis idea characteres illi resurrectionis occultiores, qui in sacris litteris abunde & luculentiter insinuantur? *Corporis*, ait, *immortalis nostri formam, an futura sit organica, vel inorganica, respicere & indicare videntur hi quatuor characteres sacri.* Non opus habebit ventre aut escis. Non consistit carne & sanguine. Erit $\alpha\chi\rho\pi\omega\int\tau\sigma$, & denique $\iota\sigma\alpha\gamma\gamma\epsilon\lambda\sigma$. Hi quatuor characteres examinandi sunt singillatim ut quantum quisque valeat, quid in se involvat, quo usque pertingat, discernamus. Quo-

ad

ad primum, de quo sic loquitur Apostolus I. Cor. VI. 13. Escae ventri, & venter escis. Deus autem & hunc & illas abolebit. *Quando vero abolebit?* Non in hac vita, ergo in futura; non in hoc corpore mortali, ergo in corpore gloriose & immortali. O mirabilem interpretationem! Iam ridiculum est & exsibilandum, characterem resurrectionis certum truere ex loco obscuro, ambiguo, & qui non unam recipit interpretationem; & quem certe omnes Enarratores diverso modo edisserunt & expolunt. Quis tibi revelavit, Burnet, te unum veram huius loci intelligentiam percepisse, omnes alios viros doctissimos falsos esse? Ecce Chrysostomus, Theodoreetus, Theophylactus, Niceas Heracleensis a me editus, Beda, Thomas de Vio, Fromondus, Calmetius, quos ego consului, aliter exponunt, & aut glosatatem destructum iri intelligunt, aut usum tantum escarum & ventris, in futura resurrectione. Quin Theodoreetus censet id commode de abolitione per mortem intelligi posse; finem enim haec una cum corpore acceptura sunt. Sed quidquid de Theodoreti opinione sit, evidens prope est ea voce uti Apostolum, quae luculenter indicet usum tantum harum rerum, non ventris substantiam, destruendum iri. Audi igitur edifferentem Fromondum: Destruet Graece otiani faciet, seu evacuabit, ut idem verbum Rom. III. v. 3. noster veritis, κατεργησθαι; ventis a nomine ἄπυος quasi ἄπυος, idest otiosus, & sine opere. Venter, inquit, escae, vinctus, amictus, res sunt viles & minimae, quarum usum cum mortali & brevi hac vita, Deus otiani, & cessare faciet, nec postea in vita immortali eorum erit amplius usus. Non igitur ventris peribit substantia, sed usus. Quorsum igitur tua illa conspectaria? Quod

ventre careat illud corpus , carebit etiam visceribus , & parenchymati , aliisque quibuscumque intra ventris cavitatem contentis , &c. Et mox : Praeterea ubi nulla est esca , nulla erit nutritio : Nutritioni autem subserviunt plures facultates & organa : quae pariter abolenda sunt una cum esca . Huiusmodi sunt organa gustus , &c. Nam quum haec de ventre dici non possint , nec de aliis organis profecto enunciare fas erit : non enim destruitur substantia , sed usus . At ex non usu Burnetius inducit organa , & membra illa omnia , quibus nunc corpus instruitur , fore inutilia , adeoque omnia abolenda : Haec igitur inferiora omnia erunt ita abolita ; ut nullius usus & supervacanea . Sed cui usui erit corpus illud suum inorganicum ? Nulli profecto . Quorsum igitur animi informi illa mole implicandi ? Ut male igitur philosophum dialecticumque agit Burnetius ! Aut omnia neget , aut omnia concedat , quorum pars ratio est . Insuper nullo modo quoque erit necessarium , quum animi corpore soluti , totum exsequuntur sint , quod cum Burnetiano corpore facerent . Quid si vera esset Theodoreti opinio , escas scilicet & ventrem morte tandem aboleri , & Scholasticus aliquis , ut Mastrius aut Lauria , ne Jesuitam Blasiuscium nominem , non secus ac Mubammedes in suo Alcorano Sur . XXXVII . XXXVIII . & LV . & apud Avicennam De Almabad . Cap . III . adfirmaret homines post resurrectionem voluptatibus sensilibus explendos , corporalibusque oblectionibus in Paradiso & coelo demulcendos ? Idque & adductis utrumque sacrae Scripturae testimoniis , & rationibus non minus probabilibus , quam Burnetianae sint , confirmare conaretur ? At nonne quidam etiam censuere Adamum , si minus peccasset , sensili cibo non usurum , ut quidem vult

vult Glycas notter Epist. II. & cum eo Gregorius Nyssenus , Anastasius Sinaita , Ioannes Damascenus , Ambrosius , aliique , de quibus Petavius Tom. III. Theologic. Dogmat. Lib. II. C. VII. Et tamen Adamus corpore suis organis omnibus instructo praeditus fuisset , iuxta illos ; adeo non repugnat habere organa , quae tamen cessent , & integratatem conservent . Deinde respondere quoque est cum Tertulliano De carnis Resurrectione : Licet officiis liberentur , sed iudiciis retinentur : ut quis referat per corpus , pro ut gessit . Salvum enim hominem tribunal Dei exigit : salvum vero sine membris non liquet eum ex quorum non officiis , sed substantiis constat . Nisi forte & navem sine carina , sine prora , sine puppi , sine compaginis totius incolumente , salvam adseverabis . Sed opponatur nullum in resurrectione fore sexuum discriminem , statuisse Athanasium Sermone III. contra Arianos , Hilarium Canone III. in Matthaeum , Basilius in Psalm. CXIV. Theodoreum Quæst. XXXVII. in Genesim , Macarius Homil. XXIV. ut de Michaeli Glyca nostro taceam , qui tam multa de his Epistola VI. superius disputavit , & differentiam huiusmodi nullam fore contendit . Sed facilis est responsio ; nam ad corporis humani , quale primum creatum fuerat , integratatem sexuum discriminem pertinere illi non crediderunt ; quod ex Glycae laudata Epistola intelligere est . Sed quantum probabiliter falsi sint , qui ita censuerunt , ostendimus ad dictam Epistolam in Observationibus pag. 4. & 10. Non enim videtur dubitandum de iis , quae doctissimus Augustinus Lib. XXII. De Civit. Dei Cap. XVII. habet , dum ita differit : Non est enim vitium sexus femineus , sed natura : quae tunc quidem & a concubitu , & a partu

partu immunis erit. Erunt tamen membra feminea, non accommodata usui veteri, sed decori novo; quo non adliciatur adspicientis concupiscentia, quae nulla erit, sed Dei laudetur sapientia, atque clemensia, qui & quod non erat, fecit, & liberavit a corruptione quod fecit. Et infra: Qui ergo utrumque sexum instituit, utrumque restituit. Denique ipse Iesus interrogatus a Sadduceis cuius septem fratribus erit uxor, quam singuli habuerunt? Erratis, inquit, nescientes scripturas, neque virtutem Dei. Et quum locus esset ut diceret: De qua me interrogatis, vir erit ipsa, non mulier; non hoc dixit, sed dixit: In resurrectione enim neque nubent, neque uxores ducent: sed sunt sicut Angeli Dei in celo. Nuptias ergo Dominus in resurrectione negavit esse, non feminas; & ibi negavit, ubi talis quaestio versabatur, ut eam negato sexu muliebri, celeriore facilitate dissolveret, si eum ibi praenosceret non fuisse.

Sed iam videamus quid Burnetius de alio suo charactere deliret. Quum differuisse, inquit, Apollonus de qualitatibus corporum beatorum, addit in fine sui sermonis, Hoc autem dico, Fratres, quod caro & sanguis regnum Dei hereditare non possunt. Non possunt, inquit. Est aliqua repugnantia, ut videtur, inter statum coelestem, & conditiones carnis & sanguinis: proindeque necessitas quaedam, ut corpus, quod anima induit in celis post resurrectionem, sit ἄνουος τῇ ἀστρεψος, carne & sanguine onerata. Sed & heic rursus Burnetio regero: Cur potius erediderim tuam huius loci interpretationem esse veram atque sequendam, & litteraliter hunc locum esse accipiendum; quam aliorum doctissimorum virorum enarrationes, qui mystice, & allegor-

gorice illum intelligendum esse arbitrantur , mihi amplexandas ? Saltem loci sensus controversus est , & iure quidem ; quum alias aliis apertissimis Scripturae locis adversari videatur , qui de eadem carne restituenda loquuntur . Quare non gratis , ut ais , moralem sensum inducimus ; sed necessitate quadam ad id faciendum compellimur ; & nomine carnis & sanguinis , & corruptionis , opera carnalia iure intelligimus . Sed & si litterali sensu Apostoli verba intelligere volumus non video ex illis consequi , quod Burnetius contendit ; quum perspicue Apostolus sese explicet , & indicet evidenter quid nomine carnis & sanguinis intelligat , ubi corruptionem statim subiicit ; significat enim carnem & sanguinem hanc corruptibilem , qualem in hoc corpore mortali habemus , regnum Dei non hereditatuos ; sed caro & sanguis , qui incorruptibiles evaserint , quum corpus e terrestri spiritale & coeleste effectum fuerit . Egregie de more suo Fromondus : *Caro & sanguis , id est , corpora animalia constantia carne , quao slitur , & sanguine eam alente , qualia scilicet gestamus in hac mortali vita .* Et mox : *Hereditare non possunt : nisi scilicet officia illa animalis carnis & sanguinis exsuant ; id est corpora resurgentium debent non animalia , sed spiritualia esse : unde iterum se interpretans : Neque corruptio : id est corpus corruptibile , abstractum pro concreto , &c.* Quae optime iam disserebat Augustinus Consentio scribens Epist . CXLVI . Quod ergo legitur apud Apostolum . *Caro & sanguis regnum Dei non possidebunt : solvitur quidem quaestio etiam isto modo quem tu com memorasti , ut carnis & sanguinis nomine , opera carnis & sanguinis intelligantur ; verum quia non de operibus , sed de modo resurrectionis loquebatur Apo-*

solus ; & eam questionem disputando versabat , meius eo loco intelligitur caro & sanguis , pro corruptione carnis & sanguinis posita . Si enim nomen carnis significat operationem , cur non significet etiam corruptionem , sicut dictum est , omnis caro foenum ? Nam & hic ipsa corruptibilitas significata est . Sequitur enim . Et omnis honor carnis ut flos foeni : foenum aruit , flos decidit . Et ex intervallo Quum igitur de resurrectione corporis Apostolus disputans , doceret nostra corpora futura ex corruptilibus incorruptibilia , ex contemptilibus gloria , ex infirmis fortia , ex animalibus spiritualia , hoc est , ex mortalibus immortalia , subiecit unde agitur , atque ait . Hoc autem dico fratres , quia caro & sanguis regnum Dei possidere non possunt . Et ne quisquam putaret secundum substantiam carnis hoc Apostolum definiisse , aperuit quid diceret subiungendo : Neque corruptio incorruptionem possidebit . Tamquam diceret , quod dixi , Caro & sanguis regnum Dei non possidebunt : ideo dixi , quia corruptio incorruptionem non possidebit . Hoc ergo loco nomine carnis & sanguinis corruptionem mortalitatis intelligi voluit . Denique tamquam ei diceretur : Quomodo caro erit , & caro non erit ? Caro quippe erit , quoniam Dominus post resurrectionem ait . Palpate & videte , quia spiritus ossa & carnem non habet , sicut me videtis babere . Caro autem non erit , quoniam caro & sanguis regnum Dei non possidebunt . Exponit quid dixerit , adiiciens . Ecce mysterium vobis dico . Et ecce obvia Apostolicorum verborum , & litteralis expositio , ex qua nihil minus defluit , quam quod Burnetius pertendit , ut expositionem pariter litteralem D. Irenaei Lib. V. advers. Haeres. Cap. IX. silentio transfiliam . Non me latet quid ipse replicet . Coelum terrae , inquit , miscent , qui

qui corruptibile & incorruptibile hoc modo confundunt. Sanguis incorruptibilis id mihi videsur, quod Logici appellant contradictionem in adiecto. Stamina enim sanguinis sunt admodum dissolubilis texturae & missionis: iisque dissolutis, sequitur corruptio vel putrefactio. Atque idem dici potest de carne; quae sanguinis, similisve succi est quoddam coagulum. Id quod latius alibi ad nauscam ingerit, pluribus haec omnia diducens. Quid nam homini Christiano ita ratiocinanti nunc regeram? Certe hic sanguis, haec caro eadem haberi a resurgentibus non potest, nisi Dei virtus omnipotens dispersos eorum cineres, dispersaque substantias, iterum collegerit, atque in eamdem formam redegerit, & animis iisdem coniunxerit; opus difficultissimum iuxta Burnetium, & in quo divina potentia prope deficiat, si credere dignum est. Sed qui labor, quae deinde tamgrandis difficultas ei, qui tam operoso negotio carnem dilapsam dispersamque restituerit, eamdem iam restitutam & compactam aeternum servare? Servarunt cadavera succis & opobalsamis quibusdam illita AEgyptii, & ea sic medicata hactenus durant; Deus non poterit viventia corpora perpetuum servare sua omnipotentia, quia qui id fieri possit Burnetius non capit? An Burnetii sesquipedale ingenium divinae potentiae mensura erit? Si resurrectio carnis futura est, totum id miraculum erit, divinae potentiae effectus: quid quaeritis amplius? Et si maius admittis, quid de minori sollicitus es? Ex gregie Augustinus Epistola CXLVI. ad Consentium. Ex consuetudine rerum expertarum, inexperta opera divina, infirmitas metitur humana, & argutule sagittare arbitratur, quum dicit, si caro est, & sanguis est si san-

si sanguis, & ceteri humores, si ceteri humores ergo & corruptio: Eo modo diceret. Si flamma est, & ardet: si ardet, & urit: si urit, ergo virorum trium in fornacem ignis ab impio rege missorum corpora incendit. Si autem hoc in tribus viris miraculum factum esse non dubitat, quisquis de divinis operibus recte sapit, cur non creditur qui fecit illa corpora non posse igni corrumpi, fecisse illud corpus, nec igne, nec fame, nec morbo, nec senio, nec ulla vi alia, qua solet humana corpora labefactare corruptio? Quod si quisquam dicit non carni trium illorum virorum additam contra ignem incorruptionem, sed ipsi igni detractam corrumpendi facultatem, quid veremur ne carnem facere nequiverit non posse corrumpi, qui fecit ignem non posse corrumpere? Nam si illud non de carnis, sed de ignis mutatione intelligitur, multo est mirabilius. Simul enim & hominum corpora non urebat, ne posset nocere, & ligna fornacis urebat ut posset ardere. Sed qui etiam ista non credunt, nimium de divina potestate diffidunt, nec cum eis, vel ad eos, nunc sermo nobis est. Qui autem ista credunt, ex his etiam illa utcumque coniiciant quae fideliter quaerunt. Valet igitur divina potentia de ista visibili atque tractabili natura corporum quibusdam manentibus auferre, quas voluerit qualitates: ac per hoc valet etiam membra mortalia formae liniamentis manentibus, corruptione vero mortalitatis emortua, stabili vigore firmare, ut absit labes, absit effigies: absit motio, absit fatigatio: absit vescendi potestas, absit esuriendi necessitas. Iam video Burnetium neque admissurum Adainum, si non peccasset, immortalem cum tota sua posteritate futurum fuisse, quod tamen sacrae litterae, & Patres omnes concorditer docent, ut apud Dionys.

EPISTOLA VII. 275

Petravium Tom. III. Theolog. Dogmat. Lib. II. Cap. VI. videre est.

Et hoc modo etiam de Christi corpore ratiocinari debes, Burneti, ne tua te philosophia destituat. Quid enim sibi volunt illa : *Christus post suam resurrectionem alia atque alia forma comparuit* (*Marc. XVI. 12. Luc. XXIV. 16. Ioban. XX. 15. & XXI. 5.*) se visibilem aut invisibilem praestitit, pro arbitrio *Luc. XXIV. 31.* Clausisque foribus bis ingressus est aedes, ubi erant discipuli. *Iob. XX. 19. & 26.* Et tamen se praebebat osseum & carneum suis discipulis, ut, iis dubitantibus, fidem ficeret suaे resurrectionis. Quibus indiciis sat is ostendit se corpus suum in tenue & volatile resolvere; aut in concretum crassumque recolligere potuisse. Denique quum adscendit coelum more alitis Angeli, quale fuit ipsius corpus aut vebiculum? Erat leve & mobile instar currus igneus, quo veltus olim Elias, coelum vivus adiit. Pariter quum postea visus est Christus a Sancto Ioanne in Pathmo, Oculi erant, ut flamma ignis; pedesque similes Chalcolibano, velut in fornace ardentes: ut antea a Daniele visus fuerat filius hominis. Denique redditurus est tandem in eadem forma gloriosa, lucida, flammea: alter habitantibus terram haud visibilis esset in alto aethere, nocte dieque. Quin etiam illa Gloria Patris, quacum adparitus dicitur, est ipissima haec forma lucida: prout pater, vel antiquus dierum, ab eadem Prophetæ describitur, cum adparatu flammando & luminoso. Et ex intervallo: His ita expositis statuendum esse videtur, Corpus Christi gloriosum quod in coelis gerit, esse instar flammæ, aetheris, aut lucis liquidæ. Ipse quidem risu abstinere non possum, quum haec audio. Christum post resurrectionem

nem alia atque alia forma specieque comparuisse ; ex locis Evangeliorum allegatis numquam Burnetius evincet . Nam *Ioannes* XX. 15. & XXI. 4. non dicit Iesum facie adspectuque mutatum fuisse ; sed *Mariam Magdalenam* eum hortulanum , quam bene non animadverteret præ stupore , censuisse ; & eius discipulos stantem in littore non statim cognovisse , ob distantiam forte , vel quod omnes tenebrae noctis penitus dissipatae nondum fuissent . *Lucas* autem XXIV. 16. ait tantum discipulorum oculos retentos fuisse , ne Iesum adgnoscerent ; non ergo Iesus alia specie adparuit , sed vis divina illos , ne statim adgnoscerent , impedivit . Quod vero *Marcum* XVI. 12. attinet , qui scribit quod Iesus *ostensus est in alia effigie* , id non ad corpus , sed ad habitum vestemque referendum est . Egregie ad hunc locum *Bernard. Lamius Harmon. Evangel. Lib. V. Cap. XLII.* Dominus autem *ostensus est ἐφαντρόθη adparuit , in alia effigie εἰς ἑτέρα μορφὴν , idest vestitu , sive habitu alio , quam quo uti solebat , ideo advenam putabant ; formam enim nativam retinuit , ut ex eoliquet , quod retentione oculorum opus erat , ne ipsum discipuli adgnoscerent . Sic in historia transfigurationis , verbum μετεμορφώθη , ad habitum refertur . Ita Marcus cum Luca facile conciliatur ; primus dicit alium fuisse habitum Christi ; sed nec alium vulsum ; alter divinitus impeditor oculos discipulorum , quominus eum ex vultu adgnoscerent . Manichaeus cum Burnetio aliter sentiat , non ego . Ad rem *Hieronymus Epist. ad Hedibiam Quaest. V. de Maria Magdalena loquens : Quumque videret Angelos ; & quos cerneret , ignoraret ; stupore perterrita hue atque illuc faciem circumferebat , nihil aliud nisi Dominum videre desiderans ; conversaque retro , vidit Iesum**

Span-

stantem: & nesciebat, quia Iesus erat: non quod, iuxta Manichaeum, & alios haereticos, formam. Dominus vultumque mutasset; ut pro voluntate diversus ac varius videtur: sed quod Maria, stupefacta miraculo, hortulanum putaret, quem tanto studio requirebat. Quamquam & Glycas noster in Burnetiana sententia est Epist. V. ad quam tamen cum opportune castigavimus. Si se aliquando invisibilem reddidit, quomodo id factum fuerit videndum est. Nam illud Lucae, Evanuit ex oculis eorum, ἀφεντος οὐσίαν, Syrus, & Arabs, existimare videntur factum subita loci mutatione. Epiphanius discipulorum oculis potius obductam caliginem putat; id quod vero simillimum ex iis quae antea habet Lucas: Oculi autem illorum tenebantur ne eum adgnoscerent. Quid si solo id suae omnipotentis voluntatis arbitrio fecisset, sine ulla sui corporis immutatione? Si autem clavis foribus ingressus est, easdem hic difficultates patitur corpus tenue & liquidum, ac corpus crassum & solidum; nam duò corpora, qualiacumque sint, non possunt esse simul in eodem loco. Num fluens, ut aqua; & spirans, ut ventus, per ostiorum rimulas penetravit? Sed quid tunc de forma humani corporis faciemus? Quo per foramen ingredetur, oportuit ut in funiculi longitudinem se tenuaret atque protenderet; ut rimam subiret, veluti bractea tenuissima evaderet necesse habuit. Proteum de Christo, Burneti, iam facis. Iam Burnetio non replicem Christi corpus eti passibile & caducum, ubi ille natus est, per clausa Deiparae claustra divina virtute transisse; nam homo haereticus de virginitate in partu Deiparae facile litem unacum Ludovico αποδιώ movebit, contra receptam Ecclesiæ traditionem, ut apud D. Pe-

tarium T. VI. Theol. Dogm. Lib. XIV. Cap. VI.
 videre est ; et si inficiandum non sit quosdam antiquos Patres in contraria fuisse sententia , ut *Tertullianum* , *Origenem* , *Irenaeum* , *Athanasium* , *Epiphanium* , *Basilium* , *Isidorum Pelusiotam* , *Gregorium Nyssenum* , *Amphibolchium* , *Ruffinum* , *Nicephorum Callistum* , quorum tamen nonnulli commodam recipiunt interpretationem . Non osseum modo & carneum se praebet , modo tenue & volatile corpus Christi ; sed divina eius virtus sola voluntate modo facit ut videatur & tangatur ; modo inadspicuum & impalpabile reddit . Quemadmodum eadem virtus Babylonicae fornacis ignem non extinxit , non immutavit , sed ne pueros combureret efficit ; non mutavit naturam & qualitatem rei , sed impenetravit effectum ; non aliam rem fecit , sed igni actionem in sanctos illos denegavit . Si Christus ab oculis discipulorum evanuit , non immutatione corporis fecit ; videndi se illis abstulit facultatem . Non fuit sui corporis transformatio ; sed fuit spectantium infirmitas , ut egregie de more *Augustinus Lib. XXII. de Civit. Des Cap. XIX.* docet , cuius verba superius pag. 144. produxiimus . Idem dicendum de Christi corpore in coelum adscendente . Etsi aere gravius fuisset , tamen illud divina virtus elevabat . Ferrum in lumine Deo volente supernat ; corpus Christi , etsi grave , Deo volente in coelum non evolabit ? Sed a tua ratione , a tua philosophia non recedamus . Ignis fit , flamma , aether , corpus Christi ; certe semper materiatum , semper corpus , semper grave . Ne me ludas cum *Torricellio* , & omnia levia esse dicas ; nam saltem magis vel minus levia inter se erunt . Si ignis igitur , aut aether , certe aere levior . Sed quum in confinio aeris erit , quae vis a quae

quae pressio illud sublevabit : ultra aerem , vel aether ,
 vel nihil . Si aether , aequilibre erit nec adscendet ;
 si nihil , multo minus adscendet . Sed si corpora
 mutuo gravitant , & mutuo sese adtrahunt ; iam
 corpus igneum semper gravitabit in terram , & a
 terra adtrahetur ; non igitur a terra recedet , nisi
 alia vis illud impellat . Sed quae nam haec vis erit,
 quae in caelum illud ferat ? Et si talis vis adest , cur
 & ad corpus crassum & solidum in coelum tol-
 lendum non adsit ? Sed quae nam vis huiusmodi ?
 Nulla profecto , nisi virtus divina . Vbi nunc tua
 ratio , ubi tua philosophia ? Cur susque deque om-
 nia misces , si eadem difficultates etiam in tua sen-
 tentia recurrent ? At , inquiet , corpus beatorum ,
 iuxta Paulum , erit potens , ἵγειραι εἰς δύναμην ,
 erit igitur actuosum , & potentia corporis consistit in
 motu , aut in vi movendi seipsum , & alia . Quod
 facile & celeriter se movet de loco in locum , dicitur
 agile , &c. proinde ut corpus sit agile , necesse est
 ut partes ipsius sint in motu , ut in aere , vento ,
 flamma , & luce . Quid si potens erit , ut fuit San-
 sonis corpus , quod a capillis vim accipiebat ? Quid
 si beatorum corpus , non a capillis , sed ab anima
 glorificata suam virtutem recipiat , cui quidem
ius plenum in tale corpus concedit . Si nunc ,
 quando corpus quod corruptitur adgravat animam ,
 anima tamen illud movet tam facile & agit ; quid
 non faciet illa ubi ab incorruptibili corpore non
 adgravabitur , quod aliquatenus expendebat Augu-
 stinus superius Cap. VI. pag. 124. adductus & Quid quod
 videmus , quo corpus robustius est & bene compa-
 ctum plus habere potentiae ; cur non & tunc fieri
 id credam ? Quod si potentia est alia impellere &

moveare ; quanto maiore vi aliquando corpora solidae & densa alia impellunt , quam tenuia & subtilia ?

Si igitur corpus Christi lucidum est , si flammeum , si gloriosum ; ne credas quoad substantiam , sed quoad gloriam . Nam nec quum in monte transfiguratus est , resurrexerat , & carneum corpus adhuc gerebat , & tamen resplenduit sicut sol , & mirae gloriae ac lucis radios coruscabat . Non propria haec corporis sunt , sed corporis dotes sunt adcessoriae , & extrinsecus advenientes . Quidquid tu blateres , & proprium fuisse corpori contendas , & ex eo tamquam ex penito fonte emicare . Sed te vel Glycas noster confutare potest , qui licet in multis tibi aduletur , tamen in hoc a te maxime discrepat , docetque corpora etiam terrena hominum , luce mira & radiis interdum munere divino insigniri , Epist . III . & V . pag . 279 . Iam prope te dicere Palamitam , et si non divinitatis essentiam , sed ipsius corporis effluvium , splendorem illum esse dicis . Quamquam multum Palamitis accedis ubi de Christo transfigurato ita loqueris : *Christus dum in terris esset , se totum lucidum reddidit in sua transfiguratione : non lumen aliunde illapsum reflectendo ; sed ex se ipso virtutem illam emisit , qua corpus , vultum , & vestitum , gloria imbuit , luce inundavit , & immersit .* Sed si minus Palamita es , Christum saltem in laternam occlusam ridicule convertis , ignem lucisque fontem altius in corpore suo servantem , & ubi liberit , emittement atque patefacentem . Nec eum iuvet quod Augustinus Lib . XXII . De Civit . Dei Cap . XIX . ait : nam ibi de gloriose corpore , & Christo a mortuis excitato , loquitur ; non autem de corpore corruptibili , & morti obnoxio . Insuper aliter quomodo id fiat exponit .

Non

Non est haec corporis terreni natura ; sed Dei glorificantis donum . Non est lumen e passibili Christi corpore erumpens ; sed est splendor , quem Deus inhabitans creando coruscat . Ita autem de gloriose Christi resurgentis corpore differendo , nulla superstes de forma clavorum in eodem corpore inhaerente difficultas ; nulla de eius manducatione ; nulla de eo quod tangi potuit . Atque ita explicandi sunt Patres , qui id totum συγχαταβασεως fuisse aiunt . Clemens enim Alexandrinus VI. ερωμ . de Christi resurgentis comeditigne id pronunciat , quod Christus tunc cibo non indigeret ; sed ut suae resurrectionis , & sui veri corporis , fidem saceret comedit & babit . Eodem sensu loquitur Ioannes Damascenus Lib . IV . De fide Orthodoxa Cap . I . Eodem pariter modo accipiendi Theophylactus in Caput XXIV . Lutae , & Beda in Cap . XX . Ioannis ; quamquam maiorem obiicem opponere videtur Chrysostomus Homil . LXXXVII . in Ioannem . Dignum autem , inquit , dubitatione quomodo corpus incorruptibile formam clavorum acceperit , & mortali manu tangi potuerit Sed hoc te non perturbet , hoc enim permissionis fuit συγχαταβασεως . Corpus enim tam tenue & leve , ut clavis ianuis ingrederetur , omni crassitudine carebat ; sed , ut resurrectio crederetur , talem se exhibuit ; in cuius sententiam it quoque Glycas noster Epist . V . Sed male heic Philosophum agit Chrysostomus ; nam vere ostensum est , corpus licet tenuissimum , ut lucem , non posse aliud corpus penetrare ; & si per poros & exiles meatus subeat , disgregari & disrumpi eius partes ; ergo alia virtute Christi corpus clavis ianuis ingrediebatur . Quare iam non melius de forma clavorum , si eodem sensu accepit , philosophatus est ; quum nulla necesse

sitas fuerit , & nullum argumentum suppetat , cre-
dendi corpus Christi gloriosum omni crassitudine ca-
ruisse . Quidquid corpus est , qualemcumque est , tan-
gi potest ; & lux ipsa atque aer tangitur , eorum-
que impulsus sentimus . Sed quid faciemus Epipha-
nio in Concilio Nicaeno II. Act. VI. Iconoclastarum
illud effatum adprobanti , Christum cum Patre iam
sedete , & tandem hoc redditum οὐ μέν σαρκεῖ ,
οὐτε ἀσώματος δέ , ut videatur ab iis a quibus com-
punctus est , & maneat Deus extra crassitudinem
carnis ? Quae quidem deducta sunt ex Oratione XL.
Gregorii Nazianzeni , de eadem materia agentis ,
& iisdem verbis utens . Sed illa verba , Non am-
plius quidem carnem , nec tamen vacantem corpore , ab
insequentibus explicantur ; non carnem scilicet crassam
& ponderosam , sed tenuem ac levem . Hinc ita haec
concipiuntur : *Vt maneat Deus extra CRASSITUDINEM*
carnis . Et in Gregorio Nazianzeno : Vt Deus MOLIS
omnis , & CRASSITIEI expers maneat . Quae quidem
verba citavit etiam eruditissimus Glycas Epist. V. pag.
270. carnem negans corpus nostrum in resurrectione
futurum ; quod quidem ibidem falsitatis revici-
mus . Ergo non ad substantiam carnis , sed ad qua-
litates illi respiciunt . Et his in rebus non omnia
a nobis nosci credendum est . Quare idem Nazian-
zenus ait ibidem de Christo : Sed augustinus divi-
niusque corpus habentem , qualeque ipse solus novit .
Praeclare igitur Augustinus Epist. CXLVI. ad Con-
sentium : *Quaeris utrum nunc corpus Domini offa-*
ct sanguinem babeat , aut reliqua carnis lineamenta .
Quid si adderes , uerum etiam vestimenta ; nonne au-
geretur quaestio , qua causa , nisi quia ea quae in
usu vitae huius nostrae corruptibilia novimus , sine
corruptione cogitare vix possumus , quum divinorum mi-

vacuorum quedam documenta iam data sint , ex
 quibus liceat coniectare maiora ? Nam si vestis Israelit
 sarum per tot annos in eremo sine tritura esse potuit ,
 si morticina pellis calceamentorum tamdiu sine labo
 duravit , potest ubique Deus quorumlibet corporum ,
 per quantum voluerit tempus , incorruptam pretendere
 qualitatem . Ego proinde Domini corpus ita in coelo
 esse credo , ut erat (in terra) quando ascendit in
 coelum . Dixerat autem discipulis , ut in Evans
 gelio legimus , de sua resurrectione dubitantibus ,
 Et illud quod videbant , non corpus sed spiritum
 esse putantibus : Videte manus meas & pedes , pal-
 pate & videte , quia spiritus ossa & carnem non
 habet , sicut me videtis habere . Sic eorum quum esset
 in terra contrectatus est manibus , sic eorum est quum
 iret in coelum deductus adspectibus ; ubi vox an-
 gelica sonuit : Sic veniet quemadmodum eum vi-
 detis euntem in coelum . Fides adsit , & nulla qua-
 flatio remanebit . Nisi forte de sanguine requirendum
 est , quia quum dixisset , Palpate & videte , quia
 spiritus carnem & ossa non habet : non addidit , san-
 guinem . Non ergo & nos addamus inquirere , quod
 ille non addidit dicere . Et de compendio si placet ,
 finita sit questio . Fortassis enim , accepta occasione
 sanguinis , urgebit nos molestior perscrutator , &
 dicit : Si sanguis , cur non & pituita , cur non &
 fel flauum , & fel nigrum , quibus quatuor humo-
 ribus naturam carnis temperari etiam medicinae
 disciplina testatur . At non video qui sibi constet
 Burnetius , ubi alibi de Christi corpore ait : Prae-
 terea convenit pariter utrumque , ni fallor , corpus
 Christi , quum resurrexit a mortuis , iisdem , qui-
 bus antea , constitisse particulis : & quum ascendit
 in coelum , easdem etiam retinuisse , & ad puritatem

coelestem exexistere virtute sui spiritus vivifici. Sed *video* quid opinetur , factam scilicet fuisse fusionem & resolutionem illarum partium , qualis fit *quum corpora terrena purificantur , aut convertuntur in flammam.* At hic quo concessit eius Philosophia ? Nam si ita erit , quale tamdem corpus futurum est ? Aut quomodo tamdem non absumentur ? Quum videamus omnia quae ignescunt & accenduntur , consumi tamdem deficiente materia , & interire ? Num ad Dei potentiam recurreret ? Sed quae tunc necessitas , ut dixi , nostram reiiciendi sententiam , quae divinae potentiae ratione habita , tua Chemicā portenta in resurrectione non somniat ? Memini , quum Lugduni essem , Dominum quemdam *A Campis* , qui mihi se verum philosophum dictitabat , quod in transmutationem metallorum stolidē incumberet , adseruisse quondam , ubi dies mundi extremus advenisset , omnia inflammanda esse , & igne in crystalli & vitri speciem convertenda , ita ut mirari esset Lugdunum & alias urbes , vitreas omnes : homines vitreos , vitrea , animalia , vitreas arbores & plantas ; sed si ad haec efficienda idonea vis ignis esset iuxta illum , *Burnetius* tamen non vitrea vult corpora vi ignis fieri , sed ignem ipsum , flammam , lucem ; qua vi & quomodo ipse novit . Magna certe utriusque capitū deliramenta .

Quum igitur constiterit quale sit corpus Christi ; & exploratae fidei sit corpus nostrum gloriosum conforme futurum gloriose corpori Christi , jam patet quale & ipsum futurum sit , quamque circa illud *Burnetius* desipiat ; patet quomodo gloriosum , hoc est lucidum sit ; quomodo sit *αχαριστοντος* , ut illud vocat *Apostolus II. Cor. V. 1.* *hoc*

hoc est, divina virtute perfectum & immutatum; non quod ille somniat, *inorganicum*: nam praeter absurdam potestatem voci subiectam, nullum corpus vivens fingi potest, quod *inorganicum* sit; et si eadem, aut omnia, organa integra non servet. Et quidem quum Apostolus ἀλληγορίας ibi loquatur, & nostrum corpus *tabernaculum* nuncupet, quo cius mortalitatem insinuet; ut allegoriam servet, quum tabernacula manu fiant, debuit adpellare corpus immortale & coeleste *non manufactum*, ut immortalitatis donum a Deo concessum indicet, & non ab homine; tabernaculumque esse doceat multo hoc temporario praestantius; quod video aliquatenus sensisse etiam *Io. Chrysostomum & Theophylactum*. Sed quid sibi vult illud, corpus nostrum erit spiritale? Non quidem quod vult *Burnetius*, corpus erit igneum & aethereum, spiritusque evadet, sed quale illud *Augustinus* describit *Epistola ad Consentium CXLVI.* Spiritale autem corpus, quod iam cum spiritu immortale est: quamvis nonnulli arbitrentur tunc fieri corpus spiritale, quum iam & ipsum corpus mutatur in spiritum, & quod homo erat ex corpore & spiritu; utrumque ac totum spiritus erit: quasi dixerit Apostolus: Seminatur corpus animale, surget corpus spiritale. Proinde sicut animale corpus non est anima, sed corpus; ita & spiritale corpus non spiritum debemus putare, sed corpus. Et ut expонit etiam *Lib. XIII. De Civ. Dei Cap. XX.* a quo non discrepat *Glycas Epist. V. 253.* At inquit *Burnetius*, ιταγγελλοι erimus, Christo ipso id docente. Concedo profecto. Sed quid inde? Nullum aliud consectorium video ex hoc, quam quod non nubemus, quum Christus huc respexerit quando id dixit; & quod immortales erimus sicut Angeli; unde

unde & nuptiae tamquam supervacaneae excluduntur. Id enim volunt illa *Lucæ XX.* ἀποδεῖν εἰς τὸ δύναται, οὐδέγειλοι γάρ εἰσι. Nec enim mori possunt amplius, pares enim sunt Angelis. Sed de his latius inferius agemus. Verum iuxta Paulum, inquit, beatorum corpus coeleste erit; & quum dicitur coeleste, notat id materiam ex qua componitur. Quemadmodum enim hodiernum corpus constat ex materia terrestri; ita corpus quod coeleste dicitur, ex materia coelesti constabit. Sed qualis est haec materia coelestis? Ecce respondet, tamenquam e tripode Sybilla, *Burnetius*: Non est dura aut solida, instar vitri, crystalli, aut glaciei; ut e veteribus nonnulli somnabant. Sed est purissima aut tenuissima, sicut aer aut æther: huiusmodi proinde erit corpus nostrum coeleste. Quid si materia coeli sumus esset, ut voluit esse primum coelum *Mubammedes* in *Alcorano Sur. III.* fumeumne corpus nostrum futurum est? Sed quo tunc ignis, & flamma, & lux? Quam male ignis fumo permutatur? Quid si dicam nullam esse coeli materiam? Omne quod coelum vocatur esse vacuum; quod quidem caerulei coloris esse videtur, mixtione tenebrarum vacui, & candidorum radiorum lucis, ut id explicant *Neuotoniani*? An non potius coeleste corpus dicitur, quod qualitates coelestes induerit?

Nunc illud expendam quod *Burnetius* ait, ideam resurrectionis iuxta obviam coelestium Scripturarum intelligentiam esse quam vulgo tenemus & credimus; sed revera id procedere quod divinae Scripturae penitus intellectae non fuerint, quum de duabus resurrectionibus illae loquantur; & de prima verum sit quod vulgo creditur; de secunda quod ipse adfermat. Scribit enim: *Est aliud præterea observandum, unde*

unde suborta est in tractando hoc arguento aliqua
obscuritas aut confusio. Ex eo stilicet, quod non sa-
tis distinxerint iidem Auctores resurrectionem primam
& secundam, ex mente veterum. Has enim distinxer-
re ex antiquissimis Patribus multi, atque aliud nos
genus corporis habituros esse in prima resurrectione,
aliud in secunda, statuerunt. In prima quidem, cor-
pus carneum, osseum, & sanguineum, instar hodierni:
sed purius & perfectius, quale fuisse creditur
Adami corpus in Paradiso. In secunda autem resur-
rectione erit corpus spirituale, coeleste s Christi, se-
cundi Adami, glorioso corpori conforme: sine carne
& sanguine, quale describitur a Sancto Paulo in suo
sermone de resurrectione ad Corinthus. Atque haec
duo genera corporum posthanc vitam distinguebant Pa-
trum quotquot (utique nec pauci, nec exigui nomi-
nis) millennia Christi regnum tuebantur. Atque adhi-
bita distinctione, quaestionibus supra propositis, de
natura & de identitate corporum in resurrectione,
alio atque alio modo respondendum, prout de pri-
ma aut secunda resurrectione quaestionem intellexeris.
Si de prima, corpus quidem erit carneum, sed non
idem numero cum praecedenti. Si de secunda, erit
quidem corpus idem numero cum proxime praecedenti,
sed non carneum, neque terrestre. Proinde vides in
hac lita nibil certo & exakte definiri posse, donec
conventum fuerit de statu causae: de unica nempe,
aut duplici resurrectione. Quaecumque autem differui-
mus supra de resurrectione, ex characteribus sacris,
respiciunt resurrectionem ultimam & universalem,
corpusque coeleste, quod tunc temporis habituri sunt
sancti. Haec enim est notissima, & in sacris Lite-
ris celebratissima resurrectio: de qua etiam, si fal-
lor, suam dissertationem unice instituit Apostolus Pau-
lus.

*lus. De prima autem resurrectione, in millenni regno Christi, & renovatione rerum, sequenti capite acturi sumus. Eaque exposita, quid de tota hac materia statuendum sit, clarius eluceat. Sed quam gratis haec adseruntur? Non me latet Papiam Hieropolitanum, Irenaeum, Iustinum Martyrem, Cyprianum, Lactantium, pluresque alios fuisse Chiliaetas; sed haec sententia iam explosa est, & electa certissimis rationibus & argumentis. Burnetius tamen crambem hanc recoclam obgerere voluit, & Chiliastrarum errores homo fanaticus renovare non dubitavit integro tractatu, qui cum *Theoria sacra telluris circumfertur*. At num propterea haec opinio, quia eam Burnetius defendit ac substat, vera est? At si falsa est, ut quidem est, lateque ostendit N. Alexander T. I. *Hist. Eccles. Dissert. XXVII. in Saecul. I. Art. II.* quid eius dupli resurrectioni fiet? Deinde & si opinio Chiliastrarum subsisteret, quomodo tam absurde scripturae loqui possent, ut resurrectionem, secundam vocarent, quae nihil aliud esset quam corporis, quod iam resurrexerat, immitatio in caeleste & spiritale? Resurrectio est eius quod cecidit, non eius quod stat & persistit, licet transmutetur. Nulla itaque est secunda resurrectio; nonnisi igitur de una Scripturae loquuntur; adeoque falsa est Burnetii opinio, utpote divinis oraculis contraria. Sed etsi secunda haec resurrectio esset, Burnetio minus prospere succederet; nam is qui tam operosa dissertatione, & prolixis ambagibus identitatem corporum excitandorum negavit, tunc sibi contradicens illam admitteret. Nam quum aliqui fateatur in prima resurrectione eadem corpora futura, & de ea loqui Scripturas, ubi eadem corpora excitatum iri adserunt; quidquid alibi*

ali-

aliter dicat ; iam in secunda resurrectione eadem corpora remanebunt , sed immutabuntur tantum , ad incorruptibilem conditionem erecta . Quod quidem de his , qui vivi in resurrectione reperiuntur , ipse concedit his verbis : *Convenit , opinor , utrumque , quondam corpora eorum qui reperiuntur inter vivos in adventu Domini : Ea scilicet mutantur iri immediate , manentibus iisdem particulis , aut earum magna parte . Insuper alibi addit : Si quem vero tantus incessit amor sui corporis terrestris , ut eo carere nequeat , resurgat & reddatur ei per me licet , sub eadem forma & iisdem particulis , modo statim immutandum concedat illud corpus terrestre in coelestie alterius formae & qualitatum . Non tamen cum convenientius , quod modum attinet ; neque id eventuum quum resoluta hac mortali compage membrorum , eadem materia (sordibus exceptis) transmutabitur in aliam formam & in alias qualitates : utpote in easdem quas habent corpora immortalia & incorruptibilia . Id quod nos haud quaquam admittimus , quuin partes omnes a Deo immortales & incorruptibles reddendas credamus . Mutabuntur enim non peribunt . Ad rem Tertullianus de Resurrect . Carnis : Discernenda est autem demutatio ab omni argumento perditionis . Aliud enim demutatio , aliud perditio . Porro non aliud , si ita demutabitur caro , ut pereat . Peribit autem demutata , si non ipsa permanferit in demutatione , quae exhibita fuerit in resurrectione . Quemadmodum enim perit , si non resurgit ; ita et si resurgit quidem , verum in demutationem subducitur , aequa perit . Aequa enim non erit , si non resurrexit . Et quod ineptum , si in hoc resurgit , ut non sit , quae potuit non resurrexisse , nec esse : quia non esse iam cooperat . Non miscebuntur omnino diversa , mutatio atque perditio , operibus*

bus utique diversa. Perdit haec, illa mutat. Quo modo ergo quod perditum est, mutatum non est: ita quod mutatum est, perditum non est. Perisse enim est in totum non esse quod fuerit? Mutatum esse, aliter esse est. Sed porro dum aliter est, id ipsum potest esse: habet enim esse quod non perit. Mutationem enim paucum est, non perditionem. Atque adeo potest & demutari quid & ipsum esse nihilominus, ut & torus homo in hoc aevo substantia quidem ipse sit, multifariam tamen demutetur, & habitu, & ipsa corpulentia, & valetudine, & conditione, & dignitate, & aetate, studio, negotio, artificio, facultatibus, sedibus, legibus, moribus, nec quidquam tamen admittat homini, nec ita aliis efficiatur, ut cessest id esse: imo nec aliis efficitur, sed aliud. Hanc formam demutationis divina etiam documenta testantur. Mutatur Mosei manus & quidem ad instar emortuac, exsanguis & exalbida, frigida, sed & recepto calore, & refuso colore, eadem caro & sanguis est. Mutatur postea & facies eiusdem, in contemplabili claritate. Sed Moyses erat proinde qui non videbatur. Sic & Stephanus angelicum iam fastigium induerat, sed non alia genua in lapidatione succiderant. Dominus quoque in secessu montis etiam vestimenta luce mutaverat, sed lineamenta Petro agnoscibilia servaverat. Vbi etiam Moyses & Helias, alter in imagine carnis nondum receptae, alter in veritate nondum defunctae, eamdem tamen habitudinem corporis, etiam in gloria perseverare docuerunt. De quo exempla instructus & Paulus: Qui transfiguravit, inquit, corpus humilitatis nostrae conformale corpori glorice suae. Quod etsi transfigurationem & conversionem in transitum substantiae cuiusque defendis: ergo & Saul in alium virum conversus, de corpore suo

suo excessit. Et ipse Satanus quum in Angelum lucis transfiguratur, qualitatem suam amittit. Non opinor. Ita & in resurrectionis eventum mutari, converti, reformari licebit cum salute substantiae.

Sed & Patrum traditioni huiusmodi opinio contraria est, quoad ex iam dictis satis elucidere arbitror; & unus pro cunctis audiatur Hieronymus Pammachio & Oceano scribens, & Burnetianum errorem in Origene, sectatoribusque confutans. Credimus, inquiunt, resurrectionem futuram corporum. Hoc si bene dicatur, pura confessio est. Sed quia corpora sunt coelestia & terrestria, & aer iste & aura tenuis, iuxta naturam suam corpora nominantur: corpus ponunt non carnem, ut Orthodoxus corpus audiens, carnem putet: haereticus spiritum recognoscet. Haec est eorum prima decipula, quae si deprebensa fuerit, instruunt alios dolos, & innocentiam simulant, & maliciosos nos vocant, & quasi simpliciter credentes, aiunt: Credimus resurrectionem carnis. Hoc vero quum dixerint, vulgus indoctum putat sibi sufficere, maxime quia id ipsum & in symbolo creditur. Interroges ultra; circuit brepitus commovetur, fautores clamitant: Audisti resurrectionem carnis; quid quaeris amplius? Et in perversum studiis commutatis, nos sycophaniae: illi simplices adpellantur. Quod si obduraveris frontem, & urgere cooperis, carnem digitis tenens, an ipsam dicant resurrectionem, quae cernitur, quae tangitur; quae incedit & loquitur: primo rident, deinde adnuunt. Dicentibusque nobis, utrum capillos & dentes, pectus & ventrem, manus & pedes, ceterosque artus ex integro resurrexisco exhibeat; tunc vero risus teuere non possunt, cachinoque ora solventes, tonsores nobis necessarios & placutas, & medicos, ac su-

futores ingerunt. Veroque interrogant, utrum credamus & genitalia utrinque sexus resurgere, nostras genas hirtas, seminarum leves fore, & habitudinem corporis pro maris ac faeminae distinctione diversam. Quod si dederimus, statim expetunt vulvam & coitum, & cetera quae in ventre sunt & sub ventre. Singula membra negant, & corpus quod constat ex membris, dicunt non resurgere. Non est huius temporis contra dogma perversum, rhetoricum & tacitum sermonem. Non mibi dives Ciceronis lingua sufficiat: non fervens Demosthenis oratio, animi mei possit implere fervorem, si velim haereticorum fraudulentias prodere, qui verbo tenuis resurrectionem fatentes, animo negant. Solent enim mulierculae eorum mammas tenere, ventri applaudere, lumbos & femora & putres attrectare axillas, & dicere: Quid nobis prodest resurrectio, si fragile corpus resurget? Et futurae Angelorum similes, babebimus & naturam? Dedignantur videlicet cum carne & ossibus resurgere, cum quibus surrexerit & Christus. Hactenus quidem Hieronymus. Sed regerit Burnetus: Quidquid statuerint, sive Concilia, sive Patres, cedendum est sacris litteris & rationi. Bona verba quidem. Iam sacras litteras Burnetio adversari demonstravimus, nec sua ratione multum proficere. Non enim Burnetii ratio, ea ratio est, quae cuncta dirigit ac disponit, aeternaque lege omnia dicit ac colligat. Sed sunt deliria, qualia iam multa redarguimus, ut corpus terrenum in coelo consistere non potest, quod quam falsum sit ostendimus Capite VI. corpus tenue alia corpora penetrare potest, & ianuas clavis in aedes ingredi, quod quam rationi contrarietur, statim vidimus; & id genus sexcenta somnia, & paralogismi. Num cedendum est huic ratio-

rationi? Sed recta ratio sit quam *Burnetius* persequitur , numquid si quid ratio humana in Christianae sapientiae placitis minus intelligere ac comprehendere potest , statim non est admittendum ? Numquid divina potentia eos faciendi fines sibi praescripsit ut nihil moliretur , nisi quod homines intelligere & comprehendere possent ? Humanus ne captus omnipotentiae mensura erit ? *Paulus* dicit resurrectionem mortuorum *mysterium esse*. Quis igitur cognovit sensum Domini , aut consiliarius eius fuit ? Nihil quidem a Deo contra rationem fit ; multa tamen supra rationem humanam . Nam quidquid Deus facit ratione facit , quum ipse ratio ipsa sit ; & ratio numquam sine ratione esse possit . Ideo satis & luculentius superius ostensum est , nihil eorum , quae in resurrectione mortuorum eventura Ecclesia docet , rationi repugnare , et si ea mens humana minus intelligat .

Burnetii opiniones ulterius confutantur ; & De Angelorum Daemonumque corporibus iuxta veteres Theologos , Platonicosque , differitur.

C A P. XI.

Sed res *Burnetio* confecta videtur , si offendat corpora beatorum , esse eadem cum Angelorum corporibus . Sed audiamus ipsum ita Cap. VIII. scribentem : *Vltimus character desumitur a paritate Beatorum*

N
torum

terum in coelo cum Angelis. Christus dicit ad Sadduceos, filios resurrectionis fore ἰσαγγέλους, similes Angelis. Quod quidem aspectu primo respicit nuptias & concubitum, alis tamen non exclusis. Imo, ea occasione, sententiam magis generalem Christus edidisse videtur, qua paritas filiorum resurrectionis cum Angelis, ad plura posset, & debeat extendi. Et ad plura quidem extenditur a Sancto Luca, qui hoc dictum Christi ita profert: Qui vero digni habitu fuerint, qui saeculum illud consequantur & resurrectionem ex mortuis, neque ducunt uxores, neque nuptui dantur. Neque enim mori posse amplius, dicendum est pares enim sunt Angelis, ὅτε γὰρ ἀποδέεται δύναται, ἵστηται γάρ εἰσι. Ex his verbis, primo, constare mihi videtur, Angelos habere corpora; dein nos talia habituros esse corpora, qualia habent Angeli: ac praeinde inorganica. Quoad primum. Si paritas illa Beatorum cum Angelis consistit tantum in parte spirituali utriusque, non in corporibus: tum corpora nostra, post resurrectionem, possunt esse mortalia, non obstante hac paritate. Christus autem dicit, propter hanc paritatem nos amplius mori non posse. Oportet igitur, corpora utriusque sive partem corporalem respiciat haec paritas: morimur enim, seu mortales sumus, ratione corporis tantum: sive in hac vita, sive quavis alia. Praeterea haec immortalitas & paritas cum Angelis, de quibus loquitur Christus, sunt privilegia resurrectionis, vel nobis accedunt post resurrectionem, aut immortalitas animae semper fuit: & quae nobis advenit per & post resurrectionem, est immortalitas corporis. Hoc igitur respectu futuri sumus pares Angelis. Denique similes essemus Angelis potius ante resurrectionem, quam post, si Angelis non habent corpora.

pora. Angelos non esse nudas substantias spirituales, sed
 vestiri corporibus sui generis & ordinis, id praete-
 rea demonstrare mihi videtur, quod constituturi sint
 comitatum & satellitium Christi in suo adventu glo-
 rioso. Oportet igitur, ut sint visibiles & corporibus
 induiti, iisque nobilioris ordinis: ut coelestis illius
 pompae maiestatem & magnificentiam augeant & ex-
 pleant. Nec sustinebis, opinor, dicere, habituros qui-
 dem corpora tunc temporis, sed mutuatitia, vel fa-
 cta ex aere, pro re nata; dissipanda iterum, aut
 deponenda, ubi finitum fuerit spectaculum. Haud pa-
 tieris, inquam, hoc dici, Christum quidem redditu-
 rum esse comitatissimum, sed phantasmatibus: fugi-
 tivis umbris millies mille, & inanibus visis; &
 huiusmodi larvatos Angelos solium Dei in coelis cir-
 cundare. Porro, quum dicitur in sacris Litteris,
 Satanam se transformare quandoque in Angelum lu-
 cis: illa metamorphosis supponit Angelum lucis habe-
 re aliquam externam formam, aliquam speciem visibi-
 lem, qua dignoscitur & distinguitur. Id vero, quidquid
 sit, babere non possunt absque omni corpore. Et quoad ma-
 los Angelos in genere, quum sint capaces poenae &
 cruciatus per ignem corporeum, eoque destinati, exin-
 de patet hos spiritus degeneres sua babere qualiacum-
 que corpora. Dein ex altera parte, Sanctis & Bea-
 tis nihil societatis aut commercii intercedere potest
 cum bonis Angelis, nisi bi, perinde ac illi, sint ali-
 quo modo visibles & incorporati. Denique, ut hoc
 addam, ecquis sanae mentis, atque operum Dei
 aequus aestimator, rem secum reputans, credere po-
 test bona fide & ex animo, regiones coelestes &
 aethereas, quantas quantas, vacuas esse omni crea-
 tura intelligente visibili, omni animali ratione praec-
 dicto praeter pauculas animas humanas. Quantas opor-
 tes

tet fingere in rerum natura solitudines & eremos? Ad quas tamen suis incolis replendas, Deo Optimo Maximo, rerum Conditori, nec potentia defuit, nec bonitas. Quod si nobiscum statuas, Angelos habere corpora sui generis & ordinis: non quidem organica: (Quid Angelis enim cum ossibus, artibus, visceribus, aqualiculo, aut membrorum compage?) sed lucida & aetherea: quemadmodum e Patribus non pauci statuerunt, ut alibi dictum est: atque his corporibus Angelicis nostra fore similia si concedas; Ex hac hypothesi, Deo, universitatis Opifici, constabit suus bonos: Coelo suus adparatus, & illustrium incolarum exercitus: Nobis denique cum Angelis vitae societas, usque par & cognata corporis animique indoles & immortalitas.

Sed expendamus singula. Iam quod ex Evangelio adducitur, nos scilicet in resurrectione similes Angelis futuros, a nuptiis abstinentiam, & immortalitatem tantum respicit, quod superius Augustinus luculenter ostendit pag. 170. & nos pariter animadvertebamus. Quod ergo ait, ex hoc loco constare Angelos habere corpora, consectorium non existit; multo minus quod ea corpora sint inorganica. Nam si inde similitudinem corporum Angelorum cum corporibus resurgentium inferre licet, potius ea esse organica confirmabimus: Nam ea Christi verba iuxta Hieronymum, organa corporis, & sexuum discriminem indicant. Nam, ut ipse ait, Non de lapide & ligno dicitur, non nubent neque nubentur, quae naturam nubendi non habent; sed de iis qui possunt nubere. Id quod & Augustinum deduxisse pag. 170. superius vidimus. Et totum id, quod deinde disputat, usque ad illud si Angeli non habent corpora, falsa hypothesi innititur, hoc est, quod Christus dixerit

xerit nostra corpora futura corporibus Angelorum similia ; quum alium omnino significare voluerit , ut ostensum est . Sed , inquit . *Augustinus in Psalmum LXXXV.* ad illa verba : *Eruisti animam meam ex inferno inferiori , Talia ,* inquit , *erunt corpora nostra post resurrectionem , qualia sunt Angelorum corpora.* Et in *Psalmum CXLV.* non procul ab initio , corpus nostrum caeleste adpellat *corpus Angelicum.* Tertullianus suo modo adpellat , *carnem Angelificatam Libro De Resurrect. carnis Cap. XXVI.* & *demutationem in substantiam Angelicam Lib. III. contra Marcionem Cap. ultimo.* *Lactantius , transformationem in similitudinem Angelorum Lib. VII. Cap. XXVI.* Deinde rogit ut consulamus , quum vacat , plura loca *Augustini* , ubi eumdem prodit sensum , ut *Epistola III. ad Fortunatian.* *Lib. II. de Genes. ad litter. Cap. XVII.* *Lib. III. Cap. X.* *Lib. XII. Cap. XXXV.* Ipse autem *Burnetium* rogo , ut attentius Opera laudatorum Patrum legat , & illis loquutionibus quid vere sibi voluerint , melius intelligat . Certe si evolvat , quae ex *Augustino* superius *Cap. IX. pag. 147.* attulimus , numquam dicet *Augustino* haec in mentem venisse ; & multo minus si perlegat ea etiam , quae de carnis resurrectione in *Enchiridio ad Laurentium* dissertat . Rogo autem in primis ut *Tertullianum* laudato libro *De Carnis resurrectione* legat & perlegat , totumque consideret , ne in suam sententiam invitum *Tertullianum* trahat , qui eodem libro suam *Angelificatam carnem* ita exponit , ut nec nos ludificet , & *Burnetium* mendacii & malae fidei revinciat : *Sed huic disceptationi , finem dominicae pronunciatio imponit.* Erunt , inquit , tamquam *Angeli . Si nos nubendo , quia nec moriendo , utique nec ulli simili necessitati succidendo corporalis conditio-*

nis. Quia & Angeli aliquando tamquam homines fuerunt, edendo & bibendo, & pedes lavacro porrigen-
do. Humanam enim induerant superficiem, salva intus substantia propria. Igitur si Angeli facti tam-
quam homines in eadem substantia spiritus carnal-
em tractationem suscepserunt, cur non & homines
facti tamquam Angeli in eadem substantia car-
nis, spiritalem subeant dispositionem, non magis
solemnibus carnis obnoxii, sub Angelico indumento,
quam Angeli tunc solemnibus spiritus sub humano?
Nec ideo non permanensi in carne, quia non & in
solemnibus carnis, quum nec Angeli idem non & in
spiritu permanserint, quia non & in solemnibus spi-
ritus. Denique non dixit, erunt Angeli, ne homi-
nes negaret: sed, tamquam Angeli, ut homines con-
servaret. Non abstulit substantiam, cui similitudinem
attribuit. Ecce verus verborum laudatorum Patrum
sensus; ecce ut contra Burnetium Iurisconsulti
axioma procedit, quod habetur in L. Incivile ff: de
Legibus. Quam inelius divina dicta Mohammedanus
Avicenna intellexit Cap. III. De Almabad nil aliud
percipiens in illo erunt sicut Angeli Dei in celo,
quam quod erunt sicut Angeli non comedentes, neque
bibentes, neque coeuntes, quae sunt eius ipsissima
verba, ut ab Andrea Alpago in Latinum ex Arabi-
co conversa fuere.

Alia autem argumenta, quibus Burnetius Angelis
corpora vendicare conatur, levia admodum sunt,
& quae facile solvi queant, ut a Theologis, & Phi-
losophis doctissimis iam ostensum est. Nam non vi-
deo cur in comitatu Christi etiam Angeli sine cor-
poribus esse non possint; cur transfiguratio Satanae
in Angelum lucis αλληγονεως aceipienda non sit;
cur Daemones sine corporibus cruciari non valeant?

Cur

Cur coeli regiones non possint habere alios incolas corporibus instructos praeter Angelos : aut si Angeli corporibus nudi eas habitant , non satis habitatæ sint & frequentes ?

Sed quoniam vult *Burnetius* ut , an Angeli corpora habeant , consideremus , & in corporum Angelicorum naturam & qualitates inquiramus , illis verbis : *Quare illis auctor sum* , ut primum expendant , num Angeli habeant corpora : dein qualia sunt ; proferam heic Dissertationem , quam olim vernante adhuc aetate conscripsi , *De Angelorum & Daemonum statu* , dum Theologiam Platonicam cum Christiana contulerem ; ut cognita Angelicorum corporum , si verum esset Angelos iis instrui , natura & indole ; videamus etiam quam falso ea *inorganica* a *Burnetio* dicantur ; & quam id solus ipse somniaverit . Nam existabit , si minus eadem organa ac nos Angeli habeant , tamen aliis organis nostris non omnino dissimilibus eos praeditos esse , ex veterum Theologorum , Philosophorumque sententia . Hinc eorum presentiae , eorum Epulæ , eorum concubitus , eorum colloquia , ambulatus , incursus , comitatus , peregrinationes , & quaecumque propria hominum sunt ; & quae sine instrumentis humanis similibus peragi perficique non possunt . Et eo Iubentius eam Dissertationem profero , quo perspectius habeo multa in ea iuxta etiam Philosophorum Ethnicorum placita tractari , quae frustra in aliis , qui de Angelorum corporibus egerunt , ut *Petravio* , *Gregorio a Valentia* , ceterisque quaesiveris . Illa autem est quae sequitur .

*De Angelorum & Daemonum Statu
Digressio.*

Et si nonnulla, quae ad statum Angelorum pertinere videri possunt, obiter iam superius attigimus, huius rei modo tractatio instituenda est, de eaque late differendum. Virum egregium, & multa doctrina praestantem, *Augustinum*, animarum nomine Angelos alicubi indigitasse memoravimus, delevisse itidem, seu potius retractasse deinde, quod dixerat, *L. I. Retract. Cap. XI.* quod numquam in divinis litteris animas Angelis vendicari liquido compertisset; cui tamen mirificus ille *Adamantius* praeluxerat, *L. II. περὶ ἀρχῶν*, caelestium oraculorum testimoniiis animis Angelos esse praeditos probari posse negans, quamquam eosdem esse animantes nullus dubitat, quod & rationibus evincere nititur. Cui libenter & ad sensum praefet *Augustinus*, qui *L. III. De Genes. ad lit. Cap. X. Apuleii*, ceterorumque Platonicorum omnium vestigiis insistens, aerea daemonas animalia esse praedicat, corpora ex aere concreta illis tribuens, sicuti Angelis coelestia. Quae cum ita se habeant, cur esse quidem animalia & fateantur & doceant, & habere animas adfirmare reformident, haud plane intelligo; cum animalia non nisi ex anima & corpore coalescere perspicuum sit. Verum parum nostra refert, quamente id dixerint, per vestigare : modo illud ratum firmumque sit, nullo omnino corpore Angelos adseruisse numquam, sed vel coelestibus vel aereis corporibus uniter aptos existimasse. Quae quidem sententia illustrissimos alios Ecclesiae Patres fautores habet, quandoquidem in eam iverunt inter Grecos

cos Irenaeus Lugdunensis Episcopus, Iustinus Martyr & Philosophus, Tatianus Assyrius, Athenagoras, Clemens Alexandrinus, Methodius, Athanasius pariter Alexandrinus, Eusebius Caesariensis, Basilius Magnus, Caesarius Gregorii Nazianzeni frater, & Iohannes Thessalonicensis, quibus addere iuvat Iudaeum Historicum Iosephum, & Christianum Philosophum Michaelem Psellum; inter Latinos vero in hac haeresi sunt, Caecilius Cyprianus, Minutius Felix, Laetantius, Stridonensis Hieronymus, Severus Sulpitius, Claudianus Mamerius, Gregorius Magnus, Bernardus Claravallensis, quibus facile adiungerem Tertullianum, Hilarium Piastaviensem, Ioannem Cassianum, Faustum Regiensem, Paschasium Romanae Ecclesiae Diaconum, Rupertum Abbatem, Raimundum Lullum si minus viderem eos non tantum corpora adnatæ Angelis adserere, quantum omnino corporeos, & totos corpora illos praedicare, quamquam tenuia, & exilia, & quae vel tantum intelligentia percipientur, quum nihil prorsus praeter Deum incorporeum admitterent; & forte nec ipsum Deum Tertullianus. Verum quum ista a Platonica doctrina quam maxime abhorreant, & iam omnium Theologorum iudicio cœcta sint, atque exculcata, & nos haud iniuria reprobamus, & ullam eorum rationem habere negligimus. Virum tamen & scientia, & dignitate eminentissimum haud fas praetermittere, qui quamquam proximis saeculis floruerit, antiquiorum tamen sententiae non parum momenti sua auctoritate addiderit, Thomam Caietanum; hic enim *Comm. in Cap. II. Epist. ad Ephes.* veteranum placita sequutus, Daemones aerea animalia esse dicit; & ne haec ab illo quasi dictata reddantur, ratione ad hoc conquisita firmare contendit. Nos tamen non multum, quibus haec

haec naturalibus rationibus comprobentur , soliciti sumus , in hoc unum incumbentes , ut Platonis in hoc decreta Christianae Philosophiae consona demonstremus ; quapropter sacrarum tantum Scripturarum testimonia adferimus in medium , quibus sententiam suam laudati Scriptores conantur adstruere . Et primum *Origenes Proem. in lib. τριψις ερχαντ* argumentum ad huius opinionis veritatem indicandum minime contemnendum existimat , altum in coelestibus litteris de natura ulla incorporea silentium , ignorantique ipsis ἀσωμάτῳ vocabulum ; iure flocci pendens id , quod ex libro Aproeryho , cui titulus est *Doctrina Petri* , in contrarium adducitur , Christum scilicet Apostolis colloquenter dixisse : *Non sit Daemonium incorporeum* ; simulque animadvertis , & si forte umquam in Scripturis sanctis *incorporei* vocabulum occurrat , eo sensu illud demum accipendum , ut non simpliciter , sed comparate dictum intelligatur ; incorporeum scilicet videri id , quod subtile , & tenue est , & prope insensibile , crassis & solidis , tactuque obnoxiiis , quibus nos circundamur , corporibus comparatum . Id quidem , quod cautum fecit Thessalonicensem Praesulem *Ioannem* , qui quum adversus sacrilegos Iconomachos in quinta Synodo ageret , obiicem omnem , qui Venerabilium Patrum sententiae resisteret , remoturus haec addidit :

εἰδέτε πῦροις ἀσωμάτῳς καλεμένοις της οὐγγέλους , ή δαιμόνοις , ή Λυχάεσ , οις μὴ οὐτας ἐξ της συμμίχεως πῶν ιλικῶν πεπσάρων τοιχιών , καὶ τοικύτε σώματα πάχεε καὶ αντίτυπα , οις ίμεις περικήμεδα , ὅπως κατεστροφηγόρευσαν . τῷ οντιγάροις πρὸς ίμεις πορχτοὶ εἰσιν . hoc est , Si umquam vero Angelos , seu Daemones , sive animas , incorporeos adpellari repereris , tamquam non ex commixtione quatuor materialium ele-

elementorum constantes, neque corpora crassa, & solida, prout nos, habentes, ita illos appellaverunt. Ei enim, qui quemadmodum nos, se habet, minime sunt adspectabiles Quibus forte verbis illorum se turbae adgregat, quos nihil, praeter Deum, incorporei admittere dignantes postremo loco recensuitus. Hinc vis omnis elanguet, & plane deficit momentum; illius argumenti, quod ex ambiguis constitutionis, quam Concilium in Aedibus Lateranensisbus tertium coactum edidit, verbis, satis imbecillum, conficitur a contraria sentientibus. Quamquam enim in illa Deum simul ab initio temporis utramque de nihilo condidisse creaturam, spiritualem & corporalem, Angelicam videlicet & mundanam, verbis fere totidem, verissime definitum est; haec tamen Origenis, & Ioannis expositionem, & haud quidem invita, receperint, quod & recentiores Theologi recte observarunt. Sed ne Origenis argumentum videatur infirmius, utpote quod solum ntititur taciturnitate Scripturarum, a quibus non omnem semper veritatem pandi exploratissimum habemus; laudati Caesarius, & Ioannes, & Viennensis Ecclesiae sophista Claudianus, perspicuum ex indubitatis oraculis testimonium ad suam sententiam roborandam confirmandamque adferunt, illud scilicet divini Cantoris, a Paulo Apostolo deinde ad Ebraeos scribente repetitum: *Qui facit Angelos suos spiritus, & ministros suos ignem urentem, seu flamam ignis.* Et si quis αλληγορικῶς locum hunc cœnit exponere, lapidem lavare, ut aiunt, & oleum & impensam perdere, in memoratus Claudianus existimat. At idem insuper Scriptor acutissimus Eusebius Hieronymi, & Ioannis Cassiani, opinioni favens satis explicate Angelorum seu Daemonum corpora a di-

vo Paulo indicari arbitratur , prima ad Corinthios Epistola corpora coelestia , & corpora terrestria memorante. Quod si apertius adhuc desideretur oraculum , quamquam & huius postremi auctoritate id persuasissimum habet Michael Psellus , illud adferat abstrusioris doctrinae homo , Caietanus , qui doce & perspecte sapiens , aerea Daemonibus corpora a Paulo vindicari censem , ubi ad Ephesios scribens , ait : Secundum Principem potestatis aeris , spiritus qui nunc operatur in filios diffidentiae . Quae quidem omnia pluribus exequuti sumus , ut a Christiana doctrina Platonem minime dissentire liqueret , Deos Daemonasque certis sui generis corporibus innexos circumseptosque introducentem in Timaeo , & Epi- nomide . Si vero lubet illorum Platonicorum sententiae accedere , qui & Deos quosdam nullo corpore ut supra innuimus , esse adfirmant , quos quidem *ὑπερχοσμίους* adpellant , Dei summi contemplationi tantum addictos , Platonis dogmata partim cum Theologorum illorum credulitate conciliabimus , qui Angelos esse corporis prorsus exsortes persuasibiliter docent . Augustino vero , qui pravis Daemonibus tantum , Libro III. de Genesi ad litteram Cap. X. corpora tribuere videtur , concordes illos multo magis dixisse , si minus possea , quamquam dubitanter , reprobis Angelis vindicaret ibidem , & alibi quidem adsereret adfirmate in Enchiridio . Hic tamen blandiri Porphyrio videretur scribens De divers. quæst. LXVIII. spiritualiter summos Angelos vivere , infimos vero animaliter . nisi audacius dictum de infimis , quam ut posset vel Scripturis Sanctis , vel ipsis rebus ostendit ; quia & si forsitan posset , difficultime posset , adsumta in seipsum virga censoria notasset Retract. L. I. Cap. XXVI. Porphyrius enim

enim si Iamblycho *De Myster.* fides Deos puros intellectus esse dixit, Daemonas vero intellectus animales, a quo non multum discrepare Plotinum, liber quem hic *De Amore* inscripsit Cap. VI. haud obscure indicat. Pereruditus ille Faustus, qui de suae Ecclesiae nomine Regiensis adpellatur, *Tract.* *Quod nihil sit in rebus creatis incorporeum*, Claudianum Mamertinum & ut *ταχείᾳ* causa poene periclitatum ostendit, quod Angelos fatali ruina de sedibus coelestibus turbatos, concreta ex aere corporum involucra superinduisse contenderet; atque ita in ea fuisse sententia subindicat, ut Angelos corporatos partim, partim corpore omni solutos existimaret. Verum quum illum mendacii & calumniae arguat *Claudianus L. 3. De stat. an. Cap. VII.* se id umquam dixisse vel sensisse negans, haud quidem laudatorum Platoniconorum fidei suppetias tulerit. Ratio illis potius faveret, qua Patrum nonnulli ad corpora Angelis tribuenda impelluntur, eos scilicet a Beato Apostolo *λέπτηργικα πνεύματα dici εἰς διεκοίαν αποστελλόμενα διὰ τὸ μέλλοντας κληρονομεῖν σωτηρίαν,* ministerios, videlicet, *spiritus in ministerium missus propter eos, qui sunt hereditatem salutis adituri.* Quomodo ergo, exclamat hic Claravallensis Praesul, *Serm. V. in Cantic. implet ministerium suum absque corpore, praesertim apud viventes in corpore?* Denique non est discurrere, nec de loco ad locum transferre, nisi corporum, quod frequenter Angelos facere tam indubitata, quam nota probat auctoritas. Hinc est quod & visi sunt Patribus, & ad eos intraverunt & manducaverunt, & pedes laverunt. Ita quidem Bernardus, cui iam Gregorius Magnus faciem prætulerat in *Moralibus*. Sic enim eos tantum corporibus adnatis implicari opinandum occurreret, quos homi-

hominum curae & tutelae destinatos , & veluti ministeria , intelligimus , quemadmodum & quos orbis terrarum praesides , & tamquam huius universitatis aedituos divina providentia constituit ; reliquis circumiecto cuiuslibet corporis integumento liberis , ut qui tantum Dei contemplationi incumbentes perpetuo illum cultu & observatione venerantur . Pravis quoque Daemonibus necessaria esse corpora facile comprehendimus , qui nihil antiquius habent , quam insidias mortalibus struere , & qua aperta vi , qua clandestinis conatibus luctam cum illis exercere perpetuam . Sed quum generaliter Angelos omnes ministratorios spiritus adpellet *Apostolus* , vereor ut falso corporibus partim illigatos , solutos exemtosque partim quis inde subspicetur . Haud tamen hic animadvertere supersederim , simplicius faciliusque ea , quae de Angelorum praesentiis , & occurribus , in litteris arcanis habentur , explicaturos esse nos , si illos habere corpora non diffitebimur ; quando absurdum alioquin incongruensque videtur , eas naturas , quae hominum curae & ministeriis addicendae erant , iis instrumentis , quibus ad sua munera obeunda maxime indigerent , naturaliter insitis defici ; sed adsumtis adventitiisque formis , non tam hominibus adparere , quam illudere . Verum de hisce unusquisque sentiat , ut lubet , nullum enim reperire est certum explicatunque Ecclesiae scitum , quod rei dubietatem dirimat , & rixas incertorum Theologorum componat . Contrariam certe sententiam communi recentiorum poene omnium consensu receptam esse , & calculi ; frequentioribus comprobatam , animi parum ingenui esset dissimulare ; inficiari , etiam impudentis . Antiquorum nonnullis , ut *Gregorio Nazianzeno* , *Iohanni Chrysostomo* , *Dionysio* , cui

eui falso Areopagitae cognomentum adscribitur, quicumque ille sit, *Ioanni* itidem Damasceno hoc idem placuisse liquet; quamquam de *Dionysio* levem admodum esse coniecturam dicendum, ex eo quod Angelos *ρο^{ντούς} ργέ^ς* *νούτρος* intelligentes & tantum sub intelligentiam caderentes adpellat, ut iis, qui antiquorum Patrum, & Platonicorum Philosophorum volumina evolverint, haud ignotum esse potest. Sed tunc demum huius opinionis admiratio percrebuit, quum tenebras illas, quas litteris liberalibusque artibus armorum furor, & Barbarorum incursus, tristi iustitio disciplinis indicto densissimas offuderat, nonnullus Peripateticae doctrinae discidit fulgor, ex Arabia ad nos bono an malo nostrorum fato haud dictu facile, sub undecimum saeculum transmissus. Tunc Aristotelis nomen scholae omnes sive philosophorum, sive θεολογομενῶν resonare; tunc quidquid ille effutisset, admirari, & tamquam de tripode dictum accipere. Tunc mentes nescio quas minime materias, nullo corpore, coelestibus orbibus adfixas, ratarum coeli conversionum caussas, volentibus & nolentibus passim ingerere, atque inculcare. Quae tamen a me ita dicta velim, ut nemo ex hisce νεωτερικῶν Theologorum sententiae me contraire calumnietur, luculentiam siquidem illam magnificamque demiror, & maiestatis nescio cuius amplitudine supra ceteras attolli, atque eminere. Cui quidem haud quaquam verendum est ne quin etae Synodi τῆς οἰκουμενικῆς scita resistant, ubi *Ioannis* Thessalonicensis oratio laudatur, adprobaturque. Quum enim in eo consensu de sacrilegis Iconoclastarum ausis compescendis ageretur tantum ut, adversus sacras imagines cultus, & religio sarcia & tecla, ut aiunt, atque in-

involuta servaretur, ad asserendam divinis simulacris venerationem omnis Patrum respiciebat intentione. Hinc laudati quidem *Ioannis* ex iure manu conferentis, & observantiam Dei & Angelorum imaginibus vindicantis actionem adclamantes commendarunt: rationes tamen & argumenta, quibus rem ita se habere, atque haud secus facta opus esse, probabiliter persuasibiliterque demonstrare nitebatur, comprobasse pariter Patres, nulla nos credere cogit auctoritas, aut necessaria convenientia suadet. Sed eo minus Aristotelis sententiae adversari lubet, quo eidem Platonem blandiri video, & ab animis corporis prorsus expertibus caelestes revolutiones fieri posse suspicantem. Ita enim de siderum anima agens scribit *L. X. Leg. Vel tertio*, *quamvis ipsa nuda sit corpore, quia tamen alias vires supra medium mirabiles habet, facile dicit. Immo Lamblichus De Mysteriis* quomodo substantiae incorporeae corporibus uniantur, edifferens, rem ita exponit ut modis omnibus Platonicum placitum non multum ab Aristotelis sententia discrepare videatur. *Incorporeae substantiae*, inquit, *non sunt in corporibus: sed extrinsecus ea ducunt, dantque eis aliquid, non accipiunt.* Igitur nec una cum his commutantur, neque ad eorum distributionem distribuuntur. Non enim sunt habitus corporum, vel materiales formae, sed subsistentes, separabilesque, immo iam separatae & ante corpora vivunt. Attamen quum res in incerto sit, iuxta illorum fidem, qui aptos alicui corpori Angelos censem, quod & Platonicorum placita maxime probant, de illorum corporibus curiose & diligenter inquirendum est, & qualia illa sint, vel esse dicantur, haud iniucunda quidem tractatione differendum. Et primum Platonis, & asseclarum

ve-

vestigiis inhaerentes diversa , nec eiusdem generis corpora , djis , & daemonibus tribuemus . Differenter enim & quoad corpora se habere haud vero quidem absimile , quos in diversos ordines dissimilis omnino conditio discriminat . Est deorum quidem corpus tenue admodum , & liquidum , nec admixtione ulla concrescit , rebus propemodum incorporeis adnumerandum . Illi potissimum convenient , quae doctus , & acutus homo , Iamblichus de coelestibus corporibus litterarum monumentis consignavit . Coeleste corpus , inquit , rebus est incorporeis cognatisimum , propter naturam simplicem , indivisam , constantem , & actionem unam , idest , circuitum , & vitam sibi congenitam , atque lucem . Non sit in coelo compositio ex anima & corpore in tertiam naturam unam , sed prorsus ad naturam animae trahitur , atque est quasi adspectabilis quaedam anima . Hinc merito idem philosophus docet ; numina supera nihil in se habere quod pati possit ; & hoc quidem natura , non virtute consequuta esse . Haud aliter Origenes Prooem . περὶ ἀρχῶν Angelorum corpora , tamquam auram , tenuia & subtilia esse ait : Caesarius vento , aut fumo , aut igni , aut aeri adsimilat : quos ideo Ioannes Thessalonicensis λεπτοσμάτως , οὐ αερόδις , οὐ πυρόδις adpellat . Platonice ad miraculum adstipulatur Augustinus , qui Libro de Genesi ad literam tertio Cap . X . quum bifariam elementa partitus esset , haec quidem ad patiendum , humorem scilicet , & humum distribuit : ad faciendum illa , aerem & ignem videlicet . Ex igne autem corpora Angelica , quae coelestia vocat ille , compingit , utpote quae perpessionis expertia : in aereum vero degenerasse qualitatem corpora perduellum Angelorum opinatur , ut aliquid ab igne , elemento naturae superioris ,

pati possent : aeri tamen nescio quid vapidum , & caliginosum admiscet , quo id contingat : sed aerem in eis prævalere dicit , ut actuosi elementi efficien-
 tia illorum dissolutio prohibeatur . *Augustino Clau-
 dianus Mamerucus , Regiensis Faustus , Petrus Lombardus , contrastare non audent : Caecilius Cyprianus , & Firmianus Lactantius etiam favent . Ille enim Lib.
 Quod Idola dii non sint , & De habitu Virg. scribit
 daemonas a vigore coelesti terreno contagio recessisse : Hic L. II. Inst. div. Cap. XV. Deum misisse Angelos ad tutelam , cūlumque generis humani , iisdemque praecepsisse ante omnia , ne terrae contagione macu-
 lati substantiae coelestis amitterent dignitatem . Platonici quoque crassiora corpora daemonibus tribuunt , quam diis : quorumdam etiam adspectabilia , ut aquatilium , inducit *Plato* in *Epinomide* , & in hoc nostris maxime concinens . Verum de his pluria , ubi de Deorum præfentiis agetur . Interim animadvertere est , non omnino a Christianis philosophis dissidere *Platonem* in *Epinomide* , dum non uniusmodi omnia omnium daemonum corpora infert , sed alia quidem aetherea , aera alia , & aqua : quandoquidem , quum *Augustinus* L. III. de Genes. ad Litt. Cap. X. & L. II. Cap. XVI. aethereos quosdam Angelos memoret , cui & *Ioannes Damascenus* L. I. De Fid. Orthodoxa Cap. IV. assentit , hosce perduellionis reos e pristinae dignitatis culmine deiectos cecidisse in ima , atque animalia evasisse autem autem ; Ratum video & corpora , elemento , in quo collocati fuerant , cognata gessisse olim , atque ita *Augustinum* , & *Ioannem* Platonicae sententiae adulari quodammodo . Quid quod daemonas partim caelestes , partim terrenos , invehit *Lactantius* Lib. II Cap. XV. Nonne & diversas corporum qualitates distribuat illis*

illis necesse est? Sed iam tempus Michaelem Psellum philosophum profecto non spernendum, de Angelorum Daemonumque corporibus dissententem auctor dire: Non est, inquit, corpus idem cognatum Angelis atque Daemonibus. Angelicum enim corpus radios quosdam effundens alternis oculis substineri non potest, eis penitus evanescens: Daemonicum vero si unquam tale fuerit, eloqui nescio. Videtur autem tale aliquando existisse, quum Isaia nominet Angelum, qui cecidit Luciferum; nunc vero alioquin obscurum, tenebrosumque exsilit, ac si coniugato lumine nudatum oculis offeratur, molestum nobis occurrit. Et Angelicum quidem materiae penitus expers, quapropter & per universum solidum penetrat, atque pertransit, minusque etiam quam solis radius passionibus est obnoxium. Solis namque radium per corpora diaphana atque tralucida procedentem, sive ingredientem obstat terrena & opaca obstantia detinent, adeo ut subsistat fractionem, utpote qui ad malum cognationem habeat: Corpori vero Angelico nihil horum obstat, utpote quod nullam a quoque oppositionem patitur, quippe cum horum nullis in ordine congruat, vel natura. De Daemonum autem corpore haec habet. Corpora vero Daemonica quamvis ob tenuitatem natura cerni non possint, attamen materialia quodammodo sunt, passionique obnoxia, praesertim quaecumque loca subterranea subiere. Haec adeo concreta sunt, ut tactui subiiciantur, pulsatae doleant, & igni adpropinquantia comburantur, adeo ut horum quedam cinerem quoque relinquant. Quod quidem apud Nursios Italiae populos accidisse historia traditur, neque haec lequor, quasi poetam fabulam, monstraque in medium adferens Cretensem Phoeniciumque more, sed ex ipsis Salvatoris verbis persus.

sive bauer adfirmo, quae tractunt Daemones igne torque-
 ri, utpote, qui proprieas quod corporei sunt, pati possint.
 Quae quidem Pselli verba nos admonent naturae
 daemonum patibilis, ut quidem & Platonicis placet.
 Quamquam refragatur omnino Iamblichus De My-
 steriis negatque patibilem esse daemonium, deorum
 que naturam, nec perturbationum umquam, ad-
 fectuumque motibus concitari; quod tamem Porphy-
 rius adseruit. Sunt tamen & hanc in rem eiusdem
 Michaelis non minus elegantia verba, quae quam-
 vis pluscula, tamen e re huius tractatus fore ar-
 bitror, si adferantur in medium. Sed numquid cor-
 pora Daemonum pulsari possunt? inquit. Possunt sane
 atque dolere, solidi quodam percussa corpore. Verum
 quo nam pacto quum sint spiritus, neque solida neque
 composita natura, & compositorum est sensus? Sed
 profecto in iis, quae sentiunt, non nervus ipse est,
 qui sentit, sed qui ei spiritus inest. Quapropter si
 atteratur nervus, si frigescat, si quid aliter pati-
 tur, spiritu videlicet in spiritum missu, fit dolor.
 Nempe compositum nunquam per se doleret, sed quando
 participat spiritum, quo quidem privatum pri-
 vatur & sensu. Daemonicum itaque corpus per totum
 se naturaliter sensuale secundum partes singulas absque
 medio videt, audit, tangit, patiturque tangendo, &
 divisum dolet sicut corpora solida. Sed hoc interest
 quod corpora quidem solida, divisa quum sunt, aut
 vix, aut numquam restituuntur: corpus vero dae-
 monicum ubi secatur, mox in se iterum recreatur,
 & coalescit, sicut aquae, aerisque partes, quando
 aliquid intercidit solidum, sed & dictu velocius dae-
 monicus spiritus in se revertitur. Dolet tamen inte-
 res dum dividitur, quamobrem aciem ferrri metuit,
 idque animadvententes, qui fugare Daemones moluin-
 tur,

tur, tela & enses in rotulum ibi constituunt, quo nocturni daemones adventare, atque alia machinamenta, tum opposites passionibus propulsantes, tum congrua quadam affectione mutcentes. Haec laudati philosophi oratio mirum est dicere, quantum lucis adferat iis, quae a duobus principibus Poetis, Homero, & Virgilio, gravibus, & philosophiae plenis, carminibus ornatae decenterque singuntur. Ille enim Circem inducens Vlyssi suadentem, ut ad inferos descendat, & vatis Tiresiae animam conveniat, quem primum quae sacra facienda, quae inferenda libamina, quae cumque rite peragenda, ut vita functorum animas adliceret, & evocaret, monstrasse illam dixisset, tautum quoque Heroem fecisse ait, ut omnium primam Tiresiae umbram accedere permetteret, eamque adloqueretur, reliquis iterum, erepto vagina gladio, ab sacri sanguinis poculis adpropinquando deterritis, & procul manere coactis.

*Αὐτὸς δὲ ξίφος ὁ ξύριστά μενος παρεῖ μηρῷ
Ηρόδω, μὴ δέ εἰν τεκυνων ἀμεννώς καρπίνες*

Αἴματος ἄστον ἵψει πρὶν τείρεσθαι πυθέσθαι.

Quae commode Latine reddi possunt

*Afemore ipse autem rigidum quum eduxerisensem
Adsideas, minimeque sinas ut luce carentum.*

*Debilis accedunt capita, & prope sanguinis undam
Delibent; sed Tiresiam prius ipse rogaris.*

Hic vero quum non absimilem Aeneae ad inferos Sibylla duce descensum recte sapienterque commentus esset, sacris rite peractis, & iam adventante Proserpina, conclamantem vatem inducit, & procul abscedere profanos imperantem, atque ita praecipientem Aeneae,

Tuque invade viam, vaginaque eripe ferrum;

Nunc animis opus, Aenea, nunc pectore firmo.

Tantum effata, furens antro se immisit aperto.

*Ille ducem haud timidis vadentem passibus aequat.
Et profecto tali quidem prudens admonitu , quam
per loca nocte silentia late graderetur , & obviae
sibi obscenae pestium variarum formae frequenter
occurrenter , corripit*

— *subita trepidus formidine ferrum*

Aeneas , strictamque aciem venientibus offert.

Nec quod sequitur sententiam nostram infirmat , ita
enim exponendum est , ut Dux Troianus incassum
aerea corpora verberaturus intelligatur , quod &
scibis cedant , & omnino irritos non resistendo
conatus efficiant . Versus sunt :

*Et ni docta comes , tenueis sine corpore vitas
Admoneat volitare cava sub imagine formae,*

Inruat , & frustra ferro diverberet auras.

Verum si patibilis naturae sunt Daemones , vulne-
ribusque inflictis dolent , & vel ignis vi , vel coeli
intemperie , misere adficiuntur , non secus ac reli-
qua mortalium animantium saecula , dissolutioni
& interitu obnoxios eos dicere , haud profecto ab-
sonum existimabitur . Nam *Lucret. L. V.*

Nec ratione alia mortaleis esse videmur

*Inter nos , nisi quod morbis aegrescimus iisdem ,
Atque illi , quos a vita natura removit.*

Et quidem mortales esse Daemones , & certis vitae
curriculis peractis interire haud vero absimile *Plu-*
tarcho De def. Oracul. videtur , apud quem ita Cle-
ombrrotus differit : *Quin etiam Hesiodus censet certis*
temporum curriculis Daemonas interire . Nam in per-
sona Naidis , etiam tempus illud significans ait ,

*Terna virescentum ter vincere garrula cornix
Secla virum iusto vivendi limite fertur :*

*Et quater egreditur cornicis saecula cervus :
Alipedem cervum ter vincit corvus , at illum*

Mul-

*Multiplicat novies Phoenix, Iovis alma propago,
Quem decies vestro Nymphae praeverritis aero.
Temporis huius immensam summam conficiunt, qui
saeculum perpetuam accipiunt, quum sit annus, ut si
in asem colligas, novies mille septingenti viginti anni
Daemonum vitae tribuendi sint: ut Mathematicorum
plurimi summam aevi minorem censeant; maiorem
ne Pindarus quidem dicat, qui aequali arborum &
confatali, eis fine canit Nymphas fructus, ac proinde
Hamadryadas eas adpellat. Hactenus Cleombrotus,
cui aliisque doctis viris, qui a Plutarcho de natura
Daemonum disputantes inducuntur, interloquens op-
portune Philippus, fabulam seu potius historiam re-
fert de cuiusdam daemonis obitu, Thamo nescio
cui navis gubernatori Echinadas insulas praeter na-
viganti, audita repente voce, nuntiato: quamquam
hunc Pana, hoc enim nomine extinctus daemon
designatus fuerat, non vere daemonem fuisse cen-
set Proculus L. I. in Timaeum p. 35. sed animam
quamdam ex una in aliam generationem certa re-
volutione migrantem. Et huius narrationem exci-
piens Cleombrotus, & se talia quaedam commemo-
rare posse ait, sed iam satis sibi esse proposito ni-
hil repugnare, neque impedimentum sic ei ullum
adferri. Quamquam non me latet, inquit, Stoicos
non solum mecum de daemonibus sentire, sed etiam
in tanto deorum populo, unum sempiternum & im-
mortalem, alios nativos & interituros existimare.
Quod tamen in Chrysippo, & Cleanthe, haud
quidem iniuria, Plutarchus Stoicorum insectator
acerrimus De Contrad. Stoic. & De commun. not. adv.
Stoic. carpit, reprehenditque vehementer. Sed &
antea rationem adulterat, cur mortales omnino dae-
mons habendi sint, adversus Heracleonem aliter*

opinantem insurgehs Cleombrotus ; *Quin tute , illum veluti obiurgans ait , potius ipse imprudenter , quod concedis , id tollis ? Nam qui esse daemonas fateris , quum tamen neque improbos , neque mortales esse censeas , iam hoc ipso ne daemonas quidem tueris . Quid enim inter Deos & Daemonas intererit , quum si naturam spememus , interitus : si virtutem , perturbationum atque peccatorum sint expertes ? Istorium sententiae accedere videtur Porphyrius L. II. De Sacrificiis. qui corpora Daemonum esse dissolubilia arbitratur . Ficinus Argum. in Apolog. tamen advertit aqueos tantum Daemones , qui infimi ordinis sunt , habitos esse mortales , utpote non perpetuos sed longaevos tantum ; quamquam ceteri fere Platonici repugnant quammaxime , & Iamblichus præcipue , & Maximus Tyrius Sermone XXVII. Quorum ille corpora minime patibilia Daemonibus adserit in Mysteriis : hic eatenus patibiles esse Daemones dicit , quatenus antiqua studia , & vitae anteactae imitamina (animos enim corpore exsustos , Daemones esse censet) adhuc exercere intelligantur . Xenocrates certe Platonis sodalis apud Plut. De Def. Orac. triangulo lateribus aequabili , Deum comparans : inaequabili , homines : cruribus exaequo , Daemonas , satis aperte significat Deum omni ex parte parem & aequalem : homines vero totos undique disparest naturam vero daemonum aequalem partim , partim inaequalem , utpote quae & mortalium perturbationem , & deorum potestatem , aeternitatemque miscet . Quam quidem sententiam sua auctoritate fulciunt Plotinus , & Iamblichus , & Maximus Tyrius , & Madaurensis Apuleius ; praeter alios plerosque , utpote Platonis documentis consonam , & mirifice convenientem . Hic enim ita Deum Daemonas adloquen-*

quentem proponit in Timaeo: Quamquam omne colligatum salvi potest, est tamen certe mali velle dissolvere, quod convenienter & bona cohaeret harmonia. Quare quum orti sitis immortales, certe quidem ex toto non estis, nec indissolubiles, nec tamen umquam dissolvemini, nec mortis fatum subibitis. Nam mea voluntas maius potentiusque vobis est vinculum ad perpetuitatem vestram, quam illa quibus estis colligati. Atque ita quidem illo, qui huiusmodi verbis mini ea in mentem revocat, quae de Angelorum seu Daemonum perpetuitate clarissimi Ecclesiae Proceres serio iudicatoque senserunt; eos quidem immortales aeternosque esse affirmantes, non tamen natura, sed Dei conditoris dono & voluntate, quam quidem rei cuiusque naturam merito appellat magnus *Augustinus*, maius potentiusque vinculum ad illorum perpetuitatem, quam ipsa natura sit, ab augustinissimo philosophorum graviter magnificeque iam dictam. Et hunc loquendi modum, ubi de naturarum, quae tantum intelligentia percipiuntur, aeternitate sermo est, & apud Lugdunensem Antistitem *Irenaeum*, & Philosophum Christianaeque veritatis testem *Iustinum*, & duo Ecclesiae lumina, *Ambrosium*, & *Augustinum*, & Acta pariter septimae Synodi τῆς οἰκουμενῆς facile inveneris. Quin & *Ioannes Damascenus*, qui fere omnium primus divinioris philosophiae tractationem certa via, ac ratione digessit, explicavitque; quique in ea fuit haeresi, quae Angelos incorporeos omnino, & materiae expertes censeret, eos tamen non natura immortales perpetuosque dicit, sed Dei tantum munere ab interitus corruptione, veluti privilegio, exemptos fuisse arbitratur. Et hi quidem Ecclesiastici scriptores, rerum humanarum divinarumque

con-

consultissimi, philosophis maxime assentari videntur, apud quos illud loco certissimi oraculi habitum, & passim decantatum, nativa quaecumque sunt, & ab aliquo temporis principatu genita, haec eadem natura esse corruptioni & mortalitati obnoxia, & aliquando interitura. Verum id quibusdam Christianæ sapientiae antistitibus adeo fuit persuasum, ut Angelos longinqui temporis mora, gravique labore & diurno vexamine adfictos vel posse mori prope iam dixerint. *Tatianus* enim *Iustini* philosophi auditor in hanc rem hisce verbis scripsit: *Non facile autem moriuntur* (de Daemonibus loquitur) *isti, quum carni non sint: sed viventes negotia mortis exercent, toties nimirum & ipsi morientes, quoties illos, quibus praeceunt, peccatis imbuerint.* Cui quidem haud dissentire videtur *Hippone*nsis Theologus, qui certe parum abest, quin Daemones dissolvi posse, atque interimi, existimet, *L. III. de Genes. ad lit. Cap. X.* *Quapropter, inquit, et si Daemones aera sunt animalia, quoniam corporum aereum natura vigent, & propterea morte non dissolvuntur, quia praevalet in eis elementum, quod ad faciendum quam ad patiendum est aptius, &c.* At mirum videri non debet, si qui ex Christianis philosophis ambiguam prope dixerim, aut saltem imbecillam Daemonibus perpetuitatem vendicent, quum non aliam & animis nonnulli, Stoicis velut adsentantes, tribuere videantur. *Iustinus* quidem *Martyr Dialog. cum Tryphon.* sene quodam interlocutore inducto, hominis animam esse immortalem verbis disertissimis inficiatur. Cui tamen mantelum queritur, si advertamus, non tam inibi animae immortalitatem negare, quam Platonicorum impugnare rationem, qua animam esse aeternam, mortisque expertem, evincere contem-

tendunt : eam nimis nullum habuisse principium , & propterea nec finem ullum habituram aliquando dicitantes . Quam quidem *Iustini* verborum expositionem ii , qui cum illo summo iure agunt , veram & plausibilem tandem agnoscent , si ad ea , quibus alibi animorum immortalitatem adstruit , animum advertant . Non tam facile fortassis quis a *Tatiani* ambagibus , involutisque verbis sese explicet , & Ariadnes alicuius industriam , favoremque imploret , ut sinuosos inextricabilis terroris anfractus vel relegat , vel evadat . Non immortalis est anima , inquit , o Graeci , suapte natura , sed mortal is ; eadem tamen ne moriatur fieri potest . Et rursus de anima pariter verba faciens : Moritur , inquit , & dissolvitur cum corpore , quae veritatis ignara est : resurgit ae postea in consummatione mundi una cum corpore , mortem in ipsa immortalitate per cruciatum & poenam sentiens . Et rursus . Anima quae Dei cognitione instructa est , licet ad tempus solvatur , non moritur . Siquidem anima per se tenebrae est , & nihil habet lucis . Hinc illud in sacris litteris pronunciatur : Tenebrae non comprehendunt lucem . Non enim spiritus ab anima servatus est , sed ipse animam servavit & lux comprehendit tenebras . Est autem ratio lux divina , anima imperita tenebrae . Sed pone virorum doctissimorum vestigia sequentes ab dubiae locutionis diverticulis in regiam apertissimae doctrinae viam , una virum doctum & eruditum deducentes , spero nos reversuros . Et primum considerandum est , quod *Syrus* ille philosophus de animae aeternitate , non natura illi , sed alio quocumque modo convenienti ait , nil aliud profecto praesefere , quam id , quod plerisque Ecclesiae Patribus , quorum nonnullos supra recensuimus , ut ferebat illius aetatis

Theo-

Theologia , placuit : esse Ang . los nimirum : & animos non natura , sed Deitatum effectoris munere & liberalitate perpetuos . Quod quidem altius eorum animis haesisse comprehendimus , dum illos fere omnes nil in Angelis , nil in nostris animis , nisi corporeum & materialium adgnovisse , quod profecto natura perpetuum & indissolubile esse non potest , haud quaquam ignoramus . Quae vere expressius deinde explicatiusque de animae interitu , & resurrectione Sophista ille Syrus adfirmat , emarrabimus fortasse , nec procul omnino a vera ratione ferri demonstrabimus , si penitissima secretioris philosophiae adyta , ut certe initiatis fas est , rite subeamus . Summatim igitur breviterque indicandum est ; quod tamen alibi opportunius latissime retractabitur , quosdam philosophos , ut Platonicos certe , tripli- cem in homine excogitasse substantiam , animam scilicet , & corpus , & tertiam quamdam naturam , quae inter animam corpusque esset media , quaeque ista disparia aliquin , & inter se maxime discrepan- tia apto nexu , & amicabili , veluti foederata , coniungeret . Eam quidem diversis nominibus indigtarunt ; Vehiculum , dixere Platonici ; Spiritus vero nomine interdum significari in sacris litteris , haud vero ab simile est ; sed Animae , probabilitus , frequen- tiusque . Quod quidem nomen libentius amplectati sunt nostri , Melito in primis Sardorum Episcopus , Tatianus , cuius verba edisserete nitimur , Origenes Adamantius , aliique , quos percensere longum est . Iam , adrectis animis , ubi Tatianus de animae interitu loquitur , de ista natura media verba face- re intelligamus . Eam interim dissolvique , haud quidem absolum , quod latius alibi apertiusque demonstrabitur , spiritu interim , mente scilicet ,

sine principatu, incolumi atque immortali manente. Quamquam huic explicationi doctissimus Praeful Pet. Daniel Huetius in Origenianis repugnat. Iam Tatiani verba intellectu facillima, iam & Justinus a calumniis vindicatus; sicubi enim vitali spiritu secreto diductoque animam corrumpi & extingui docet, iam quid animae nomine intelligat, perspicuum manifestumque est. Non igitur hic Stoicis adulatur: non ille Arabibus, animas cum corpore perimi, in resurrectione iterum excitandas, somniantibus, adsentitur. Et haec quidem exposita atque explicata nos traduci ambiguos non sinunt, quin & iuxta Procerum Christianae sapientiae placita daemones & quoad corpus patibili natura sint, & doloribus variisque incommodis afflentur, quod quidem expresse inclito Augustino, & Claudio Mamerco, Faustoque Regensi probatur, quorum primus ita L. III. de Genes. ad lit. Cap. X. scriptum reliquit. Si autem transgressores illi, antequam transgredenterur coelestia corpora gerbant, neque hoc mirum est si conversa sunt in aeream qualitatem, ut iam possint ab igne, idest, ab elemento naturae superioris aliquid pati. Verum si res ita se habet, inquisitione dignum videtur, utrum corpus daemonicum patiente, & cruciatus doloresque experiendo, suo robore & vigore ullo modo pericitetur, ita ut, vel infirmetur, vel imminuat, vel mancum mutilumque plagis vulneribusque redatur. Et quidem si Platonicae sectae homines consulantur, corpora quidem Daemonum & plagis percussi, & vulneribus caedi, affirmate respondeant, quod iam supra satis indicaviinus ipissimis Michaelis Pselli verbis, ita tamen ut recreentur statim & convalescant, ne forte aegritudine & imbecillitate diu-

diutius immanente, dissolvantur prorsus ac pereant; labore vero aliisque incommode ita eos vexari, frangique adfirment, ut corpora eorum languescant quodammodo, deperdant aliquid, quod reparari oporteat, prout ceterorum animantium corpora laescentia, cibo potuque sumto, reficiuntur iterum, vegetanturque. Hinc non defuerunt, qui ali Daemones, ciboque & potu raborari, & pinguescere, existimarent, inter quos Porphyrius, librorum, quos De Sacrificiis inscripsit, secundo, haec litteris commendavit; *Hic* sane sunt dumtaxat (de pravis tamen daemonibus loqui hic advertendum) qui libamine, nidoreque carnium oblettantur. *Hic* enim spiritale corpus sorum pinguescere solet. Vivit namque hoc vaporibus fumigationibusque, atque varie admotum (ut par est) per vana, nidoreque sanguinis & carnium vires adsumit. Psellus vero ut est in Daemonum natura, & ingenio persequendo diligens, & curiosus, & quomodo se nutriant, congruumque recipiant alimentum, ex Marci Eremitae relatione, distincte admodum tradit. Nutriuntur sane, inquit Marcus (sunt laudati Pselli verba) alii quidem inspiratione, veluti in arteriis & nervis viget spiritus. Alii vero humore, sed non ore, immo vero sicuti spongiae, atque ostrea, exsugentes quidem humorum extrinsecus adiacentem, rursus autem quod in humorē concretius est secernentes. Id vero non patiuntur omnes, sed solum genera Daemonum materine proxima genusque Daemonum quod edit lucem, & aquatile, atque subterraneum. His tamen repugnat Iamblichus solertissimus, negatque daemones cibis, qui ex materia elementisve constent, capi, vel vesci, totidemque carnium nidore delectari, utpote qui corporis habeant, ut ille ait, immutabile, nec patibile.

bile, lucidum, nec indigum, ut nibil effluat inde, nibilque necessarium sit influere. Et si aluntur, de quo tamen dubitat, nil nostri esse indigos prudenter adfirmat, nec quasi coenipetas, & parasitos nostras adpetere & venari epulas, cibosque corporibus nostris convenientes exposcere, sed suo quodam more ali nobis ignoto, & suae naturae maxime congruo, aliisque ominino escis, quam nobis comminisci aut excogitare liceat. Quae quidem divl Iamblichi sententia illud in mentem revocat, quod Angelus Raphael Tobiae, filioque dixisse traditur Cap. XII. v. 19. Videbar, nimitem, quidem vos biscum manducare & bibere: sed ego cibo inivisibili & potu, qui ab hominibus videri non potest, utor. Quamquam panem Angelorum a divino Cantore memorari liquet, quem quidem Magnus Basiliss Orat. I. de Ieiun. eorumdem cibum esse censet, siquidem Angeli cibo & nutritione indigent, scribit enim alicubi: εἰδέ καὶ ἀγγέλων εἰτίς τροφή, ἀπότον εἰτίν ὡς φυσιν ὁ προφήτης, ἀπότον ἀγγέλων εἰφάγεις ἀνθρώπος οὐ κρέα, εἴδε οἶνος, εἴδε δὲ τοῖς δουλοῖς τῆς γαστρὸς διεσπούσας. Hoc est, Si vero ulla est Angelorum esca; panis est, ut ait Propheta: Panem Angelorum manducavit homo: non caro, non vinum, non aliquid eorum, quae servis ventris studiose conquiruntur. Verum ubi de Daemonibus sermo est in Porphyrii, Psellique sententiam eunt Iustinus Martyr, Tatianus, Origenes, Clemens Alexandrinus, Tertullianus, Cyprianus, Eusebius, Minutius Felix, Basiliss, Ioannes Chrysostomus, Hieronymus, eosque sibi pabula propria nidoris & sanguinis procurare, simulacris & imaginibus oblata serio arbitrantur: quos ideo Stridionensis Theologus Epist. CXLVI. ad Damas. porcorum Evangelicorum siliquis vescen-

vescentium , & coeno sordibusque gaudentium nomine intelligit , iam ab Alexandrino illo veteris eruditionis promptuario , & laetoriis hoc eodem nomine impeditos , & merita illusione derisos in Protrept . Ipsi certe Daemones fatentur , inquit , suam ingluviem libaminis & nidoris , ut qui dicant sortiti sumus hoc munus . Quamnam aliam vocem ederent , si vocem acciperent dii Aegyptiorum , uenepfeles , & mustelae , quam Homericam & Poeticam , cui placet nidor , & condimentum obsoniorum ? Porro mirari non subit , quod Septimius Tertullianus De Anim . Cap . VI . & Cap . XXXII . epulis inhiare Daemonas censem , suffituque , & libamentis , carniumque nudore saturari , passim & sine more helluantes ; quum & animae cibum & alimentum necessarium existimet , ne deficiat , corpus aliquin deserturae . Scio Pythagoram (apud Laert . in Vita) qui animam sanguine nutriti dixit , & Soranum methodicae medicinae studitissimum Q . Septimio praelusisse : adlusisse autem Lactantium ex nostris De opif . Dei Cap . XI . & XVII . & saepe memoratum Faustum , si ἀγαγόντι Claudio De Stat . Anim . L . I . Cap . XVII . fides adhibenda est . Augustinum video Lib . de Vita Beat . quaedam argumenta ad idem comprobandum , acutæ exiliterque comparantem , non hic tamen presentem vestigia , sed , sententiae deum acclamantem Platonorum , scientiam , & rerum notitiam atque intellectum esse animae alimentum recte & sapienter adstruere . Haud igitur τερπόδοξον , philosophorum nonnullos Daemonibus , tamquam servis demensum praebere , quasi cum Plautino liberto instent inclamenterque sibi opus esse , quod pappent : quum nec animos quidam huic indigentiae subtrahant , sed eos una cum corpore convivari , & commessa-

ri dicitent, immunes tamen, nec symbolam dare coactas. Haec autem omnia ad poetarum facile principem, *Homerum*, illustrandum maxime conferant, apud quem animae ab inferis evocatae atrum victimarum sanguinem avide bibunt, quod quidem haec tenus notare distulimus, quodque ille de animabus vita functis iucundo commento praedicat, & Daemonibus commode aptari possint; ut egregii Vatis carmina de curatione & cultu Daemoniorum corporum tractationem decenti, & ornata clausula terminarent. Apud Poetam igitur Ulysses sibi ita loquutam Tiresiae umbram dicit:

Αλλ' αποχάζεο βόδρου, απ.σχε δε φάσγανον οἶνον,

Αἴματος ὄφρα πίω, καὶ τοι νημέρτεα ἔπω.

Ως φάτ'. ἐγὼ δὲ αναχασσάμενος ξίφος αἴρυντολού

Κουλεῷ ἐγκατέπηξ, οὐδὲ επεὶ πίεν αἷμα κελευού.

Sed fovea abscede, & gladium removeto rigenter,

Sanguinis ut potu satier, tibi veraque dicam.

Sic ait. Ipse autem argento praesigne recondo

Vagina ferrum: nigrum babit ille cruentum.

At quum plenam & absolutam, quatenus operis ratio contextusque patitur, de Daemonum substantia & corporibus disputationem instituerimus: atque omne corpus certis finibus claudi, & alicuius figurae lineamentis circumscribi, perspicuum, evidensque sit: investigandum superest qua facie, qualique totius corporis habitu, Daemones sint perficianturque. Et primum, quae de forma corporum Daemoniorum *Porphyrius* commentatus sit, videamus. Hic *Libro II. De Sacrificiis* hac super re ita scribit:

Sunt autem hi omnes (scilicet Daemones malefici) tum
quos divisi mus ab his, diversi (probi beneficique vide-
licet) invisibles, nec prorsus humanis sensibus ma-
nifesti, non enim solido corpore vestiuntur. Prae-
rea nec unam omnes formam habent, sed figuris
plurimis insignitas. Et formae, quae illorum spiri-
tum obsignant, alias quidem adparent, alias vero
nequaquam, aliquando vero & formas mutant, illi
scilicet, qui deteriores sunt. Spiritus autem eorum,
qua quidem ratione corporeum quiddam est, passioni
obnoxium est, atque dissolubile: sed qua ab animis
ita devinctum, species eius diu perseverare potest, ne-
que tamen est aeternum. Consentaneum est aliquid
ab eo semper effluere atque nutriti. In commensura-
tione quidem corpus bonorum consistit, quemadmodum
& corpora nobis manifestorum, sed maleficorum Da-
emonum inconcinna sunt, ac affectione passiva lo-
cum incolunt terrae vicinum. Non multo aliter Psel-
lus, Marci fidem & narrationem sequutus, de fa-
cie daemonum loquitur: Tum Marcus, inquit,
dubitatem meam animadvertis, ait; nullus Dae-
mon suapte natura mas est, vel femina. Composito-
rum enim sunt huiusmodi passiones: corpora vero Dae-
monum simplicia sunt, directu flexuque facilia, ad om-
nemque configurationem naturaliter apta. Sicut enim
nubes suspicimus nunc hominum, nunc ursorum, nunc
draconum, aliorumque praeferre figuras, sic &
corpora Daemonum. Sed hoc interest quod nubes externis
agitatae ventis figuras varias agunt, Daemones au-
tem proprio consilio, prout ipsi volunt, corporum for-
mas in se variant, & modo in breviores molem
contrabuntur, modo rursus in longiores se extendunt.
Quemadmodum lumbricis videtur accidere ob substanciam
mollioram ductuque facilissimam: neque solum

magnitudine in eis diversitas accidit, verum etiam figuras coloresque variant multiformes: corpus enim Daemonis ad utrumque est natura paratum. Quia enim ratione est natura facile cedens, sic in variis figurarum species facile transformatur, qua vero aereum est, diversos aeris instar colores subit. Verum quum Psellus ita loquens de malis noxiisque daemonibus tantum verba faciat, Porphyrio De Sacrificiis L. II. valde consonant, qui praeter ea, quae superius ex illo in medium attulimus, eos itidem alibi dicit omniformibus figuris imaginibusque abundare, a quorum sententia non omnino recedere audentem egregium Augustinum video, immo in eam magis quam in aliam propendere, nisi quod & sanctis coelestibusque Angelis nativorum corporum transfigurationem tribuit, & in varias multiplicesque formas, prout libet, conversionem: quum illos de Daemonibus tantum loqui certum sit, & his quidem maleficis & pravis. Sed iam Antifitem coelestis sapientiae clarissimum, quamquam incertum, dubitanterque L. III. de Trin. C. I. differentem audiamus: Sed fateor, inquit, excedere vires intentionis meae, utrumq[ue] Angeli manente spirituali sui corporis qualitate, per hanc occultius operantes adsumant ex inferioribus elementis corpulentioribus quod sibi coaptatum quasi aliquam vestem mutent, & vertant in quaslibet species corporales etiam ipsas veras: sicut aqua vera in utrumq[ue] vinum conversa est a Domino. An ipsa propria corpora sua transforment, in quod voluerint, accommodate ad id quod agunt. Sed quodlibet horum sit, ad praesentem quaestionem non pertinet. Et quamvis haec, quoniam homo sum, nullo experimento possim comprehendere, sicut Angeli, qui haec agunt, & magis ea norunt, quam ego novi: quatenus mutetur

corpus meum in affectu voluntatis meae , sive quod in me , sive quod ex aliis expertus sum , quid horum tantum ex divinarum Scripturarum auctoritatibus credam nunc non opus est dicere , &c. Hactenus *Augustinus* , qui & in *Enchiridio Cap. LVIII.* suam servat indifferentiam , quaestione definire non ausus ne determinaret cum discrimine , quod sine crimine nesciebat . Ut vero hic fluctuat incertus , animumque modo huc , modo dividit illuc , ita & *Tertullianus* , qui doctrinae certe apud nostros summam obtinet , hac super re se tradit ambiguum , modo enim Angelos , ubi Patribus visi sunt , conversos in effigiem & copulentiam humanam affirmat *L. de Carne Christi* ; modo *L. III. adver. Marc.* non putativam fuisse in eis carnem , sed verae & solidae substantiae humanae , insolentia opinionis mirabili scribit . Quamquam neve hic eius stat gradus , sed legentium , utrum malint , relinquit arbitrio , modo carnem Angelos , undeunde sunt am , & quo modo omnino dimissam , mentitos non esse , adversus Marcionem phantasmat & larvas tantum invehentem , firmet atque adstruat . Attamen quum in alteram sententiam inclinare videatur animum , nullum est dubium , quin humanam Angelis formam , eamque perpetuam , vindicet ; non enim sub alia specie & pedes eis lavit Abraham : & manibus ipsorum erectus est Sodomitis Lothus ; conlatus quoque homini Angelus toto corporis pondere , dimitti desideravit ab eo , a quo detinebatur . Quam quidem formam daemonibus tribuisse *Proculum* , haud quaquam dubito , quandoquidem & sexum diversitatem inter eos explicare adfirmateque constituit . Videre enim est apud eum primo commentariorum , quos in *Platonis Timaeum* exaravit , *Dæus ðaimonos & Dæus*

Deas daemones divinos Daemones, divinasque Daemonides, diserte memoratos: θυχικοί item δαιμόνες & θυχικάς δαιμονίδες, quemadmodum σωματικά & σωματικά animales scilicet Daemones, & animales, si ita vertere fas est, Daemonissas, corporales pariter utrosque; sexuum certe differentia a diverso corporis habitu sumta: ordinum, a ministerio, & procuratione praefecturarumque discriminē. Et quidem ita sentiendo non multum ab Epicuri sententia abludere Procurum video: ille enim apud Cic. I. de Nat. deor. & mares Deos, & feminas esse dicit, & humana specie, & figura praeditos, utpote quae omnium pulcherrima, & absolutissima existimanda sit; multum insuper vanissimis populorum superstitionibus adulari, nil nisi Deorum Dearumque amores, rivalitates, coniugia, proles, adulteria, scortationes, commentis obscaenissimis, ingerentium, quos quidem errores poetae, pictores, opifices, ad miraculum auxerunt. Verum haec nobis attingere lubuit, ut ea quae diis pudenda & nefaria passim a veteribus tribuuntur, ea daemonibus tantum convenire una cum Plutareho moneremus, qui plerumque magnorum scelerum labē temerati, naturae similitudine Deorum famae & aestimationi nocuerunt. Quae quidem oīnia lucem Platoni foenerantur, Deorum Dearumque amores in Cratylō memoranti, eorumque prosapiam & generationes expedienti in Timaeo. Attamen parum nostra interest si & diis sexus discriminē adseratur, quum non me fugiat Septimum Tertullianum De An. Cap. IX. & XXXVI. illud & nostris animis nimis confidenter adiudicare, quod & antea Apelles non pictor, sed haereticus, a Philumena edocitus, prædicaverat: a quorum sententia non multum abhor-

ruisse *Vincentium Victorem*, dum corporis, quod circumtulerunt, formam servare animas morte obita dixit, luculenter testatur *Augustinus L. IV. De Anim.* & eius orig. Cap. XX. *Valentinus* quidem feminas illas omnes censuisse videtur, dum illas secundum obitum nuptui tradit, Angelisque legis Papiae mulieram metuentibus connubio iungit. *Tertullianus adv. Valentini* mares propterea Angelos esse arbitratur ne potius oscitantem hallucinari dicam, quum plerosque Ecclesiae patres eosdemque & sanctitate & doctrina conspicuos, eius partibus in hoc favere probabilissimum videam, humanam ideo formam angelis vindicare cum *Tertulliano* censendos. Cum enim alia figura potius, quam humana, Angelos circumscriptos eos existimasse crediderim, quos hominum ritu, deliciis delinitos, & voluptatibus deditos, mulieribus concubuisse praedicarunt. In hac haeresi fuerunt *Iustinus Martyr*, *Irenaeus*, *Clemens Alexandrinus*, *Athenagoras*, *Methodius*, *Tertullianus*, *Cyprianus*, *Caesariensis Eusebius*, *Minucius Felix*, *Lactanius Firmianus*, *Ambrasius Mediolanensis*, ut *Iudeum Philonem* praeteream, variosque Ebraeorum magistros, quorum modo rationem habere negligimus. Sed quae tanta fuit causa, cum haec illi de Angelis, reiecta postmodum ab omnibus, atque exsibilata, sentirent? Geminam illam esse video, ni cum viris doctissimis fallor: geminas scilicet divinorum scriptorum auctoritates. Prima est sacrorum Bibliorum, iuxta septuaginta interpretum versionem, ut *Hieronymus Quæst. Hebraic in Genes.* observat; ubi enim in *Genesi VI.* secundum Aquilam legitur: *Videntes filii Deorum filias hominum quod essent pulcræ, acceperunt sibi uxores ex omnibus, quas elegerant.* Symmachus vertit:

Viden-

Videntes filii potentum filias hominum , &c. Vulgata vero translatio habet ; Videntes filii Dei filias hominum , &c. Vetustissima illa traductio , atque etiam Italica , habebant : Quum vidissent Angeli Dei filias hominum , &c. Et de Italica quidem testantur Ambrosius , Augustinus , Procopius . Altera vero est libri , qui Enochum vulgo praeferebat auctorem , doctrina , quem quidem divinum diximus , ut primis Ecclesiae seculis propriæ omnium serebat opinio : & qui si Nourrio , ubi de Angelorum concubitu iuxta Martyrem Iustinum agit , credere dignum est , forte ab Enocho exaratus est , vel si minus , illo Enochis sensa & documenta Noemi industria posteritatis memoriae commendata . Et istud quidem ex Tertulliano exploratissimum habemus ita in libro , cuius titulus est , De cultu Feminarum , scribente . Per Angelos autem peccatores demonstrata sunt , qui & ipsas materias prodiderunt : & operositas cum raritate commissa preciositate , ex ea libidine possidenda preciositatis feminarum . Quod iidem Angeli qui materias eiusmodi illecebras detoxerant , aurum dico , & argentum illustrium , & opera eorum tradiderunt etiam calliblepharum vellerumque tinturas inter cetera docuerunt , damnavi a Deo sunt , & Enoch refert . Sed quamquam haec olim plausibilia fuerint , iam quod communibus insequentium Theologorum suffragiis probatum est , firmiter atque inconcusse teneamus , nullum videlicet sexum esse in Angelis , & divi Hieronymi Epist . CXLIII . Damaso , verba sedule memoriae mandemus ita scribentis : Nec putandum sexum esse in virtutibus Dei , quoniam etiam ipso Spiritus Sanctus , secundum proprietates linguae , femineo genere proferatur Ruach , Graece neutro , τὸν πνεῦμα , Latine masculino , Spiritus . Ex

quo intelligendum est, quando de superioribus disputatur, & masculinum aliquid, seu femininum ponitur, non tam sexum significari, quam idioma sonare linguae. Quae quidem verba consulo de scripto recitata transcriptissimus, ne si forte aliquando in divinis literis alicuius coelestis virtutis feminineum nomen occurrit, statim sexum designatum subspicemur, ut quum Regina coeli nominatur: hac enim adpellatione coelestem aliquam potestatem significari censet Origenes ἡραὶ ἀρχῶν. Verum & illud insuper animadversum velim, non illico fortassis vetustissimos illos Ecclesiae Proceres, quibus Angelos mulieribus se miscuisse placuit, eos humana specie, & figura formatos credidisse indubitate censendos & potuerunt enim & alia forma praediti feminis libidinoso congressu copulari, quod, licet dubitanter, indicat ὁ πάτερ Augustinus in haec verba scribens L. XVI. De Civ. Des. Cap. XXIII. Et quoniam creberrima fama est, multique se expertos, vel ab eis, qui experti essent, de quorum fide dubitandum non est, audisse confirmant, Silvanos & Faunos, quos vulgo Incubos vocant, improbos suepe extitisse mulieribus, & earum appetitiis & peregrinis concubatum: & quosdam Daemones, quos Dusios Galli nuncupant, banc adsidue immunditiam & tentare, & efficere, plures talesque adseverant, ut hoc negare impudentiae videatur: non bine aliquid audeo temere diffinire, utrum aliqui spiritus elemento aereo corporati, nam hoc elementum etiam quum agitur flabello, sensu corporis tactuque sentitur, possint etiam banc pati libidineos, ut quomodo possunt sentientibus feminis misceantur. Sed & vir eruditione & scientia praesignis Plutarchus in Vita Romuli apertissime scribit non absurde putari Aegyptios dicere, nibil

nibil probibere quin balitus Dei adpulsus mulieris principia generationis infundat, quod satis ostendit haud quaquam humana forma opus esse Daemonibus ut mulieribus congregiantur. Immo Iustinus ipse, qui céteris forte Patribus in hac opinione praeluxit; nihil minus, quam speciem humanam Angelis in feminas insanientibus vindicare videtur; eos enim per spectra mulieribus adparuisse, atque ita iis illusisse manifeste declarat Apol. I. Daemones, inquit, perfectra adparentes ἐπιφανεῖας ποντόμεροι, mulieres constuprarent, & pueros imminuerunt, & terribulamenta hominibus exhibuerunt. Verum hisce omnibus relugetatur non spernendae eruditionis Monachus, Ioannes Cessianus Collat. VII. Cap. XXI. & haud iniuria fortassis, Daemones feminis concubere ullo modo posse iniciatur. At memoratos longa recensione Patres, humanae figurae lineamentis Angelos circumscriptissime postremum suadet, prolem ex eorum congressu genitam vultu & facie reliquis hominibus similem, rubustiori tamen longiorique corporis habitu paternae originis excellentiam, & generositas tem adtestantem, serio iudicatoque existimasse. Inde enim ortos esse Gigantes autumarunt, immani corpore homines, & incredibilis adrogantiae fastu tumidos, quod tradit Augustinus L. XVI. De Civ. Dei Cap. XXII. ut praecipue sensit Athenagoras, quorum animas Daemones illos evasisse dixit, qui circa terram obversantes, seducunt, decipiuntque mortales, assidueque illis insidias callidissimi meditantur, cui quidem non abludere Caesariensem Eusebium video Prepar. Evang. L. II. Cap. IV. Quamquam aliter se rem habere apud Iustinum video: non enim Gigantes ex Angelorum coitu, sed Daemones esse ortos disertissime Apolog. II. scribit:

Angeli , inquit , dispositionem illam (Dei) transgressi , cum mulierum , concubitus causa , amoribus sunt viti , tum filios procrearunt eos , qui Daemones dicti sunt , atque insuper reliquum genus humanum in servitutem redegerunt . Eadem sentientem Tertullianum adverto . In celebri enim Apologetico Cap. XXII. ita scribit : Sed quomodo de Angelis quibusdam sua sponte corruptis corruptior gens daemonum evaserit damnata a Deo cum generis auctoribus , & cum eo quem diximus principe , apud literas sanctas ordine cognoscitur . Verum omnium clarissime istorum opinione adhaerens Firmianus L. II. div. Instit. Cap. XV. Qui autem , inquit , sunt ex his procreati , quia neque angeli , neque homines fuerunt , sed medium quamdam naturam gerentes , non sunt ad inferos recepti , sicut in coelum parentes eorum . Ita duo genera daemonum facta sunt , unum coeleste , alterum terrenum . Ex quo intelligere est hybridas , secundum istos , quosdam Daemones procreatos fuisse , quos satis congruerter & lepide , ut iam semideos in Protrept. irrisit ήμίόνες , hoc est malos , adpellasset Clemens Alexandrinus . Hisce non dissona sunt ; quae Plato de Heroibus scribit in Cratyllo , medio quodam scilicet genere inter Deos & homines , illos nimirum vel ex amore Deorum erga mulieres humanas , vel ex amore virorum erga Deas , fuisse genitos . Hinc idem Plato , & Pythagoras , & Xenocrates , & Cbryssippus priscos sequuti Theologos Typhonem , & Osridem , & Isidem , Daemonas illos fuisse subindicantes , excellentiores quam homines fuisse adfirmant , ut Plutarchus quidem auctor est Lib. de Iside . Sed & hi fortassis Gigantes Daemones esse sub humana specie censuerunt , ut in Libro Enochii habetur , & Iustinus opinatur , quodque non adeo a nobis remota

mota aetate *Paulus Burgensis* defendit. Quae quidem omnia si vera essent, nimium demisse de Daemonum fecunditate sensisset *Psellus*, vel potius solitudinum cultor *Marcus*, qui *Pfello interroganti* utrum Daemones pati possent. Et valde quidem respondebit, adeo ut nonnulli Daemonum semen iacent, atque in pusilla quaedam animalia orientur: Tum instanti, incredibile videri, Daemonas excrementsa babere, & membra genitalia. Habent quidem, inquit ille, membra, sed non talia. Excrementum vero aliquod ex illis emanat. Ut iam confirmet, quod supra dixisse vidiunus, Daemones scilicet nec mares esse, nec feminas. Et haec quidem de specie & figura Angelorum, & Daemonum iuxta utriusque philosophiae decreta dicere habuimus, quae tamen omnia mirabilis, & praeter omnium opinionem, *Tertulliani* alas illis adfingentis sententia concludat: *Omnis spiritus ales est*, inquit. *Hoc Angeli & Daemones*, *Igitur momento ubique sunt*. Haud tamen silentio praeteritum velim, ut dilucida & absoluta de Patrum circa Angelorum cum mulieribus congressum sententia tractatio sit, eos duas in classes secerni distribuique. Et hos quidem de pravis tantum, & perduellibus ita sensisse: illos, de bonis quidem, at sensim tamdem illecebrosa voluptate delinitis, & ad deteriora delapsis. A priorum partibus, si demum alterutris subscribendum esset, starct *Augustinus L.* *XV. de Civ. Dei Cap. XXII.* verum in hoc Solonis legem sibi rogatam negat, & utramque opinionem impugnat prorsus, refellitque.

Τα πιμιωπάτῳ Μοναχῷ
χυρῷ ἡσαίᾳ, περὶ τοῦ
ἄτε προκόπτην οἱ δί-
καιοι μέλλουσι κατέγε-
γνῶσιν, καὶ δόξαν, ἄτε
καὶ μὴ μετά την ἔκαστη-
αποκατάστασιν.

Admodum Venerando Mo-
nacho Domno Esiae. V-
trum iusti proficere de-
beant scientia, & glo-
ria, vel non, post eam,
quae ibi erit, restitu-
tionem.

Λόγος ί.

Epistola VIII.

Πρῶτον μὲν οὖν ἐ-
πὶ τούτοις ἀ-
ναγκαῖον εἰπεῖν θεοῖ-
κελε ἀνερ ὅποιδε τις ἐ-
σὶν ἡ ἐκκῆστε τοῖς δίκαι-
οις ἀποταμιουμένη κα-
ταστις· καὶ ὅπως αὐ-
τῶν ἔκαστος καὶ τίνα
τρόπον μετὰ ἐνθένδε
βιοτὴν αναπαύσεται·
οὗτο γὰρ ἀν καὶ ἡ πε-
ρὶ τοῦ κεφαλαίου τοῦ
δι συζήτσις ἐκφαντι-
κωτέρα γενήσεται τοῖς
προσέχουσιν. εἰ γὰρ
καὶ σωτῆρος ἡμῶν ἴπ-
σοῦ χριστοῦ ἐν εὐαγγε-
λίοις ἡκούσαμεν λέ-
γοντος ὅτι ἐν τῇ οἰκίᾳ
τοῦ πατρός μου πολ-
λαὶ μοναχὲ εἰσιν, αὐτὸν

Primum quidem
igitur de his di-
cere necesse est, divi-
ne vir, qualis videlicet
conditio est, quae i-
bi iustis reservatur;
& quomodo ipsorum
quilibet post hanc vi-
tam requiescat. Ita
enim & decapite hoc
quaestio attendenti-
bus evidentior fiet.
Si enim & servato-
rem nostrum Iesum
Christum in Evan-
geliis dicentem au-
diamus, in domo Pa-
tris sui multas esse
mansiones, non uti-
que domiciliorū dif-
ferentiam hac & il-
iac

οὐ διαφορὰν οἰκημάτων
ἐνθεν κακεῖσθαι ἐγει-
γερμένων καὶ τοῖς δι-
καιοῖς ἀποκεκληρωμέ-
νων· χαρισμάτων δὲ
ἴδιοττας ὁ εὐαγγελι-
κὸς καὶ θεῖος λόγος ἐν
τεῦθεν ὑπομνημάτῳ
περὶ τοῖς χαρίσμασιν
λοιπὸν τὸ διάφορον· οὐ
γάρ μονή μία καὶ οὐ
πολλαί· τίς δὲ οὐ μονή
ἔκεινη καὶ πόθεν τοῖς
δικαιοῖς ἀπονενέμηται
τὰ χαρίσματα αὐτὸς
κύριος οὐμῶν ἵστης χρι-
στὸς τοῖς πᾶσι πάντα
τὸ τεκαθίσαται· αὐτὸς
ἔστιν οὐ μονή, καὶ οὐ ἀ-
νεκλάλητος τῶν δικαιώ-
ν χαρά· αὐτὸς οὐ ἀ-
πόλαυσις, αὐτὸς οὐ
πάντων ἀνάστασις· καὶ
πῦρτο δῆλον ἔξι ὡς ὁ
θεολόγος γενγόριος γ-
τως οὕριται λέγων·
οὐκέτι λοιπὸν αὐθετή-
σω τὰ ὄμολογηθέντα
μοι ἐν τῷ βαπτίσμα-
τι, ἵνα μὴ τῆς ἐπει-

θεν

lac excitatorum, &
a iustis hereditate a-
deundorum, sed cha-
rismatum proprietati-
es evangelicus & di-
vinus sermo inde cō-
memoravit. Cete-
rum charismatum di-
scrimen est, una e-
nim mansio, von mul-
tae. Quae vero man-
sio illa, & unde iu-
stis charismata di-
stribuantur, ipse Do-
minus noster Iesus
Christus cunctis om-
nia tunc constitutus
est. Ipse est mansio, &
ineffabile iustorum
gaudium; ipse frui-
tio, ipse omnium re-
surrectio. Et id ma-
nifestum ex iis, quae
Theologus Gregorius
ita dicere reperitur.
Ceterum ne amplius
contemnam, quae in
Baptismo confessus sū,
ne illa beatitudine ex-
cidam. Hæc autem est

Tri-

Θεν εἰκπέσω μακαρότητος. οὐδὲ εἶσιν οὐ τῆς τριάδος εἰκυπωτέρχη κατάληψίς πρὸς τούτων δὲ καὶ οὐ σιώπητος βαρλαὰμ, τίς εἶσιν οὐ βασιλεία τῶν οὐρανῶν ἐρωτθείσις τοι- αὐτην πρὸς τὸν ιωάσαφ ἐκεῖνον ἐποίησατο τὴν ἀπόκρισιν, ὡς εἰκασθῆται τῆς Θεωρίας τῆς ἀγίας τριάδος καὶ ἀνακεκαλυμμένω τῷ προσώπῳ τὴν δόξαν αὐτῆς ἵνοπτρίζεσθαι εἴνετε τοι καὶ τῷ νοντῷ μὲν ἥλιῳ ἐπεντρα- πίσουσιν ἀπαντες δί- καιοι, καὶ τοῦ Θείου ἐκείνου φωτὸς γενίσονται μέτοχοι, εἰ καὶ μὴ ἐπίσιμς ἀπαντες. αλλὰ κατὰ τὴν ἑαυτοῦ ὅμιας καθαρόττα εἴκασος, καθάπερ γέροντος αὐτοῦ οὗτος ἥλιος κοινὸς εἰς Θέαν ἀπα-

σφο-

Trinitatis expressior comprehensio. Insuper & sanctissimus Barlaam, quid sit regnum caelorum interrogatus, talem Ioasapho illi responsionem dedit, Ut ex scriptura ipse didici, contemplationi sanctæ Trinitatis proximum fieri, & revelata facie gloriam eius intueri. Hinc & intelligibilem quidem solem intuebuntur omnes iusti, & divinae illius lucis participes fient, licet non ex aequo omnes, sed iuxta suam pariter munditiam quilibet. Sicuti enim sensibus hic sol communis ad spectaculum omnibus proponitur, & huic mundus, illi ve hementius radios suos emittit; sed pariter iuxta oculorum dispositionem quilibet,

ci-

σι πρόκειται καὶ οὕτω
μὲν ἔλασσον τῷ δὲ
σφραδρότερον τὰς ἀκτί-
νας αὐτοῦ ἐπαφίσιν·
ἀλλ' ὅμως καπά τὴν
τῶν ὄμμάτων διάθεσιν
ἔκαστος, καὶ τὸν ἔλ-
λαμψίν ἐκεῖθεν εἰσδέ-
χεται, οὕτω καὶ ἐπὶ^{τῆς} ἀπροσίτου ἐκείνης
μαρμαρυγῆς καὶ τῶν
ἐπεντρανισάντων αὐτῇ
τηνικαῦτα γενήσεοθαι
πίσευε· κατὰ γάρ τὸν
μακάριον παῦλον με-
τοχηματίσει τότε τὸ
σῶμα τῆς ταπεινώσε-
ως ήμῶν ὁ σωτὴρ εἰς
τὸ γενέσθαι σύμμορ-
φον τῷ σώματι τῆς δό-
ξης αὐτοῦ· αὐτὸς λοι-
πὸν ὑπάρχει τὸ φῶς·
αὐτὸς οὐ ἀνεκλάλητος
ἐκείνη χαρὰ· αὐτὸς αἱ
πολλαὶ μοναὶ· αὐτὸς
οἱ Θρόνοι· αὐτὸς οὐ
τράπεζα αὐτὸς οὐ βρῶ-
σις, καὶ οὐ πόσις, καὶ
πᾶν, εἴτε ἔπερον οὐδὲ-
σμα· αὐτὸς εἶνι τῶν
οὐκ

& inde fulgorem re-
cipit; ita & de illo in-
acesso splendore,
& eis, qui ipsi inhae-
rent, tunc fore cre-
de. Iuxta enim beatum Paulum trans-
formabit tunc hoc
nostrum humile cor-
pus Servator, ut
corpori suo confor-
me fiat. Ceterum i-
pse lux est; ipse in-
effabile illud gaudium;
ipse mansiones mul-
tae; ipse sedes; ipse
mensa; ipse, cibus,
& potus, & omne,
si quid aliud, quod
suave sit. Ipse est bo-
norum illorum par-
ticipatio, quae ocul-
lus non vedit, nec
auris audivit, nec in
cor hominis ascende-
runt. Quid enim ad-
mirabilius & ineffa-
bilius quam per visio-
nem ipsi eius faciei
adstare? Norunt illi
inau-

αγαθῶν ἐκείνων οὐ μέ-
τεξις· αὐτὸς δὲ οὐκ
οὐκ οἶδε καὶ οὐκ οὐκ
ηκουσεν· καὶ ἐπὶ καρ-
δίαν αὐτῷ πρώτου οὐκ α-
νέβη· τι καὶ γὰρ πα-
ραδοξότερον τι καὶ αρ-
ρητότερον τοῦ διὰ Θέ-
ας αὐτῷ καὶ αὐτὸ προ-
σωπως οὐτω παρίσα-
σθαι· ἵσασιν ἐκεῖνοι
τὴν ἀνεκδιήγητον πάύ-
την, καὶ ἀνήκεστον α-
γαλλίασιν, οἱ παρ'
αὐτοῖς τοῖς κρατοῦσι
παρρησίας μετέχον-
τες· οἱ δὲ ίνεκῶς πα-
ρισάμενοι· καὶ τι χρῆ-
πολλὰ λέγειν, καὶ α-
παριθμεῖν καθ' ἑκα-
στον; αὐτὸς οὐ πάντων
ἀνάπαυσις· αὐτὸς καὶ
οὐ κόλασις· καὶ δῆλον
εἴ τινος οὐ Θεολόγος γεν-
γόριος ἔλεγεν· οὐ τριάς
ἄγιον πᾶσι τότε γνω-
σθησομένη· τοῖς μὲν
τῇ ἑλλάμφει, τοῖς δὲ
τῇ κολάσει· καὶ αὐθίς·
φῶς ἐκεῖθερ τοῖς κε-

σι-

enarrabilem hanc &
inauditam exultati-
onem, qui apud ipsos
imperantes libertatē
dicendi participant,
qui continuo adstant.
Et quid multa dicere
oportet, & singula
enumerare? Ipse est
omnium requies; i-
pse est punitio. Et
exploratum ex iis,
quae Theologus Gre-
gorius dicebat: *San-
cta Trinitas omnibus*
tunc cognoscetur, bis
quidem splendore, il-
lis vero punitione. Et
iterum. *Lux illuc pu-
ris Dei visio, quam*
*& regnum caelorum no-
minamus; tenebrae ve-
ro mente excoecatis Dei*
alienatio. Ceterum
stant iusti tunc mi-
rabiliter fulgore per-
fusi, & fulgentes,
ut corpus pellucidum
splendorem solis ex-
cipiens. Stant ineffa-
bi-

καθαριμένοις ἢ τοῦ Θεῶς
Θεωρίᾳ, ἢν δὴ καὶ βα-
σιλέιαν οὐρανῶν ὄνο-
μάζομεν· σκότος δὲ
τοῖς τὴν διάνοιαν τυ-
φλώττεσιν, ἢ τῷ Θεῷ
ἀλλοτρίωσις ἵσανται
λοιπὸν οἱ δίκαιοι τόπε
παραδόξως ἐλλαμπό-
μενοίτε καὶ λάμποντες
καθάπερ τὸ σῶμα δια-
φανὲς μαρμαρυγὸν ἡ-
λίου δεχόμενον· ἵσαν-
ται τῆς αρρήτου ἐκεί-
νης φωτοχυτίας μετέ-
χοντες κατὰ τὴν ἔκα-
τοῦ ἑκαστος, ὡς εἴρη-
ται, καθαρότητα· ἵσαν-
ται τὴν ἀπερινότον
ἐκείνην δόξαν περινό-
μενοι· ἡς μετοχοι γενέ-
σθαι κατηξιώθησαν·
ἢς οὐκ εἴσι κόρος, λοι-
πὸν· οὐκ εἴσι μέτρον,
οὐκ εἴσι τελείωσις· ἀλ-
λὰ μὴ ξένον τὸ πρᾶγ-
μα ἥγοῦ· εἰ γὰρ αὐ-
θάρτῳ βασιλεῖ παρι-
σάμενος πόρον οὐκ εἴ-
δε τῆς ἐκείνου Θέας,

(i) Videtur locus esse corruptus.

bilis illius lucis effu-
sionis participes, iu-
xta suam quisque,
ut dictum est, puri-
tatem. Stant, intel-
ligibilem illam glo-
riam comprehenden-
tes, cuius participes
fieri digni fuerunt;
cuius nulla deinde sa-
tietas, nullamensura,
finisnullus. Sed ne pe-
regrinam rem hanc e-
xistimato. Si enim in-
corruptibili regi ad-
stans satietatem non
novit spectaculi illi-
us, & conversationis;
sed quantum ipse fru-
atur, tantum deside-
ret, & liceat ob eam
deliciis adfluere; mul-
to magis is qui ineffa-
bili illa gloria im-
pleri & deferri di-
gnatus fuerit. Bene
igitur heinc iusti &
gloria & cognitione
proficere dicuntur;
& audi quid dicat

Q

San-

ηριόμιλίας· ἀλλ' ὅσον
ἂν αὐτὸς ἀπολάυοιτο
τοσοῦτον ἐφίεσαι, καὶ
εξέσει ταύτης κατά-
τρυφᾶν; πολλῷ μᾶλ-
λον ὡς τις ἀρρήτου δό-
ξης ἔκείνης ἐμφέρεισ-
θαι τότε καταξιώθε-
εν· καλῶς οὖν ἐπὶ τέ-
τοις οἱ δίκαιοι καὶ δόξῃ
καὶ γνώσει προκόπτειν
λέγοντας· καὶ ἄκουε τί
φησιν ὁ τῆς κλίμακος
ἄγιωτατος ἰωάννης. τι-
νὰ μὲν τῶν γεγονότων
καὶ τέλος παρὰ τοῦ
πεποιηκότος ἐσχήκα-
σιν· οἶν, ἡγεμονία
βασιλεία καὶ πλοῦτος.
ἡ ἀρετὴ δὲ τὸ πέρας
ἀπέραντον κέκτηται·
ἐν ᾧ προκόπτοντες ψ-
δέποτε καταλήξομεν·
οὐ κατὰ τὸν παρόντα
αιῶνα, οὐ κατὰ τὸν
μέλλοντα· φωτὶ φῶς
γνωσθεῖς προσλαμβά-
νοντες· κατὰ ταύτην
μὲν οὖν τὴν δικληφθῆ-
σαν δηλουότι ἀπόδει-
ξιν,

Sanctissimus Ioannes
a Scala: Quaedam
vero eorum, quae facta
sunt, ab eo, qui fecit,
finem habuerunt, ve-
luti imperium, regnum,
& divitiae; virtus
autem finem infinitum
possidet, in qua profi-
cientes numquam quie-
scemus, non hoc sae-
culo, non futuro; luce
lucem scientiae accipi-
entes. Iuxta banc igitur
sumtam demonstrationem manifestum est,
quod neque intelligibi-
les substantias non pro-
ficientes ego dixerim;
gloriam vero gloria
semper magis excipe-
re, & scientiam, supra
scientiam definio, sicut
deiloquis & magnus
dixit Dionysius. His
igitur laudati Joani-
nis, & divinissimi Da-
masceni verba omni-
no concinunt; dicit
enim & ipse, poten-
tia-

ξιν, οὐδὲ τὰς νοερὰς οὐσίας ἀπροσκόπτυς ἔγωγε εἶποι μίαν, δόξαν δὲ δόξη μᾶλλον αεὶ προσλαμβανόσας, καὶ γνῶσιν ἐπὶ γνῶσει ὄριζομαι, καθὼς ὁ Θεοφάντωρ καὶ μέγας ἐφι διονύσιος τάπεις μὲν οὖν τοῖς τοῦ διαληφθέντος δηλαδὴ ιωάννου, καὶ τὰ τοῦ Θεοτάτου δαμασκηνώπαντάπασι συμφωνεῖ· λέγει γὰρ καὶ αὐτὸς ἐξουσίαν ἔχει τοὺς αὐγέλους μένειν καὶ προκόπτειν ἐν τῷ αὐγαθῷ καὶ οὐ μόνον τοὺς αὐγέλους, ἀλλὰ καὶ αὐτὸν τὸν πρωτόπλαστον ἀνθρώπου· εἰ τοινυν καὶ ὁ πρῶτος ἐκεῖνος ἀδάμ εἴχε μένειν, καὶ προκόπτειν ἐν τῷ αὐγαθῷ, ἀφορὰ δὲ ὅμως καὶ τὰ τῆς ἀνασάσεως εἰς τὴν ἀρχαίαν ἐκείνην, καὶ πρώτην κατάσασιν, ὡς

οὐ νυσ-

statem habere Angelos manendi, & proficiendi in bono, & non solum Angelos sed & ipsum protoplastum hominem. Si igitur & primus ille Adam potestate habuit persistendi, & proficiendi in bono; respiciunt vero pariter, quae resurrectionem attinent, ad antiquam illam & pristinam conditio-
nem, ut Nyssenus divus Gregorius dixit; exploratum omnino est & ipsos Angelos scientia & gloria proficere, ut praecedens sermo manifestavit. Et propterea ne mirere. Si enim & mysteria quaedam tunc ut discant futurum est, quae hic ob eorum tenuitatem comprehendere non potuere, ut Theolo-

Q 2 gus

ὅς οὐστις ἐφη θεῖος
 χειρούριος εὐδήλου πάν-
 τως καὶ αὐτὸς τοὺς ἀγ-
 γέλους κατὰ γε γνῶ-
 σιν καὶ δόξαν προκόπ-
 τειν, ὡς ὁ λόγος φθά-
 σας ἐγνώρισε· καὶ τό-
 τε χάριν μὴ θαυμάζε.
 εἰ γὰρ καὶ μυστίριά τι-
 να τότε μεμαθηκέναι
 μέλλουσιν, ἀπέρ ἐν-
 τεῦθεν διὰ τὸ οὐδιάλη-
 πτον αὐτὸν καταλα-
 βέσθαι οὐκ ἴχυσαν,
 ὡς ὁ Θεολόγος ἐφη
 χειρούριος, πῶς οὐχὶ¹
 καὶ γνῶσιν ἐπὶ γνώσει
 φαῖτις ἀν τοῖς τοι-
 ούτοις προσίθεσθαι;
 καὶ τεῦθεν προκόπτειν
 αὐτοὺς καὶ τοῖς ἐμπρο-
 σθεν ἐπεντέίνεσθαι
 διὰ τῆς τῶν τοιούτων
 μαθήσεως; εἴγε καὶ
 μᾶλλον ὁ ἡμέτερος νῦν
 προκόπτειν ἐωθετοῖς
 μαθήμασιν, ὡς ὁ μέ-
 γας φησὶ βασιλεὺς.
 τοῦτο μὲν τοι τὸ δόγ-
 μα, καὶ ὁ πάμμεγας
 παῦ-

gus *Gregorius* ait, quomodo non & sciē-
 tiam supra scienti-
 am, dicat quis talibus
 non addi, ac proin-
 de proficere ipsos, &
 iis, quae antea pos-
 sidebant, adiungere,
 per rerum huiusmo-
 di doctrinam; si &
 magis nostra mens
 proficere consuevit
 disciplinis, ut ma-
 gnus *Basilius* inquit.
 Hoc certe placitum
 & omnino magnus
Paulus aperuit ita
 dicens: *Ex parte si-*
quidem cognoscimus,
 & *ex parte prophetar-*
imus; *quum autem per-*
fectio venerit tunc ex
parte evanescitur, tunc
cognoscemus sicut uti-
que & cogniti sumus.
 Non igitur rationa-
 bile est amplius dubi-
 tare. Si enim idem
 Theologus Dominū,
 quum arcana illa di-
 gnis

παῦλος ἐνέφηνεν οὕτως
εἰπῶν ἐκ μέρους ἀρτι-
γιγνώσκομεν, καὶ ἐκ
μέρους προφητεύομεν·
ὅταν δὲ ἔλθῃ τὸ τέλει-
ον τότε ἐκ μέρους κα-
παργυθήσεται· τότε ἐ-
πιγνώσομεν καθάς ἀ-
ρα καὶ ἐπιγνώσθημεν·
οὐκοῦν ἀμφιβάλλειν
ἐπὶ πλάνον οὐκ εὔλο-
γον εἴ γάρ αὐτὸν ὁ Θεο-
λόγος τὸν κύριον ἡνίκα
τὰ τῶν αἰπορρίτων ἐκεί-
νων τοῖς ἀξίοις παρα-
γγυμνοῖ τρέφεσθαι λέ-
γει κατὰ νόμον αὐτῷ πά-
πινον· τροφὴ γάρ εἴπι
νίδιδαξις καὶ τελέγον-
τος, τί χρὶ καὶ λεγειν
περὶ τῶν διδασκομένων
αὐτῶν, καὶ τραφῆσον-
ται πάντως τοῖς ἐκεί-
νων διδάγμασιν, καὶ
πνευματικὸν ἐπίδοσιν
ἐπιδώσουσιν, ἣς οὐλό-
γος φθάσας ἐγνώρι-
σεν· οὕτω μὲν οὕτω καὶ
ταῖς ὑπερτάταις ἔσαι
δύναμεσι. πολλά γάρ

καὶ

gnis denudaverit, a-
li dicit iuxta huma-
nam legem. Alimen-
tum enim est doctri-
na etiam dicentis; quid oportet dicere
de his, qui docentur
& alentur omnino
illorum documentis,
& spiritalem accessio-
nē adiicient, ut praec-
cedens sermo exposu-
it. Ita quidem ita etiā
supremis erit potes-
statibus: multa enim
& hae discunt, ut
divinissimus Dionysius
inquit: & vide ante a-
lia ipsa sex alias in-
structa Seraphī, quo-
rum Propheta Esaias
spectator fuit. Nisi
enim divina gloria
repleta fuissent, ni-
si identidem quibus-
dam scientiae splen-
doribus fulgurasset,
non utique mirabili-
tate perculta suis se-
alis abscondissent;

Q 3 non

καὶ ταῦτα διαδιδά-
σκουσιν, ὡς ὁ Θεότα-
τος φισι διονύσιος. καὶ
ὅρα πρὸ τῶν ἄλλων
αὐτὰ τὰ ἔξαπτέριγα
στεραφίμ, φῶν ὁ προφή-
της ισαίας Θεωρός ἀ-
χριμάτισεν. εἰ μὴ γάρ
ἐπὶ δόξης ἐπληροῦτο
Θεοπρεποῦς, εἰ μὴ
καθ' ὅραν ιτιράπτον-
το μαρμαρυγαῖς τισι
γνωστες, οὐκ ἂν ὑπερ-
εκπληπτόμεναταις ἐ-
αυτῶν ἐκαλύπτοντο
πτέριξιν, οὐκ ἀν εἰς
πρὸς τὸν ἐπερον ἀτενί-
ζοντες οὐπωσὶ τῷ κε-
κραγέναι παρεβιάζον-
το. ἄγιος, ἄγιος, ἄγιος
κύριος· τοῦτο γάρ ὁ
χρυσερρύμων ιωάννης
φισιν ἀνεκφίγγάτι ση-
μῆον ἐκπλήξεως· εἰ
δὲ ταῦτα οὖπως ἔχει
πάντως ἐπαπορεῖν σε
οὐκ ἄξιον, εἴγε τοὺς
ἄγιους κατά γε γνῶ-
σιν καὶ δόξαν προκό-
πτειν εἰς διηγεῖς οἱ
Θεῖοι

non utique unum, in
alium intendens ita
& clamare compelle-
retur: Sanctus, San-
ctus, Sanctus, Domi-
nus. Hoc enim aurea
verba fundens Ioan-
nes ait ineffabilis stu-
poris signum. Si ve-
ro haec ita habent,
ambiguum te tradu-
cere indignum om-
nino est, an Sanctos
secundum scientiam
& gloriam continuo
proficere divini Pa-
tres tradiderint. In-
comprehensibilem e-
nim adgredientes tūc
intelligere quomodo
ab huiusmodi impe-
tu quiescent, & quod-
ammodo adiicient
terminum adgressio-
ni? Incomprehensi-
bile tunc comprehen-
dere conantes, quo-
modo desiderii cōpo-
tes sint, si umquam
progredientes cursus
fi-

Σέιοι πατέρες παραδεδώκασιν· τὸν γὰρ ακατανόητον ἐπιχειρεῖντες τότε κατανοῆσαι οἱ δίκαιοι πῶς τῆς τοιαύτης ὄρμῆς ἀποπαύσονται· καὶ τίνα τρόπον ἐπιθῆσονται πέρας τῷ ἐγχειρήματι τὸν ακατέληπτον τυνηκαῦτα καταλαβέσθαι περόμενοι, πῶς τῆς ἐφεσεως αὐτῆς ἐπιτύχωσιν, ἢ ποτε προβαίνοντες τοῦ δρόμου τέλος εἰσδέξονται; ἐφίενται μὲν τῶν ἐμπροσθεν, καὶ ταῖς ὄρμαις ἀναλόγως προκόπτειν νομίζουσιν ἕκαστος, αὐτοὶ εἰς αὐτὸν τὸ πέρας ἀφικέσθαι οὐ δύνανται· πῶς γὰρ ὅλου αὐτοῦ περιλαβέσθαι ἰχύσασιν ἀπρόσιτον ὄντα πάντακασι, καὶ ἀκατέληπτον; ταῦτῃ τοι καὶ διώκουσι μὲν οὐ καταλαμβάνουσι δὲ, γνῶσιν αἱ προσλαμβάνοντες ἐπει-

finem adsequantur: Concupiscunt quidē ea, quae ante habuerunt, & impetibus congruenter proficerent quilibet; sed ad ipsum finem pervenire non possunt. Quomodo enim ipsum totum comprehendere valebit, quum sit omnimodi inaccessum, & incomprehensibile. Sic persequuntur quidē, non autem comprehendunt scientiam, semper supra scientiam recipientes, & profectū supra profectū. Sed super pleno existente eo, quod comprehenditur, quomodo erit terminata huiusmodi comprehensio? Aliquando vero delationis ad ulteriora oblii fuerint, aliquando proficientes stabunt, ali-

ἐπὶ γνώσει· καὶ ἐπὶ προκοπῇ προκοπήν· ἀλλ' ὑπὲρ πλήρους ὄντος τὸ κατανοούμενον, πῶς ἔσαι τούτοις τελείᾳ τοῦ τοιούτου κατάληψις; πότε δέ καὶ τῆς ἐπὶ τὰ πρόσωφορᾶς ἐπὶ λάθωνται πότε προκόπτοντες σύστοται· πότε τῆς ἐκεῖ· Τεν δόξης ἐμφρούμενοι κορεσθήσονται· ἀλλ' εἰ καὶ κορισθῆναι ποτε δόξουσιν ἐπὶ πλέον αὐτοῖς διφέροντες εύρισκονται· καὶ τοιούτῳ πάχεν ἐοικασιν ὅποιον οἱ πρός τι τῶν ὄντων ἐρωτικῶς διακείμενοι πόθου, μὲν γάρ αὐτοῖς ὑπανάπτεται φλόξ· οὐ σβέννυται δέ, εἴγε τοῦ ποθουμένου, καὶ μάλιστα καταπολαῦσαι οὐ φθάσκει· τοῦτό ἔσιν ὅπερ ἡ ἀγία χερῷ τὸν θεῖον ἐκεῖνον ἐρωτε παριστῶσά φισιν· οὐ

τρα-

quando illa gloria delati satiabuntur. Sed et si unquam satiati esse videbuntur, amplius iterum sitientes invenientur. Et tale quid eis contingere videtur quale iis, qui aliquam creaturarum perdite amant. Desiderii enim ipsis succenditur flamma, non extinguitur vero, siquidem eo, quod desiderant, maxime fruisci non adsequuntur. Et hoc est, quod sancta Scriptura divinum illum amorem exhibens dicit: *Qui manducant me, esurient, & qui bibunt me, sitient.* Haec igitur sanctorum est ibi conditio. Inde profectus iustis superadiicitur: inde scientia ipsis multipliciter superaugetur; inde

iu-

τρώγοντες με πεινάσσοι, καὶ οἱ πίνοντες με δηθοσωσιν· αὕτη μὲν οὖν ἡ παράτοις ἀγίσις ἔκεισται κατάστασις· ἐντεῦθεν ἡ προκοπὴ τοῖς δικαίοις προσεπιγνέται, ἐντεῦθεν ἡ γνῶσις αὐτοῖς εἰς πλήθος ἐπαύξεται, ἐντεῦθεν ἡ τῷ δικαίων δόξα πολυπλασιάζεσθαι εἰωθε· διὰ τίδε ταῦτα καὶ τινος ἐνέκεν ὕδε ποτε προκόπτοντες ἴσανται· οὗτοι τὸν ὑπὲρ πλήρη καὶ ἀκατάληπτον καταχεῖν ἐπὶ πλέον ἐφίενται· μὴ οὖν ἐπὶ πλέον ἀμφιβαλλε· τοιαύτας ἦδη καὶ περὶ τόπων τὰς ἀποδείξεις, καὶ τοσαύτας δεξάμενος.

iustorum gloria multiplicari consuevit. Cur vero haec? & cuius rei gratia numquam proficienes stant? Quia illum, qui superfluit & incomprehensibilis est continere amplius desiderant. Ne igitur ambiguum te traducito quum huiusmodi iam de hoc demonstrationes, & iatas, acceperis.

Ταὶ αὐτῷ, εἰς χρή προσ-
έχει τοῖς λεγουσίν,
ὅτι φθαρτὸς εστιν ὁ
παράδησος, καὶ ὅτι
μετὰ τὸν σαυρὸν αὐτί-
κῃ σύκη εἰσῆλθεν εἰς
αὐτὸν ὁ λῃστός.

Eidem utrum oporteat at-
tendere dicentibus, cor-
ruptibilem esse Paradi-
sum, & post crucem
non statim in eum in-
troisse latronem.

Λόγος θ'.

Dissertatio IX.

EI'δε καὶ περὶ αὐ-
τοῦ τῷ παραδεί-
σου βούλει μαθεῖν ὁ
ποῖος τε τὴν φύσιν
ἔστι καὶ ὅπου μέχρι¹
καὶ τέμερον ἔσπικε χερ-
σὶ Θεοῦ κατ' ἀρχὰς
φυτευθεὶς, ἄλλον εὗρε
μωσέα θεούτατον ἐπι-
λύειν δυνάμενον τὰ κε-
κρυμμένα τῷ πνεύμα-
τιός εφθασε μὲν ὅρους
ἐπιβῆναι τῆς πράκτι-
κῆς αρετῆς εἴσωτε χω-
ρῆσαι νεφέλις τῆς γεα-
φικῆς ἐπικρύψεως. ὁ-
μιλῆσαι θεῶν τῷ πρώ-
τῳ φωτὶ κάκεΐθεν ἐλ-
λαμψιν δέξασθαι
δῆλα ποιεῖσαν τὰ κε-
κρυμμένα, καὶ ἐκφορά.

SI autem & de i-
psō Paradiso vis
discere qualisque na-
tura sit, & ubi huc-
usque stetit Dei ma-
nibus a principio plā-
tatus, alium inveni
Mose divinissimum,
qui spiritu occulta
resolvere possit. Qui
potuit quidem mon-
tem practicæ virtu-
tis ascendere; intus-
que penetrare nubes
arcani scripturarum;
conversari cum De-
o prima luce, &
inde, splendorem
accipere, manifesta
facientem occulta,
& vulgata. Hunc in-

τέτον εὗρε· κακένον
έρωτα περὶ παραδεί-
σου καὶ μάνθανε· οὐ-
μεῖς γάρ, θεούκελε ἄ-
νερ, ἀμαθεῖς ἐπὶ το-
σουτων ὅντες καὶ χα-
μαὶ συρόμενοι φρόνη-
μα, πῶς ὑπὸλογέρων
ἄφασθαι νοματων
θαρρήσαμεν; πῶς δὲ
καὶ πινῆσαι τὴν γλῶσ-
σαν ὅλως τολμήσα-
μεν, ἐφ' οἷς ὁ ὑποφί-
της τοῦ πνεύματος οὐκ
οἶδ' ὅπως τὰ πλεῖα
σεσίγκεν; ἀμήχανον
πάντως ἀμήχανον· ὅ-
δεν ἔγγωνικέσιν, καὶ
ἵματις ἐπρεπε, πά πλεῖ-
σά τε σιωπᾶν· καὶ τι
γάρ ἔτερον δράσαμεν
ἐφ' οἷς οὐχ εὔρομεν τὸν
συγγραφέα ὅμοῦ κα-
θηγητὸν καὶ διδάσκα-
λον· ἀλλὰ συνήθως ὅ-
μως ἐπικλινόμενοι τοῖς
σοῖς ἐπιτάγμασιν ἐ-
κόντες ἀέκοντες καὶ τῶν
ἀνεφίπτον ἕδη καταπολ-
μῶμεν· ἐκεῖνα καὶ μό-

λις

veni, & illum de
Paradiso interroga,
& disce. Nos enim,
divine vir, indocti
super calibus ac tan-
tis quum simus, &
sensum humi tra-
hentes, quomodo su-
bliiorem omnibus
aliis cogitationem
attингere audeamus;
quomodo vero & mo-
vere linguam omni-
no audeamus super
his, quorum Spiritus
Sancti Propheta ne-
scio quomodo pluria
conticuit. Impossi-
bile omnino impossibi-
le. Vnde recedere
& nos decet, & plu-
rima silentio transi-
lire. Quid enim a-
liud fecerimus in
his, in quibus non
invenimus scripto-
reductorem pariter
& magistrum. Sed
de more pariter ad
 tua mandata nos in-
cli-

λις προσφέροντες ὅ-
σα περ ἐνθεν οὐκέτεν
ἐφθάκειμεν ἄκρις ὡ-
σὶν ἐνωτίσασθαι· ηδὲ
πυκαῦτα τοῦ Θεοπά-
του ἰωάννου τοῦ δα-
μασκηνοῦ κατὰ λόγιν
εὕπω περὶ παραδείσα
λέγοντος ἀκούει ἐπει-
δὴ δὲ ἔμελλεν ὁ Θεὸς
εὖ ἀοράτου τε ηδὲ ὄρα-
τῆς κτίσεως πλατύρ-
γεν τὸν ἀνθρώπου
κατ’ οἰκίαν εἰκόνα τε
καὶ ὁμοίωσιν προκα-
θίσισιν οἴον τι βασί-
λεον, ἐν ᾧ διατάμε-
νος μακαρίαν εὗσαι ζω-
ὴν· τί δὲ τοτέ έσιν; ὁ
Θεῖος παράδεισος θεῖ
χερσὶν ἐν ἐδέμ πεφυ-
τευμένος ἐν ἀνατολῇ
μὲν πάσης τῆς γῆς ὑ-
ψηλότερον διακείμενος
φυτοῖς ἀειθαλέσι κω-
μῶν· εὐοδίας πλήρις,
φωτὸς ἔμπλεως, ὄρας
ἀπάσις αἰσθητῆς καὶ
κάλλους, ὑπερβάνων
ἐπίνοιαν· Θεῖον οὖτας

χω-

clinantes, volentes
nolentes, & quod
inaccessum est iam
audeamus; illa vix
adferentes quaecum-
que hinc & inde in
antecessum summis
auribus exceperimus;
& interim diviniſſi-
mum Ioannem Da-
mascenum de Para-
diso ad verbum ita
loquente audi: *Quo-
niam Deus ex invisi-
bili, & visibili crea-
tura hominem forma-
turus erat ad propriā
imaginem & similitu-
dinem, praecedenter
veluti regiam consti-
tuit, in qua degens,
beatam vitam duceret.*
*Haec autem est divi-
nus Paradisus Dei
manibus in Edē plan-
tatus, in oriente qui-
dem universa terra su-
blimius positus, plan-
tis semper virentibus
comans; odore plenus,*

lui-

χωρίον καὶ ἀξεῖον τοῦ
κατ' εἰκόνα Θεοῦ ἐνδι-
άπτυμα· ἐν ᾧ οὐδὲν ἀ-
λόγων κυλίζετο· μό-
νον δὲ ὁ ἄνθρωπος πῶν
Θείων χειρῶν τὸ πλα-
στούργημα· καὶ ταῦτα
μὲν ὁ διαληφθεὶς οὐ-
τος Θεῖος αὐτῷ περὶ
τὸ παραδείσου διέξει-
σιν· αφ' ᾧ εἶχεν τῷ
προσέχοντι καταμα-
θεῖν, κτῆμά τε Θεό-
τερον αὐτὸν εἶναι, καὶ
τῆς διεφθαρμένης ταύ-
της αὐτώτερου κτήσεως·
εἰ μὴ γὰρ τοῦτο ἦν ἡκ
ἄν ὁ ἀδάμ ἐκεῖνος ἐν
αὐτῷ διατρίβων ἥ-
γαλλιάσατο καὶ ἔχε-
ρεν· οὐκ ἀν ὁ ἀφθαρ-
τος ἐν φθαρτῷ διε-
πόμενος μακαρίας ἦν
ἀπολαύων ζωῆς· ὅτι
δὲ ταῦτα οὕτως ἔχει,
καὶ ὅτι τὸ χωρίον ἐ-
κεῖνο τοιοῦτον ἦν καὶ αὐ-
τὸς ὁ μέγας βασίλει-
ος ἀριδίλως ὑπέδειξε
περὶ παραδείσου, καὶ

τα-

luce adfluens, cuius-
cumque spectaculi sen-
sibilis, & pulchritudi-
nis, superasnintelligen-
tiam; divina omnino
regio, & dignum eo,
qui ad imaginem Dei
factus esset, habita-
culum, in quo bruto-
rum animantium nul-
lum versabatur; bōmo
vero tantum divina-
rum manuum opificium.
Et haec quidem lau-
datus hic divinus vir
de Paradiso differ-
rat. Ex quibus licet
animadvententi edi-
scere, creaturam i-
psum esse divinorē,
& hac corrupta na-
tura superiorem. Ni-
si enim hoc esset,
non utique Adamus
ille in eo commo-
rans exultasset &
laetaretur, non uti-
que īcorruptus īcor-
ruptibili degens bea-
ta vita frueretur.

Haec

πάδε διελιφθεὶς οὕτο
χαὶ τὸ ἐνδιαιτημα τῷ
αὐτῷ πρώπου τῆς ἴδιας
αὐτοῦ χειρὸς ὄργον ἐ-
ποίησε· τόπου ὑπερ-
φέροντα τῆς ὅλης κτή-
σεως, ἐν περιόπτῳ
κείμενον ἀνεπισκότυ
τὸν διὰ τὸ ὑψός εύό-
ρατον, οὐ λαύλας ἐ-
κεῖστε. οὐ πρητὺρ, οὐ
χάλαζα, οὐ χειμερινὴ
πίξις. γῆ πιῶν ἀμα-
λακή, πατάρρυτος ὕ-
δασιν γονιμωτάτοις·
ἄλλα πᾶσεις ὁ φύντα
τῆς πατρίδος ἔκείνης
ἀγάγωσι; ὅπως ἐκ τῆς
ἔξοριας παύτις ἐσ αὐτὸν
ἀνακελῶσῃ; μάνθανε
οὖν ἐντεῦθεν ὡς Ἱερα
κεφαλὴ ὁ ποιαστὴς Φύ-
σεως ὁ παρθείσος·
εἰ γὰρ καὶ δῶματον πρὸς
τοῖς χ' λλοις ἀπασι, καὶ
αὐτὸν τῷ κυκλοῦντι
πάσταν τὴν γῆν ἀκε-
μῷ περιορίζεσθαι, πα-
θάπτεροι πλείους, αἴ-
θισταν / ἀλλὰ τῆς ἀλ-
λος-

Haec autem ita ha-
bere, & locum illum
huiusmodi esse, & i-
pse magnus *Basilius*
manifeste demōstra-
vit etiam haec dis-
sertans: *Ita* & babi-
taculum hominis suae
propriae manus opus
fecit, locum omni crea-
tura excellentiorem, in
circūspectabili positiū,
tenebris inaccessum, &
ob sublimitatem maxi-
me spectabilem; non ibi
procella, non turba, non
grando, non biberna cō-
cretio; terra pinguis ac
mollis, irrigua aquis
fœcundissimis. Sed
quomodo in conspectum
tuū quae in illa patria
sunt adducam? quomo-
do ex hoc exilio in ip-
sam te revocem? Disce
igiturinde, o sacrum
caput, qualis natu-
rae sit Paradisus. Li-
cet enim conceda-
mus una cum aliis
om-

λοιουμένης ταύτης, καὶ ἡ ὥραν μεταβαλλομένης, ζωῆς αὐτῶν ὑπολάμβανε· εἰ μὴ γάρ τοῦτο ἦν, οὐκ ἂν ἐπειόπτῳ κεῖσθαι ἐλέγετο· οὐκ ἂν ἀπάσις τῆς γῆς ὑψηλότερος· οὐκ ἂν αἰειθαλέσι φυτοῖς καὶ αἴθανάτοις κατακοσμούμενος. ὅτι δὲ ταῦτα οὕτως ἔχει, καὶ ὅτι τῆς γῆς ταύτης ὑπερθεν ὁ παράδεισος, καὶ ὁ πατέρας σοφὸς ὑπέδειξε Θεόδωρος οὗτως εἰπών· ἐξ ἀπάσις μὲν οὖν τῆς γῆς ὥσπερ τινὰς ἔχοχο τόπον κατ' αὐτολάς ὁ Θεὸς ἐκλεξάμενος ἐδὲ μόνομαζόμενον, ἐν αὐτῷ δὴ τὸν παράδεισον κατεσκένασεν· ἐν ᾧ δὴ τιμῆσαι βουλιθεῖς γεγονότα τὸν ἀρθρωπόν ἐπεξερ οἰκεῖν· πρόσεχε οὖν· φαίνεται γάρ εὐτεῦθεν ὡς ἀφθάρτος ἦν ὁ παράδεισος· εἰ μὴ

γάρ

omnibus, etiam ipsum Oceano, qui terram universam ambit, circumscribi, sicuti plures arbitrati sunt, tamen hac, quae variatur, & qualibet hora immutatur, vita, praestantiorē existimā. Nisi enim hoc esset, non utique in loco circumspetabili positus diceretur; non utique universa terra sublimior; non utique semper virētibus plantis, & immortalibus exornatus. Haec autem ita habere, & bac terra sublimiorem esse Paradisum etiam divinarum rerum peritus Theodoreus indicavit ita dicens: *Ex universa igitur terra, veluti quemdam excellentem locum in Oriente Deus quum e-*

le-

γὰρ τοῦτο ἦν, οὐκ ἀνέντη τιμῆσαι βουλόμενος τὸν ἀνθρώπον ἐθέτο· καὶ ταῦτα περὶ πάσις τῆς ἀγίας γραφῆς παραχθῆναι τοῦτον ἀφθαρτον μαρτυρουμένης· καὶ τί χρὴ πολλὰ λέγειν; ἀφθαρτος ἦν ὁ παράδεισος εἰ τῷ κυκλοῦντι πάσαν τὴν γῆν ὡς φασιν ὠκεανῷ περιγράψετο ἐφθασεν ἀντὶ ἐξ ἀνάκης ὁ παγκόσμιος ἀκτῖνος καπαλυσμός, καὶ αὐτὸν συνδιαφθεῖρε μετὰ τῶν ἀλλων ὡς φθορᾶ ὑποκέμενον, εἴγε τινικαῦτα τὸ ὅδωρ ὡς φασιν ἡ γραφὴ δρους ὑπερθεν ὑψώθη παντὸς ἐπὶ πάκεσι πέντε καὶ δέκα εὐδηλον οὖν καντεῦθεν ὅτι τῆς ἀλλοιουμένης ταύτης· ζωῆς ἀνώπερος ὁ παράδεισος· εἰ δὲ τῆς ζωῆς ταύτης ἀνώπερος εὐδηλον ὅτι καὶ ἀφθαρ-

legisset Edem cognominatum, in ipso Paradisum construxit; in quo quum vellet honorare hominem, quem fecerat, cum habitare iussit. Attende igitur. Adparet enim inde corruptionis expertem fuisse Paradisum. Nisi enim hoc esset, non utique in ipso, quum honore adficere vellet, hominem conlocasset. Et haec de omni Santa Scriptura productum fuisse hunc corruptionis expertem attestante. Et quid oportet multa dicere? Corruptionis expertus erat Paradisus; & si ambientem terram universam, ut dicunt, Oceano circumscribebatur, debuit utique necessario generale illud diluvium & illum una cum aliis corruptum-

τος . εἰ δὲ ἄφθαρτος
ἀνάγκη πᾶσα , καὶ τὸ
ἐν αὐτῷ πάντα φυτὰ
φθορᾶς εἶναι ὑπέρτε-
ρα . εἰ γὰρ καθά τινες
οἴονται φθορᾶ καὶ ἀλ-
λοιώσει πάντα ὑπό-
κειντο καὶ τὸ γενόμε-
νον πάντως αὐτὸν τὸν
αἰσθητῆς βρόσεως ἐν
μετουσίᾳ γενόμενον καὶ
τί χρὶ πολλὰ λέγειν;
εἰ φθαρτὸς ἢν ὁ παρά-
δεισος οὐκ ἀν ὁ θεού-
πατος ἀμβρόσιος καὶ ὁ
τοῦ χριστοῦ μάρτυρ ἵ-
στινος αἰσχρὸν εἶναι ἔ-
λεγον τὸ φάσκειν τὴν
τοῦ θείου λόγου προ-
σκυνητὴν θεούπατα σὺν
αὐτῷ τῷ δίκαιῳ ληστῇ
εἰς ρέυσὸν παράδεισον
εἰσελθεῖν . καὶ τὸν μα-
κάριον παῦλον ὠσαύ-
τως ἐν ρέυσῷ παραδεί-
σῳ ἀκοῦσαι , ἀπέρ ἐν
τῷ τρίτῳ οὐκ ἕποντεν
οὐρανῷ , ἀλλὰ μὴ ἐν-
θεν κακεῖθεν περι πλα-
νάσθω σου ἡ δίκαιοια .

μη

rumpere , ut corru-
ptioni subiectum , si-
quidem tunc aqua ,
ut scriptura ait , ele-
vata est super univer-
sū quindecim cubitis .
Exploratum igitur est
heinc mutabili hacvi-
ta sublimiorem esse
paradisum . Si vero
hac vita superior , ma-
nifestum est esse cor-
ruptionis expertem ;
si vero corruptionis
expers , necessarium
omnino est , & om-
nes plantas , quae in
eo sunt , corruptione
superiores esse . Si e-
nim , ut quidam pu-
tant , corruptioni &
mutationi haec su-
biiciebantur , & eum ,
qui in mutatione po-
situs erat , gustasse sē-
silem cibum omnino
dicendum est . Et quid
opus est multa dice-
re ? Si corruptibilis
erat paradiseus , non

R

uti-

μὴ παράδεισος ἄλλος
ἀσυντάκτως οὕτω ζη-
τεῖσθω σοι ὃν γὰρ οὐ-
τοῦ πρωτοπλάτου πα-
ράβασις ἐκκλείστε, τοῦ-
τον οὐ τοῦ ληστοῦ μετα-
νοία παραδόξως ἀνέ-
χε· τηνικαῦτα καὶ οὐ
φλογίνη ρομφαία στρε-
φομένη τε οὖν ἀληθῶς
καὶ τοῖς ἀφικομένοις ἐ-
κεῖσε παρέχουσα πά-
ροδον· ἅμας γὰρ κα-
τὰ πλευρὰς ὁ κύριος
τὴν ρομφαίαν ἐδέχετο,
καθά φησιν ὁ τὴν
γλῶτταν χρυσοῦς, καὶ
ἅμα στρεφομένη ἐφένετο
οὐ φλογίνη ρομφαία τὰ
νῶτα πᾶσιν ἐδεικνυεν οὐ
κατὰ πρόσωπον ἀπαν-
τῶσα τὸ πρῶτον. μὴ
τοίνυν ἐν οὐρανοῖς πα-
ράδεισον ἔτερον φύτευε·
μηδὲ τὸν ληστὸν ἐκεῖτε
παράπειπε. κεκλεισ-
μένον ἐκεῖνον ἀφεῖς τῇ
φλογίνῃ ρομφαίᾳ πε-
φυλαγμένον οὐδὲ ὃν οὐ
παράβασις γέγονεν·
ἐκεῖ

utique divinissimus
Ambrosius, & Christi
martyr *Iustinus*, tur-
pe esse dixissent ad-
firmare, divini verbi
inhabitantem divinit-
atem cum ipso iusto
latrone in fluxum
paradisum intrare; &
beatum *Paulum* pa-
riter in fluxo paradi-
so audiisse, quae in
tertio coelo non au-
divit. Sed ne huc &
illuc animum tuum
divide nec aliis Para-
disus temere ita quae
ratur abste. Quem e-
nīm protoplasti tran-
sgressio clausit, hunc
latronis poenitentia
mirabiliter aperuit.
Tunc & flammeus
gladius versatilis e-
rat vere, & adeunti-
bus ibi transitum
praebens. Simul enī
latere Dominus gla-
dium excepit, sicuti
linguam Aureus dicit,
et si-

ἐκεῖ καὶ γὰρ εἰσῆλθε ληστὸς ὅθεν ἀδάμ εἶχε λῆλυθε· ως ἐντεῦθεν εἴγε χρὴ καὶ μικρὸν τι χαριεντίσασθαι· τὸ παριομιῶδες ἐκεῖνο πέρας ἐπὶ τῷ διαβόλῳ τὸ λέγον· ὁ ποιήσεις ἐκεῖνο πάντως καὶ πάθης· ἔφθασε μὲν γὰρ ἐν παραδείσῳ ποιῆσαι τὴν κλοπὴν τοῦ ἀδάμ· ἀλλ' ἔπαθεν ὕσερον τὸν ἀφαίρεσιν τοῦ λησοῦ· πατὰ γὰρ τὴν τοῦ κυρίου φωνὴν, ἐδέθη μὲν ὁ ἰχυρὸς τὰ σκεύη καὶ αὐτοῦ διαρπάγμα γέγονεν· ὅθεν ἐν τὸν ἀδάμ ἐκπεσεῖν ἐποίησε διὰ τῆς παρακοῆς ἐκεῖ διὰ μετανοίας ὁ κύριος εἰσῆγαγε τὸν λησόν· μηκέτι λοιπὸν ἀμφίβαλλε περὶ τούτου· μηδὲ λογισμοῖς ἀλόγοις ἐπόμενος ἀποφάσει μόνη νόμιζε τὸν λησόν τοῦ παραδείσου γενέσθαι οἰκήτορα, καὶ

πεί-

& simul versatilis adparuit flammeus gladius, & terga cunctis monstrabat contra faciem primū occurrentis. Ne igitur in coelis paradisum alium plantā. Neque latronem illuc mitte. Clausum illū dimitte flammeo gladio custoditum, in quo transgressio facta est. Illuc etenim intravit latro, unde Adamus exivit. Ita inde, si oportet & parum aliiquid gratificari, proverbialis illefinis de diabolo dicens: *Quod facies illud omnino passurus es.* Praevenit enim in Paradiso facere Adami furtum, sed passus est posterius sibi latronem auferri. Iuxta enim Domini vocem, colligavit quidem fortis vasa, & eius rapina fuerunt.

R 2 Vn-

πείθου τῷ χρυσορρήμαντι πρὸ τῶν ἄλλων
ἰωάννῃ ἐν τῷ εἰς τὴν
μεγάλην παρασκευὴν
λόγῳ αὐτοῦ περὶ τοῦτων οὕτω διαλαμβάνοντι . δύο σύμερον
θαύματα ὁ κύριος ἐκάλεσε πράγματα .
καὶ τὸν παράδεισον ἀνέῳξε, καὶ τὸν λῃστὸν
εἰσηγήσεν σύμερον :
πρόσεχε οὖν τὸ γέρα
σύμερον δίξειπών, ἐδεῖξε προφανῶς, ὅτι
τὸν παράδεισον οὕτως
εὗρεν ἀλιθῶς ὁ λῃστὸς
ώσπερ ἀλιθῶς αὐτὸν
ἀπάλεσεν ὁ ἀδάμ· ἐκ
τοτε οὖν ἀκαλύτως οἱ
δίκαιοι πρὸς αὐτὸν εἰ-
σάγονται τὸν παράδει-
σον : οὐδὲ γέρα πρὸς
τὸν λῃστὸν μόνον, ἀλ-
λὰ καὶ πρὸς πᾶσαν ἀ-
γίου ψυχὴν διεβιβά-
σθη ἡ λέγουσα θεῖα
φωνή· σύμερον μετ' ἑ-
μού ἐσῃ ἐν τῷ παρα-
δείσῳ. καὶ τούτου χά-

ριν

Vnde igitur Adamū excidere fecit per inobedientiam , illuc per poenitentiam Dominus latronem intriduxit. Ne ulterius igitur dubita. Neque ratiocinationibus irrationalibus inhaerens enuntiatione nō mansione puta latronem paradisi esse habitatorem , & crede aurea verba fundenti prae aliis Joanni in *Oratione in magnam Parasceven de his ita differenti: Duo bodie miracula Dominus actiones vocavit & Paradisum aperuit, & latronem in eum bodie induxit.* Attende igitur, bis enim bodie dicens ostendit manifeste ita vere a latrone Paradisum inventum fuisse, ut vere ipsum Adamus perdidit. Ex tunc i-

gi-

ριν μὴ θαύμαζε· κα-
θάπτερ γάρ οὐ ἀρχαία
ἔκεινη κατάρα πρὸς
αὐτὸν μὲν ἀπελύετο
τὸν πρῶτον ἄνθρω-
πον· γῆγάρ, φησιν, εἰ
γάλεις γὰρ απελεύσῃ·
ἀλλ' οὐ μᾶς τὸν ἀρχήν
ἔκειθεν λαβεῖσα κα-
τὰ παντὸς ἔχωρει τοῦ
γένους ἡμῶν· οὔτω γάρ
οὐ πρὸς τὸν παράδει-
σον εἰσάγουσα Θεῖα
φωνὴν, ἐπ' αὐτοῦ μὲν
τοῦ λησοῦ λαμβάνει
τὸν ἀρχήν· δὶ αὐτοῦ
δὲ πρὸς πᾶσαν ἀγίου
διαβάνεις Φυχὴν, καὶ
ἄσπερ οὐκ ἀπόφασις
ἔτύχανε μόνον ἔκει-
να δὴ τὰ κατὰ τοῦ ἀ-
δάμ· ἀλλ' ἐπικολέθη
τῷ λόγῳ καὶ τὰ τῆς
μακιγοῦ, οὔτως οὐ
λόγοι μόνον Φίλοι παῦ-
τα δὴ τὰ ὑπὲρ αὐτοῦ
τοῦ λησοῦ εἰ γάρ τοῦ
δόσαμεν γάρ ἄδι-
κος ἀν ο δίκαιος εὑρε-
Θεῖη Θεός· εἶγε τὸν

μὲν

gitur sine ullo impe-
dimento iusti in i-
psum Paradisum in-
troducuntur. Neque
enim ad latronem tā-
tum, sed etiam ad
omnem sancti ani-
mam confirmata est
divina vox dicens:
*Hodie tecum eris in
Paradiso.* Nec pro-
pterea mirare. Sicut
enim antiqua illa ma-
ledictio ad ipsum qui-
dem primum homi-
nem amandata est.
*Terra, enim inquit,
es, & in terram revertar.* Sed pariter quum
inde initium accepis-
set in universum no-
strum genus conces-
sit; ita & in Paradi-
sum inducens divina
vox, ab ipso latrone
exordium sumit. Per
ipsum vero in omnē
sancti animam per-
transit; & sicuti non
enuntiatio fuere tan-

R 3 tum

μὲν αἰδὰμ ἀμαρτήσαν-
τα τηνικαῦτα τοῦ πα-
ραδείσου ἔξιγαχε τὸν
δὲ λῆστὴν ὄμολογόνταν-
τα μετὰ χρόνους εἰ-
σάγειν ἐκεῖσε ὑπέσχε-
το· ἀλλ' οὐκέτι τοῦτο
οὐκέτιν. ὅτι καὶ δικιασθε-
ός θεὸς καὶ φιλάνθρω-
πος· καὶ εἰ μὴ πειθη-
τοῖς λεγομένοις, αὐτῷ
τῷ μεγάλῳ αἴθανασιώ
καὶ τῷ ἀγίῳ γρηγορίῳ
τῷ διαλόγῳ πεισθη-
τι· λέγουσι γὰρ μὴ
μόνον ἐν τῷ παραδεί-
σῳ τὴν τοῦ ληστοῦ διά-
γεν Φυχῆν, ἀλλὰ καὶ
πᾶσας οἵμοι τὰς τῶν
λοιπῶν ἀγίων Φυχάς.
ἀμφοβάλλειν οὖν ἐπὶ
τούτοις οὐκ εὔλογον.
εἰ μὴ γὰρ ποῦτο ἦν,
εἰ μὴ τὸν παράδεισον
φέντε παρευθὺς ὁ λη-
στής, οὐκ ἂν ὁ δαμα-
σκηνὸς ἴωάννης, καὶ
ἐν ᾧδου μετὰ τῆς Φυ-
χῆς ἐλεγεν εἶναι τὸν
θεόν, καὶ ἐν παραδεί-

σῳ

tum illa quae contra
Adamum gesta sunt,
sed sermonem flagel-
lum consequutum
est; ita non sermones
quidem nudi tantum
haec profecto quae
cum latrone gesta
sunt. Si enim hoc
censeamus & iniustus utique iustus De-
us reperiatur. Siquidem Adamum quum
peccasset tunc e Para-
diso eduxit; latro-
nem vero, quum
confessus sit, post
multum temporis il-
luc inducere substine-
bat. Sed non ita res
habet, non ita; quia
& iustus Deus, & be-
nignus erga homines.
Et si his, quae dicu-
tur, non persuaderis,
ipsi magno Athana-
sio & sancto Gregorio
Dialogo fidem adhibe.
Dicunt enim non
solum in Paradiſo la-
tro-

εῷ διάγειν μετ' αὐτοῦ τοῦ λῃστοῦ, καθὼς ἐκεῖνος ἔφησε πρὸς αὐτὸν· σήμερον μετ' ἐμοῖς σὺ ἐν τῷ παραδείσῳ εἰς τοτε οὖν ἀκωλύτως οἱ ἄγιοι πρὸς αὐτὸν, ᾧς προείπομεν, εἰσάγονται τὸν παράδεισον· ἀλλὰ καὶ πρὸς οὐρανοὺς ἀνάγεσθαι οὐκ ἀπέιρχονται. καὶ ταύτην γάρ τὴν ὁδὸν αὐτὸς ὑπέδειξεν ὁ χριστός· κατὰ τὸν μακάριον παῦλον ὁ ἐκεῖσε πρόσδρομος εἰσελθών. ἔτι εἰ φθαρτὸς ἦν ὁ παράδεισος· πῶς ἐν αὐτῷ τὸν ἀδὲμ ἀφθαρτον ὅντα κατ' ἀρχὰς ἔθετο ὁ θεός; διὸ τί δὲ καὶ πρὸς κεκρυκότα, κάντεῦθεν φθορῇ περιπέσοντα διατρίβειν αὐτὸν ἐν αὐτῷ οὐκ εἴτε; πῶς δὲ καὶ τὴν ἐκεῖθεν ἐκπτωσιν οἷον ἀποκλαιόμενος ὁ θεολόγος γρηγόριος

καὶ

tronis animam degere, sed & omnes pariter ceterorum sanctorum animas. Ambiguum igitur in his se amplius traducere rationi consonum non est. Nisi enim hoc esset; nisi Paradisum statim latro incoluisse, non utique Damascenus Ioannes, & in inferno cum anima diceret esse Deū, & in Paradiſo degere cum ipso latrone, sicut ille ei dixit: *Hodie mecum eris in Paradiſo.* Ex tunc igitur sine ullo impedimento sancti in ipsū, ut superius diximus, paradiſum inferuntur; sed & ad coelos adduci non prohibentur, & hancenim viam ipse Christus ostendit, iuxta Beatum Paulum, qui illic praecursor ingressus.

καὶ τὸ χωρίον ἀποστριψάντων ἐκεῖστον, καὶ τὰ δέ φυσι. ὁ ἀδάμ τῆς ἐνταλῆς ἐπιλαθόμενος. οὐαῦτε τοῦ ξύλου τῆς ζωῆς καὶ τοῦ παραδείσου καὶ τοῦ Θεοῦ ἐξόρισθε γίνεσθαι. εὔδηλον οὖν ἐντεῦθεν, ὡς οὐτε φθαρτὸς ἔχτισο καὶ ἀρχαῖς, οὐτε φθαρέσθαι συνεφθάρπτο αἰδάμ, καθάπερ, ὄρωμένη αὐτὴν κτίσις εἰ γάρ τοῦτο οὐκ ἀν ἐκεῖθεν ὁ ἀδάμ, οὐ μαρτικῶς ἀπεριπίπτετο. οὐκ ἀν οὐ φλογίνη ρόμφαια φυλάττειν ἐκεῖστον ἐκτάσσετο διὰ τί δὲ καὶ τίνος ἐνεκεν οὐσυνεφθάρη τῇ κτίσει παύγῃ, καὶ αὐτὸς ὁ παράδεισος, ἵνα πρὸς αὐτὸν ἀφορῶμεν ἀεί. ἵνα διπλεῖ τὰ δάκρυα φέρομεν· καύτεῦθεν τὸν ἀμαρτιῶν ἐκφέγγαμεν· διὸ οὐ τῆς μακαρίας ζωῆς ἐκείνης

ρί-

gressus est. Insuper si corruptioni obnoxius Paradisus est; quomodo in ipso Adamum corruptionis experiem ab initio Deus conlocavit? Cur vero & transgressum proptereaque in corruptionem incidentem versari illum in eo non sivit? Quomodo vero illum ex eo lapsum veluti deplorans Gregorius Theologus, loci illius recordatus & haec dicit: *Adamus praecepiti oblitus, simulque ligni vitae, & paradisi, & Dei, exsul fit.* Manifestum igitur hinc, neque corruptibilem a principio creatum esse, neque una cum corrupto Adamo corruptum fuisse, sicut ipsa creatura, quae videtur. Si enim hoc est-

ρίφηναι πόρρω καπέδι-
κασθημεν· ματαιάζει
λοικὸν τὸ γράμμα,
ὅπερ ἐμφανίζεις ήμῖν.
εἰ γάρ ᾧς αὐτὸς περιέ-
χει τοῦ παραδείσου
τούτου καθ' ὃν οὐ πα-
ράβασις γέγονεν, χρεί-
αν ἄρτι οὐκ ἔχομεν ἀ-
τε πρὸς ἕτερον οἰκητή-
ριον ἐν οὐρανῷ διαβι-
βαζόμενοι τροπικῶς
οὕτω παράδεισον οὐο-
μαζόμενον. πῶς εἰς
αὐτὸν ἀτενίζοντες ᾧς
οἱ μαθηταὶ τοῦ χρι-
σοῦ διωρίσαντο καὶ τὴν
ἄρχαιαν ήμῶν ἀσπερ-
έπικαλούμενοι πατρε-
δα, πρὸς ἀνατολὰς
ποιούμεθα τὴν προσ-
σκύνυσιν· δός ἐπὶ τού-
τοις ἀπόκρισιν· ἔτι εἰ
φθαρτὸς ήν ὁ παράδει-
σος, καὶ ἀλλοιώσιν
ἄν τῷ χρόνῳ ἐδέετο·
καὶ σηπεδόνι ὑπέπιπτε.
φθαρτοῖς τε ὁ φθαλ-
μοῖς καθορᾶτο καὶ βα-
τός ἐσιν ὅτε τοῖς πα-

ρο-

eset, non utique in-
de Adamusquum pec-
casset eiiceretur; non
flammeus gladius cu-
stodire illum iubere-
tur. Cur autem & cu-
ius rei gratia non
corrumpitur una cū
hat creatura & ipse
paradisus? Ut ad ipsū
perpetuo respicia-
mus, ut continuas
lacrimas feramus; &
inde peccatum fugia-
mus, propter quod a
beata illa vita longe
proiici condemnati
fuimus. Supervaca-
nea est reliqua litte-
ra, quam nobis ostendis.
Si enim id con-
tinet, paradisi huius
in quo transgressio
facta est, usum ad-
huc nullum nos ha-
bere, siquidem in al-
terum habitaculum
in coelo adscendentes
ita figurate paradisi
nominatum, quomo-
do

ροδεύουσιν ἦν· ἀλλ' οὐκέσι τοῦτο οὐκέσιν.
 ὅτι καὶ ἄγνωστος ὁ τοι
 ἔτος παντάπασιν· ὃν
 γὰρ τρόπου ἐπὶ τοῦ
 δίκαιου ἔκεινον ἐνώχ
 ἐσιν ἴδειν. μεταεθῆ-
 ναι μὲν γὰρ αὐτὸν ἀ-
 κούομεν, ποῦδεκαὶ ποίῳ
 τρόπῳ καὶ ὅπως ἔχει
 σύμερον * γινώσκομεν.
 ὅτι καὶ σεσίγηται τῇ
 γραφῇ. οὕτω καὶ ἐπὶ
 τοῦ παραδείσου χρή
 σε νοεῖν. φυτευθῆναι
 μὲν γὰρ ἀκούομεν κατ'
 ἀνατολάς· παῦ δὲ καὶ
 τινα τρόπου, καὶ ὅπως
 ἔχει θεσίως καὶ ἔξεις
 οὐδενὶ τῶν ἀπ' αἰῶνος
 ὡς οἴραι διέγνωται.
 ὅτι καὶ τῷ παναγίῳ
 παῦτα σεσίγηται πνεύ-
 ματι. εἰ φθαρτὸς ἦν ὁ
 παραδείσος, οὐκ ἀν
 τὸν δίκαιου ληστὴν εἰς
 αὐτὸν ὁ σωτὴρ ἐκάλει
 λέγων. σύμερον μετ'
 ἐμοῦ ἐσγεννήτῳ παρα-
 δείσῳ. ποία καὶ γὰρ

* Videlur deesse εἰ.

do in ipsum intuen-
 tes, ut Christi disci-
 puli definierunt, &
 antiquam nostram
 veluti invocantes pa-
 triam, ad orientem
 versi orationem fun-
 dimus. Da super his
 responsum. Insuper
 si corruptibilis erat
 paradisus, & muta-
 tionem in tempore
 excipiebat, & putre-
 dini obnoxius erat;
 & corruptilibus o-
 culis videbatur, & per-
 vius erat praetereun-
 tibus. At non est hoc,
 non est. Quia & igno-
 tus huiusmodi erat
 omnino. Quomodo e-
 nim videre est in iu-
 sto illo Enoch. Trāsl-
 latum enim eum es-
 se audimus, quo ve-
 ro, & qua ratione, &
 quomodo hodie ha-
 bet, nō cognoscimus,
 quia & a scriptura
 tacetur. Ita & de pa-

ἀντίδοσις τῆς ἐπὶ σαυροῦ τοιαυτῆς ὄμολογίας αὐτοῦ, τὸ εἰς ρευσὸν εἰσαχθῆναι παράδεισον; εἰ φθαρτός ἦν ὁ παράδεισος, πῶς τὴν ἐν κύτῳ θαυμάζων ὁ παῦλος ἀρπαγὴν ἔκει μυσαγωγηθῆναι τὰ ἄρριτα ἔκεινα ἐλεγεῖ ρήματα; μάνθανε οὐν καύτερον ὡς ἀνάπτωσις ἀντιλεγίας κρείττων ρέυσεως ὁ παράδεισος. εἰ μὴ γάρ τότο ἦν, οὐκ ἀν ὁ δίκαιος ἀγωνοθέτης ὥσπου φησὶ Θεοδώρητος τοῖς ὑπὲρ ἀρετῶν ἀγωνιζομένοις, ἐπαθλον ὥσπερ προῦθικε τὸν παράδεισον. οὐκ ἀν τὰς καλλινίκας τῶν μαρτυρῶν Ψυχᾶς μέτα τοσύτους καμάτους ἀναπτάσσεως ἔνεκεν αὐτὸς διεδέχετο. ὅτι φθορᾶς ἀνώτερος ὁ παράδεισος, καὶ αὐτὸς ὁ μέγας ἀθανάσιος ἐν

τοῖς

radiso oportet te cogitare. Plantatū enim esse audimus in oriente; ubi vero, & quomodo, qualiterque se habeat, quoad positum habitumque nemini eorum, qui hucusque vixere, ut arbitror, cognitū est. Quia & sādissimus Spiritus hęc reticuit. Si corruptiōni obnoxius erat Paradisus, nō utique iustū latronem in ipsū Servator vocasset dicens: *Hodie tecum eris in Paradiſo.* Quae etenim retributio confessionis huiuscēmodi ab eo in cruce factae, in fluxum paradiſum induci? Si corruptibilis erat Paradisus, quomodo raptus in ipsum Paulus admirans, ibi edictum arcane se esse ineffabilia illa verba pronuntiavit? Disce igi-

13

13

τοῖς πρὸς ἀντίοχην οὖ-
τῷ φησίν· πρὸς μὲν
τῆς παρὸντος καρπούς
τε καὶ παραδείσους
πάσις φθορᾶς ἔστιν υ-
ψηλότερος. πρὸς δὲ
τὴν δάξαν τῶν μελ-
λόντων ἀγαθῶν ὁ ὄφ-
θαλμὸς οὐκοίδε, καὶ τοῦ
οὐκέπουσε καθέπικαρ-
διαν ἀνθρώπου οὐκ
ἀνέβη· καὶ πάνυ εἰλάσ-
σων ἔστιν αἱλλαχαὶ ὁ
ὑμνογράφος μέγας κο-
σμᾶς οὗτω λέγων· ξύ-
λου γευσάμενος ὁ πρώ-
τος ἐν βρετοῖς φθορᾶ
παράκησεν ἀριδήλως
ἐνέφυε τὸν παράδει-
σον ἀφθάρτον· εἰ γὰρ
καθάπερ εἴρηται φθο-
ρὰ μετὰ τὴν τοῦ ξύ-
λου γεύσιν ὁ ἀδάμι ἐ-
κεῖνος παράκησεν, εὐ-
λογον πάντως ὅτι πρὸ-
τῆς τοιαύτης γεύσιν
ἐν ἀφθάρτοις χώροις
ἐποίητο τὴν οἰκησιν.
Φθορᾶς μὲν οὖν ὑπερ-
θεὶ ὁ παράδεισος, καὶ
οἱ.

igitur & heic ut a contradictione censes, corruptione superiore rem Paradisum fuisse. Nisi enim hoc erat, non utique iustus Agonothetes, ut ait Theodoreus, his qui in virtutibus certant, praemium paradisum ita proposuisset. Non utique viatrices martyrum animas post tot actantes labores, ut requiescant ipse recipere. Corruptione autem superiore esse Paradisum & ipse magnus Athanasius in Quaestionibus ad Antiochum ita ait: Respectu fructuum autem qui apud nos sunt. Et paradisorum, ille corruptione omni sublimior est; respectu vero gloriae futurorum bonorum, quae oculus non vidit, Et auris non au-

οἱ ἐν αὐτῷ πάντες καρ-
ποὶ· εἰ μὴ γὰρ τοῦτο
ἴν, οὐκ ἂν οἱ θεῖοι πα-
τέρες αἰσθαλῆ ἔλεγον.
εἴναι τὸ ἐν αὐτῷ φυ-
τὸν καὶ αὐτάναται· εἰ δὲ
τὰ τῶν καρπῶν ϕθαρ-
τα, καὶ τοῦ βρωθῆναι
πάντως ἀνώτερα. εἰ
γὰρ καὶ τῆς ἀγίας γρα-
φῆς οὕτω λεγούσης ἡ-
κουσας ἀπὸ παντὸς
ξύλου τοῦ ἐν τῷ πα-
ραδείσῳ βρώσει φί-
γυς ἀλλ’ οὐ διὰ τοῦ-
το καὶ προσκόπτειν ἀ-
ξιον τῇ γραφικῇ πάντῃ
συγκαταβάσει τε καὶ
παχύτητι. οὐδὲ βρώ-
σιν αἰσθητὴν ἐντεῦθεν
οἶσθαι κατασκηνεῖν
τὰ θεῖα ρήτα· τίνι καὶ
γὰρ οἱ ρευσὶ τράπεζα
προύκειτο, εἴχε κατὰ
τὸν χρυσορρύμενα ιω-
άννην. ἀνώτεροι οἵσαν
πάντων τῶν σωματι-
κῶν οἱ πρωτόπλαστοι.
εἰ γὰρ φθαρτὸς ἐκτί-
ζετο κατ’ ἄρχας οὐδὲ μ

καὶ

audivit, & in cor ho-
minis non adscende-
runt, omnino minor
est. Sed & Hymno-
graphus magnus Cos-
mas ita dicens: Li-
gnum quum gustasset
primus mortalium cor-
ruptioni inhaesit: per-
spicue demonstravit
corruptionis exper-
tem esse paradisum.
Si enim, sicuti di-
ctum est, corruptio-
ni, postquam lignum
gustasset, Adamus in-
haesit, manifestum
omnino est, ante hu-
iustmodi libationem
in immortalibus locis
domicilium habuisse.
Supra corruptionem
igitur Paradisus est,
& eius fructus omnes.
Nisi enim ita res se
haberet, non utique
divini Patres semper
virentes dixissent ei-
us plantas & immor-
tales. Si vero fructus
in-

καὶ ρευστῆς εἴξ ἀνάγκης
ἐδεῖτο τροφῆς, οὐ κα-
τὰ τὴν ἀγίαν γραφὴν
πάσαν ἄρθροτος ἐκτῆ-
νος παρήγετο καὶ χρεῖα
καρπῶν, οὐ μὲν ἦν
πάντως ρευστῶν· ὅτι
μηδὲ φθαρτῆ κεχρῆ-
σθαι τραπέζῃ τὸν ἄρ-
θρον εὔλογον. μη
τοίνυν τὸν χερσὸν Θεοῦ
πεφυτευμένου παρά-
δεισον ρέυσὸν ὑπολάμ-
βανε· μηδὲ κατὰ τὸ
γράμμα μόνον ἐπέρ-
χου τὰ θεῖα ρήτα· ὅ-
ρᾳ γὰρ νοῦνεχῶς ὅτι
καὶ τινες ἔτεροι τοῦτο
παθόντες εἰς λογισ-
μοὺς ἀτόπους ἐξεκ-
βλίσθησαν· οἱ μὲν
γὰρ ἐνσώματον εἶναι
τὸν Θεὸν καθ' ἡμᾶς ἐ-
δογμάτισαν· ἔτεροι δὲ
καὶ τὰ θυρία νοερὰν ἐ-
χειν φυχὴν ὑπολύθα-
σι. τοῦ Θεοῦ δῆθεν ἀ-
κούσαντες τὰ πετεῖνα,
καὶ τοὺς ἵχθύας εὐ-
λογοῦντος. μανιχαῖοι

δέ

incorruptibles, e-
tiam praestantiores
omnino sunt, quam
ut edi possint. Si enī
& sanctam scripturā
ita dicentem audisti,
*Ex omni ligno, quod
in Paradiſo est mandu-
cabis;* & non propterea
offendere par est
in hac scripturae in-
dulgentia, & crassiti-
tie; neque sensilem
manducationem divi-
nis verbis hic signi-
ficari putandum est.
Cur enim fluxa men-
sa adponatur, si iux-
ta aurea verba fun-
dentem *Ioannem*, Pro-
toplasti rebus omni-
bus corporalibus su-
perioreserant. Si enī
corruptibilis creatus
est a principio Ada-
mus, & fluxi neces-
sario indigebat ali-
menti, vel secundum
cunctam sanctam scri-
pturam incorruptibi-
lis

δὲ μετὰ τοὺς πρωτο-
πλάσιους ἄνδρες ὅμοι
καὶ γυναικες εὐ ἐκκλη-
σίαις γυμνοὶ συνάγε-
σθαις καὶ παρηγήσαντο.
καὶ ἄλλοι δὲ ἄλλα τοι-
αῦτα κακοβόλως ἐφρό-
νησαν· ἵνθετοι καὶ οἱ
ἀρχαιότεροι τῶν ἐκκλη-
σιαστικῶν εἰς γηγεντῶν, φί-
λωντες ὁ φιλόσοφος καὶ
τῷ ἀποστόλῳ ὁ ὁμόχρο-
νος παπίας ἱεραπο-
λίτης, ειρηναῖος ὁ λαγ-
δουνεὺς, ιεζίνος ὁ
μάρτυρι καὶ φιλόσοφος,
κληρικοὶ τε ὁ γραμμα-
τεὺς, καὶ οἱ καππαδόκες
θέντοι γρηγόριοι, ἀνα-
τρέψας μὲν καὶ τὰ αἴ-
χισα βελιθέντες ταῦ-
τα φρονίματα· ἐπεν-
τρενίσαι δὲ ὅμως καὶ
τῇ θεοπνεύστῳ γραφῇ.
καθάπερ παῦλος πα-
ρακελεύεται, τὰ περὶ
τοῦ παραδείσου, πάν-
τα πνευματικῶς ἐθεώ-
ρησαν· οἰκονομικῶς

τῶ

lis produktus est, nul-
la erat omnia in di-
gentia fluxorum fru-
tuum, quum neque
corruptibili uti men-
sa incorruptibilem
rationi consonum sit.
Ne igitur consitum
Dei manibus Paradi-
sum fluxum existi-
mato; neque secun-
dum litteram tantum
divina verba adi. At-
tentem enim vide alios
quosdam id ipsum fa-
cientes in absurdā ra-
tiocinia delapsos fui-
se. Hi enim corpora-
lem esse Deum quem-
admodum nos, cen-
suerunt; alii vero a-
nima rationali bruta
esse praedita opinati
sunt; Deum scilicet
audientes volucribus
& piscibus benedixi-
se. Manichaei vero
post Protoplastos, vi-
ros & feminas in Ec-
cle-

(1) Legendum videtur ἐ σρωματεύς

τος· εἰ δὲ ἀφθαρτος·
ἀνάγκη πᾶσα, καὶ τὰ
ἐν αὐτῷ πάντα φυτά
φθορᾶς εἶναι υπέρτε-
ρα. εἰ γὰρ καθά τινες
οἴονται φθορᾶς καὶ ἀλ-
λοιώσει πάντας υπό-
κειντο καὶ τὸ γενόμε-
νον πάντας αὐτὸν τὸν
αἰσθητῆς βρόσεως. ἐν
μετουσίᾳ γενόμενον καὶ
τὸ χρὴ πολλὰ λέγειν;
εἰ φθαρτος ἢν ὁ παρά-
δεισος οὐκ ἀν ὁ θεού-
πατος ἀμβρόσιος καὶ ὁ
τοῦ χριστοῦ μάρτυρ ἡ-
σίνος αἰσχρὸν εἶναι εἴ-
λεγον τὸ φίστκεν τὴν
τοῦ θείου λόγου προ-
σκύνη τὴν θεούπιτα σὺν
αὐτῷ τῷ δικαίῳ ληστῇ
εἰς ρευστὸν παράδεισον
εἰσελθεῖν· καὶ τὸν μα-
κάριον παῦλον ὠσαύ-
τως ἐν ρευστῷ παραδεί-
σῳ ἀκοῦσαι, ἀπέρ ἐν
τῷ τρίτῳ οὐκ ἔπουσεν
οὐρανῷ, ἀλλὰ μὴ ἐν-
θεν κακεῖθεν περὶ πλα-
νῶσθασου ἡ διάνοια·

μή

rumpere, ut corrū-
ptioni subiectum, si
quidem tunc aqua,
ut scriptura ait, ele-
vata est super univer-
sū quindecim cubitis.
Exploratum igitur est
heinc, mutabili hac vi-
ta sublimiore esse
paradisum. Si vero
hac vita superior, ma-
nifestum est esse cor-
ruptionis expertem;
si vero corruptionis
expers, necessarium
omnino est, & om-
nes plantas, quae in
eo sunt, corruptione
superiores esse. Si e-
nim, ut quidam pu-
tant, corruptioni &
mutationi haec su-
biiciebantur, & cum,
qui in mutatione po-
situs erat, gustasse sē-
silem cibum omnino
dicendum est. Et quid
opus est multa dice-
re? Si corruptibilis
erat paradisus, non

R.

uti-

μὴ παράδεισος ἄλλος
ἀσυντάκτως οὕτω ζη-
τείσθω σοι ὃν γὰρ οὐ-
τοῦ πρωτοπλάστου πα-
ράβασις ἐκκλειστεῖ τοῦ
τοῦ λησοῦ μετα-
νοίᾳ παραδόξως ἀνέω-
ξε· τηνικαῦται καὶ οὐ
φλογίνη ρομφαία σρε-
φομένη τε οὐ αἱματῶς
καὶ τοῖς ἀφίκομένοις ἐ-
κεῖστε παρέχουσα πά-
ροδον· ἀματεί γὰρ κα-
τὰ πλευρὰς ὁ κύριος
τὴν ρόμφαιάν ἔδεχετο,
καθά φησιν ὁ τὴν
γλῶτταν χρυσοῦς, καὶ
ἄμα σρεφομένη ἐφενετο
οὐ φλογίνη ρομφαία τὲ
γῶττα πᾶσιν ἔδεικνεν οὐ
κατὰ πρόσωπον ἀπαν-
τῶσα τὸ πρῶτον. μὴ
τοίνυν ἐν οὐρανοῖς πα-
ράδεισον ἔπερον φύτευε·
μηδὲ τὸν ληστὸν ἐκεῖστε
παράπεμπε. κεκλεισ-
μένον ἐκεῖνον ἀφεῖς τῇ
φλογίνῃ ρόμφαιᾳ πε-
φυλαγμένον καθ' ὃν οὐ
παράβασις γέγονεν·

ἴκει

utique divinissimus
Ambrosius, & Christi
martyr *Iustinus*, tur-
pe esse dixissent ad-
firmare, divini verbi
inhabitantem divini-
tatem cum ipso iusto
latrone in fluxum
paradisum intrare; &
beatum *Paulum* pa-
riter in fluxo paradi-
so audiisse, quae in
tertio coelo non au-
divit. Sed ne huc &
illuc animum tuum
divide nec alias Para-
disum temere ita quae-
ratur abste. Quem e-
nīm protoplasti tran-
sgressio clausit, hunc
latronis poenitentia
mirabiliter aperuit.
Tunc & flammeus
gladius versatilis e-
rat vere, & adeunti-
bus ibi transitum
praebens. Simul enī
latere Dominus gla-
dium exceptit, sicuti
linguam Aureus dicit,
et si-

έπει καὶ γάρ εἰσῆλθε ἀλητὸς ὁ Θεός αἰδάμι ἐξελίλυθε· ὡς ἐν τεῦθεν εἶγε χρὴ καὶ μικρὸν τι χαριεντίσασθαι· τὸ παρομιώδες ἐκεῖνο πέρας ἐπὶ τῷ διαβόλῳ τὸ λέγον· ὁ ποιόσεις ἐκεῖνο πάντως καὶ πάσις· ἔφθασε μὲν γάρ ἐν παραδείσῳ ποιῆσαι τὴν κλοπὴν τοῦ αἰδάμη· ἀλλ' ἐπαθεν ὕσερον τὴν ἀφάρεσιν τοῦ λησοῦ· πατὰ γάρ τὴν τοῦ κυρίου φωνὴν, ἐδέθη μὲν ὁ ἰχυρὸς τὰ σκεύη καὶ αὐτοῦ διαρκάγμα γέγονεν· ὁ Θεός ἐν τὸν αἰδάμη ἐκπεισεῖν ἐποίσει διὰ τῆς παραποῆς ἐκεῖ διὰ μετανοίας ὁ κύριος εἰσῆγαγε τὸν λησόν· μηκετὶ λοιπὸν ἀμφίβαλλε περὶ τούτου· μηδὲ λογισμοῖς ἀλόγοις ἐπόμενος ἀποφάσει μόνῃ νόμιζε τὸν λησόν τοῦ παραδείσου γενέσθαι οἰκήτορα, καὶ

πει-

& simul versatilis adparuit flammeus gladius, & terga cunctis monstrabat contra faciem primū occurrentis. Ne igitur in coelis paradisum alium planta. Neque latronem illuc mitte. Clavum illū dimitte flammeo gladio custoditum, in quo transgressio facta est. Illuc etenim intravit latro, unde Adamus exivit. Ita inde, si oportet & parum aliquid gratificari, proverbialis illefinis de diabolo dicens: *Quod facies illud omnino passurus es.* Praevenit enim in Paradiso facere Adami furtum, sed passus est posterius sibi latronem auferri. Iuxta enim Domini vocem, colligavit quidem fortis vasa, & eius rapina fuerunt.

R 2 Vn-

πείθου τῷ χρυσορρήμαντι πρὸ τῶν ἔλλων ιωάννη ἐν τῷ εἰς τὴν μεγάλην παρασκευὴν λόγῳ αὐτοῦ περὶ τοῦτων οὕτω διαλαμβάνοντι . δύο σύμερον θαύματα ὁ κύριος ἐκάλεσε πράγματα . καὶ τὸν παράδεισον ἀνέῳξε , καὶ τὸν λυτὸν εἰσηγάγεν σύμερον . πρόσεχε οὖν τὸ γὰρ σύμερον δίξειπών , ἐδεῖξε προθανῶς , ὅτι τὸν παράδεισον οὕτως εὑρεν ἀληθῶς ὁ λυτὸς ἀσπερ ἀληθῶς αὐτὸν ἀπάλεσεν ὁ αἰδίμην . ἐκ τοτε οὖν ἀκαλύτως οἱ δίκαιοι πρὸς αὐτὸν εἰσάγονται τὸν παράδεισον . οὐδὲ γὰρ πρὸς τὸν λυτὸν μόνον , ἀλλὰ καὶ πρὸς πᾶταν ζῆγίου φυχὴν διεβιβάσθη οἱ λέγουσα θεῖα φωνῇ . σύμερον μετέμοι ἐσῃ ἐν τῷ παραδείσῳ . καὶ τούτου χά-

piv

Vnde igitur Adamū excidere fecit per inobedientiam , illuc per poenitentiam Dominus latronem introduxit . Ne ulterius igitur dubita . Neque rationicationibus irrationalibus inharent enuntiatione nō mansione puta latronem paradisi esse habitatorem , & crede aurea verba fundenti prae aliis Joanni in *Oratione in magnam Parafceven de his ita differenti: Duo bodie miracula Dominus actiones vocavit & Paradisum aperuit , & latronem in eum bodie induxit . Attende igitur , bis enim bodie dicens ostendit manifeste ita vere a latrone Paradisum inventum fuisse , ut vere ipsum Adamus perdidit . Ex tunc i-*
gi-

μην μὴ θαύμαζε· κα-
θάπτερ γὰρ οὐ αρχαία
ἐκείνη κατάρα πρὸς
αὐτὸν μὲν ἀπελύετο
τὸν πρῶτον ἄνθρω-
πον· γῆγάρ, φησιν, εἰ
καὶ εἰς γῆν ἀπελεύσῃ·
ἀλλ' ὅμως τὸν ἀρχὴν
ἐκεῖθεν λαβοῦσα κα-
τὰ παντὸς ἰχώρει τοῦ
γένους ἡμῶν· οὔτω καὶ
οὐ πρὸς τὸν παράδει-
σον εἰσάγουσα Θεῖα
φωνή, ἐπ' αὐτοῦ μὲν
τοῦ λησοῦ λαμβάνει
τὸν ἀρχὴν· δι' αὐτοῦ
δὲ πρὸς πᾶσαν ὑγιούς
διαβιώνει ψυχὴν, καὶ
ῶσπερ οὐκ ἀπόφασις
εἰτύχανε μόνον ἐκεῖ-
να δὴ τὰ κατὰ τοῦ ἀ-
δάμ· ἀλλ' ἐπικολέπτη
τῷ λόγῳ καὶ τὰ τῆς
μάζιγος, οὔτως οὐ
λόγοι μόνον φιλοὶ παῦ-
τα δὴ τὰ ὑπὲρ αὐτοῦ
τοῦ λησοῦ· εἰ γὰρ τῷ
δόσωμεν καὶ ἀδι-
κος ἀν ὁ δίκαιος εὑρε-
θεῖη Θεός· εἴγε τὸν
μὲν

gitur sine ullo impe-
dimento iusti in i-
psum Paradisum in-
troducuntur. Neque
enim ad latronem tā-
tum, sed etiam ad
omnem sancti ani-
mam confirmata est
divina vox dicens:
*Hodie tecum eris in
Paradiso.* Nec pro-
pterea mirare. Sicut
enim antiqua illa ma-
ledictio ad ipsum qui-
dem primum homi-
nem amanda est.
*Terra, enim inquit,
es, ē in terram reverti-
ris.* Sed pariter quum
inde initium accepis-
set in universum no-
strum genus conces-
sit; ita & in Paradi-
sum inducens divina
vox, ab ipso latrone
exordium sumit. Per
ipsum vero in omnē
sancti animam per-
transit; & sicuti non
enuntiatio fuere tan-

μὲν ἀδάμ ἀμαρτίσαν-
τα τηνικαῦτα τοῦ πα-
ραδείσου ἐξήγαγε τὸν
δὲ ληστὴν ὄμολογόσαν-
τα μετὰ χρόνους εἰ-
σάξειν ἐκεῖσε ὑπέσχε-
το ἀλλ' οὐκέτι τοῦτο
οὐκέτιν. ὅτι καὶ δικαιὸς
ὁ Θεὸς καὶ φιλάνθρω-
πος· καὶ εἰ μὴ πείθη-
τοις λεγομένοις, αὐτῷ
τῷ μεγάλῳ αἴθανασιώ-
καὶ τῷ ἀγίῳ γρηγορίῳ
τῷ διαλόγῳ πείσθη-
τι· λέγουσι γὰρ μὴ
μόνον ἐν τῷ παραδεί-
σῷ τὴν τοῦ ληστοῦ διά-
γειν φυχῆν, ἀλλὰ καὶ
πᾶσας ὄμοι ταῖς τῶν
λοιπῶν ἀγίων φυχάς,
ἀμφιβάλλειν οὖν ἐπὶ
τούτοις οὐκ εὐλογον.
εἰ μὴ γὰρ ποῦτο ἦν,
εἰ μὴ τὸν παραδείσον
ῳκισε παρευθὺς ὁ λη-
στὸς, οὐκ ἦν ὁ δαμα-
σκηνὸς ἰωάννης, καὶ
ἐν ἄδου μετὰ τῆς φυ-
χῆς ἔλεγεν εἶναι τὸν
Θεόν, καὶ ἐν παραδεί-

σῷ

tum illa quae contra
Adamum gesta sunt,
sed sermonem flagel-
lum consequutum
est; ita non sermones
quidem nudi tantum
haec profecto quae
cum latrone gesta
sunt. Si enim hoc
censeamus & iniu-
stus utique iustus De-
us reperiatur. Siqui-
dem Adamum quum
peccasset tunc e Pa-
radiso eduxit; latro-
nen vero, quum
confessus sit, post
multum temporis il-
luc īducere substine-
bat. Sed non ita res
habet, non ita; quia
& iustus Deus, & be-
nignus erga homines.
Et si his, quae dicū-
tur, non persuaderis,
ipſi magno Athana-
sio & sancto Gregorio
Dialogo fidem adhi-
be. Dicunt enim non
solum in Paradiso la-
tro-

σω̄ διάγειν μετ' αὐτοῦ τοῦ λυτοῦ, καθὼς εἰπεῖνος ἔφησε πρὸς αὐτόν· σήμερον μετ' ἐμῷ ζῆσῃ ἐν τῷ παραδείσῳ ἐκ τοτε οὖν ἀκαλύτως οἱ ἄγιοι πρὸς αὐτὸν, αἱ προειπομένες, εἰσαγονται τὸν παράδεισον· ἀλλὰ καὶ πρὸς οὐρανοὺς ανάγεσθαι οὐκ ἀπέιργονται. καὶ ταύτην γάρ τὴν ὁδὸν αὐτὸς ὑπέδειξεν ὁ χριστός· κατὰ τὸν μακάριον παῦλον ὁ ἐκεῖσε πρόσδρομος εἰσελθών. ἔτι εἰ φθαρτὸς ἦν ὁ παράδεισος πῶς ἐν αὐτῷ τὸν ἀδὰμ ἀφθαρτον ὅντα κατ' αρχὰς ἐθετο ὁ θεός; διὸ τί δὲ καὶ πρὸς κεκρυκότα, κάντε ὑθεν φθορὴ περιπέσοντα διατίβειν αὐτὸν ἐν αὐτῷ οὐκ ἔχει; πῶς δὲ καὶ τὴν ἐκεῖθεν ἐκπτωσιν οἵοις ἀποκλασθέντος ὁ θεολόγος γρηγόριος

καὶ

tronis animam degere, sed & omnes pariter ceterorum sanctorum animas Ambiguum igitur in his se amplius traducere rationi consonum non est. Nisi enim hoc esset; nisi Paradisum statim latro incoluisse, non utique Damascenus Ioannes, & in inferno cum anima diceret esse Deum, & in Paradiſo degere cum ipso latrone, sicut ille ei dixit: *Hodie mecum eris in Paradiſo.* Ex tunc igitur sine ullo impedimento sancti in ipsū, ut superius diximus, paradiſum inferuntur; sed & ad coelos adduci non prohibentur, & hanc enim viam ipse Christus ostendit, iuxta Beatum Paulum, qui illic praecursor in-

καὶ τὸ χωρίαν ἀποστριγίων ἐκεῖτον, καὶ τάδε φησί. ὁ ἀδάμ τῆς ἔνταλτῆς ἐπιλαθόμενος. ὅμοι τε τοῦ ξύλου τῆς ζωῆς καὶ τοῦ παραδείσου καὶ τοῦ θεοῦ ἐξόρισες γίνεται. εὔδηλον οὖν ἐντεῦθεν, ὡς οὔτε φθαρτὸς ἐκτισθεὶς κατ' ἀρχὰς, οὔτε φθαρέτης συνεφθάρητο αἰδάμῳ, καθάπερ, ὄφρωμένης αὐτὴν κτίσις εἰ γὰρ τοῦτο οὐκ ἐν ἐκεῖθεν ὁ ἀδάμ, οὐκ μαρτικῶς ἀπεριπίπτετο: οὐκ ἀνήρ φλεγίην ρομφαία φυλάττειν ἐκεῖτον ἐκτάσσετο διὰ τοῦτο καὶ τινος ἐνεγκαίσυνεφθάρητὴν κτίσει ταύτην, καὶ αὐτὸς ὁ παράδεισος, ἵνα πρὸς αὐτὸν ἀφορῶμεν ἀστεῖ. Ἱναδιπνεχῆ ταῦτα πριν φέρομεν· καίντευθεν τὴν ἀμαρτίαν ἐκφεύγαμεν: διὸ οὐ τῆς μακαρίας ζωῆς ἐκείνης

βι-

gressus est. Insuper si corruptioni obnoxius Paradisus est; quomodo in ipso Adamum corruptionis expertem ab initio Deus conlocavit? Cur vero & transgressum propter ea que in corruptionem incidentem versari illum in eo non sivit? Quomodo vero illum ex eo lapsum veluti deplorans Gregorius Theologus, loci illius recordatus & haec dicit: *Adamus praecepti oblitus, simulque ligni vitae, & paradiſi, & Dei, exsul fit.* Manifestum igitur hinc, neque corruptibilem a principio creatum esse, neque una cum corrupto Adamo corruptum fuisse, sicut ipsa creatura, quae videtur. Si enim hoc est-

ρίφηναι πόρρω κατεδί-
κάσθιμεν· ματαίζει
λοιπὸν τὸ γράμμα,·
ὅπερ ἐμφανίζεις ήμιν.
εἰ γὰρ ὡς αὐτὸ περιέ-
χει τοῦ παραδείσου
τούτου καθ' ὃν ἡ πα-
ράβασις γέγονεν, χρεί-
αν ἄρτι οὐκ ἐχομεν ἄ-
τε πρὸς ἔτερον οἰκητή-
ριον ἐν οὐρανῷ διαβι-
βαζόμενοι τροπικῶς
οὗτω παράδεισον οὐσ-
μαζόμενον. πῶς εἰς
αὐτὸν ἀτενίζοντες ὡς
εἰ μαθηταὶ τοῦ χρι-
σοῦ διωρίσαντε καὶ τὴν
ἀρχαίαν ἡμῶν ὥσπερ
ἐπικαλούμενοι πατρί-
δα, πρὸς ἀνατολὰς
ποιούμεθα τὴν πρεσ-
τικύστιν· δός ἐπὶ τού-
τοις ἀπόκρισιν· ἔτι ἡ
φθαρτὸς ἦν ὁ παράδει-
σος, καὶ ἀλλοιώσιν
ἀντὶ τῶ χρόνῳ ἐδέετο·
καὶ συπεδόνι ύπεπιπτε.
φθαρτοῖς τε ὁ φθαλ-
μοῖς καθορᾶτο καὶ βα-
τός ἐσιν ὅτε τοῖς πα-

efset, non utique in-
de Adamusquum pec-
casset eliceretur; non
flammeus gladius cu-
stodire illum iubere-
tur. Cur autem & cu-
ius rei gratia non
corrumpitur una cū
hac creatura & ipse
paradisus? Ut ad ipsū
perpetuo respiciam-
mus, ut continuas
lacrimas feramus; &
inde peccatum fugia-
mus, propter quod a
beata illa vita longe
proiici condemnati
fuimus. Supervaca-
neā est reliqua litte-
ra, quam nobis ostendis.
Si enim id con-
tinet, paradisi huius
in quo transgressio
facta est, usum ad-
huc nullum nos ha-
bere, siquidem in al-
terum habitaculum
in coelo adscendentes
ita figurate paradisi
nominatum, quomo-
do

ροδεύουσιν ἦ . ἀλλ' οὐκέτι τοῦτο οὐκέτιν. ὅτι καὶ ἄγνωτος ὁ τοι
ὗτος παντάπασιν . ὃν γὰρ τρόπον ἐπὶ τοῦ δίκαιου ἔνώχ
ἔσιν ἰδεῖν . μεταπεθῆ-
ναι μὲν γὰρ αὐτὸς ἀ-
κούομεν , ποῦδὲκτιποίω
τρόπῳ καὶ ὅπως ἔχει
σύμμερον * γινώσκομεν .
ὅτι καὶ σεσίγηται τῇ
γραφῇ . οὕτω καὶ ἐπὶ^{αν-}
τοῦ παραδείσου χρή^{τη}
τε νοεῖν . φυτευθῆναι
μὲν γὰρ ἀκούομεν κατ'
ἀνατολάς . ποῦ δὲ καὶ
τινα τρόπον , καὶ ὅπως
ἔχει Θεσέως καὶ ἔξεως
οὐδενὶ τῶν ἀπ' αἰῶνος
ώς οἷμαι διέγνωται .
ὅτι καὶ τῷ παναγίῳ
παῦτα σεσίγηται πνεύ-
ματι . εἰ φθαρτὸς ἦν ὁ
παράδεισος , οὐκ ἀν-
τὸν δίκαιου ληστὴν εἰς
αὐτὸν ὁ σωτὴρ ἐκάλει
λέγων . σύμμερον μετ'
ἐμοῦ ἔσγε ἐντῷ παρα-
δείσῳ . ποία καὶ γὰρ

* Videtur deesse ou' .

an-

do in ipsum intuen-
tes , ut Christi disci-
puli definierunt , &
antiquam nostram
veluti invocantes pa-
triam , ad orientem
versi orationem fun-
dimus . Da super his
responsum . Insuper
si corruptibilis erat
paradisus , & muta-
tionem in tempore
excipiebat , & putre-
dini obnoxius erat ;
& corruptilibus o-
culis videbatur , & per-
vius erat praetereun-
tibus . At non est hoc ,
non est . Quia & igno-
tus huiusmodi erat
omnino . Quomodo e-
nim videre est in iu-
sto illo Enoch . Trāsl-
latum enim cum es-
se audimus , quo ve-
ro , & qua ratione , &
quomodo hodie ha-
bet , nō cognoscimus ,
quia & a scriptura
tacetur . Ita & de pa-
ra-

ἀντίδοσις τῆς ἐπίσαυ-
ροῦ τοιαύτης ὄμολογί-
ας αὐτοῦ, τὸ εἰς ρευ-
σὸν εἰσαχθῆναι παρά-
δεισον; εἰ φθαρτὸς ἦν
ὁ παράδεισος, πῶς τὴν
ἐν κυρῷ θαυμάζων ὁ
παῦλος ἀρπαγὴν ἔκει
μυσαγωγὴν ἔκει
αρρίττα ἔκεινα ἔλεγε
ρήματα; μάνθανε οὐν
καντεῦθεν ὡς ἀνάπαυ-
σις ἀντίλογίας κρείτ-
των ρεύσεως ὁ παρά-
δεισος. εἰ μὴ γάρ τό-
το ἦν, οὐκ ἀν ὁ δίκαιος
ἀγωνοθέτης ὥσπου
φοσὶ Θεοδώρητος τοῖς
ὑπὲρ ἀρετῶν ἀγωνιζο-
μένοις, ἔπαθλον ὥσ-
περ προῦθηκε τὸν πα-
ράδεισον. οὐκ ἀν τὰς
καλλινίκας τῶν μαρ-
τύρων ψυχᾶς μετὰ
τοσάτους καμάτους ἀ-
ναπάύσεως ἔνεκεν αὐ-
τὸς διεδέχετο. ὅτι φθο-
ρᾶς ἀνώτερος ὁ παρά-
δεισος, καὶ αὐτὸς ὁ
μέγας ἀθανάσιος ἐν

radiso oportet te co-
gitare. Plantatū enī
esse audimus in oriē-
te; ubi vero, & quomo-
do, qualiterque se ha-
beat, quoad positū ha-
bitumque nemini e-
orum, qui hucusque
vixere, ut arbitror,
cognitū est. Quia & sā-
ctissimus Spiritus hęc
reticuit. Si corruptio-
ni obnoxius erat Pa-
radisus, nō utique iu-
stū latronem in ipsū
Servator vocasset di-
cens: *Hodie mecum e-
ris in Paradiso.* Quae
etenim retributio cō-
fessionis huiuscemo-
di ab eo in cruce fa-
ctae, in fluxum pa-
radisum induci? Si
corruptibilis erat Pa-
radisus, quomodo ra-
ptus in ipsum Paulus
admirans, ibi edo-
ctum arcane se esse
ineffabilia illa verba
pronuntiavit? Disce
jigi-

τοῖς πρὸς ἀντίοχην οὐ-
τῷ φησίν· πρὸς μὲν
τὰς παρὰ ἡμῖν καρπούς
τε καὶ παράδεισους
πάσιν φθορᾶς ἔσιν υ-
ψηλότερος. πρὸς δὲ
τὴν δόξαν τῶν μελ-
λόντων αἰγαθῶν ὁ ὄφ-
δαλμὸς οὐκοίδε, καὶ τοις
οὐκέπουστε καλέπικαρ-
διαν ἀνθρώπου σύκ
ἀνέβη· καὶ πάνυ εὐλάβ-
σων ἔστιν· αλλὰ καὶ ὁ
ὑμητηράφος μέγας κο-
σμᾶς οὗτω λέγων· ξύ-
λου γευσάμενος ὁ πρώ-
τος ἐν Βροτοῖς φθορᾶ
παράκησεν ἀριδάλως
ἐπέφυνε τὸν παράδει-
σον ἀφθάρτον· εἰ γάρ
καθάπερ εἴρηται φθο-
ρᾶ μετὰ τὴν τοῦ ξύ-
λου γεύσιν ὁ ἄδαμ, ἐ-
κεῖνος παράκησεν, εὖ-
λογον πάντως ὅτι πρὸ-
της τοιαύτης γεύσις
ἐν ἀφθάρτοις χωρίοις
ἐποίητο τὴν οἰκησιν.
Φθορᾶς μὲν οὖν ὑπερ-
θερ ὁ παράδεισος, καὶ

οἱ

igitur & heic ut a
contradictione censes,
corruptionē superio-
rem Paradisum fuisse.
Nisi enim hoc e-
rat, non utique iu-
stus Agonothetes, ut
ait Theodoretus, his
qui in virtutibus cer-
tant, praemium pa-
radisum ita propo-
suisset. Non utique
victrices martyrum
animas post tot ac-
tantes labores, ut
requiescant ipse re-
ciperet. Corruptionē
autem superioreme-
sse Paradisum & ipse
magnus Athanasius
in Quaestibn ad
Antiochum ita ait: Re-
spectu fructuum autem
qui apud nos sunt. &
paradisorum, ille cor-
ruptionē omni sublimi-
or est; respectu vero
gloriae futurorum bono-
rum, quae oculus non
vidit, & auris non
au-

οἱ ἐν αὐτῷ πάντες καρ-
ποί· εἰ μὴ γὰρ τοῦτο
ἴν, οὐκ ἂν οἱ θεῖοι πα-
τέρες ἀειθαλῆ ἔλεγον
εἶναι· τὸ δὲ ἐν αὐτῷ φυ-
τὸν καὶ ἀειθάνατο· εἰ δὲ
τὸ τῶν καρπῶν ϕθαρ-
τα, καὶ τοῦ βρωθῆναι
πάντως αἰνάτερα· εἰ
γὰρ καὶ τῆς ἄγιας γρα-
φῆς οὕτω λεγούσης οὐ-
κουσας ἀπὸ παντὸς
ἔχου τοῦ ἐν τῷ πα-
ραδείσῳ βρώσει φά-
γης ἀλλ' οὐ διὰ τοῦ-
το καὶ προσκόπτειν ἀ-
ξιον τῇ γραφικῇ παύτῃ
συγκαταβάσει τε καὶ
παχύτης· οὐδὲ βρῶ-
σιν αἰσθητὴν ἐντεῦθεν
οἴεσθαι κατασημένειν
τὰ θεῖα ρήτα· τίνι καὶ
γὰρ οὐ ρευστὴ τράπεζα
προύκειτο, εἴγε πατέ-
τον χρυσορρύμονα ιω-
άννην· αἰνάτεροι οὐσαν-
πάντων τῶν σωματι-
κῶν οἱ πρωτόπλαστοι.
εἰ γὰρ φθαρτὸς ἐκτί-
ζετο κατ' ἀρχὰς οὐ αἰδάμ-

καὶ

audivit, & in cor ho-
minis non adscende-
runt, omnino minor
est. Sed & Hymno-
graphus magnus Cos-
mas ita dicens: Li-
gnum quum gustasset
primus mortalium cor-
ruptioni inhaesit: per-
spicue demonstravit
corruptionis exper-
tem esse paradisum.
Si enim, sicuti di-
ctum est, corruptio-
ni, postquam lignum
gustasset, Adamus in-
haesit, manifestum
omnino est, ante hu-
iusmodi libationem
in immortalibus locis
domicilium habuisse.
Supra corruptionem
igitur Paradisus est,
& eius fructus omnes.
Nisi enim ita res se-
haberet, non utique
divini Patres semper
virentes dixissent ei-
ius plantas & immor-
tales. Si vero fructus
in-

καὶ ρευστῆς εἴξ ἀνάγκης
ἐδεῖτο τροφῆς, οὐ κα-
τὰ τὸν αὐτὸν γραφὴν
πάσαν ἀφθρότος ἐκεῖ-
νος παρήγετο καὶ χρεῖα
καρπῶν, οὐ μὲν ἡν
πάντως ρευστῷ· ὅτι
μηδὲ φθαρτῇ κεχρῆ-
σθαι τραπέζῃ τὸν ἀφ-
θαρτὸν εὔλογον. μὴ
τοίνυν τὸν χερσὶ Θεοῦ
πεφυτευμένον παρά-
δεισον ρευστὸν ὑπολάμ-
βανε· μηδὲ κατὰ τὸ
γράμμα μόνον ἐπέρ-
χου τὰ θεῖα ρήτα· ὅ-
ρα γὰρ νοονεχῶς ὅτι
καὶ τινες ἔπειροι τοῦτο
παθόντες εἰς λογισ-
μοὺς ἀτόπους εἴχε-
βλίσθησαν· οἱ μὲν
γὰρ ἐνσώματον εἶναι
τὸν Θεὸν καθ' ἡμᾶς ἐ-
δογμάτισαν· ἔπειροι δὲ
καὶ τὰ Θηρία νοεράν ἔ-
χειν τυχὸν ὑπολίθα-
σι. τοῦ Θεοῦ δῆθεν ἀ-
κούσαντες τὰ πετεινὰ,
καὶ τοὺς ἵχθύας εὐ-
λογοῦντος. μανιχαῖοι

δὲ

incorruptibles, e-
tiam praestantiores
omnino sunt, quam
ut edi possint. Si enī
& sanctam scripturā
ita dicentem audisti,
*Ex omni ligno, quod
in Paradiſo est mandu-
cabis;* & non propte-
rea offendere par est
in hac scripturae in-
dulgentia, & crassi-
tie; neque sensilem
manductionem divi-
nis verbis hic signi-
ficari putandum est.
Cur enim fluxa men-
sa adponatur, si iux-
ta aurea verba fun-
didentem Ioannem, Pro-
toplasti rebus omni-
bus corporalibus su-
perioreserant. Si enī
corruptibilis creatus
est a principio Ada-
mus, & fluxi neces-
sario indigebat ali-
menti, vel secundum
cunctam sanctam scri-
pturam incorruptibi-
lis

δὲ μετὰ τοὺς πρωτο-
πλάσιους ἄνδρες ὅμοι
καὶ γυναικες εν ἐκκλη-
σίαις γυμνοὶ συνάγε-
σθαι καὶ παρηγήσαντο.
καὶ ἄλλοι δὲ ἄλλα τοι-
αῦτα κακοβόλως ἐφρό-
νησαν· ἐνθετοὶ καὶ οἱ
ἀρχαιότεροι τῶν ἐκκλη-
σιαστικῶν εἰνῆγητῶν, φί-
λωντες ὁ φιλόσοφος καὶ
τῶν ἀποστόλων ὅμοχρο-
νος παπίας ἱεραπο-
λίτης, εἰρηναῖος ὁ λαγ-
δουνεὺς, ιεζῖνος ὁ
μάρτυρ καὶ φιλόσοφος,
κλίμης τε ὁ γραμμα-
τεὺς, καὶ οἱ καππαδόκες
θεῖοι γρηγόριοι, ἀνα-
τρέψας μὲν καὶ τὰ αἴ-
χισα βεληθέντες ταῦ-
τα φρονήματα· ἐπεν-
τρυνισμὲν δὲ ὅμως καὶ
τὴν Θεοπνεύστῳ γραφῇ.
καθάπερ παῦλος πα-
ρακελεύεται, τὰ περὶ
τοῦ παραδείσου, πάν-
τα πνευματικῶς ἐθεώ-
ρησαν· οἰκονομικῶς
τῷ

lis produktus est, nul-
la erat omnino indi-
gentia fluxorum fru-
tuum, quum neque
corruptibili uti men-
sa incorruptibilem
rationi consonum sit.
Ne igitur consitum
Dei manibus Paradi-
sum fluxum existi-
mato; neque secun-
dum litteram tantum
divina verba adi. At-
tentem enim vide alios
quosdam id ipsum fa-
cientes in absurdā ra-
tiocinia delapsos fuisse.
Hi enim corpora-
lem esse Deum quem-
admodum nos, cen-
suerunt; alii vero a-
nima rationali bruta
esse praedita opinati
sunt; Deum scilicet
audientes volucribus
& piscibus benedixi-
se. Manichaei vero
post Protoplastos, vi-
ros & feminas in Ec-
cle-

(1) Legendum videtur ὁ σραματεὺς

τῷ οὐντι ταῖς ἑαυτῶν συν-
τέγματα μεταχειρί-
σάμενοι . ἀλλὰ τὸν
μέγαν Ἰωάννην παράγεις
βασιλείου , τὸν χρυ-
σορρήμονα καὶ θεῖον
ἰώαννην , τὸν μακά-
ριον ἐπιφάνιον , καὶ τὸν
θεότατον κύριλλον .
καὶ λέγεις ὅτι κατὰ
τὸ γράμμα τὰ ἐν πα-
ραδείσῳ πάντα διῆλ-
θον . οἴδαμεν τότο καὶ
ῆμεῖς καὶ οὐκ ἀν αργη-
σάμεθα . ἀλλ᾽ ὅρα τὴν
τῶν Θείων Θεοφρόνων
πατέρων οἰκονομίαν .
ὅρα τὸ διαβίτικὸν ἐκεῖ-
νο ρήτον πέρας ἐπ' αὐ-
τοῖς λαμβάνοντο λέ-
γον . σοφὸς ἀνὴρ οἰκο-
νομήσει τοὺς λόγους
αὐτοῦ ἐν χρίσει . τὸν
γὰρ πατέρατον εὑρόν-
τες ὡριγένην εἰς μιθι-
κὰς τραγωδίας πᾶσαν
ἀλληγορίσαντα τὸν Ἑ-
ξαήμερον ιπδέν τι κα-
τὰ τὸ γράμμα νοήσαν-
ται . τὸν τε γὰρ ἀδὲμ

καὶ

ctefisi nudos congrega-
gari non detrecta-
runt ; alii vero alia
huiusmodi malo con-
silio fecere . Hinc &
vetustiores Ecclesia-
sticorum Exposito-
rum , Philoque phi-
losophus , & Aposto-
lis contemporalis Pa-
pias Hierapolitanus ,
Irenaeus Lugdunen-
sis , Iustinus Martyr
& Philosophus , Cle-
mensque Stromate-
us , & Cappadoces
divini Gregorii , qui si
vellent evertere tur-
pissimas has cogitati-
ones , & respicere si-
mul in divinitus in-
spiratam scripturam ,
sicut Paulus iubet , ea ,
quae paradisum atti-
nent , omnia spiritali-
ter contemplati sunt ,
vere oeconomice sua
opera adgredientes .
Sed magnum forte
producis Basilium au-
rea

καὶ τὸν παράδεισον, α-
σωμάτως ἐκενολόγουσε
τὰ λοιπὰ δὲ πάντα
κοιτῶς ἔξελάβετο· ταῖς
αλληγορίας ἀφέντες
τὰ εἰς τὴν ἔξαιμερον
αὐτῶν συντάχματα κα-
τὰ τὸ γράμμα· καὶ πά-
νυ σοφῶς ἐκλαβέσθαι
διενοησαντο. καὶ
γὰρ τὴν συκῆν, ω̄ντην
συκῆν εἰκάσαν καὶ σῦ-
κην αὐθίς τὸ ξύλον τῆς
βράσεως εἴπερ τινὸς
ἴκουσαν ξύλου βράσ-
εως τὴν πρώτην ἐκείνην
γυναικα ματαιολογή-
σαντος ὅτι δὲ βρᾶσιν
αἰσθητὴν ω̄ν οὐδὲν οὐ-
αδάμ εὐ παραδείσῳ,
καὶ αὐτὸς οὐ χρυσορρί-
μων ιωάννης οὐ συγκα-
ταβάσει τοσαύτῳ χρι-
στάμενος ἐπὶ ταῖς εἰς
τὴν ἔξαιμερον ὄμιλίαις
αὐτοῦ προφανῶς ἔδει-
ξεν, οὐτῶς εἰπών· βί-
ον εἶχε θαυμαστὸν οὐ-
αδάμ, καθάπερ γὰρ
ἄγγελός τις οὖτως ε-

πτ̄

rea verba fundentem
& divinum Ioannem,
beatum Epiphanium,
& divinissimum Cy-
rillum, & dicas ad lit-
teram omnia de Pa-
radiso exposuisse. Sci-
mus hoc etiam nos,
& non negamus. Sed
vide divisorum, divinaque
cogitantium,
Patiū oeconomiam.
Considera Davidicū
illud dictum terminum
in ipsis recipi-
ens, quod ait: *Sapi-
ens vir disponet ser-
mones suos in iudicio.*
Quum enim reperi-
sent execrabilissimū
Origenem in fabulosas
tragoedias Hexaemē-
ron per allegorias
convertisse, & nihil
ad litteram intelle-
xisse, & Adamum &
Paradisum incorpo-
rales dixisse; reliqua
vero ōnia spiritualiter
accepisse; allegorias

S

va-

πὶ τῆς γῆς διέτριβεν
οὐδὲν θρωπός· σῶμα
μὲν περικείμενος, ἔξω
δὲ τῶν σωματικῶν α-
ναγκῶν ὑπάρχων. εἰ
τοινυπ πῶν σωματικῶν
ἀναγκῶν χώρατερος οὐν,
πῶς οὐ τίνα τρόπον εἰς
βρῶσιν ἐφείλκετο· μή-
τε διαπνεόμενος τὸν ἔ-
αυτὸν σάρκα, μήτε πα-
ρὰ τῆς φύσεως αὐτῆς,
βιαζόμενος ὡς ἀκραν-
ῆχων ἀπέθειαν; φαί-
νεται οὐ νέαντεῦθεν ὡς
ἄλλη τις οὐ βρῶσις ἐ-
κείνη ἐτύγχανεν, οὐν
τὰ οὐ παραδείσῳ φυ-
τὰ παρεῖχον τῷ αἰδάμ
εἰπερ οὐ αἰσθητῇ βρῶ-
σις αὐτὴν τῷ ὑπεκρεύ-
σαντός ἐστιν ἀναπλή-
ρωσις. καὶ ταῦτα μὲν
ἔπως ἔχει τὸν τρόπον.
οὐδὲ μὴ παροδοιτικῶς
τὴν θεῖαν ἐπέρχουν ζα-
φῆν, μηδὲ τοῖς μὲν πῶν
διδασκάλων προσέχειν
αἴροντες· τοὺς δὲ παρο-
ρᾶν ἀπερισκέπτως καὶ

valere iubentes suas
in Hexaemeron lucu-
brationes secundum
litteram, & sapien-
ter omnino, accipe-
re deliberaverunt. E-
tenim sicum, non
sicum vocaverant,
& sicum iterum li-
goum comestionis, si
quod audierunt li-
gnum comestionis,
in primam illam fe-
minam inani interpre-
tant. Cibum autem
sensilem ab Adamo
manducatum non fu-
isse in Paradiso, & i-
pse aurea verba fun-
dens Ioannes, qui
tanta indulgentia u-
sus, in suis Homiliis
in Hexaemeron ma-
nifeste ostendit, ita
dicens: *Vitam babuit
mirabilem Adamus;
sicuti enim Angelus al-
liquis, ita in terra ver-
satus est homo; corpore
qui-*

ἀποστέφεσθαι. τοῦτο καὶ γὰρ οὐκ αἰνίδυνον ἀλλὰ πάντας ὅμη σπάδαζε συμβιβάζειν καλοθελῶς ὡς ἐν ἐνὶ καὶ τῷ αὐτῷ λαλήσαντας πνεύματι. εἰ δὲ καὶ διαφωνεῖν ἵστως πρὸς ἄλλήλους δικοῦσι, μὴ τοὺς διδασκάλους αὐτὸς ἀλλὰ τοὺς καρουσίατιῶν τὰ πράγματα. κερδῆσαι γὰρ καὶ ἔτοι κατὰ τὸν μακάριον πᾶντον ἀπαντεῖς, μηχανώμενοι οἰκονομικῶς τοῖς πράγμασι μετεφέροντο πρόσεχεν οἱ μὲν ἀρχαιότεροι πᾶν ἔχηγυπτῶν, ὥσπου φησὶν ὁ Θεοόπατος, πνευματικῶς τὰ περὶ παραδείσου ἔθεωρή θησαυρούς, τοὺς ρέυσθαι φρονίσαντας τὸν παραδεῖσον, καὶ πάντα σοφῶς ἐκμέσους ποιούμενοι. οἱ δὲ μετ' ἑκείνας Θεοφόροι πατέρες τὰ ἑαυτῶν συντάγματα

κα-

quidem circumdatus, extra vero corporales necessitates existens. Si igitur corporalibus necessitatibus superior erat, quomodo & qua ratione ad cibum transibat? Neque per transpirationem suam carnem exhalans, neque ab ipsa natura compulsus, ut summam habens passionum vacuitatem. Patet igitur hinc alium quemdam cibum illum fuisse, quem Paradisi plantae praebebant Adamo; siquidem semper cibus ipse eius, quod occulte effluit, repletio est. Et haec quidem ita habent. Ne vero obiter ad divinam scripturam accedas, neque elige attendere his magistris; illos vero inconsulte despicer, & aversari.

S. 2

ri.

κατὰ τὸ γρίμμα εἶξεντο. τὰ τὰ ματαιόφρονος ὥριγένους ἀντρέποντες ληρωδίμιχτα· ἔτεροι δὲ τῶν διδασκάλων μέσην τινάταξιν ἐβίδισαν· καὶ ςπερ διόλυς ρέυσόν τε κακούσθητον ἐδόξασαν τὰ παράδεισον. εἰ γάρ τοι ἡπέρ, οὐκ ἀν ὁ κύριος τὴν ἐν αὐτῷ διαγωγὴν, ὡσπερ τι ἐξαίρετον τῷ ληρῇ ἀμολογήσαντι ἐδωρήσατο. ςπερ πάλιν κατὰ τὴν μέλλουσαν ἐκείνην ἀφθαρτιαν τε κακούσθασιαν αὐλάν τε καὶ πνευματικὸν εἰς ἄπαν ἐκεῖνον ἐφρόνισαν· εἰ γάρ τοιοῦτο ἦν οὐκ ἀντικαθέντες ἐλέγαντο τὰ γελῶντα τε καὶ τούφρατίσια ὑδατας. ἐνθέντε καὶ διπλοῦν οἱ θεῖοι πατέρες προΐχθησαν τὸν παράδεισον αἰσθητὸν ἄμα καὶ πνευματικὸν. καὶ πνευματικὸν μὲν,

ὅτε

ri. Id enim periculo non caret. Sed omnes aequi stude conciliare bona voluntate, ut eos qui uno eodemque spiritu loquuti sunt. Si vero & dissentire forte invicem videntur, non doctores ipsos, sed tempora & res causare. Lucrati enim & hi iuxta beatum Paulum cunctos contendentes, per dispensationem rebus ipsis deferebantur. Attende igitur. Antiquiores quidem Expositores, ut ait Divinissimus, spiritualiter ea, quae Paradisum attinent, consideraveri; eos qui fluxū Paradisum dixerent, & omnino sapienter, e media tollentes. Deiferi vero Patres, qui eis successere, sua opera secundum lit-

te-

ὅτι τὸν δίκαιον ληστὴν
καὶ τὸν μακέριον παῦ-
λον ὥσπερ τῶς ἐδέξατο.
αἰσθητὸν δὲ πάλιν ὅ-
τι τὸν ὄφιν τὰ φυτά πε-
καὶ τὰ ὕδατα τὸν ἀδέιμ-
τε καὶ τὴν εὔσεν ἐν αὐ-
τῷ τυγχάνειν ἀληθῶς
ἢ μωσαϊκὴ βίβλος ἢ
σορῆτεν· αὐτῇ οὖν καὶ
αἵτία· Σὶ οὖν οἱ πατέρες
διπλοῦν, ὡς εἴρηται,
δοξάζουσι τὸν παράδει-
σον· τοῦτο μὲν τὸ
δόγμα καὶ ὁ δαμασκη-
νὸς ιωάννης ἐν τῷ πε-
ρὶ παραδείσου κεφα-
λίῳ καταδεχόμενος
φάνεται κατὰ ρῆμα καὶ
γὰρ ἔτας ἐκεῖσε διέ-
ξεισι· τινὲς μὲν τὸν
παράδεισον αἰσθητὸν
ἴσχαντο. Εἶπον, ἐπερο-
δὲ γοντόν· πλὴν εἴμοι
γε δοκεῖ, ὅτι ὥσπερ
ὁ ἄνθρωπος αἰσθητός
ἄμα τῇ γοντὸς δεδη-
μιεργυτο, ἔτω καὶ τὸ
ιερωτατὸν τύτη τεμε-
νος αἰσθητὸν ἄμα καὶ
γον-

teram exposuere,
stulti Origenis ine-
ptias evertentes. Alii
vero doctores mediā
quamdam viam inie-
runt; & neque om-
nino fluxum & sensilem
Paradisum pu-
tavere. Si enim hu-
iusti erat, non uti-
que Dominus vitā
in eo degere, tam-
quam aliquid eximi-
um latroni, qui con-
fessus erat, donavis-
set. Neque rursus se-
cundum futuram il-
lam incorruptibili-
tatem & immortalita-
tem, materiae exper-
tem, & spiritalem in
totum, illum censu-
re. Si enim tale
quid erat, non utique
inde esse Niloticæ
Euphraticæque a-
quaæ dicerentur. In-
deque duplicem divi-
ni Patres induxere
Paradisum, sensilem

υοντὸν καὶ διπλοῦν ἔχον
ἔμφασιν· πρόσεχε δὲ
ακριβῶς· ὅτι καὶ οὐ
θεῖος οὗτος ἀνὴρ τὸν
αὐτὸν καὶ ἔνα παράδει-
σον αἰσθητὸν ἄμα λέ-
γει καὶ ροντὸν καὶ δι-
πλῶν ἔχοντα ἔμφασιν.
πιαῦτα μὲν δὲ καὶ το-
σαῦτα περὶ παραδεί-
σου τοῖς διαληφθεῖσιν
ἀνωθεν πατράσι διέ-
λυτται· εἴτε δὲ ἀφ-
θαρτος οὐ τοιχτος εἴτε
καὶ μή, τῇ σῇ μεγαλο-
νοίᾳ διασκέψασθαι τὰ
περὶ τούτων ἀφίημι
καὶ τοῖς ἀγνοοῦσιν ὡς
θεος ὑποτυπώσας.

simul et spiritalem.
Et spiritalem quidē
qui iustum latronem,
et beatum Paulum
pariter exceptit; sen-
silem vero iterum,
quod serpentem, plā-
tasque, et aquas, A-
damumque et Eam,
in se continuisse, ve-
re Mosaicus liber me-
moriae prodidit. Ea-
dem igitur est caussa,
propter quam Patres
duplicem, ut dictum
est, Paradisum arbi-
trantur. Hoc quidem
placitum etiam Ioan-
nes Damascenus in
Capite de Paradiſo re-

cepisse videtur. Ad verbum enim ita ibi
differit. Quidam certe Paradisum sensi-
lem imaginati sunt, alii vero intelligibili-
lem. Verumtamen mihi videtur quod,
sicuti homo sensilis simul et intelligibilis
conditus est; ita et huius sacratissimus
lucus sensilem simul et intelligibilem et
duplicem adspetum habeat. Attende igitur
diligenter; quia et divinus hic vir u-
num et eundem Paradisum sensibilem si-
mul.

mul et intelligibilem , et adspectum habere duplēm , dicit . Talia igitur et tanta de Paradiso laudatis superius Patribus disputata sunt . An vero incorruptibilis huiusmodi fuerit , vel non , tuae magnae intelligentiae considerandum relinquo , quum tantum iis de more descripserim , qui haec ignorant .

Tινος ἐπηκτὸν εὐ οἰκάτους
αρροῖς εἰ παρκεύδη ὁ κό-
ρις. Καὶ διὰ τί μη πολ-
λῶ προτερον εἴς τον κό-
σμον ἐλιπέτε· καὶ γάρ
εἰ προκαβίν ἐποίησε πέ-
τρούκ ἀν εἴκ σύγνοίκες ὁ
ἀπηροτελῆς οἰκήτος
λαὸς εὐ αἰσθεῖται κατέ-
λυσε τὴν ζωήν.

*Cur in ultimis temporibus
Dominus incarnatus sit,
& non multo prius in
mundum venerit; si en-
im prius fecisset hoc,
non utique ex ignoran-
tia immensus ille populus
in impietate vitam fini-
isset.*

Λογος I.

Disputatio X. (1)

Bonav. Vulcanio Interprete.

Kαὶ τοῦτο τὸν κρα-
ταῖοῦ καὶ ἀγίου
ἵμων βασιλέως ἐπα-
ποροῦντος οὐτω καὶ λέ-
γοντος· ἐξ ἐπὶ σω-

τη-

DE hoc etiam in-
viō & sancto
Imperatore⁽²⁾ nostro
dubitante, atque ita
dicente⁽³⁾: Si propter
ho-

(1) Haec Epistola ex Gregorio Nysseno, Cyrillo Ale-
xandrino, & Ioanne Damasceno, conflata est. Vul-
canius quin Codicem harum Epistolarum recenti
manu scriptum valde corruptum habuisset, huic E-
pistolae suas castigationes & coniecturas adiecit.

(2) Hic Imperator esse potuit Manuel Palaeologus,
seu eius successores Ioannes vel Constantinus Palaeo-
logis; nam his temporibus floruisse Glycas mihi cum
Allatio, & *Oudino* videtur.

(3) Vide Thomasinum Tom. III. Theol. Dogmat.
Tract. V. ubi. hanc eamdem quaestionem tractat.

τηρία τῶν ἀνθρώπων
ἢ τοῦ Θείου λόγου γέ-
γονεν ἐνανθρώπησις
διὰ τί μὴ πολλῷ πρό-
τερον αὐτῇ ἐγένετο ὥ-
στε καὶ αὐτοὺς ἔκεινας
επιγνῶναι τὸν κύριον;
ὅσοι δὲ ἀγνοιαν ἐν α-
στεβίᾳ τὸν Βίον κατέ-
στρεψαν· τοιαύτην ἐνά-
πιον αὐτοῦ τὴν ἀπό-
κρισιν ἐποιήσαμεν λέ-
γοντες*. ἐπ' ἔχετων
μὲν οὖν ὁ Θεῖος λόγος
ἐπὶ σωτηρίᾳ τὸν ἀν-
θρώπων ἀληθῶς ἐν-
ανθρώπησιν. ἐφ' ᾧ καὶ
ἀπορήσετεν ἀν τις· ί-
να τί λέγων μὴ κατὰ
τοὺς ἐμπροσθεν χρό-
νους, τὰ τῆς ἐνσάρ-
κου οἰκονομίας ἐγένε-

το.

po-

hominum salutem,
humanam Dei Ver-
bum naturam adsum-
bit, qua de causa non
multo ante id factum
est, ut & illi omnes,
qui ex ignorantia vi-
tam in impietate fi-
nierūt, adgnoscerent
Dominum? Talem
coram ipso responsio-
neim deditimus, atque
ita differuimus⁽¹⁾.
Novissimis quidem
temporibus divinū Ver-
bum pro salute ho-
minum humanam ve-
re naturam adsum-
bit, eaque de causa
etiam dubitaverit a-
liquis, dicens: Qua-
re non prioribus tem-
-

* Huc usque in Codice Bonaventurae Vulcanii ini-
nitum huius Epistolae deerat, quod ipse ex Codice
Riccardiano supplevi, & interpretatus sum.

(1) Εἰτ' ἔχετων μὲν οὖν. Vulcanius ita corrigit.
pro οὖν lege καρπῶν. Sed Codex Riccardianus, quo
utor, eodem modo habet, quo Codex ille Vulcanii.
Quare quidquam mutandum esse non censeo.

το· ὡς ἐντεῦθεν ἀπαντας τὸ κατὰ χρίσον επιγνῶναι μυστήριον· ἀλλ' ἐπειδὴ τοῦ κυρίου ἐν εὐαγγελίοις οὐκούσαμεν λέγοντος· πάτερ ἐλόλυθεν ή ὥρα, τουτέσιν· ὁ προσήκων καιρός· ὁ καὶ πρὸ καταβολῆς κοσμου· ἐπὶ σωτηρίᾳ τῶν ἀνθρώπων προορισμένος· εἰ

μη

poribus haec⁽¹⁾ humanae carnis adsumptio non contigit ut heinc omnes Christi mysterium cognoscerēt. Ceterum quum Dominum in Evangeliis dicentem audivimus: *Pater venit hora, hoc est, conveniens tempus quod ante constitutionem mun-*

(1) Ταὶ τῆς ἐνσάρχου οἰκονομίας. Vox οἰκονομία ab Ecclesiasticis Scriptoribus varie accipitur. Modo enim ἐνεργώπησιν ἡτοι ἐνσάρχωσιν τοῦ μονογενοῦς, *Humanationem*, ut ita dicam, & *Incarnationem* *Unigeniti* significat; modo consilium divinum, & dispensationem, atque administrationem, qua Deus usus est in generis humani instauracione; ut passim apud eos videre est, & praecipue apud *Isidorum Pelusiotam*, & *Cyrillum Alexandrinum*. Adverbium quoque οἰκονομικῶς apud *Isidorum laudatum Epist. 407.* Libri I. certo consilio interpretandum esse videtur; quemadmodum apud nostrum *Michaelem Glycam in Epist. Porro* notandum est vocem οἰκονομία a *Tertulliano contra Praxeas de divina Trinitate agente pro Divinitatis in tres personas distributione usurpari. Custodietur*, inquit, οἰκονομία sacramentum, quae unitatem in Trinitatem disponit, tres digerens, Patrem, & Filium, & Spiritum Sanctum. Et mox. Non intelligentes unicum quidem, sed cum sua οἰκονομία esse eredepdum, expavescunt ad οἰκονομίαν.

μὴ γὰρ τοῦτο ἦν, ὅτε
ἄν εἴλεγεν ὁ μὲν γός τῆς
ἀνθρωπου υπάγει κα-
τὰ τὸν ὀρισμένον· τίς ἐ-
πὶ τοσοῦτον ἔστω τε-
θάρρικεν, ὡς οὕτω φα-
νερῶς ἀντιπίπτειν, ἐν
οἷς ἀν αὐτὸς ὁ κύριος
ἀποφαίνεται· προσή-
κων δὲ ὁ καιρὸς οὗτος
εἰφαίνετο· καὶ πρός γε
τὸν θεῖον βούλημα εὖ
θετος, ὅτι οὐ πάναγ-
νος οὐ τῷ κατὰ χριστὸν
μυστηρίῳ υπηρετήσου-
σα τότε παρήχθη τῷ
κόσμῳ· καὶ ὅτι τηνι-
καῦτα οὐ τῆς κακίας νό-
σος παρήκμαζε· κατὰ
τὸν νυσσαέα θεῖον γρη-
γόριον, οὐ ἀρχῆθεν ἐν
σκήψασα τῇ φύσει τῆς
ἀνθρωπότητος· εἰ γὰρ
προσλαβὼν ἐννθρώ-

πη-

vi-

(1) Κατὰ τὸν ὀρισμένον. Vulcanius censet locum
esse corruptum, & forte esse legendum καίρον πρω-
ρισμένον. Attamen ita etiam habet Codex Riccardia-
nus; quare nihil mutandum.

(2) Αὐτιπίπτειν οἷς αὐτὸς &c. Vulcanius vult,
το εὐ παρέλκην. Sed ita etiam habet Codex, que-
nos usi sumus.

mundi pro salute ho-
minum est praefini-
tum (nisi enim hoc
ita esset, non dixis-
set) Filius quidem
hominis subdit tem-
pus ⁽¹⁾ praefinitum;
quisnam tantum sibi
ipsi est consitus, ut
ita manifeste relu-
ctetur ⁽²⁾ iis, quae i-
pse Dominus adfir-
mat? Conveniens au-
tem tempus hoc vi-
sum est: & divinae
voluntati accōmoda-
tum, quod & purissima
illa Virgo quae
Christi mysterio in-
servitura erat, tunc
temporis mundo pro-
ducta est, & quod tunc
nequitiae morbus
(quemadmodum di-

το· ὡς ἐντεῦθεν ἀπαν-
τας· τὸ κάτεδρα χρίσιον ἐ-
πιγράψαι μυστήριον·
ἀλλ' ἐπειδὴ τοῦ κυρίου
ἐν εὐαγγελίοις οὐκού-
σαμεν λέγοντος· πά-
τερ ἐλύτερον οὐ ὥρα,
τούτεσιν· ὁ προσῆκων
καρός· ὁ γὰρ πρὸ κα-
ταβολῆς κοσμου ἐπὶ
σωτηρίᾳ τῶν ἀνθρώ-
πων προορισμένος· εἰ

μη

poribus haec⁽¹⁾ huma-
nae carnis adsumptio
non contigit ut heinc
omnes Christi my-
sterium cognosceret.
Ceterum quum Do-
minum in Evangel-
iis dicentem audive-
rimus: *Pater venit*
bora, hoc est, con-
veniens tempus quod
ante constitutionem

mun-

(1) Ταὶ τῆς ἐνσάρχου σικενομίας. Vox οἰκονομίας ab Ecclesiasticis Scriptoribus varie accipitur. Modo enim ἐνθρώπησιν ἡτοι ἐνσάρχωσιν τοῦ μονογενοῦς, *Humanationem*, ut ita dicam, & *Incarnationem Unigeniti* significat; modo consilium divinum, & dispensationem, atque administrationem, qua Deus usus est in generis humani instaurazione; ut passim apud eos videre est, & praecipue apud Isidorum Pelusiotam, & Cyriillum Alexandrinum. Adverbium quoque οἰκονομικῶς apud Isidorum laudatum Epist. 407. Libri I. certo consilio interpretandum esse videtur; quemadmodum apud nostrum Michaelem Glycam in Epist. Porro notandum est vocem οἰκονομίας a Tertulliano contra Praxeum de divina Trinitate agente pro Divinitatis in tres personas distributione usurpari. Custodietur, inquit, οἰκονομία sacramentum, quae unitatem in Trinitatem disponit, tres digerens, Patrem, & Filium, & Spiritum Sanctum. Et mox. Non intelligentes unicum quidem, sed cum sua οἰκο-
νομία esse eredepdum, expavescunt ad οἰκονομίαν.

μὴ γὰρ τοῦτο οὐ, ἐπειδὴ εἴλεγεν ὁ μὲν υἱὸς τῆς
ἀνθρωπου ὑπάγει κατὰ τὸν ὄρισμένον τίς ἐπὶ¹ τοσοῦτον ἔχει τῷ θάρρῳκεν, ὡς οὕτω φανερῶς ἀντιπίπτει, ἐν
οἷς ἀν αὐτὸς ὁ κύριος ἀποφαίνεται· προσήκων δὲ ὁ καιρὸς οὗτος
εὑρεῖντο· καὶ πρός γε τὸ θεῖον βούλημα εὖ
θετος, ὅτι οὐ πάνταγος οὐ τῷ κατὰ χριστὸν
μυστηρίῳ ὑπηρετήσουσα τότε παρήχθη τῷ
κόσμῳ. καὶ ὅτι τινι
καῦτα οὐ τῆς κακίας νόσος παρήκμαζε. κατὰ
τὸν νυσσαέα θεῖον γρηγόριον, οὐ ἀρχῆθεν
σκῆψα τῇ φύσει τῆς
ἀνθρωπότητος. εἰ γὰρ
προσλαβὼν ἐννθρώ-

πη-

vi-

(1) Κατὰ τὸν ὄρισμένον. *Vulcanius* censet locum
esse corruptum, & forte esse legendum καίρον προσ-
μετένον. Attamen ita etiam habet *Codex Riccardianus*; quare nihil mutandum.

(2) Αντιπίπτει εν οἷς αὐτὸς &c. *Vulcanius* vult,
τὸ εν παρέλαχη. Sed ita etiam habet *Codex*, que-
nos usi sumus.

πιστεν, οὐκ ἀνεύδομον·
χοῦσα ἡ κακία εὐπε-
πός τοῖς φαρμάκοις ὑ-
πέπιπτεν· οὐκ ἀν τὰ
ἔθυν τηνικαῦτα καλύ-
μενα πᾶκουσεν· οὐ γάρ
ἐνδιδοῖ αἰσὸν ἐὸν τὸ
πάθος καθά τις ἔφη
σοφοῖς, τουτέσιν εἰς
βαθεῖον διεφθορὸς χυ-
μοὺς ιδρασμένος ὡν
ταῖς ὀλκαῖς τὰν φαρ-
μάκων οὐ ραψίως ἐφέλ-
κεται. εὐκαίρως οὖν ἐ-
πὶ τῆς γῆς ὡς εἴρηται

κα-

vinus ille Gregorius
Nyssenus ait) defer-
buerat; qui ab initio
naturae humanitatis
inhaeserat. Si enim
anticipato hoc tem-
pore incarnatus fuisset,
malitia quae in-
tus infederat non fa-
cile medicamentis ces-
sisset, neque gentes
tunc vocatae audis-
sent, neque enim ce-
dit crudus existens
vitiosus adfectus, que-
mad-

(3) Aliter sensisse videtur *Isidorus Pelusiota Epist.*
CCCXXIX. Lib. scribit enim: ὅτε οἱ ὄλιτηροι
διά μονες μετὰ τοῦ σρατηγοῦντος αὐτοῖς διαβόλου, οὐ-
δὲν οὐσαν ἐν ταξην μένην ἀλλὰ πάσης ἀδικίας καὶ
πλεονεξίας ἐμφορούμενοι καὶ υβρεως κόρον οὐκ οὐδό-
περ, ἵππι τὸ ἔχατον τὴν παθῶν τους αὐθρώπους ἀ-
πίλασαν· τότε δὲ τότε οἱ τὰν ἀπάντων βασιλεὺς ὁ
πατρὸς λόγος, τῶν μὲν μισήσας τὴν τυραννίδα, τῶν
δὲ οἰκτηρας τὰς συμφορὰς αὐθρώπουν ὑποδὺς φύσιν.
ἴπι τῆς παρατοξεως ἐσι. τροπηλα τετγαροῦν τὲ μὲν
ἴσηκην· τὰ δὲ λύγειρατο· τὰ μὲν ἦν ἐν ἐλπίσι· καὶ
τὸ μὲν βάρβαρον τῶν δαμογῶν σίφος μετὰ τοῦ σρα-
τηγοῦ τὰς συμφορὰς ἐσενεν· εἰ φύσις δὲ αὐθρώπικης
οὐλευθερίαν ανέστρεχε. *Quum scelerati Daemones cum
duce suo Diabolo, nibil in ordine manere siverant,*

III-

κάτεισιν ὁ Θεὸς ὅτε γάρ φησιν παῦλος, ἦλθε τὸ πλήρωμα τοῦ χρόνου ἐξαπέσιλεν ὁ Θεὸς τὸν ψὺν αὐτοῦ, εὐκαίρως λοιπὸν καὶ τὰ τῆς θεραπείας μεταχειρίζεται. οὐ γάρ προδύλως ἡμῖν ᾧς Θεὸς ἐντέλματεν, οὐδὲ θείη δυνατεῖχ ἔχρισας ὥστε καὶ ἀκούτα τὰ ἐθνικὰ τὸν ἑαυτὸν ἐπισπάσασθαι. ὅτι μιδέ τὸ αὐτέξουσιν ἡμῶν ὅπως

δῆ-

madmodum doctus quidam ait, hoc est malum alte humoribus impavidum, attractionibus medicamentorum non facile evellitur. Tempestive itaque in terra, datus est, descendit Deus. Quum enim, inquit Paulus, venit plenitudo temporis, emisit Deus Filium suum, atque opportune remedia ad-

verum omni iniuitatis & violentiae genere se ingurgitantes, nullaque iniuria & protervia se exsatiantes, homines ad extrema mala redigissent: tum versus omnium rex ille Patris Sermo, & illorum tyrannidem excessus, & horum aerumnas miseratus, humanam subiens naturam in aciem prodiit. Quocirca trophaeas partim quidem fixa sunt, partim erecta, partim spectanda manserunt: & atrox quidem illud Daemonum agmen cum duce suo malo accepto doluit: humana vera natura in libertatem denuo est adserta. Cyrillus quoque Alexandrinus Libro adversus Antropomorphitas Cap. XXIV. late differit, atque adfirmat, tunc a Verbo divino humanam naturam adsumtam fuisse, quum ad mensuram summam nequitiae caligo exrevisset, & superabundasset peccatum. Ipse etiam medici e-

κει-

Δίποτε λυμήνασθαι εἴ-
θελεν· εἰ γάρ τοῦτο
ἴν, τάχα ἀν καὶ κατὰ
τοὺς ἐμπροσθεν χρόνις
ἐνανθρώπησας, αὐθεν-
τικῶς οὕτω τὴν ἡμῶν
σωτηρίαν εἰργάσατο· ἦ-
μή μοι λέγε, ὡς ἀνεύ-
θυνοι λοιπὸν οἱ πρὸ-
τοῦ χριστοῦ πάντες εἰ-
σὶν εἰ γάρ προσλαβὼν
ἐνανθρώπησεν, οὐκ ἀν
οὕτως ἔχοντος απόλ-
λοντο οἱ ἐν ἀπισείᾳ τὴν
ζωὴν καταλύσαντες·
τοσοῦτον τι λέγε μηδέν·
ὅσοι καὶ γάρ, ὡς ὁ δα-
μασκηνὸς ἰωάννης φη-
σὶν, βίου ἀσκητικότα-
τον ἔχον εἰ καὶ λανθά-
νοντες περὶ τὴν πίσιν
ἀπεπλανῆθησαν, θυ-
χῆς τε τοσοῦτον ἥσαν
εὑπειθούσις καὶ εὐγνώ-
μονας, ὡς ἴδοντες τε
καὶ ἀκούσαντες ἑτοί-
μως πιστεῦσαι, ἐκεῖνοι
πί-

adhibet. Neque enim
magno cum adpara-
tu atque auctoritate
Deus ad nos venit,
neque divina poten-
tia est usus, ita ut e-
tiam invitatis ad se tra-
xerit gentes, quod
neque arbitrii nostri
libertatem ullo modo
labefactare voluerit.
Si enim hoc ita esset,
fortasse prioribus tē-
poribus homo factus
fuisse, atque ita pro
sua auctoritate salu-
tem nostram opera-
tus fuisse. At ne id
circo mihi dixeris om-
nes, qui ante Chri-
stum fuere, culpa va-
care. Si enim anticipato
factum fuisse, non
ita ex ignorantia pe-
riissent, qui expertes
fidei ex hac vita de-
ces-

xemplum uititur, sed plane ad contrarium insinuandum.
Ceterum Glycas haec eadem differit III. Parte An-
naliūm.

πίσεν οὐκ ἀπώλλοντο. οὐδὲ γὰρ ὁ φύσει ἀγαθὸς Θεὸς τὴν ἀγαθήν τε αὐτῶν προδίρεσιν, καὶ τὸν τῶν καμάτων ἀπειρσνεῖς καὶ ρὸν ἀποβῆναι οὐκέτο. ἐν θεντοι καὶ πρὸς τὸν ἄδην νόμῳ φύσεως κατίοντος αὐτοῦ κακεῖσε κυρύξαντος καὶ προσεδέξαντο οὐτοι τὸ κύριγμα καὶ ἐπίσευσαν· εἰ δέ γε ἀμβλυωπίαν ἐν πονηρίας νοσοῦντες, οὐ μόνον ἐπεντρανίσαι οὐκ ἔχουσαν, ἀλλὰ καὶ τέλεον ἀπετυφλώθησαν τοῦ νοιτοῦ ήλίου, ὡς ἔφημεν, ἐκεῖθεν ἀσράνταντος. αὐτὸ τοῦτο, καὶ ὃ ἐν θεολογίᾳ διαπρέψας μέγας γρηγόριος, ὑπεμφάνων ἔλεγεν. ἀραπάντας ἐσωσεν ἐπιφανεῖς ὁ κύριος, ἥ κακεῖ τοὺς πισεύσαντας·

καὶ

cesserunt. Nihil tale dixeris. Quotquot (1) enim, ut Ioannes Damascenus ait, vitam laboriosissimam in exercitio pietatis duixerunt, etiam si imprudentes circa fidem aberrarunt, qui que animo erant adeo obedienti, & grato, ut si vidissent atque audissent prompti paratique ad credendū fuissent; illi, crede, non perierunt. Nec immensos illorum labores Deus suo fructu destitui permittet. Idcirco quām etiam in infernum ipse descendisset, ibique praedicasset, & amplexi sunt hi prædicationem, & crediderunt. Qui vero caecutientia ex malitia la-

(1) Deerat γαρ in Codice Vulcanii, sed ipse ex conjectura supplevit. Codex Riccardianus habet δος καὶ γαρ.

οὐ ταῦτα δὲ μόνον, ἀλλὰ καὶ ὁ μέγας ἐπιφύνος ἐν τινὶ τῶν αὐτοῦ λόγων, οὐκ ἡ ἀρχὴ τι τούτο, σιγὴ πολλῇ, καὶ τάδε κατὰ ρῆμα διέξειται· τί οὖν πάντας ἀπλῶς σωζει ἐπιφανεῖς ὁ Θεὸς, οὐκ ἀλλὰ κακοῖς τοὺς πισεύσαντας· τίνες δὲ οἱ πισεύσαντες, οἱ πάντως οἱ ἐν ἀστιβείᾳ μὲν τὴν ζωὴν, διαλύσαντες πισεύσαι δὲ ὄρμως ἔτοιμον ἔχοντες· κατέτε
ἔνειν μηδὲ ἀμφίβαλλε. ἔχεις γάρ πρὸ τῶν ἀλλῶν καρυφῶν πέτρους οὕτα περὶ τούτου λέγοντα· καὶ τοῖς ἐν φυλακῇ πνεύμασι πορευθεῖς ἐκήρυξεν ἀπειθήσασι ποτὲ. ἐντεῦθεν οὖν καὶ ὁ μέγας ὄρμώμενος κύριλλος ἔλεγε. ὥσπερ οὖν τοῖς ἐν σαρκὶ μετὰ σαρκὸς συνε-

5¹
σρά-

laborant, non solum manifeste obtueri νο̄ potuerunt, verum etiam tamdem excaecati sunt, intellectuali illo sole, ut diximus, illic coruscante. Hoc ipsum excellens ille in rebus divinis Gregorius magnus subindicans dixit: Quo circa Dominus quum in inferno adparuit, omnes servavit, vel etiam illic non credentes ad credendum tamen paratos⁽¹⁾. Non haec autem solum, sed & magnus Epiphanius in quodam suo sermone, cuius initium quid hoc silentium multum, & haec ad verbum differit: Quid igitur omnes simpliciter salvet Deus

(1) In Vulcanii editione deerat ab οὐ ταῦτα usque ad εἰς τούτου ἔνεκεν, quod nos ex Codice Riccardiano suppliavimus.

στράφη ὁ Θεὸς, οὕτω
καὶ ταῖς ἐν ἄδυτοι ψυχαῖς
διεκήρυξεν, ἵδιον ἔχων
φρόνιμα τὴν ἐνωθεῖσαν
αὐτῷ ψυχήν· οὐχ ἡτ-
τον δὲ τὰ περὶ τούτου
καὶ ὁ Θεότατος διείλι-
φεδαμασκηνός, λέγων.
ῶσπερ τις ἐν γῇ τοῦγ-
γελίσατο εἰρήνην, μὴ τοῖς
μὲν πιστεύσασι σωτη-
ρίας γέγονεν αὐτίος·
τοῖς δὲ ἀπειθήσασιν α'-
πισίας ἔλεγχος, οὕτω
καὶ τοῖς ἐν ἀδει· οὐκ
οὖν εὑμεθόδως τὰ πάν-
τα οἰκουμενῶν· ὡς μήτε
τούς ἀγαθοὺς ὥξ αἴροι-
ας ἀπωλίσῃ τὴν αὐ-
τῶν ἀγαθόπτα· μήτε
τοὺς πονηροὺς οἱ ἀνδή-
τινα ἔχειν πρόφασιν
λέγοντας, εἰ εἴδομεν ε-
πιστεύσαμεν ἀν, κηρύτ-
ται καὶ ἐν αὐτῷ τῷ ἀ-
δῃ ὡς εἴρηται παρα-
πλησίως τοι ἔνων κόψ-
τεῦθεν επισπάται τοὺς

us praesens? Non,
sed eos qui & ibi cre-
diderunt. Quidam
vero, qui crediderunt
vel omnino vita in
impietate excessere;
ad credendum autem
parati erant. Atque
hac de causa ne du-
bita. Habes enim pree-
aliis etiam ipsum
Principem Aposto-
lorum ita de hoc
dicentem: Et his,
qui in carcere erant
spiritibus veniens
praedicavit, qui in-
creduli fuerant ali-
quando. Hinc itaque
etiam magnus ille
Cyrillus impulsus di-
xit: Quemadmodum i-
taque cum iis, qui in
carne erant, cum car-
ne versatus est Deus:
ita etiam animabus in
Inferno praedicavit,
próprium babens⁽¹⁾ ge-

πι-

T sta-

(1) Codex Vulcanii legebat: φρόνιμα. Ipse recte
cumen.

ἐπιποδείας ἐλόντας ἔλ-
κεσθαι καὶ οἴχεται λαμ-
πρὸς ἀριστεὺς, σὺν αὐ-
τοῖς ἐκεῖθεν ἐπάνεισιν.
εἰ γὰρ καὶ πᾶσι κοινῷς
ἔχαριστα τὸ γέρεντες ἐκ
νεκρῶν τὴν τελευταίαν
ἐκείνην ἀνάστασιν, ἀλλ’
οὐχὶ πάντες αὐτῷ συν-
ανῆλθον. ἐξ ἀδουλε-
νερχομένῳ μόνοι καὶ οἱ
πιστεύσαντες, ὡς ὁ θεο-
λόγος ἐφι γρηγόριος,
ἐντεῦθεν οὖν ἀποδέδει-
κται· ὅτι καὶ κατὰ κατ-
ρὸν ἐννήθρωπος τὸν
προσήκοντα, καὶ ὡς οὐ-
δεὶς εἴξαγνοιας ἀπώλε-
το, εἴγε πάντες ὡς εἴ-
πομεν, κατέκοοι γέγο-
νασι τὴν Θείαν κηρύγμα-
τος. καὶ ήμεῖς μὲν το-
αῦτην ἐπὶ τῷ ἀπορήμα-
τι

stamen unitam sibi ani-
mam. Neque vero se-
cius de his statuit di-
vinissimus Damasce-
nus, dicens: *Quemad-
modum iis, qui in terra
erant, adnuntiavit pa-
cem, atque iis quidem
qui crediderunt salu-
tis auctor exstitit: ino-
bedientes vero incredu-
litatis arguit: ita eti-
am iis qui sunt in in-
ferno.* Optimo itaque
ordine omnia dispen-
sans, ita ut neque
bonis per ignorantiam
bonitas ipsorum
pereat, neque mali
ullam omnino excusationem
habeant, dicentes: *Si scivissemus
credidissimus utique,
prae-*

*emendans posuit: φόρημα, quum animadvertisset hunc
locum mutuo acceptum fuisse a Cyrillo libro de In-
carnatione Vnigeniti, qui in latina editione sic ha-
bet: Perinde atque iis, qui adhuc in carne versan-
tur; ita etiam animabus in Inferno praedicavit pro-
prium suum gestamen habens animam sibi unitam. Ta-
men codex etiam Riccardianus φόρημα habet.*

τι δεδώκαμεν τὴν ἀ-
πόχριστν. ὁ δὲ πλήρης
πάσης συνέσεως βασι-
λεὺς οὐκ ἐπὶ πλέον ἀν-
τέπεσε, μᾶλλον μὲν γν
ὑπερηγόσατα τοῦ Θεοῦ
τὴν καθ' αὐτὸν οἴδε τρό-
πους οἰκονομίσαντος.

praedicat etiam in In-
ferno, ut diximus, si-
militer atque iis qui
in terris degunt; at-
que hinc extrahit, qui
apti sunt beneque cō-
parati ad trahendum,
& veluti illustris qui-
dam princeps cum eis

illinc adscendit. Tametsi enim etiam om-
nibus communiter largitus est, suscita-
tus e mortuis, extremam illam resurrectionem,
non tamen etiam omnes cum ipso
venerunt ex inferno redeundi, sicut vero qui
crediderunt, ut inquit Gregorius Theolo-
gus. Ex his itaque demonstratum est, quod
& convenienti tempore homo factus sit,
quodque nemo per ignorantiam perierit,
siquidem ut diximus, divinae praedicationi
obedientes fuerint. Et nos quidem tale ad
quaestionem sive dubium responsum dedi-
mus. Imperator vero omni prudentia ple-
nus, non ultra est refragatus, quin potius
summopere admiratus est Deum hoc ratio-
nibus ac modis ipsi cognitis dispensare.

T 2

TΩΣ

(1) Hanc eandem sententiam Glycas defendit ac
substinet III. Part. Annal. auctoritatibus Petri Apo-
stoli, Gregorii Nazianzeni, & Iohannis Damasceni
in medium adductis, sed Petrus & Gregorius ei con-
cineret non videntur.

Quem Vir Clarissimus *Scipio Maffeius Marchio, Venonensis*, pro sua singulari humanitate Codicem Graecarum Epistolarum a recentioribus Graecis scriptarum mihi commodaverit, & minus tempestivum mihi fuerit XI. Glycae Epistolam huic volumini addere; partem Epistolarum ineditarum *Maximi Marginii Cytherorum Episcopi* heic adtexere iniucundum & inutile Lectori fore non putavi; adeoque haec earum portionem a reliquo memorati Codicis textu separata non selegi, quae heic ederetur; cuius Latinam interpretationem in alio volumine quam primum praestabo.

ΤΩΣ ΠΑΝΙΕΡΩΤΑΤΩΣ ΑΡΧΙΕΠΙΣΚΟΠΩΣ ΦΙΛΑΔΕΛΦΙΑΣ

Καὶ εἰν χριστῷ παναδεσιμωπότῳ πατρὶ κύριῳ γεβρινόῳ
τῷ σεβόμενῳ, μάχιμος ἐλάχιστος ἵερομέναχος
οὐ μαργουνίος, εὐ πράττην.

Tοσούτῳ μείζωνι: ὁ τῆς θείας σου καὶ ιερᾶς κεφαλῆς ὄσημέραι πόθος ἐγγίνεται, πανιερώτατε δέσποτα, ὄσωμοι λυπηροτέρα καθέσκεν οὐ ένταῦθα διατριβὴ, καὶ εἰ μὴ εὔελπις ἢν ἐπίγεαιτῷ, οὐτὶ τάχισταις τὸν πατρίδα ἐπαναδραμεῖν, οὐτὶ τῆς ἄλλης ἐπιφερούσις καθάφεσθαι, τάχις ἀν απαραμυθήτως εἶχον πατέπασι, πλὴν καὶ τέτοιν θάτερον ἔμοιγε θυμηρεσέρως, καίμου ἐπικλινεσέρως πῶς εἴχει πρὸς τὰ ὑμέτερα οὐτούχη καὶ γάρ καὶ πρὸ τοῦδε, σου καὶ μάλα παρεχηκότοστε, καὶ νῦν οὐδὲν οὔτον παρέξοντος ἀν τὰς αὔφορμάς· ἀλλὰ περὶ μὲν τούτου

τῷ Θεῷ μελετῶ, ὡγε καὶ τὰς τῆς προαιρέσεως
ανατίθημι. περὶ δὲ τῶν ἐνταῦθα μελετωμένων
τί ἀνσοι καὶ γράφοιμι; προκάθηται φεῦ πα-
χώμιος, οἵος ὁδηγεῖ καὶ νόμοι, τῆς τοῦ χῶ-
έκκλισίας προσάτης, καὶ τὴν πῶν πολλῶς ἐφ-
έαυτὸν ἐπιμελεῖαν ἀράμενος, οὐ σωμάτων, καὶ
γάρ ἀνεκτότερον ἀν ἦν τὸ κακὸν, ἀλλὰ φυχῶν
τὸ δεινότατον. τὸ δὲ ἐπὶ τούτοις πῶν μητροπό-
λεων αἱ πλείους οἵσις ἀν βουλομένοις εἴη εὐωνύ-
ματοι· σκέψις δὲ τούτων, οὐ περὶ τῆς ἔκκλισίας,
φησὶν οἰκονομία, καὶ γάρ ἀλλοις τυραννικῶν χει-
ρῶν οὐκ ἂν ἥλειθέρωτο, τῆς ἀναισχυντίας. καὶ
πῶς ἀν τὰ τοῦ φεύδους σαίη, εἰ μή που τι, καὶ
ἵματις παραπάταιμεν, καὶ ἀλιθείας ταῦτ' ἐχε-
σθαι, καὶ ὄπιστοῦν διηγυρίζαίμεθα· τὰ δὲ με-
τὰ ταῦτα, αὐτὸν μὲν ἀλλοι ἀτε δὲ ἐπιβάτην καὶ
παρανόμως προκαθετθέντα ἐκβαλεῖν, ἑαυτοὺς
δὲ ἀρτικατασῆσαι ἐπείγονται, οὐ μὴν οὐδὲ οὐ-
τοι, πῶς οἶει, ἐπὶ τῷ τῆς ἔκκλισίας, τὸν ἐ-
μὸν εἰπεῖν, συμφέροντι, ἀλλ' ὡς ἀν αὐτοῖς ἐ-
ξείν, καὶ μᾶλλον τοῖς οἰκείοις, χρῆσθαι Θελή-
μασιν· τοῦτο τοῦτό ἐστι τὸ κακὸν ὅπερ ἡμᾶς ἀπο-
λάλεκε· διάτοι τοῦτο καὶ τυραννικῆ μυνάμει ὑπο-
κεῖσθαι παραχωρούμεθα, αὐτοὶ ἑαυτοῖς
δογμάτωντε καὶ ἔκκλισιασικῶν Θεσμῶν ἀνα-
τρεπτῆς γιγνόμενοι αἴτιοι· ἀλλὰ τί ἀν πράττοι-
μεν; κρέαττον γάρ τῷ ὅντι οὐ τῆς καθ' ἡμᾶς
μυνάμεως οὐ τῶν πιούτων ἀπαλλαγή. σὸν τοί-
νυν ἀν εἴη λοιπὸν καὶ πῶν κατὰ σε αὐτὸν Θεού-
Θεν ἐπιζητεῖν. οἶδε γάρ Θεὸς τὸ Θέλημα τῶν

φοβουμένων αὐτὸν ποιεῖν, καὶ ἐπικάρπτεσθαι
φιλανθρώπως τοῖς ὅλῃ θυχῇ τάπε ἔκπτῶν καὶ
τὰ τῆς τοῦ πλησίου σωτηρίας διωκοῦσιν. ἐρρω-
σόμοι, πανερώτατε δέσποτα, καίμου ἐν ταῖς
Θείαις προσευχαῖς μὴ ἐπιλανθάνοιο δέομαι,
καὶ ἀνταποσεῖλι μοι ἀπαξιώσειας. χαρεῖ
γάρμοι τὰ μέγιστα.

Ἐκ τῆς σεβασμίας μονῆς τῆς κυρίας τῆς,
χρυσοπηγῆς τοῦ γαλατᾶ, σκιρρόφοριῶνος ἐ^{φθίνοντος}· κατὰ τὸ αλπδ' ἔτος, ἀπὸ τῆς τοῦ
σωτῆρος ἡμῶν ἐνσάρκου οἰκονομίας.

Τῷ σφρῷ ἀγδὲ, ι καὶ ἐντιμοτάτῳ κυρίῳ κυρίῳ ἀδριάνῳ
τῷ σπήρῳ, μοξίμοις ὁ μεργούντος, ταπηνός
ἐπίσκοπος κυβήρων σωτηρίαν παρὰ θεοῦ.

ΠΩς οἶει; διὸ χλουμοι τὰ τῆδε, καὶ ὅτι-
μάλισα αἴδη, ὡς Θαυμάσιε, καὶ τοσοῦ-
τον, ὅσον τὸν ὃν ἢδη ἐπίγγελμα καὶ πάντη
ἀλλότριχ· τί δὲ ἀν καὶ πάθοιμι ὅπουγε τὸ
τὸν αἰμαρτιῶν φορτίον καὶ ταῦτα συνεπεσπάσα-
το, ἀτεδίη μὴ τοῖς περθακόσιν ἥγαπικός; ποῦ
γάρ πρὸς τὴν φιλίου, μοναχῶν ταῖς ἐνταῦθα
διατριβαῖς ἐμφιλοχωρεῖν, πολὺ μὲν πρὸς τὸ
Θωπεύειν ἐπιρρέπεις. πλεῖον δὲ τὸ πρὸς ἱδο-
νάς ἐπαγωγὴν, καὶ οὐχ ἦττον τὸ Θορυβῶδες ἐ-
χούσας· τὸ δὲ χείρον ὅτι καὶ τὰ τῆς ἀνεγκα-
μένης μοι ὄσαγ' εὖσι οἰκάσαι, λοιπὸν ἀποκέ-
κλεισαι, τῶν κακῶν ἔγωγ' οὖν καὶ οὕτως οὐκ
ἀπολέγομαι τὴν θυχὴν, καὶ τι καὶ πρὸς παρα-
μυ-

μιθοῦμαι πᾶς ἐμαυτόν. τί γάρ οἶδας κατ' ἐμαυτόν φημι δύσινε, εἴ τὰ ταῦτα πρὸς τὸ λι- σιτελέστερον ἐπικέκλωσαι· ἔσω γάρ, αἰπέγνω- σαισοι τὰ τῆς φιλτάτης, ἀλλ' οὐχ οὕτω καὶ τὰ πρὸς σωτηρίαν τὴν σὺν τῷ γε μεῖζον καὶ εὔκτιπτε- ρον, ξυμβάλλοντα· ἐξέσαι γάρ σοι ἐπ' ἐξουσί- ας τὴν ἐπὶ τὸ ἄγιον ὄρος φέρουσαν ὁδεῦσαι καὶ τὴν φίλην ισυχίαν αἰαζῆταις καὶ ἐφευρεῖν, ὡς ἂν ῥῶν προσέχοις σαυτῷ, καὶ τί καὶ κρείτ- τον προσεπικτήσαιο, αὐτόθεντε ὄρμωμενος, καὶ ὡν συναγελάσῃ τοῖς ὑποδείγμασιν· ὅρας ὡς ἐξ ὑπογείου μοι τὰ τῆς παραμυθίας, καὶ ὅτε μάλιστα ευωνα· ὡδ' ἀν καὶ προσπαραμυθοῖς δίκαιος ὡν, τοῖς τε ἐμοῖς λόγοις, ἔχε τῶν ἐν- ὄντων. συμπέφυκε δέσοις καὶ πολλὰ κα- λά, συνηγορῶν, καὶ τῇ ξυνίθεσον καλοκαγα- θίᾳ τὰ δυνατὰ προσεπικυρῶν. τὴν γάρ ἐπίτε τοῖς φθάσασι, καὶ τοι επιγενησομένοις σου περὶ τὴν καθ' ἡμᾶς ἐπιμέλειαν καὶ τηλικαύ- την φροντίδα, καὶ ἡμεῖς μὴ οἴοιτε ὡμεν. τὸ γοῦν θεῖον πολλῷ γε τῷ περιόντι καὶ πλεῖστοι μεῖζοσι δωρεᾶς αὐταμείθεται· καὶ ταῦτα μὲν μέχρι τούτα εἰρίσθω· αὐτὸς δ', ὁ Θαυμά- σιε, ἔκατερόντε ύγιαινοις τὸν ἀνθρώπον, καὶ ἡμῖν δ' ὅσης αἰδεῖς ἀγυστιτὰ σὰ, αὐτεπιστέλλων μὴ κα- τοκνοίης δεόμεθα. κύσαις δ', ὡς ἐπ' ἐμοῦ τῷ χειρὶ τοῦ εὐγενεσάτου κυρίου ἀνδρέου τοῦ τέλλου· καὶ ἐν μέρει τῶν φίλων τὰς λοιπὰς κα- τασκάσασι· εἰ δὲ τοῖς μάλιστα τὸν σου εὐγε-

νέσατον πατέρα, καὶ τὸν σὸν ἀγχίουντε καὶ
χαριέστερν αὐτάδελφον.

Ἐνετίθεν ἀνθεστηριῶνος δεκάτη φθίνον-
τος, κατὰ τὸ αφπέζετος τὸ σωτήριον.

Τῷ οὐρανῷ καὶ σοφῷ ἵερομονάχῳ χυρίῳ μελετίῳ τῷ
βλαχῷ, μάξιμος παπινός ἐπισκοπος χυνόρων,
εἰς πράτην.

ΠΑ' οὐτερπνάσου τὰ τῆς ἐπισολῆς, ἱεράμοι
καὶ φίλη κεφαλὴ μελέτιε, καὶ γὰρ εὐμε-
θόδως καὶ ἀριστοτελικῆς ὑπερείδεται αὕτη κομ-
ψείας, καὶ τῆς σπουδαίας μερίδος ὅτιτι πλεῖστα
συνεπιφέρεται, καὶ οὐ μᾶλλον οἴμαι τῆς ἐκ τοῦ
περιπάτου, οὐ τινι τῶν πάνυ τῶν ἐκ τῆς ἀριστά-
γου κατηκολούθηκας, ἐκ τῶν ἐκατέρᾳ μερίδῃ
δεδογμένων συναρμολογῶν ἀριστα καὶ τεχνουρ-
γῶν τὴν τῶν λόγων παρασκευὴν. ἐγὼ μὲν οὖν
ἀρχαῖος τις ὁν καὶ παμπάλαιος τόπο καὶ μόνον
οἶδα καὶ μέτρον, καὶ ἐπίνοιαν εἶναι ἐπισολῆς,
τὴν χρεῖαν. ταῦτη τοι καὶ τῷ ἀνεπιτιθεύτῳ τῇ
χαρακτῆρος, εὑγε τῷ ἐπισελλειν κατὰ κόρως
κεχρῆσθαι μεμάθηκα ποῦ γὰρ ἀν καὶ εἰν φιλο-
σόφος χῶρα πρὸς τῆς ἐμφιλοσόφουσον μελέτης
μελέτιε, παρὰνδράσι τόπο καὶ μόνον ἐν ἀμοιβαί-
οις χράμμασιν ἐπαγγελλομένοις πληροῦν, τὸ
οἰκειότερα ἔντυγχάνειν τοῖς φίλοις, καὶ πρὸς
τὰς οἵς ὥκειονται ἐλευθέρως τὰ ἔαυτῶν μηνύ-
ειν βουλεύματα καὶ διανούματα; εἰ δέ που τι τέ-
χα τῇ φιλοσοφεῖν καὶ γράμμασι προσγενέμη-
ται,

τις, ἀλλ' οὐχ ἀπλῶς πάνυγε τοῦτο, οὐ δὲ ἐφ' ὅτωσιν. τὸ γὰρ δῆμοσίᾳ φιλοσοφεῖν καὶ τοῖς πυθαγόρου μύσαις ἀπέιρητο οὐκ ἔχέμενον δὲ ή ἐπισολὴ ἀλλὰ καὶ μάλα ἐπίκοινον· φιλοσοφίας δὲ κὐἄλλως τῆς καθ' ἡμᾶς, καὶ τὰ πλείω ἀπορρήτωρα, εἴ μή τις ἐκεῖνα λέγοι τὰ διὰ ᾧν οἱ πολὺς δῆμος, ή τῇ τῶν ὁδυτηρῶν ἀπειλῇ ἐνδεδείτεται, ή τῇ τῶν χριστέρων ἐλπίδῃ παραθαρρίνει. εἰγάντος τοιαῦτα τοῖς πολλοῖς ὄντα κοινότερα. ή μέντοι ιερὰ φιλοσοφία πολλῷ τῷ σκότῳ ἐπιλυγάζεται, καίμοι πρὸς τόπο δοκεῖ ἀποβλέψας ὁ Φαλμωδὸς ἐν ιεροῖς ὕμνοις, τὸ, ἔθετο σκότος ἀποκρυφὴν αὐτῷ, ἐπειπεῖν, καὶ ἔτιν ἄρα ὡς, ἔτιδὲ ὡς μὴ φιλοσοφεῖν ἐν γράμμασιν ὡς ἀν μὴ ἐξορχοῖτο τοῖς ἀμυντοῖς τὰ ἀπόρριπτα· καὶ ὡς περ τοῖς κυσὶν ἐπιτίρριπτεν τὰ ἄγια, τοῖς τε διδοῦσιν αὐτοῖς καὶ τοῖς δεχομένοις ἐπιζήμιον, καὶ τὸ περὶ τούπων ὅπως δίποτε κοινολογεῖν, οὐκ ἀνεύθυνον· εἰγώγε τοῦ καὶ γὰρ εἰκὸς ἦν τὸ περὶ τὸν δῆμον σου φιλάνθρωπου, καὶ διδακτικὸν, ἐπὶ τοῖς φιλάσσασιν ἐμοῖς πρὸς σὲ γράμμασιν ἐπικανέσαι προῆγμα, οὐπιγε τὸ φιλοσόφου τῷμὸν εἰπεῖν, ἐπιτίδευμα· οποτέρως δὲν ἀν ἔχοι, ἐπειδή σοι οὕτω φίλον νοεῖν, τοιοῦτόν σε ὄντα φιλῶ· καὶ τέτο ἐν τοῖς μάλιστα φιλοσοφεῖνσε ἐπεύχομαι, τότε καρτερικὸν ἐν τοῖς δεινοῖς, καὶ τὸ εὖφυχον καὶ γενναῖον τῷ φρονήματες ἐν τοῖς μὴ κατὰ γνῶμην συμβαίνουσιν. Ιδεῖς γὰρ ἀν καὶ ἐφεξῆς πολλὰ τοιαῦτα διὰ μοχθηριάς ἀνθρώπων

γνώ-

μας ἐπιγνόμενα· ἀλλως γάρ ἀλλος περὶ τε
τὰ αὐτὰ, ναὶ μὴ καὶ περὶ ἔτερου παρ' ἑαυτῷ
βεβούλευται, καὶ θεὸν τοσαῦται γνῶμαι ὄ-
στοι καὶ ἀνθρώποι· φιλοσόφοι δὲ ὅντα τὸ ἐπιτίθεν-
μα, καὶ οὐχ ὅτι γε μέλει οὐόματος τῶν ἀπάν-
των ὑπερῆρθαί δεῖ, καὶ ἑαυτῷ φιλοσοφεῖν τὰ
ἀριστα, ἀχάλλειν δὲ προσπικόντως ἐφ' οἵς ἀλ-
λυν ἀλλοι πεπλάνηται. Ερρώμενος μοι δια-
βιώντις, ἀδελφέ ἐν χριστῷ ὄσιώτατε, καὶ πολλὰ φρο-
νοῖς τῷ πάντα τὰ τῆδε παρ' οὐδὲν τίθεσθαί
καὶ ἀνεπτερῶσθαι δεῖ πρὸς τὰ μένοντα.

Ἐνετίνθεν, ἐλαφιβολιῶνος εἰςαμένου κα-
τὰ τὸ αφεῖτος τὸ σωτήριον.

Ο ΛΤΤΟΣ ΤΩΙ ΑΤΤΩΙ.

ΕΓὼν καίσου συνίδομαι νὴ τὰς λόγους τῇ
τῶν καλῶν ἐπιδόσαις ιερέων σὺ χριστῷ ἀδελ-
φὲ μελέτιε, καὶ τῇ πατρίδι, ἐφ' οἵς σε τοιζτον
ὅντα πρὸς τοῖς ἀλλοις πεπλάτηκεν, ἀνδρα τῷ
ὅντι, καὶ ἑαυτῷ καὶ πᾶς πλησιάζουσι, καὶ ἀκροω-
μένοις τὰ πρόσφορα, καὶ πρὸς σωτηρίαν ὅτι μάλι-
στα φέροντα προγοῦντα ἀμα καὶ μελετῶντα δι-
πινεκῶς· γάπως ὄναίμην τῆς τε πρὸς σὲ φιλίας καὶ
τῆς περὶ τὴν ιεράν σωτηρίαν σπεδῆς, καίγε ωκ
οἵδα πότερούσε τῆς τοιαύτης προαιρεσεως ἐπαι-
νέσω, ή τὰς ἐν τῇ πατρίδε τῆς πρὸς τὰ καλὰ
σφίσιν ἐμπεφυκιάς ὄρμῆς, ή καὶ ἀμα, ὃ δὴ καὶ
πράττων τυγχάνω, καὶ σὲ κάκείνοις καθ' ὑπερ-
βολήν· ἀλλὰ γάρ ὁφιλεῖ, ἐμπεπήγασίπως ἐ-
σθ'

σθ' ὅτε ταῖς ἀρεταῖς αἱ κακίαι, ἀλλότριοι
 τι περιτιθέμεναι προσωπεῖον, καὶ χρονιτας εἶναι
 καὶ τους σπουδαίους τέχνας τισὶν ἀπροόπτοις
 μεθ' ἑαυτὰς μεθέλκειν εἰώθασιν εἴτε εἰς αὐτῶν
 ἐκείνων τὰς τοιαύτας λαμβάνεσσας ἀφορμὰς,
 ταῖς ἀρεταῖς μὴ ὡς προσῆκε χρωμένων, εἴτε
 καὶ ἐκ τῶν ἔξωθεν ἐπηρεαζόντων, εἴτε δαιμόνων
 τις εἴη ὁ τοιότος, εἴτε καὶ ἐνσώματος τις ζήσαν-
 ισιν ἐπεισπορεύεις, ὡς ἀν κανανθαν συναν-
 θάλλοιεν ἀνθεσιν, ὁ τῶν δυσδιακρότων καὶ μά-
 λισα πέφυκε. τέτοιν ἐγὼ τοῦ μὲν προτέρου ἀ-
 νατιόν σε καὶ πάντη νεούμικα. τῇ δὲ δεύτερῃ, σὲ
 μὲν, ἀλλ' όπως προγνωμένως τουτὶ προαιρεμένον,
 ὅτι δέσοι τάχα συνεπιδίδωσι τῷ χρόνῳ οὐ αρε-
 τῇ, ὅπερ καὶ λίαν ἐπίφθονον.. ἀλλ' εἰ μὲν τέτοιο,
 συμμάχω τῷ ὅπερ φέρῃ καὶ χριστοπνεύματι πρὸς
 τὴν τὴν αἰτίου ἀναίρεσιν, σαυτόντες ἐν τούτῳ φαι-
 νομένης γενν ἀπαλλάγτων αἰτίας, κακείνεις, τῷ
 ωκεανοτάτων εναντίον πνεύματος. εἰ δὲ καὶ αὐτὸς
 συνεισφέρεις τί πρὸς τὸ δεύτερον, εἰκὸν ἀν φθάνοις
 σεαυτὸν πρότερον Θεραπεύων, ἵνα ἄρα τόπι
 σῃ ἐχῇ καὶ τὸ πρὸς τὰς ἄλλας Θεραπεύμα. μὴ
 τραῦμα τέτοιο, ή σύμμικτόντων φύσιν εἰκοτῶς
 τέτοιο ὑποτοπάζοντας· τὰς γαρ πολλὰς όκοις εἰς ων
 λέγεσιν, ἀλλ' εἰς ων πράττεσθαι μᾶλλον, ὅποι-
 οι ἀν αὐτοὶ καθ' ἑαυτοὺς εἰν, διατεκμαρόμε-
 θα, ἀλλως τε δὲ καὶ εὐαγγελικῶν μαθημάτων
 ὡς καύτος οἰσθα καὶ τέτοιο εἰξιρπταί. ἐγὼ μὲν διν
 τὴν πρὸς τὰ κρείττω σας καὶ θειότερα πρόσδοσην,
 καὶ ὅσον οὐκ ἀν τις ἔξειπε ποθῶν. πῶς γαρ ό,
 ὅπου-

ὅπουγε ταύτις καὶ τοσούτου πλείθυς σωτηρία ἐκ
κρέμαται, μισαγωμένη τὸ ἀγαθὰ. καὶ δὴ καὶ τότε
εἴπετο τι τοιοῦτον οὕτω ξυμβαίνει φθόνῳ τῷ χαρ-
ρεκάκε δάιμονος· καίσοι ἀνθρώπῳ ὅντι καὶ μικρὸν
παραμεμένηκε, κακὴ ἀναιρέσιν, ταῦτα σοι εἴς εὐ-
νυξάτης τῇ πρὸς σὲ προϊόντα τυράννης ἐπιτεῖ-
λαι διέγυνακα· αὐτὸς δὲ τὴν ἡμετέραν ὄρμὴν
ἐν καλῷ Θέμελιος ἀντεπισέλειας, καὶ ἔτι καὶ μᾶλ-
λον τὴν ἐμὴν φυχὴν τοῖς σοῖς κατορθώμασι κα-
θιδύνειας, οὐ πάντως οὐδὲν ἀνυμοιγένοιτο χα-
ριέσερον. Εἶρρωμένον σε διαφυλάττοις ὁ κύριος
φυχῆ τε καὶ σωματί, ἀδελφὲ ἐν χριστῷ προσφι-
λέσατε.

Ἐνετίνθεν μιμακτηριῶνος σ' φθίνοντος
κατὰ τὸ αρέστος ἔτος τὸ σωτήριον.

Ο ΑΤΤΟΣ ΤΩΙ ΑΤΤΩΙ.

ΑΦείλετόμη πρὸς τῆς ἀλλοις τὴν γηπονίαν
οὐδαίμων, ιερωπάτῃ φυχὴν μελέτει, καὶ τὸ ἀ-
ροτρον παρὰ τὸ ἀεργές εἴξιπλον γένωνε, καὶ λει-
μῶν παρ' ἐμοὶ εὖδ' αὐτοῖς ὄνταίροις, αὐχμὸς δὲ πάν-
τος, καὶ ἀνυδρία, καὶ ἀποξύρανσις καὶ ἀκανθῶν
ἔμπλεων καὶ μόνου τὸ λήιον, καὶ περιλοιπὸν οἱ
παρὰ τῆς ιερᾶς σου κεφαλῆς ἐπισημόνως πά-
νυ ἐπινοηθέντες τερπνοὶ παράδεισοι, καὶ τὸ δύ-
ωδεῖς τῶν αὐτέων καὶ πάγκαρπον. Νέκι τῶν σῶν
διατεκμάρη τὰ κατ' ἐμὲ, καὶ τοῖς ἐπικαρπί-
οις καὶ ιδυσμοῖς εἰς κόρον κατετρυφῶν, με-
τρχέτεύειν ὅπως ποτε καὶ εἰς ἡμᾶς κατεπειγει-
τιν

τὴν χάριν τῆς ζωογόνου σου ὅματος, ὡς ἀνὸπωσ-
χνον καταρδοί μεθα, αποδέχομαι σὺ τὸ τρό-
πα φιλάνθρωπον, καὶ μᾶλλον ὅτι ἀντιτέχνως πρὸς
τὰς ὄμοτέχνικας διάκεισαι· πλεονεκτεῖσιν ἔκεινοι
τὰς γείτωνας καίτι πῶν μὴ οἰκείων γυδίων προσ-
φετερίζονται, καὶ εἴπερ ἐνīν σφισι ποιῆσαι,
μὴ κανὸν ἀδιαφόρως ἐπιχεῖσθαι τὸν νέτον καὶ τὴν
ἀν κατεθάρρισαν καὶ πὲν καὶ παρὰ τῷπεικόπως
ἄντις ἀγασθείησον τὴν προάρεσιν, καὶ τὸ πά-
νυ περὶ τὸ προεινῶς φιλοδωρεῖσθαι φιλότε-
μον. ἀμέλειτοι ἀνατεθίκασιν ἥδη, παρέμοι,
καὶ γε τῷ δοκεῖν πρὸς δικαρπίαν παρασκεύαζε-
ται, εἰ μόνον μὴ ἀπονάμοις αὐτὸς προσεπιδα-
ψιλοῦν τὴν χερηγίαν τὴν ὕματος καὶ κατάρδων
συντόνως τὰς αὐλακας ἀλλὰ μέμοι τοιώτος γέ-
νοιτο, οὐχ ἥττον γάρ ἀνὴρ πρότερον ἀτυχεῖς δι-
εμένομεν· εἴσαι δέ καίσοι πλέον ὑπὸ τῆς πενε-
χρᾶς ἡμῶν πεδιάδος, ἀνθ' ὧν παρὰ σὲ δύ-
πεπόνθαμεν, ἡ σπανίκ τινὸς εἴδοις τάχα φυτῶν
ἀπόλαυσις· ἀλλοι γάρ ἀλλοις κατακωμῶσι φυ-
τοῖς παράδεισοι, καὶ γάρ ἥδη καὶ πάντη ὑποσοι-
γεαίτιῷ ἡμεῖς τὰ παρέμμιν καλεῖν ἀποτεθαρ-
ρίκαμεν. Εὕρρωμένος μοι διαβιώντες θυχῆτε καὶ
σώματι ἀνδρῶν ὁσιώτατε καὶ σοφώτατε, καὶ ἀειρ-
ρόοις ὄχετοῖς τῆς τὰ πνεύματος χάριτος κα-
ταρδεύοιο

Ἐνετίνθεν.

Μεταγενιγρῶνος δὲ φθίνοντος κατὰ τὸ αφσά-
ἔθος τὸ σωτήριον.

Ο ΑΤΤΟΣ ΤΩΙ ΑΤΤΩΙ.

Μολις ποτὲ τοῖς τῷ Θεοφυλάκιτῷ εἰς τοῦς
ἱερὺς διαγγελισάς ἐκπονηθεῖσι περιετύ-
χομεν, ιεράμοι καὶ φίλη κεφαλὴ μελέτῃε· καὶ γάρ
σπάνια τῶν συγγραμμάτων τὰ τοιαῦτα, παροῖς
προτίθενται ὡντα, αἴτιον δὲ, τὸ καὶ τᾶς μετερ-
χομένους τόγε νῦν εἶναι σπανία εύρισασθαι.
ἀπόλαυε δὴ τῷ ζητήματος σαυτῷτε ἵδια καὶ τοῖς
ἄλλοις κοινῇ διὰ τῷ πὼν ιερῶν λογίων κηρύγμα-
τος, ἐπωφελής ὅσον σφένος γιγνόμενος. ἀποδώ-
σεις δὲ τὴν ἐπὶ ταύτῃ τῇ βίβλῳ τιμὴν, ὃς
ἄν σοι ταύτην παρακατέθηται· εἰ δέτου τοι καὶ
ἄλλου προσδεπίσης, πρόσαττε. εὐγάρ οἵμεις ὄκ-
νησομεν τὰ δυνατάσθι πειθαρχεῖντες, οὐτ' αὐ-
τὸς τέτων ἀμοιρίσεις, δίκαιος ὁν ἔξυπηρετεῖσθαι
καὶ μάλιστα, καὶ ύφ' ὅν τινων ἐν κατεξαίρετοι δὲ
παρ ὅν ἐκτόπως, διὰ τὴν ξυνθῆσαν καλοκα-
γαθίαν τῶν τρόπων καὶ τὸν ἐπὶ τοῖς καλοῖς πῶν
ἐπιτιθευμάτων ἐπίδοσιν, ηγαπήθης· προσ-
θίσω δὲ καὶ ὅτι, γέδε μετρίως τὰς ἀγαπῶντας
ἀνταγαπᾶς· Ερρωμένημοι διαφιλάττοιο ιερά
καὶ ὅτι μάλιστα φίλημοι κεφαλὴ καὶ τὰς τῇ σῇ
προσωπειομένους φιλία, καὶ παρ ἐμοῦ προσή-
σεως ἀξιώσαι μὴ ἀπαξιώσειας. Ενετίκθεν·
Βοϊδρομιῶνος σ' ίσαμένου, κατὰ τὸ αφσά
ἔτος τὸ σωτήριον.

Ο ΑΤΤΟΣ ΤΩΙ ΑΤΤΩΙ.

Μικροῦ καὶ ὑπόπτερόν με τοῖς σοῖς κατέση-
ταις γράμμασι, καὶ μάλα καὶ τῆς γῆς αὐ-
τῆς ἐγεγόνειν μετεωρότερος, εἰ μὴ τὴν ἐν μυθοῖς
Θρυλλουμένην ἴναρου πτῶσιν ὑπάπτυσα· τί
δὴ ποτέ μοι ἱερᾶ καὶ ποθενοτάτη φυχῇ μελέτιε,
οὕτω τῷ γε δοκεῖ ἀσυμπαθῶς τον τῆς φυχῆς
μου ὅποιονδεν τὰς ὑποχαλάσσαι προΐρισας καὶ χα-
μαιζύλοντινα οἴησιν τῷ ἀρρένωπῷ προσῆντάς
με τῷ φρονήματος, οὐ πᾶς γάρ ἀνθρώπος ὡν καὶ
αὐτὸς ἔκαν ανθρώπινον πάθοιμι. πότερον οὖν
πρὸς τῷ φιλίῳ ἀποδέξομαισού τὸ φίλτρον καὶ τὰς
μη προστίκνεσιμοι ἐπαίροις, οἶον ὑπερχειλῆν οὐ
μακρὰν ἀποπέμψω τὸν τοῖς μη περὶ ἔαυτῷ
φρονεῖσιν ἐπιεικεῖερα, ἐπεὶ τύμειον δύλαβη-
δεῖς κίνδυνον, γενήσῃ ἄρα τῶν ημετέρων αδί-
κασος δικαστῆς, οὐ τῷ ἐπικλινεγέρως ἔχειν πρὸς
ταῦτα τοῖς ἔρωσι, μᾶλλον τὰς φίφους, καὶ γάρ
εἰκός, δέκασαι σοι θυμηρέτερον; ἀπείησε ταῦ-
τα τῆς ἱερᾶς φυχῆς, οὐ μὴ ἐγὼ τοῦ πρὸς ἐμέ-
σου φίλτρου ὄνταί μην ποτὲ, καὶ μικρὸν γεῦν σοι
ἐν τοῖς τοιούτοις ὑπενδιδός. τοιγαροῦν καὶ φρό-
νει τοῦ λοιποῦ πέρι ἐμοῦ μετριότερα, καὶ γρά-
φε, ἀλλὰ μοι συγγνοίης παρακαλῶ σκεπτικώτε-
ρα· ἐκεῖνο μὲν ἵνα μη κατεξεταζόμενος ἐγώ, οὐτ-
τῶν ὡν τῆς παρὰ σοὶ φαίνωμενης κρίσεως, καὶ
οὕτω πολλῶν ὄφλισκανω παρ ἀνδράσιν ἀρθῶς
κρίνειν ἐπισαμένοις, τὸν γέλωτα. τοῦτο δὲ, ἕ-

να μὴ καὶ αὐτὸς κόλακος τάχα ἀποφέρῃ γραφὴν, οὐ κατειρωνεύμενος ήμῶν αὐτοῖς διελέγηται τοῖς πράγμασιν, ἀλλως τε καὶ παροῖς τὸ ἐπιρεᾶσιν καθέστηκε περισπούδασον, τὰ δὲ παρὰ σὺ καὶ λυγγέως οὗτερον, εἰ πῶς καὶ βλέπειν τοῖς διορατικωτεροις πέφυκε γράμματα, καὶ εὖδ' ἀν αὐτὸς ὄμῶμος ἐπιμωμίσατο. Τῷ τοῖς κατ' θύτειαν, ωδὸν ὀπωσὲν παρεκκλίνει, οὐδὲπὶ θάτερον τῶν ἄκρων σφαλερῶς ἀποκέκλικεν. Τῷ δὴ περὶ τε σαυτῆς καὶ ήμῶν ἅμα πέπεισο, καὶ τὸ πρὸς ήμᾶς σου ὑπεκκαίεν ἐντελεχῶς φίλτρον. ναὶ πρὸς τῶν λόγων αὐτῶν, αὐλλὰ ἐπαλλήλοις τοῖς γράμμασι μὴ ἀπαναίνειρά καὶ πρόσφιλεστατμοι φιχῆ. καὶ σοφωτάτη μελέτῃ. Εὕρωσο, καὶ τὰς ἀμοιβαῖασος ἀποδιδόντας τὸν καλὸν ἔρωτα, ὡς παρ' ἐμοῦ πρόσειπτε, καντοῖς μάλιστα τὰς ιερὰς βενέδικτον τὸν ἐπισκόπουλον, καὶ ματθᾶσον τὸν βιτζίμενου ἔχοντα τὴν ἐπίκλησιν. Ενετίθεν.

Σκιρροφοριῶνος ἐννάτῃ φθίνοντος, κατὰ τὸ αλσαῖς ἔθος τὸ σωτήριον

Ο ΑΤΤΟΣ ΤΩΙ ΑΓΓΩΙ.

Kινδυνδίω χεδόν καὶ μέγα τι λοιπὸν περὶ ἐμαυτῆς οἴεσθαι, ἐπειδήσε τῶν ἐμῶν ἐπαινέτων ἐπλούτοις παρ' ἐμοὶ μὲν τοιετον καὶ νομιζομένων, οἷα δὴ καὶ πέφυκε, παρ' ἀλλοις δὲ τοῖς τὸ πλεῖον τῆς κρίσεως νόμοις προσγέμυσι φιλίαν καὶ τι ἀφαρμόδον ἐπικτωμένων. ἔγω

ἐγώ μὲν δὲ πλείσας ἔχωσοι χάριτας, οὐρανῷ φίλη μοι κεφαλή, οὐσιώπατε αδελφῶν μελέτιε, εφοῖς ἐπαινεῖς, οὐ διὰ τός ἐπαινους αὐτός, μὴ γάρ οὕτω μανείν ποτὲ, ὡς πολλοῦ τίνος τιθεσθαι αὐτός τὰ ἐμαυτά, ἀλλ' ὅτι γε εἰλικρινοῦς οὗτοι φίλιας ἐξήρτηται· ἦ πρὸς τὸν τοῦ ἐγκαρδίου φίλτρου εὔατονοῦ σα παράσασιν συμπλέκειν καὶ τὴν μὴ ὄντα ἐσθ' ὅτε τοῖς οὖσι μεμάθηκε, ταύτητοι γοῦν τὸν ἐγκεκρυμμένον σπινθῆρα τὸ πόθου παρανακαλυπτούσας, καὶ ἐνθερμον τὸ φίλτρον διαφιλάττουσα παρὸδὴν καὶ παράγε, τοῖς καλῶς κρίνειν ἐπιτιμένοις ἐπὶ τῇ τοιαυτῇ διαδέσει δύσυγγνωσος· αὐτὸς δὲ ὅπως καὶ μὴ προαιρούμενος αἰτίᾳν υποχνηθωπίας τινὸς παρὰ τοῖς μησον καλῶς, ὡς περ ἐγώ ἐγνωκόσι τὸ συνειδὸς, οἴπερ αἰσθεῖσει καὶ μονῇ προσέχειν αἱρούμενοι ἐκόντες εἶναι μὴ δέον, τί νοερὸν παρατρέχουσι, καὶ τῷ τῷ κελύφους σριφνῷ προσετικότες τῷ ἐνδον ἐγκεκρυμμένου γλυκεῖζοντος οὐδὲ μικρὸν γοῦν ἐπαισθάνοντος· δεῖ δὲ ἄρα καν τῷ φιλικῶς ἐπισέλλειν διὰ τὸς καὶ πέρα τοῦ δέοντος ἐνταῖς κρίσεσιν ἀκριβοδικαίους, τῷ μετρίου κατασολάζεσθαι, μειῶν γάρ ἐφιτις παρακολουθήσει αἰτία· καὶ ἄλλως δὲ οὐκ ἔχειμυθον οὐ ἐπισολὴ ἀλλὰ καν σὲ τῷ παραυτίκατι καὶ λαθη, πάνδημος γεμὼν τῷ χράνῳ γίγνεσθαι εἴωθε· φρονοῦσι δὲ ἄλλοι ἄλλως, ὥσπερ περὶ τῶν πραγμάτων, καὶ τῶν γραμμάτων· καὶ χρὴ καν τῷ μέρει τῷ ἐσκεμμένως τε εἶναι, καὶ ὡς περὶ πολυόφ-

Θαλμόν τινα τῶν μηδὲ ὄπωσεν πρεσχροῦσαέτινι μέλλοντα. παντοῖον μὲν οὖν σε δέον εἶναι τὰ πρὸς τὰς ἄλλους ἐν τοῖς γράμμασι, διὰ τὰς ἐπιγνονομένας ἀνάγκας τῶν μέμφεων· τὰ δὲ πρὸς ἐμὲ καὶ σιγῶν κὐλέγων οἵος καὶ πέφυκε, τοιοῦτος δῆ καὶ λελόγισαι. ἀπέχεις δὲ ἐξίσου τὴν ἀμοιβὴν τῷ φίλτρου, καὶ γάρ ίμεῖς πενιχροῖτινες ὥμεν τᾶλλα, περίγε μὴν τὸ φιλεῖν, οὐδεὶς τὰ πρῶτον τόγε ἐφίμιν μέχρι τούτα παρακεχωρίκαμεν· καθίδυνάς με τῇ τῷ συκῶν Θεωρίᾳ, καὶ τοσοῦτον, ὡς καὶ μακρὸν παρέμοι παρεκτείνει τὸν κάγλασον, ὡς τε με τοῖς περιεπῶσι, καὶ γάρ συμπαρῆσαν οὐκ ὀλίγοι τῇ ἀναγνώσαι μανίᾳ τινὶ συσχεθῆναι μικροῦ γινόσθαι ἐπίδοξον· ἀλλὰ μὴ πρὸς τῆς δύσεβείας αὐτῆς, μὴ τοιούτων ἀλυσιτελῶν ζυπιάτων περιεργοτέροις καθίσασθαι δικαστί, εἴ τοι οὐδὲν ἄλλο ἢ ἔριδες τινες καὶ μάχαι, καὶ ἀδιάλλακτοι ἔχθραι φιλοῦσιν ακολουθεῖν. ὅσα δὲ σεμνά, καὶ ὅσα ψυχοφελή, ταῦτα καὶ προβάλλεσθαι πρὸς ἀλλήλους, καὶ εἰρηναῖως τε ἄμα καὶ δύσεβῶς διαλύετε· καλῶς κατατραγωδεῖς, μια τῆς πρὸς τὸν πανιερώτατον διαμάχης. ἀλλ' ἔγὼ μὲν τόγε εἰκός, πῶς γάρ ψυκή, πλὴν ἀλλὰ φέρω, ἐμαυτῷ τε καὶ αὐτῷ πρὸς θεῖν ἐπιζητεῖς τὰ βελτίσσα. γένοιτο δὲ ταῦτα ίμιν καὶ τῶν σῶν πρὸς τὸ θεῖον δύπροσδέκτων δέχων, συνεισφερόσθων τι πρὸς τὸν κρείπτω κατασασιν· τὰ ἔρμη τῷ τρισμεγίσου, καὶ Θεωδωρίτῃ εἰς τὰ ἀπορὰ τῆς θείας γραφῆς δύσεύρεται, καὶ τοσού-

τω μᾶλλον ὅσον ἐπ' ἀλλοτρίας τετύπεται, πλὴν
ἀλλὰ καὶ οὕτω μελήσει περὶ τόπων ήμιν, εἴ
μι τότοις ἐντίχοιμεν. ἐρρώμενος μοι διαβιώσης
ἀδελφῶν ἐν χριστῷ ὁσιωτάτε καὶ σοφώτατε, καὶ
τῷ λογιωτάτῳ καὶ μεγαλοπρεπεῖ αὐτῷ τῷ
κορνάρῳ παρέμενε τὸν αὐτό, κύσας τῷ χειρὶ,
διακέλευε. Ἐνετίθεν.

Μουνυχιῶνος ἐπὶ δεκάτῃ, κατὰ τὸ αφεβ.
ἔτος τὸ σωτῆριον.

Ο ΑΤΤΟΣ ΤΩΙ ΑΤΤΩΙ.

Nῦν ὅτε φιλανθρωπίᾳ χριστοῦ ἐλάφησε τὸ
κακά, μᾶλλον δὲ ταῦτα τῷ μὲν δοκεῖν
κακά, τῷ δὲ οὐτι λυσιτελῆ, ἀντεισῆλθε δὲ τὸ
καλά, καὶ μελέτιος ὁ φίλτατος ήμιν καὶ ἐπέ-
ρασος, ἐπιστραφίσεται τι καὶ ήμῶν ὄπωσοῦν,
καὶ ἐν γε τι χάριεν πάντως ήμᾶς δεξιώσεται.
τι δὲ αὐτὸν ποτὲ αἰθανασίου τῆς πάνυ αὐτὸν
γάρ ἐκεῖνον δοκῶμεν ὄραν ἀναγινώσκοντές τε καὶ
ἐνθειάζοντες τὸ αὐτοῦ, χαρίσερον γένοιτο;
προσδοκῶμεν δὴ τότε, παρὰ τῆς ποθεινοτάτης
ήμιν φυχῆς, μελέτιε, καὶ εἴτι τάχα που συνε-
φέλκεται ὄμοιότροπον, τεθαρρίκαμεν δὲ οὐδὲ
υἱοὶ λόγου τοιαῦτα ήμεῖς, καὶ γάρ ισμεν κα-
λῶν τάτε ἄλλα, καὶ τὸ φιλοδωρόπετον τὸ αὐ-
δρὸς, καὶ τὸ περὶ ήμᾶς φίλτρον καὶ πάνυ δια-
καές. ἵνα δὲ καὶ μὴ πλεονεκτώμεθα τῇ ἀγάπῃ
ἀνταπαιτεῖν, εἴθε καὶ παρήμῶν τὰ ἀντίσροφα,
πρὸς ἄπερ ήμεῖς καὶ πάλαι παρεσκευάσμεθα.

καὶ ἡτοι μάκαρεν ὅτι προθυμότατα ἔστις, καὶ μόνον διακελευσθέπο μελέτιος γάται πράγματα ἔφεται· εὐρώσοις οὐρά καὶ φιλτάτη ἄμμα δὲ καὶ φιλικωτάτη μοι κεφαλή, καὶ διάμενε διακαθαιρῶν τῷ τομῷ τῷ θείου λόγῳ πῶν νοητῶν ἀκανθῶν τὸ τῷ χριστῷ πτερυματικὸν λύιον, καὶ κατεπάρδων ἐπαλλήλοις τε ταῖς ἀρδείαις καὶ δαχτιλέσσε τοῖς νάμασιν, ἵνα γοῦν οὕτως εἰς τὸ οὔπιον ἀποδιδράσκῃ τὴν ἐνδεχομένην τῆς θυχῆς κάκωσιν. ἐκ παταβίου, τῆς ἑκουσίας διὰ τὴν τῶν σκανδάλων φυγὴν ἴμετέρας φυγῆς, β' φθίνοτος πυανεψιῶνος, κατὰ τὸ φρεσβὸν ἔτος τῆς τῷ χριστῷ ἐνανθρωπίσεως.

Ο ΑΤΤΟΣ ΜΑΞΙΜΟΣ ΤΩΝ ΑΤΤΩΝ ΜΕΛΕΤΙΩΝ

Α Κάθεκπν δρυὶ πέφυκε, καὶ ὅτε ταῦτης ἡ κλίσις πρὸς τὸ ἀγαθὸν ῥέπει, καὶ μάλιστα τοιαύτη δῆ τινι καὶ τούμον εἰ μὴ σφάλλομαι, οὐκ ἀντὶς ἀμάρτων προσλογιζόμενος τῆς θυχῆς παράστημα· εἰ δὲ ἐπαινετὰ αὐτὰ καθ' αὐτὰ τὰ καλὰ, οὐδὲ οὐ πέπλα ταῦτα πάντως δρυὶ ἀπόβλητος, μᾶλλον δὲ καὶ πάσις σπουδῆς ἀξία, καὶ τοῖς καλῶς κρίνεται ἐπιταμένοις καὶ διαπόδεκτος· ἀρα δοκῶσον τι καὶ λέγειν ἵκανὸν εἰς συνηγορίαν τῆς προσέμου διενοχλήσεως ἵνα μὴ δοξῷ προπετής τις εἴναι, καὶ μάταιος, καὶ κρονίων δόξων, καὶ τὸ ὅλον περιέργος, ἐγὼ μὲν οἶμαι, μὴ ἀλλως σπέρειν ἐπὶ πετρῶν, μὴ δὲ αἱρα δέρειν, τὸ τῷ λόγου, τοιαύτοις ἐμ-

μελετῶν, καὶ τοιαύτης ὅλως ἀπεκριμένος με-
λέτης τε καὶ σπουδῆς, σὸν δὲ ἄρα ἔσαι τὸ ἐπει-
χίνειν εἴτε καλῶς εἴτε καὶ μὴ ἀδελφῶν ἐν χρι-
σῷ πανσιώτατε καὶ σοφώτατε, πέπεισμα δὲ
ὅτι καὶ συμφιλίων τῇ προαιρέσει, καὶ πά-
σαις συνηγορήσεις τῷ πράγματι, εἰ δὲ τότε,
σφοδρὸς καὶ αὐτὸς ὡν καλῶν ἥραστης, μονομου-
χίᾳ καὶ ἀναπτερωθεῖσε πρὸς τέργον καὶ οὐβιωτὸν
ηγήσῃ τὸν βίον, πρὶν δὲ αὐτὸς καὶ ἀνάλογοντι-
νῶν ἑκατέρων σπουδῆς, εὔμοιρῆσαι τῷ τέλους,
ἄν δὲ μὴ καὶ τοῦτ' ἐφήμερον γένηται, τότε δὲ ὅ-
μως τίς ἀν ἕρῶν τυχεῖ γρησίας, καὶν μὴ τοῦ
παντὸς, μὴ δὲ τοῦ ἀνωτάτῳ περιγένεται, τοῦ
γοῦν μέσου, μᾶλλον δὲ καὶ τὸ μετ' ἐκεῖνο μιρί-
άκις ἀλλ' ἔλοιτο ἐπιτυχεῖν. τῷ γάρ ἐπιδιμοῦν-
τος τι γίγνεσθαι, ἐπειδὸν μὴ γένηται, εἰ τῷ
καλύτερῳ εἰσὶν, ἀλλὰ τὸ μὴ πάντα ποιεῖν ὅπως
αὐτὸν γένηται· εἰσὶ δὲ τὸ πρᾶγμα οὕτε τῶν ἀνεπι-
χειρίτων διὰ τὸ τῆς ἐκβάσεως ἀνθεώ αἱμοφίβο-
λον, οὕτε τὴν σὺν φιλόθεον καὶ φιλοπλήσιον,
εἰ μόνον εἴη σοὶ βουλομένῳ, ὑπερακοντίζει δύ-
ναμιν, ὡς τε καὶ αὐτὸς καθ' αὐτὸν, καὶ εἰ τῷ
περὶ αὐτὸν περισσατικῶν διεπιχείρητον γίγνε-
σθαι καὶ ἀμελείας εἴναι καὶ μόνης, ή καὶ μι-
κρᾶς ἀγάπης σημεῖον τὸ ἀκατέργασον, ὡς μη-
δεμίαν ἐντεῦθεν τῷ μὴ πᾶσαν τιθεμένῳ σπυ-
δὸν περὶ τῷτο, εὐπρόσωπον ἀπολέπεσθαι πρό-
φασιν· οὕτως ἐγὼ περὶ τὴν ὑποθεσιν τυγχά-
νω διακείμενος· οὐ δὲ ἀλλὰ τὰ κρείττω πρὸς
ἕρμοῦ τε καὶ μουσῶν, μᾶλλον δὲ πρὸς αὐτῆς

τῆς πρὸς τὸ Θεῖον ἀγάπης προνοίσειας, ἵνα
καὶ εὐταῦθα πῶν πρὸς αἴξιαν τυγχάνης ἐπαί-
νων καὶ τῆς ἐκεῖ δύμοιρίσης μακαριότητες. ἐρ-
ρώμενην διαφυλάττει ὁ κύριος τὴν σὴν ὄσιότητα,
ψυχῆτε καὶ σώματι, ἀδελφῶν ὄσιωτατε καὶ σο-
φῶτατε. Εἰνετί οὐδεν, σεπτεμβρίου τρίτη ἐπὶ δε-
κάτῃ, κατὰ τὸ ἀχάρι ἔτος, ἀπὸ τῆς τοῦ σωτῆ-
ρος ἡμῶν ἐνσάρκου οἰκονομίας.

Ο ΑΤΤΟΣ ΤΩΙ ΑΤΤΩΙ.

Ερωτᾶς πῶς ἔχει τὰ καθ' ἡμᾶς; καὶ λίαν
ἀνιαρῶς, εἴτε τὰ ἴδια, εἴτε καὶ τὰ κοινὰ
γνῶναι βούλοιο· προσπαλαίσμεν γάρ πολλοῦ
ἥδη ἀνιάτῳ πάθει τῇ παρὰ τῶν ἀσκληπιαδῶν
λεγομένῃ, νεφρίτιδι, μόνον ὅτι ζῷμεν ἡμῖν συγ-
χωρούσῃ τὰ δὲ ἄλλα οὔπως ἡττώμεδα τῇ τῶν
ἔγγυομένων ἡμῖν ὁδυνῶν ὑπερβολῇ, ὡς μι-
κρὰν οὐδὲν διαφέρειν νεκρῶν· φέρομεν δὲ οὖν καὶ
ἐκόντες εἶναι καὶ ἀκοντες ἐκεῖνο, τῇ τοῦ Θεοῦ
περὶ ἡμᾶς προνοίᾳ συγχωροῦντες τὸ πᾶν. μι-
κράν γοῦν τῶν πολλῶν ἡμῶν ἀμαρτιῶν ἀπόσ-
μιξιν τὴν νόσον ὑποτοπάζοντες. δεῖγμα γάρ
τῆς τᾶς Θεοῦ φιλανθρωπίας τῆς πρὸς ἡμᾶς καὶ
τὰ τοιαῦτα καθάρσια, τοῦτο δέ, διὸ τὴν ἀντί-
τυπον τᾶς σωματίου, καὶ τὸ ἀνίχυρον, ἀλλὰ
γάρ ταῦτα, οὐδὲν, ὡς πρὸς τὴν τοῦ γένους κοι-
νὴν συμφορὰν, καὶ τῶν συμφορῶν τὴν μεγίστην.
ἀπέπτη, φεῦ, παρ' ἡμῶν τὰ καλά, καὶ τὴν
παρ' ἡμῖν οὐκ ἀναχρόντα παροίκησιν, τοῖς αὐ-

ταὶ

τὰ περιέπουσι καὶ ἀλλότριοι ὥσι, συμπαρα-
μεμένητε καὶ ἐμπεφιλοχώρικεν. ἦν δὲ ἀν οὐ
ποσοῦτον δεινὸν, τὸ δεινὸν. εἰ μοῖρα γεννήτις ἡ-
μῖν ἐναπολέλειπτο γνώσεως, γνώσεως φιμε-
τῆς περιορίζομένης περὶ τὴν τῶν ἡμετέρων δο-
γμάτων τύρισιν καὶ ἀσφάλειαν, νῦν δὲ παρ-
κινδυνεύμεν πρὸς τοὺς ἄλλους κακοῖς, καὶ τὴν
τῶν καιριωτέρων ἀπάλειαν, ὃ μὴ γένοιτο ἐπε-
σκιρτῶσι πολλοὶ καὶ τῶν ἀξιωματικωτέρων
τῆς ἴερᾶς τὴν χρισοῦ ποίμνις, ἀλλοτρίᾳ κατα-
κιλούμενοι σύριγγι, πολὺ τὸ ἱδον συγκεκρα-
μένον ἔχουσῃ τῇ τερπυσθῇ, καὶ τῶν ἑθάδοιν
νομῶν ὑπερφρονοῦντες, ὑπερέριον αἴρουσι πό-
δα, μονονουχί, καὶ τὸ γεγεννῆσθαι ποτὲ παρ-
ἡμῖν μυστατόμενοι, καὶ πόθεν ταῦτα οἰσά; ἀν-
δρες ὑπερίλικες τάξιν ἔχοντες ἀρχηγῶν, ποι-
μαντικὴν ἐμπεπισθύμενοι φροντίδα φυχῶν σὺν-
οὐδενὶ προσώπου ἐρυθύματι, μετ' ὑδενὸς δείγ-
ματος συνειδότος αὐτόκλιτοι προχωρεῖσιν ἐθε-
σιν ἀλλοτρίοις, ὅνιον χεδὸν ποιούμενοι τὴν δύ-
σέβειαν, καὶ τίς οὐκ ἀν ἐποι ἀγνοίαν ἔναιε
ταῦτα καρπὺς, μᾶλλον δὲ ἡγεδιατείγετο, ἢ περ
ἡμῖς, ὡς μὴ ὄφείλομεν, συντρεφόμεθα τῆς
αβελτυρίας, καὶ πε ταῦτα ἐλλήνων τῶν περιτ-
τῶν τὴν σοφίαν ποτὲ, ποῦ σέβεσθαι ἐπαγ-
γελλομένων τὸ θεῖον, ὡς δεῖ; ποῦ ἐπὶ ὁρθότη-
τι δογμάτων ἐγκαυχωμένων τὰ μέγιστα; ἐπα-
γγυόμεθα τούτῳ, ναὶ καὶ γάρ ὄφείλομεν, μᾶλ-
λον δὲ καὶ κλάσιν μακράν ἡμῖν ὑπελείπεσθαι ὅ-
τι ἀπαραμύθιτο τὸ κακὸν, εἰ τῇ τε ἡμετέροιο

ελλείφει παθήκοντος τοιοῦτον διαμένειν κατε-
ναγκάζοιτο· οὐκέν τὰ δυνατὰ τὴν ἀπαλλα-
γὴν προνοίσωμεν, καὶ γάρ δυνάμεθα σὺν Θεῷ
εἰ καὶ μόνον ἐλοίμεθα, τὸ ἐπίβαρυ τοῦ συνε-
δότος φορτίου ὅφε γοῦν ἀποτινάξώμεθα· καὶ
τῆς βελτίους ἐκλογῆς καὶ μοίρας γενώμεθα·
θέσαι δὲ τίς ποτε ὁ τρόπος, καὶ τίς ἔξιρεθίσε-
ται μηχανή; οὐκέτη πάντως μετάβασις ζη-
τᾶται ἐκ τῶν χειρόνων πρὸς τὰ βελτίω τῆς ἡ-
μετέρης διανοίας. ἔχεσι δὲ ἡμῖν, καὶ γάρ τότο
ἡ τοῦ αὐτεξουσίου δύναμις, μετὰ τὴν ἀνάθετ
χάριν, θέλησίντε τὴν ἡμετέραν ἐτομάζουσαν,
καὶ συνομαρτοῦσαν ἡμῖν πρὸς τὸν τῶν καλῶν
ἐκβασιν, τότο καὶ μάλιστα διαπράξασθε· ἐπι-
νοιῶθήτω ὁ τρόπος, γυμνασθήτω περὶ ἡμῖν ἡ
πρὸς τὸν Θεὸν ἀγάπη, καὶ τὸν πλησίον. ἔξερδ-
υθήτω μικρὸν γοῦν τὶ τῆς ἀπολωλείας ἀνά-
τησις γνώσεως, ἵνα μὴ καὶ ὑπὲρ τέττας δίκας ὑ-
πόχωμεν τῷ ἀδικάσῳ κριτῇ, μέλει καὶ μυελῶν
αὐτῶν, ἵν' οὕτως εἴπω, διεξετάσαι μέλλοντε
τὰ ἡμέτερα, ἡμέτερον δὲ ἔσαι πάντως, τῷ
τῆς ψυχᾶς εἰακίζειν τὴν φροντίδα ἐφ' ἑαυτοὺς
ἀραμένων ἡ ἔρευνα σηνατίους συνεπισπῶμεν
καὶ οἵτις ἡ τῷ πλούτῳ πάρεστι δύναμις· καὶ μὲν οὐδείς
παρὸν ἡμῶν ἔζηται ἐν τῇ παρὸν ἡμῶν κοινῇ φρά-
σει πρὸς τὸ κοινὸν τῆς περίθος ἐγκεχαραγμέ-
νη προτραπτικῇ, εἰ καὶ μὴ πρὸς τὴν ἀξίαν, ἀλλά
οὖν παρεσχόμεθα· ὑμέτερον δὲ ἔσαι λοιπὸν ταῖς
παρὸν ἡμῶν γερουμένης ὑποδήκημεν τὴν ὄφειλο-
μένην ἐκβασιν ἀποδοῦντε, καὶ τὴν παρεσκευα-
σμέ-

μέρην ὅλην διαλορφῶσαι τῷ κάλλει τῷ ἐπενδύματος, τῇ τοῦ χιρύγματος δυνάμει, τῇ κατ' ιδίαν καὶ κοινῇ συμβολῇ τῇ πρὸς τῷργον προτροπῇ διὰ τὴν ἐκ τότε γενισομένην ὕσιν οὐκ ἄντις τῷ λόγῳ διερμηνεῦσαι λυσιτέλειαν τῷ Θεῷ διάρεστῷ, ἡ ὁποιοισοῦν ἄλλους τρόπος πρὸς τῷ Θείου ἀν φωτισθείτε, ναὶ πρὸς τῆς τριάδος αὐτῆς, πρὸς τῆς εἰς τὸ Θεῖον βίσεβείας, ἀντικελαργήσατε τὸ γῆρας τὸν πεπτοκείαν κατὰ τὸ δυνατὸν ἀναρθάσατε· βοηθήσατε τῷ ταλεπόρῳ γένει, καὶ ἔξετε πλουσίας παρὰ Θεῷ τὰς ὑπὲρ τότων καὶ νῦν καὶ ἐν τῷ μέλλοντι ἀμοιβάς. Ἐρρώμένην διαφυλάττοι ὁ κύριος τὸν σπῆν αγιωσύνην εἰς ὀφέλειαν τῶν ψυχῶν τότων τε καὶ σωμάτων.

Ἐνετίνθεν Ιουλλίου ζ' ἵσαμένου κατὰ τὸ αχα' ἔτος τὸ σωτήριον.

Ο ΑΤΤΟΣ ΤΩΙ ΑΤΤΩΙ.

ΟΙ Γ' δ' ὅτι σοι μέλει τῆς ὑποθέσεως, καὶ οὐ δὲ πάρεργον τίθεσαι τὴν ἐγχείρισιν πρὸς τε τὴν ἀνάγκην καὶ τὸ τέλος τὸν λυσιτελές αφορῶν, ἀλλ' ἐπειδὴ μοι τὸτε ἄπαξ ἐπῆλθεν εἰς νοῦν, καὶ δέδοικα μὴ καταμελήσω τὸ πράγματος, καὶ τὸν ἐπὶ τηλικούτοις δίκινν ὑπόχω, οὐδὲ σου τῇ ἀγιοσύνῃ καὶ δεύτερᾳ ἐγχαράττῳ γράμματα, μονονουχὶ καὶ τὴν ψυχὴν αὐτὴν αὐτοῖς ἐντιθεὶς, καὶ τὴν διάπειρον ταύτης ἐπιδεικνύων διάθεσιν· οἵσεῖς ὅτι χωρὶς γνώσεως οὐκ ἀν-

συσαΐν πίσις, ἢν πρὸ πάντος ὀπευοῦν ἀπα-
τέμεθα, καὶ πίσις οὐδὲ ἀγάπης ἐνεργουμένη,
αἰνοῖς τινι σωσικῇ ξυνωρίδι χρώμενοι, πρὸς
τὴν τῶν αἰωνίων ἀγαθῶν ἀπόλαυσιν ποδηγού-
μεθα· νῦν δὲ διὰ τὴν τῆς γνώσεως ἀπουσίαν,
καὶ πάντα ἔρρει τὰ καθ' ἡμᾶς, καὶ οὐσα ψε-
δὸν παρακινδυνεύει οὐχεσθαι, οὐ γοῦ παρε-
κιβδηλεσθαι· ταῦτο δὲ οὐ μικρὸν, καὶν ἄλλως
μικρὸν, ὡς πρὸς τὸ πρότερον παραβαλλόμενα.
ἀμέλειτοι ἐπινοητέον τὴν Θεραπείαν, ἵνα μὴ
ἐπ' ἀμφοτέρων ταῖν ιγνύαν κατὰ τὸ προφῆτη-
κὸν ἐκεῖνο χωλαίνωμεν, καὶ τῆς ἐκεῖσε φερούσης
πορείας ἀποτρεπώμεθα· ἔτοιμη δὲ ἀν εἴη Θε-
ραπεία κατέγε τὸν ήμετέρον λόγον, ἢν πρὸ μι-
κροῦ διὶ ήμετέρων γραμμάτων, τῷ τε κοινῷ τῆς
περίδος κοινῇ, καὶ τῇ ἀγιωσύνῃ ἰδίᾳ διεμηνύσα-
μεν· ἢν μὲν οὖν ἐμοὶ διὶ δύχης καὶ συμπαρεῖναι
ὑμῖν: καὶ τῷ ἔργῳ κατὰ πλάτος διελθεῖν τὴν
συνέλει καὶ συνδιαπονῆσαι τὰ δυνατὰ πρὸς τὴν
ἐκβασιν· ἐπειδὴ δὲ τοῦτο ἀμίχανον, ναὶ πρὸς
τῶν φίλτρων αὐτῶν, καὶ τῆς πρὸς τῆς εἰς τὸ
Θεῖον δύσεβείας, πανοσιώτατε ἀδέλφε, γενοῦ
γλωσσα ήμετέρα διαπορθμεύουσα τάτε παρ' οὐ-
μῶν, καὶ ὅσαι ἀν κρέίττω παρὰ σαυτοῦ ἀπεξ-
εύρις τῷ φιλοχρίσω λαῷ, πολλὸν ἀπειλεῖ
τὰ κακὰ τὴν παρείσθυσιν, καὶ ἀκοντά ύποχω-
ρεῖ τὰ καλά· περὶ τὰ καίρια οὐ κίνδυνος, καὶ τοῦ
κεφαλαίου ἀνερυθριάσως καθάπτεται· ὡς περ-
τινὰς ἀπαρχας θεῶς τὰς ήμετέρας προαιρέσεις
προσοίσωμεν, εἰ γάρ ἔτι λαλούντων ήμῶν θά-
ρει,

νει, καὶ πάρεστι χεῖρα δίδους, πόσω μᾶλλον
ὑπερασπιεῖται καὶ δι' ἔργων ἐγχειρούντων ταῖς
ὑποθέσεσι; καὶ εἰς τέλος αὖτις σὺν ίμην τὸ πο-
θούμενον· οὐαὶ μὴ ίττον ἢ τὰ τὰ σπέρματα δι-
δόντος, εἰ τὸ συνεργαζόμενου τὸ καθορθούμε-
νον· εἴπωτι καὶ σύντομον; ένσοὶ καὶ μάλιστα
σαλδύεις ή τῆς χριστῆς προσδοκίας αὐγύρα,
τὴν σὺν ἐπιζήτει συνεργείαν, οἱ τῆς πίστεως
ὑπερασπισμὸς, καὶ τὸ πᾶν ἀνυσθίστετε· τοῖς
δ' αἰμελοῦσι τῶν ταῖς φυχαῖς συμφερόντων,
αὐτῶν ἐφ' ἑαυτὲς ἀραμένοις τὴν φροντίδα, ὅσος
ἐπίργηται κίνδυνος, οὐδὲτὸν σὺν διαλέλιθῳ
μεγαλόνοιαν· ἀλλὰ μὴ τοιοῦτος εἴης αὐτὸς πολ-
λῶν ἔνεκεν. Εὕρωμένην διαφυλάξτοι οἱ κύριοι
τὴν αὐγιωσύνην σου, ἀδελφῶν ἐν χριστῷ πανο-
σιώτατε καὶ σοφώτατε· Ενετίνθερ· αὐγύστη γ' ἐπὶ
δέκα κατὰ τὸ ἄχρι ἔτος τῆς τὰ κυρίου ίμῶν
ἔνανθρωπίσεως.

Ο ΑΤΤΟΣ ΤΩΙ ΑΤΤΩΙ.

Η Αυμάσεις οἶμαι τί ποτ' ἄρα καὶ ἐκ τῶν
πρώτων προσέμην γραμμάτων ἴκανὸν δη-
τότε τῆς ἐμῆς γνώμης πρὸς τὴν διηλωθεῖσαν
ἡδὶ ὑπόθεσιν προθυμον ἐκκαλύψαι, καὶ σου
τὴν ἱερὰν φυχὴν πρὸς τὸν ταύτης ἀναπτερώσαι
ἔρωτα, ἐπὶ δευτέρῳ, μᾶλλον δὲ καὶ πολυπλα-
σιάζω ταῦτα, καὶ τάχα σοι ταύτη φορτικά, οὐ-
γουν περιττός ὡν φαίνομαι. ἀλλ' εἴμοι καὶ συν-
ταρῆς καὶ συνθεωρος ὡν ἰτύγχανες, τῶν καθε-

κάσιν ἐπ' αἰσχύνῃ τοῦ ἡμετέρου συμβαινόντων
γένους, τάχ' ἀν καὶ κρυψὲς δακρύων εἴξεχεας,
τὸ συμπαθὲς ἐνδεικνύμενος, καὶ πολλὰ τῶν κα-
κῶς ἀπολομένων προβατοχίμων κατετραχθῆ-
σας, καίμου μονονυχὶ κατηγόρισας μὴ καὶ φα-
κέλλους ἐπισολῶν καταπέμποντος, εἴτις καὶ
ἐκ τούτων ἐπὶ τῷ τιλικούτῳ τῆς συμφορᾶς Θε-
ραπείᾳ γενέσθαι ἔμελλεν, ἀπαξὶ γάρ τινες ἀ-
περυθρίσαντες πρὸς τέργον οἴατινα τοιμένων
ἀμοιρῶν πρόβατα, κατακριμών αὐτόκλητοι
φέρονται· καὶ ἦν μὲν ἀνεκτὸν τὸ πρᾶγμα εἰ σω-
ματικὸς ἦν ὁ κίνδυνος, νῦν δὲ περὶ τῆς θυχῆς
τρέχουτες καὶ τέτον δίττον ὅτι τε σφίσι τὸ πῦρ α-
νακαίουσι, καὶ ὅτι τοῖς ἄλλοις διὰ ὧν ἀναιχυ-
τῆσι, κινδύνου τοιούτη παρατίσι γίνονται, το-
σούτη δέσυσιν ἐφ' οἵς πράγμασιν ἐπαιχύνε-
σθαι, καίτινα ἔχειν τὸν μεταίλον, ὅτι ἀπαξὶ^{τῆς}
διθείας ἀπετράπησας ἐπειδάντις τὰ κρέτ-
τω παρανῶν αὐτοῖς ὑποβάλλῃ, καὶ σωτηρίωδεις
ὑποθηκας παρέχῃ, ὅτι καὶ τές τὰ τοιαῦτα πα-
ρανοῦντας ἀποστρέφονται· καὶ ἔχθροὺς τές τῶν
σφίσιν, ὅτι μάλιστα ξυμφερόντων συμβούλους
ὑποτοπάζουσιν· ὅρᾶς γὰρ κεχώρικε τὰ ἡμέτερα,
ὅτι τὸν ἄκραν δεῖν τυχικάμενον δυτυχίαν, ὅτι γ-
δὲν ἦν κατοδερεσθαι ἡμῖν καὶ ταῦτα μεθ' ὑπερ-
βολῆς ὑπολείπεται; εἰ γάρ χρηματῶν εἰ γάρ
ζωῆς ταύτης τῆς προσκαίρου ἦν ἐπιμόχθου, ἦ-
παντὸς ἄλλου ὅτουοῦν παρὰ τὸν τῆς θυχῆς
ἦν ἡ ζημία, τάχ' ἀν ἦν καὶ ὁ πόνος οἰστὸς, καί-
τινος ἥ λύπη παραμυθίας εἶχετο· ὅπου δὲ ζη-
μία,

μία θυχῆς, καὶ ποσούτῳ μείζων, ὅσῳ καὶ ἐπὶ¹
 χεῖρον γίγνεται τῷ σκοπῷ, ἵνα τὸ σενὸν καὶ
 τεθλιμμένον τῆς ὁδοῦ αἱρὲ ἑαυτῷ ἀποτινάξα-
 μενοι, οἱ παύτην σέλεσθαι τὴν πορήν ἐπαγ-
 γειλάμενοι, τῷ εὐρυχώρῳ φέροντες ἐκδότης πα-
 ράχωσιν ἑαυτές, τί ποτ' ἀν γένοιτο ἐπὶ ποιού-
 τοις κακοῖς παραμύθιον, εἰ μήτις ἔπειρος διε-
 γερθείν φινεῖς τὸ θεῖόν ζήλῳ πυρσόμενος, καὶ
 αἴποτομῶς δίχοτομῶν τὸ πῶν ποιούτων ἐνίδονος
 καὶ ἐνδίκῃ κατακεντῶν τὴν ἀσέλγειαν· εἰμήτις
 τοτὲ αὐτὸς ζηλωτὴς ἥλιας, τὰς ἱερεῖς τῆς αἰχύ-
 νης καταπιμπρῶν ἀναλωσειε· καὶ ἵν' οἰκειοτε-
 ρον εἶπω, εἰμήτις κατὰ παῦλον τὸν θεῖον κα-
 ταπολυίσοιτε καὶ ἀνάθεμα γυνέσθαι ἀπὸ χρ-
 ξοῦ, ὑπερ τῶν κατὰ πνεῦμα ἀδελφῶν ἐπιβ-
 ξειτο, καὶ ἐκπυρωθείν ὑπὲρ οὕτω σκανδαλίζα-
 μένων σφοδρῶς καὶ τῷ πυρῷ τῆς τε θείου λό-
 γου μαχαίρας χριστάμενος, παραμυθίαν τινὰ
 ἐπέξειροι τῷ δυτυχίματι, τὴν ἀπακτον τόπων
 δύπορως σὺν θεῷ ἀναχαιτίζοι ὄρμὴν, καὶ
 πρὸς τὰ κρείττω ἀνακαλούμενος. τοιοῦτον ἐγω-
 δα καὶ μελέτιον τὸν ὄμόθυχον ἀδελφόν· οὐχ
 ἕττον τῷ πῶν καλῶν ζήλῳ, καὶ ὅσα μάλιστα εἰς
 τὴν περὶ τὸ θεῖον ἀνίκει. δισέβηναν, πυρούμε-
 νον ἢ ἀδύνατον ὅντα διῆς θεόθεν πεπλούτης
 χάριτος, καὶ ἀποσκυβαλλεῖσαι τὸ ἄχυρον, καὶ
 τὴν ἀγαθῶν ἀροτριδάσαι γῆν, καὶ τῇ τῆς πνο-
 ματικῆς γεωργίας ἐπισήμη ταῦτην καλλιεργῆ-
 σαι, καὶ καταβαλλεῖν πχγκάλως τὰ σπέρμα-
 τα, καὶ εἰς αὐξην διεγεῖραι τῇ ἀρδείᾳ τοῦ πνο-
 μα-

ματος, καὶ ματιλῆ καὶ τρόφιμον τὸν ἀγαχην ἀπομησασθαι, διὸ οὐ φυχῇ καταστίζομεναι πᾶν ὅσον ἵωδες καὶ ἐπιβλαβὲς ἀποφέγγοιεν. ναὶ πρὸς τῶν ἱερῶν λόγων, μᾶλλον δὲ πρὸς αὐτῆς τῆς πρὸς τὸ Θεῖον ἀγάπης, ἀδελφὸν ἐν χριστῷ ἱερωτατε, τοιοῦτος ὡν, τοιοῦτος καὶ ἐπὶ τῆς χρείας αὐτῆς ἀναφένθε, διακωλυσον τόγε ἐπὶ σοὶ, τὸ τῇ κακοῦ γαγγρώδες καὶ ἐπιδήμιον· πολεμυμένης, μᾶλλον δὲ κινδυνεύοντος ὑπερασπίσας δύσεβείας, συμπαράλαβε καὶ ἄλλας πᾶν καλῶν σοι τάπων συλληπτορας, εἰς τὸ τῷ κοινῷ τῆς ἐκκλησίας λυσιτελοῦν φυχὰς ἀναπτέρωσον, καὶ πλουσίας πάντως ἐφέξεις καὶ παρὰ τέτο παρὰ τῇ πλουσιοπαρόχου μισθαποδότα, τὰς αμοιβάς· οἵδα δὲ ὅτι τέτο ποιήσεις τῆς τε σῆς ἀξίας ἀξίως, καὶ τῆς πρὸς τὸ Θεῖον ἐπὶ τοιούτοις ὁφειλωμένης σοι δύπυθείας καὶ ἔτοίμου ὅτι μάλιστα προαιρέσεως. ἐρρωμένον σε διαφυλάττοι ὁ κύριος φυχῇ τε καὶ σώματι, ἀδελφῶν ἐν χριστῷ πανοσιωτατε καὶ σοφώτατε. Εὐετίνθεν.

Αὐγούστη β' φεύγοντος, κατὰ τὸ ἀχά ἔτος τὸ σωτήριον.

ADmodum Reverendus Pater D. Octavius
Rustici Ven. Congregationis Casinensis
Philosophiae, & Sacrae Theologiae Professor,
attente perlegat Librum hunc, cui titulus *De-
liciae Eruditorum, seu veterum &c.* & videat si
quid contineat, quod bonis moribus, & Chri-
stianae Fidei adversetur, ac referat.

Dat. 12. Iulii 1739.

Julius del Riccio Vic. Gen.

Librum, cui titulus *Deliciae Eruditorum &c.*,
ut mihi est demandatum, attente perlegi.
In eo quod Fidem, aut mores laederet offendit
nihil; plura vero utilia aequa, atque iucunda
passim inveni: dignum itaque censeo, qui typis
mandetur, in quorum fidem, &c.

Ex Abbatia Florentina die 25. Iulii 1739.

*D. Octavius Rustici Mon. Casinensis in eadem
Abbatia Philosop. & S. Theolog. Lector.*

Attenta supradicta relatione imprimatur.

Julius del Riccio Vic. Gen.

A Domum Reverendus Pater Theologus Thomas Maria Griselli Censor huius Sancta Inquisitionis videat, & referat.

Ex AEdibus S.Officii Florentiae 28. Iulii 1739.

*Fra Franciscus Antonius Benoffi Min. Conv.
Vic. Gen. S. Off. Florentiae.*

IVSSU Reverendiss. Patris Pauli Antonii Ambro-
gii Generalis Inquisitoris attente perlegi Li-
brum, qui inscribitur *Deliciae Eruditorum &c.*
ipsumque dignum censeo, qui publica luce do-
netur.

Datum Florentiae in Collegio D. Marci Ordinis
Praedicatorum 18. Augusti 1739.

*Fr. Thomas M. Griselli in suprad. Collegio
Sac. Theolog. Lector, & Censor pro S. Inquisit.*

Attenta supradicta relatione imprimatur.

*Fr. Franciscus Antonius Benoffi Min. Conv.
Vic. Gen. S. Off. Florentiae.*

Carolus Ginori pro Reg. Cels. vidit.

MAB 20069inf

